

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Diplomová práce

Jan Boukal

Počátky rodu erbu půlměsíce.

Rytíři z Vřesovic v pozdním středověku

The beginning of family with half-moon in the coat of arms.

Knights of Vřesovice in the late Middle Ages

Praha 2015 vedoucí práce: PhDr. Blanka Zilynská, Ph.D.

Na tomto místě bych rád poděkoval paní PhDr. Blance Zilynské, Ph.D., za její vstřícnost a rady při vedení mé diplomové práce. Za cenné připomínky jsem vděčný rovněž paní prof. PhDr. Lence Bobkové, CSc., která se ujala oponentury. Velké pomoci a podpory se mi dostalo rovněž od prof. PhDr. Hany Pátkové, Ph.D., PhDr. Jana Mareše, Ph.D., Mgr. Roberta Radima Novotného, Mgr. Roberta Novotného, Ph.D., Ing. Romany Borusíkové a pana Petra Brodského. Můj dík patří rovněž přátelům a kolegům z fakulty, mé rodině za trpělivost, kterou se mnou měla, a zejména slečně Michaele Dvořákové, bez jejíž péče a podpory by tato práce nemohla vzniknout. Byla to právě ona, kdo mě na mých cestách po stopách Vřesovců doprovázel.

Jan Boukal

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně na základě studia citovaných pramenů a literatury. Tato práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Sokolově dne 30. dubna 2015

.....

ABSTRAKT

Tématem diplomové práce je nástin dějin rodu rytířů (pozdějších pánů) z Vřesovic v pozdním středověku. Práce se zabývá převážně politickou a ekonomickou úlohou příslušníků tohoto rodu v pozdně středověkých Čechách, přičemž zvláštní pozornost je věnována husitskému hejtmanu Jakoubkovi z Vřesovic, kterému rod vděčil za svůj vzestup. Dále si práce klade otázku, co se dělo s rodem Vřesovců od Jakoubkovy smrti až do sklonku středověku, neboť v průběhu 16. století patřili Vřesovci k nejmocnějším šlechtickým rodům v Čechách. Osobnosti rodu Vřesovců doby poděbradské a jagellonské nebyly historiky dosud příliš reflektovány. Osudy jednotlivých členů rodu jsou zhodnoceny a zasazeny do dobového kontextu. Dále se práce zabývá majetkovými poměry rytířů z Vřesovic a projevy šlechtické reprezentace. Jako celek je práce sondou do politického, hospodářského a kulturně-sociálního života v pozdně středověkých severozápadních Čechách.

Klíčová slova: Jakoubek z Vřesovic, nižší šlechta, severozápadní Čechy, pozdní středověk, 15. - 16. století, hrady, heraldika

ABSTRACT

The theme of this thesis is history of the knights (later lords) of Vřesovice in the late Middle Ages. The work deals mainly with political and economic role of the family members in the late medieval Bohemia, with special attention to the hussite captain Jakoubek of Vřesovice, who was mainly responsible for family rise. Furthermore, this work tries to answer the question, what happened to the family of Vřesovice since Jakoubek's death until the late Middle Ages, because during the 16th century, knights of Vřesovice belonged to the most powerful aristocratic families in Bohemia. Family members from the times of king George and Jagellonian rulers were not yet reflected by many historians. Fates of individual family members are assessed and placed into historical context. The work deals with property relations of knights of Vřesovice and manifestations of their aristocratic representation. As a whole, the work probes into political, economic, cultural and social life in late medieval northwest Bohemia.

Key words: Jakoubek of Vřesovice, gentry, northwest Bohemia, late Middle ages, 15.-16. century, castles, heraldy

Obsah

1. Úvod	8
2. Pramenná základna	12
3. Přehled dosavadního bádání.....	15
4. Rytíři nebo vladykové? Několik poznámek k tituluře nižší šlechty v pozdním středověku	25
5. Jakoubek z Vřesovic	29
5.1. Původ Jakoubka z Vřesovic a počátky jeho kariéry	29
5.2. Bitva u Ústí - Jakoubkův vstup do psané historie.....	31
5.3. Jakoubkův vzestup v letech 1426-1429	35
5.4. Cesta k soudci chebskému	40
5.5. Od soudce chebského ke Kostomlatům.....	42
5.6. Jakoubek od bitvy u Řevničova do smrti Zikmundovy	47
5.7. Jakoubek za vlády krále Albrechta	53
5.8. Jakoubek na počátku interregna (do dubna roku 1445).....	58
5.9. Jakoubek a stadický král.....	68
5.10. Jakoubek od května 1445 do dobytí Prahy Jiříkem z Poděbrad.....	70
5.11. Jakoubek od dobytí Prahy Jiřím z Poděbrad do nástupu krále Ladislava na český trůn	75
5.12. Jakoubek za vlády krále Ladislava (1453-1458).....	85
5.13. Jakoubek od zvolení Jiřího z Poděbrad českým králem do svých posledních dní	92
5.14. Hodnocení Jakoubka z Vřesovic	94
6. Jan z Vřesovic	97
6.1. Jan v otcově stínu.....	97
6.2. Jan vychází ze stínu (podzim 1450 – podzim 1462)	99
6.3. Jan svým vlastním pánem (1462-1476/1478)	102
6.4. Hodnocení Jana z Vřesovic.....	106
7. Dělení majetků mezi bratry Vřesovci roku 1467.....	107
8. Kyšperští z Vřesovic.....	109
8.1. Jaroš Kyšperský z Vřesovic	109
8.2. Jakub Kyšperský z Vřesovic	112
8.2.1. Jakub pánem na Valči a krajským hejtmanem	112
8.2.2. Jakubův vzestup (leden 1519 – březen 1523).....	116
8.2.3. Jakub královským podkomořím (1523-1526).....	119
8.2.4. Bitva u Moháče	124
8.3. Albrecht Kyšperský z Vřesovic.....	125
8.4. Václav Kyšperský z Vřesovic	129

8.5.	Hodnocení středověkých Kyšperských z Vřesovic.....	131
8.6.	Kyšperští z Vřesovic v raném novověku	132
9.	Illburkové (Doubravští) z Vřesovic	134
9.1.	Jan Illburk z Vřesovic	134
9.2.	Vilém Doubravský z Vřesovic	138
9.2.1.	Vilémův pozvolný vzestup.....	138
9.2.2.	Vilém královským prokurátorem a podkomořím	143
9.3.	Hodnocení středověkých Illburků (Doubravských) z Vřesovic	146
9.4.	Doubravští (Illburkové) z Vřesovic v raném novověku.....	147
10.	Kostomlatští z Vřesovic	149
10.1.	Jakub Kostomlatský z Vřesovic.....	149
10.2.	Bratři Jan, Mikuláš, Václav, Zikmund, Kryštof, Jaroslav a Jindřich Kostomlatští z Vřesovic 150	
10.2.1.	Jan Kostomlatský z Vřesovic.....	150
10.2.2.	Mikuláš Kostomlatský z Vřesovic	152
10.2.3.	Václav Kostomlatský z Vřesovic	154
10.2.4.	Zikmund Kostomlatský z Vřesovic.....	155
10.2.5.	Kryštof Kostomlatský z Vřesovic.....	155
10.2.6.	Jaroslav Kostomlatský z Vřesovic	156
10.2.7.	Jindřich Kostomlatský z Vřesovic na Pajreku.....	157
10.3.	Hodnocení středověkých Kostomlatských z Vřesovic	159
10.4.	Osudy Kostomlatských z Vřesovic v raném novověku	159
11.	Brozanští z Vřesovic	161
11.1.	Jindřich Brozanský z Vřesovic.....	161
11.2.	Jaroslav Brozanský z Vřesovic	167
11.3.	Jiří Brozanský z Vřesovic.....	171
11.4.	Hodnocení středověkých Brozanských z Vřesovic	171
11.5.	Brozanští z Vřesovic v raném novověku.....	172
12.	Žlutí z Vřesovic	173
12.1.	Jan I. Žlutický z Vřesovic	173
12.2.	Burian Žlutický z Vřesovic.....	177
12.3.	Jan II. Žlutický z Vřesovic	178
12.4.	Hodnocení Žlutických z Vřesovic.....	183
13.	Projevy šlechtické reprezentace u rytířů z Vřesovic v pozdním středověku.....	185
13.1.	Sídla	185

13.1.1.	Hrady a tvrže	185
13.1.2.	Rezidenční města a ostatní poddanská města a městečka.....	193
13.1.3.	Městské domy	196
13.2.	Nekropole Vřesovců	196
13.3.	Erb a varianty jeho zobrazení.....	198
13.4.	Jména Vřesovců	200
13.5.	Úloha reprezentace a rodové paměti u rytířů z Vřesovic v pozdním středověku.	201
14.	Závěr.....	203
15.	Seznam pramenů a literatury.....	206
15.1.	Archivní prameny (včetně digitalizovaných pramenů)	206
15.2.	Edice pramenů	208
15.3.	Literatura.....	211

Seznam zkratk

AČ – Archiv český

CIM – Codex iuris municipalis

LLO – Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka

MVGDB – Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen

SČ – Sněmy české

UB Aussig – Urkundenbuch der Stadt Aussig bis zum Jahre 1526

UB Saaz – Urkundenbuch der Stadt Saaz bis zum Jahre 1526

UBH I-II – Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges I-II

UBG – Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens und seiner Nachbärländer im Zeitalter Georg's von Podiebrad (1450-1471)

UBT – Urkunden und Quellenbuch Teplitz – Schönau

1. Úvod

Studium dějin šlechtických rodů patří v českých zemích k tradičním tématům historického bádání. Přesto dosud existují šlechtické rody, které hrály v českých dějinách významnou roli, a nikdo se jimi dosud ve větší míře nezabýval. Jedním z těchto rodu jsou i rytíři (pozdější páni) z Vřesovic.¹ Lze si tak zákonitě položit otázku, proč nikoho nelákalo podrobně zpracovat osudy příslušníků tohoto rodu, z něhož vzešly mnohé politicky a kulturně významné osobnosti českých dějin 15. – 17. století. Odpověď na tuto otázku snad částečně zodpoví kapitola o stavu dosavadního bádání. Cílem této práce je podat obraz prvního století v dějinách tohoto rodu, které považuji s ohledem na jeho další vývoj za klíčovou epochu.

Období husitských válek, z něhož Vřesovci vyšli zásluhou známého hejtmana Jakoubka z Vřesovic jako vítězové, představuje bezpochyby jedno ze stěžejních témat české medievistiky. Každá generace historiků hledá v dějinách husitského hnutí něco jiného. V současné době by se mohlo zdát, že jsou témata pro toto období již poněkud vyčerpána. Aktuální trend psaní biografii a dějin šlechtických rodů umožňuje nahlížet na určitou dobu optikou jednotlivých osobností, leč pouze za předpokladu, že po sledované osobě (či osobách) zůstane dostatečné množství písemných zpráv.² Přesto se vždy bude do určité míry jednat o konstrukt, neboť i přes značnou pramennou základnu můžeme být limitováni charakterem pramenů, které nám nedají vždy odpovědi na otázky, jež si klademe.

Husitské války umožnily politický, ekonomický a sociální vzestup mnohým dosud bezvýznamným, leč ambiciózním a schopným šlechticům, kteří by jinak strávili své životy hospodařením na svém malém panství. Možnost společenského vzestupu přivedla pravděpodobně k přijetí pražských artikulů i drobné šlechtice, jako byl Jakoubek z Vřesovic, jehož životu se chci v první části této práce věnovat. Jakoubek vstoupil do světa husitských hejtmanů zničehonic a stejně tak pak v době vlády krále Jiřího zmizel, aniž bychom věděli, kdy přesně a jak odešel ze světa. Jakoubek byl, a domnívám se, že stále je, spíše negativně vnímanou postavou českých dějin, mající v očích mnoha historiků nálepku „zrádce husitů“.³

¹Čestnou výjimku představují slovníková hesla z Ottova slovníku naučného, nejčastěji z pera Augusta Sedláčka (citováno dále). Ten jako jediný pojal souborně dějiny rodu Vřesovců od 14. století, kdy o nich téměř nic nevíme, až do 18. století, kdy rod vymřel po meči. Slovníkové heslo však zabírá necelých 5 stran.

² Narážím zejména na tituly z produkce nakladatelství Lidové noviny, Veduta a Nakladatelství Českého lesa.

³ Nejnověji Jan Jiří JUKL, *Jan Smiřický ze Smiřic † 1453. Vzestup a pád zakladatele slavného rodu*, České Budějovice 2012, s. 188.

Jeho politika typu „kam vítr, tam plášt“ v čase husitských válek a v době tzv. interregna této stigmatizaci jeho osoby vyloženě nahrává. Na aktéry dějin však nemůžeme nahlížet takto černobíle, neboť zejména v případě narativních pramenů je zapotřebí brát v potaz, kdo byl jejich autorem a komu byly určeny. Domnívám se, že Jakoubek byl spíše „mužem své doby“ a ve výsledku jistě nebyl o mnoho horší než mnozí z jeho současníků. Proto bych se rád pokusil o střízlivý pohled na jeho život.

Historikové mnohdy konstatují, že po Jakoubkově smrti jeho rod upadl do politické bezvýznamnosti.⁴ Jak si tedy lze vysvětlit, že v průběhu 16. století nacházíme Vřesovce opět na předních místech jako vysoko postavené zemské úředníky? Vypracovali se zcela sami nebo jim ke štěstí dopomohly též konexe předků a slušná majetková základna, kterou zdědili? Potomky Jakoubka z Vřesovic, kteří žili v době poděbradské, jagellonské a na počátku vlády krále Ferdinanda se budu zabývat ve druhé části své práce. Právě na konci vlády krále Ludvíka Jagellonského, případně na počátku vlády krále Ferdinanda, zemřeli Jakoubkovi pravnukové, jejichž zásluhou se rod Vřesovců opět dostal na politické výsluní. Aby bylo možné komplexně zhodnotit úspěchy (či neúspěchy) členů jednotlivých rodových větví z námi sledovaného období, je do práce začleněno i několik drobných exkurzů o osudech Vřesovců v raném novověku.

Kromě snahy o zasazení jednotlivých pozdně středověkých Vřesovců do kontextu doby a jejich zhodnocení se rovněž pokusím nabídnout kulturně-sociální pohled na jejich rod. Středověký šlechtic není pouze postavou, kterou poznáváme na základě studia písemných pramenů, nýbrž musíme brát v potaz také památky hmotné povahy, které po něm do dnešních dob pozůstaly. Nejvýraznějšími hmotnými pozůstatky po středověké šlechtě jsou rodová sídla, u kterých se můžeme například zamýšlet nad komunikačními schémata či poměrem hospodářských, obytných a fortifikačních struktur. Důležitou roli v životě středověkého šlechtice hrály jistě zástupné symboly, zejména zpodobnění erbu, kterým šlechtic vyjadřoval svůj urozený původ, ale také svou přítomnost a v případě zobrazení erbu na pečetích též souhlas se zněním listiny, k níž byla pečeť přivěšena či přitištěna. Nemůžeme rovněž opomenout roli rodových tradic (zejména tradičních rodových jmen) a míst paměti, kterými byly kromě šlechtických sídel bezpochyby také rodové nekropole.⁵

⁴O úpadku Vřesovců např. Jaroslav BOUBÍN, *Česká národní monarchie. K domácím zdrojům a evropskému kontextu království Jiřího z Poděbrad*, Praha 1992, s. 103.

⁵V tomto směru se nijak netajím inspirací pracemi Roberta Šimůnka, na něž v příslušných kapitolách odkazuji.

Metodicky jsem práci pojal jako soubor kritických biografii jednotlivých členů rodu. Tento postup, totiž ztotožnění dějin jednotlivých šlechticů s dějinami rodu, s sebou nese určité nebezpečí. Seřadíme-li chronologicky údaje získané z pramenů, vzejde nám o každé sledované osobě někdy i několik stran. Přes zdánlivé zjištění, že o subjektu našeho zájmu víme mnoho, ve výsledku zjistíme, že mnohem více je toho, co o dotčené osobě nevíme a vlastně ani příliš nemůžeme zjistit. Další problém představuje stanovení, zda jsou osudy té či oné osoby pro svou dobu typické či atypické.⁶ Výsledná práce se navíc může někomu jevit jako jakási chaotická tříšť, jejíž aktéři nemají s výjimkou stejného predikátu a erbu mnoho společného. Jak laskavý čtenář po dočtení této práce zjistí, ještě v případě generace Jakoubkových pravníků byly vztahy mezi jednotlivými členy rodu z různých větví velmi intenzivní. To již nelze říci o generacích následujících.⁷ Jednotliví členové rodu působili po značnou část svého života jako samostatně jednající subjekty, pročež představuje námi zvolená metoda jedno z možných a snad i akceptovatelných východisek, jak se s naším tématem vypořádat.

Na závěr úvodu by bylo jistě dobré zmínit, jak jsem se k tomuto tématu vlastně dostal. Zpočátku jsem chtěl v diplomové práci navázat na svou bakalářskou práci, v níž jsem se zabýval postavou Kryštofa z Týna, válečníka a diplomata doby jagellonské, pocházejícího z Loketska. Již při tvorbě bakalářské práce mě zaujala záhadná postava „pana Vřesovce“, která se objevila během obléhání hradu Libá u Chebu.⁸ Z konkrétních Vřesovců pozdního středověku mi byl v té době znám pouze jediný, Jakoubek. Nebylo mi tedy příliš jasné, kdo měl být oním panem Vřesovcem a proč byl Chebskými, kteří hrad obléhali, považován za důležitého spojence. Nakonec jsem se rozhodl, že nechám Kryštofa z Týna odpočívat a přemýšlel jsem, čím bych se jako historik se zájmem o pozdně středověkou šlechtu usedlou v severozápadních Čechách mohl nyní zabývat. Stále mi přicházel na mysl hejtman Jakoubek, na jehož stopy jsem narážel nejen v literatuře, ale též při cestě autobusem z rodného Sokolova do Prahy, kde jsem z okna vídával místa s ním spjatá: Loket, Andělskou Horu, odbočku na Žlutice či ves Řevničov. Nejinak tomu bylo při cestě vlakem, směřujícím skrze České středohoří do Ústí nad Labem, dále do Teplic, nad nimiž se dodnes tyčí hrad Doubravská Hora, zbudovaný Jakoubkovým vnukem Janem Illburkem, do Bíliny, Chomutova a dál. Na

⁶Srovnej Robert ŠIMŮNEK, *Šlechta a města ve středověku: konfrontace či koexistence?*, in: Ján LUKAČKA – Martin ŠTEFÁNIK a kol., *Středověké mesto jako miesto stretnutí a komunikácie*, Bratislava 2010, s. 225.

⁷Zatímco Jakoubkovi pravníkové byli bratrance, u dalších generací se již jednalo o vzdálenější příbuzenský vztah.

⁸Jan BOUKAL, *Rytíř Kryštof z Týna. Válečník a diplomat pozdního středověku*. Nепublikovaný rukopis bakalářské práce obhájené na FF UK, Praha 2013, s. 28.

Jakoubka a jeho potomky jsem během pátrání po novém tématu narážel takřka na každém kroku. Dá se tedy říci, že jsem si Vřesovce nevybral, nýbrž že si oni vybrali mě. Doufám, že tato práce bude přinejmenším skromným příspěvkem k poznání dějin středověkých severozápadních Čech, tedy kraje mezi Chebem a Ústím nad Labem.

2. Pramenná základna

Pramenná základna k našemu tématu je poměrně bohatá a variabilní. Primárně lze vycházet z pramenů diplomatické povahy, tj. z listin, listů, městských knih, účtů atd. Mnohé z těchto pramenů byly již v minulosti zpřístupněny badatelům ve formě edic, přičemž pro tuto práci bylo nejvíce využito mnohasvazkového Archivu českého⁹, Codexu iuris municipalis,¹⁰ listináře Oldřicha z Rožmberka¹¹ a teplického listináře.¹² Stále však v archivech existují prameny, které na své zpřístupnění širší veřejnosti čekají. Z autorem prostudovaných souborů pramenů lze jmenovat například korespondenci mezi chebskou městskou radou a Jakoubkem z Vřesovic a některými z jeho potomků sídlících na Žluticích a v Toužimi. Tato korespondence je uložena v chebském archivu. Mnohé informace o středověkých příslušnících rodu Vřesovců přinášejí rovněž dvě pamětní městské knihy žlutické z fondů karlovarského archivu. Některé z listin vydaných Vřesovci jsou v současné době s ohledem na masové digitalizování archivních pramenů přístupné badatelům i dalším zájemcům na příslušných internetových stránkách.¹³

Ze soudobých kronikářů si aktivit Jakoubka z Vřesovic povšiml nejprve karlštejnský man Bartošek z Drahonic. Poprvé Bartošek Jakoubka připomíná k roku 1427. Tehdy Jakoubek prechal před křižáky ze Žlutic.¹⁴ Bartošek k Jakoubkovi znovu obrací svou pozornost až v letech 1434-35, kdy sleduje Jakoubkův společenský vzestup, umožněný zejména jeho nepřítomností v bitvě u Lipan. Kronikářovi husitských válek rovněž neuniknul enormní rozsah Jakoubkova panství.¹⁵ Naposledy Bartošek Jakoubka registruje v roce 1441, kdy „pan Menhart a rytíř Jakoubek“ vyrazili společně do Vídně za královnou Alžbětou.¹⁶ I přes značnou útržkovitost Bartoškových zpráv a jeho spíše analistický nežli kronikářský styl před námi vyvstává Jakoubek z Vřesovic jako bezcharakterní muž nízkého původu, který touží po společenském vzestupu, a ideály utrakvismu jsou mu pouhou zástěrkou pro ospravedlnění jeho skutků.

⁹Archiv český čili Staré písemné památky české i moravské z archivův domácích i cizích sebrané I. – XXXVII, edd. F. PALACKÝ – J. KALOUSEK – J. ČELAKOVSKÝ – G. FRIEDRICH, Praha 1840-1941. Dále jen AČ.

¹⁰Codex iuris municipalis III – IV, ed. A. HAAS, Praha 1948-1961. Dále jen CIM.

¹¹Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka II. – IV., ed. B. RYNEŠOVÁ – J. PELIKÁN, Praha 1932-1954. Dále jen LLO.

¹²Quellen und Urkundenbuch des Bezirkes Teplitz-Schönau bis zum Jahre 1500, ed. A. MÜLLER, Prag 1929. Dále jen UBT.

¹³Např. lze využít stránek treboňského archivu či weby Porta fontium či Monasterium.

¹⁴Kronika Bartoška z Drahonic, ed. J. GOLL, in: FRB V, Praha 1893.

¹⁵IBIDEM, s. 617.

¹⁶IBIDEM, s. 624. V textu jako „Jakubko miles“.

Zpráva o obléhání hradu Kostomlaty r. 1434 Jakoubkem a vojsky lounsko-žateckého svazu se donesla až k uším pokračovatele Gubenovy zhořelecké kroniky.¹⁷ Jakoubkův útok na klášter ve Waldsassenu v srpnu 1434 a následné události zachycuje stručně kronika Ondřeje Řezenského, byť za původce útoku jsou označeni „husité“ a jejich hejtman Jakoubek není vyloženě jmenován.¹⁸ Jakoubka jakožto vítěze z bitvy u Želenic připomíná latinská kronika Starého kolegiáta a rovněž německý text zvaný Korunování Albrechta II.¹⁹

Na Jakoubkova vnuka Jana I. Žlutického z Vřesovic vzpomíná značně negativně chudý německý student Johannes Butzbach, který se v rámci svých cest za studiem několik let potloukal českými zeměmi a živil se službou různým pánům a rytířům. Z Butzbachova popisu číší určité pohrdání Janem z Vřesovic a to nejen pro jeho vyznání, ale také kvůli jeho sexuální nevázanosti a obhroublému smyslu pro humor.²⁰ V kronice Bartoše Písaře se na několika místech setkáváme s postavou Jakuba Kyšperského z Vřesovic na Valči, Jakoubkova pravnuka, zastávajícího na sklonku vlády krále Ludvíka úřad královského podkomořího.²¹ Jednak jej zde nalzáme na tzv. kolínském sjezdu roku 1525 a dále se dozvídáme o tom, kterak Jakub roku 1526 objížděl královská města, aby odtud odvedl mnohé ozbrojence vstříc moháčskému bojišti, ze kterého se již nevrátil živý.²² Tzv. Staré letopisy české zaznamenaly pět příslušníků rodu Vřesoviců.²³ Nejvíce pozornosti věnují událostem, ve kterých figuruje Jakoubek z Vřesovic, v menší míře zaznamenávají čtyři z jeho pravníků, a to královského podkomořího Jakuba Kyšperského, prokurátora Viléma Doubravského, „loupeživého rytíře“ Jindřicha Kostomlatského a Jaroslava Brozanského jakožto jednoho z volitelů krále Ferdinanda. Právě ve Starých letopisech se poprvé objevuje mnohými historiky negativně hodnocený Jakoubkův neúspěšný pokus o záchranu pana Waldenberga z Wolkensteinu během bitvy u Ústí, který bývá interpretován tak, že Jakoubek toužil po tučném výkupném.

¹⁷*Jahrbuecher des Zittauischen Stadtschreibers Johannes von Guben und einiger seiner Amtsnachfolger*, ed. E. F. HAUPT, in: *Scriptores rerum Lusitarum I*, ed. E. F. HAUPT, Goerlitz 1839, s. 64-65

¹⁸*Andreas von Regensburg, Fortsetzung der Chronica pontificum et imperatorum Romanorum*, ed. G. LEIDINGER, in: *Quellen und Erörterungen zur bayerischen und deutschen Geschichte I. Andreas von Regensburg, Sämtliche Werke*, München 1903, s. 487. Historik waldsassenského kláštera Johann B. Brenner označil za původce útoku Jakoubka a za pomoci dalších pramenů toto jeho tvrzení potvrdili Karel Nejdrl, M. Tomášek a Jiří Janský. Viz dále.

¹⁹*Kronika starého kolegiáta*, ed. J. EMLER, in: FRB VII, Praha s. d., s. 38; *Korunování Albrechta II., krále římského, uherského a českého*, ed. J. EMLER, in: FRB VII, Praha s. d., s. 42.

²⁰*Böhmen wie es Johannes Butzbach von 1488-1494 erlebte*, ed. H. PREISS, München 1958.

²¹*Kronika Bartoše Písaře*, ed. J. V. ŠIMÁK, in: FRB VI, Praha 1907, s. 1-296.

²²IBIDEM, s. 191.

²³*Starí letopisové čeští od roku 1378 do 1527*, čili pokračování v kronikách Přibíka Pulkawy a Beneše z Hořovic z rukopisů starých vydané, ed. F. PALACKÝ, Praha 1829, s. 69; Staré letopisy české z vratislavského rukopisu, ed. F. ŠIMEK, Praha 1937; Staré letopisy české z rukopisu křížovnického, ed. F. ŠIMEK – M. KAŇÁK, Praha 1959; *Staré letopisy české (texty nejstarší vrstvy)*, ed. A. M. ČERNÁ – P. ČORNEK – M. KLOSOVÁ, in: FRB Series nova II., Praha 2003. Příslušné citace se nacházejí v kapitolách o jednotlivých příslušnících rodu.

Z několika dalších zápisů se dozvídáme velmi stručně o Jakoubkových politických a vojenských aktivitách v polipanském období. Staré letopisy nás v souvislosti s Jakubem Kyšperským informují o jeho vítězném souboji se Zikmundem Barešem z Kamenice r. 1514 a poté o jeho jmenování zemským podkomořím r. 1523, přičemž při této příležitosti je rovněž zmíněno, že jeho bratranec Vilém Doubravský se stal prokurátorem. Letopisy rovněž podávají zprávu o Jakubově smrti. Vilém Doubravský se v letopisech objevuje rovněž jako člen poselstva směřujícího roku 1514 do Uher za králem Vladislavem. V případě Jindřicha Kostomlatského se ze zpráv starého letopisce dozvídáme pouze o jeho popravě. Je však zajímavé, že popravený Jindřich je v této relaci jmenován jako „Kostomlatský z rodu Jakoubků“. Jaroslav Brozanský ve Starých letopisech figuruje pouze jako jeden z volitelů krále Ferdinanda.

Mnohými ne zcela právem kritizovaný Václav Hájek z Libočan reflektuje ve své Kronice české postavy Jakoubka z Vřesovic a Jakuba Kyšperského.²⁴ Hájkův Jakoubek, jehož role v dějinných událostech je zdůrazňována zejména v bitvách u Ústí a u Želenic, je oproti starším pramenům prokreslenější a heroicky působící postavou. Jakub Kyšperský je pro Hájka pouze jedním z rytířů, kteří padli spolu s králem Ludvíkem u Moháče. Smrt Jakuba Kyšperského a již dříve zmiňovanou účast Jaroslava Brozanského při volbě Ferdinanda novým králem zaznamenal rovněž Marek Bydžovský z Florentina.²⁵ Písemné prameny však nejsou jedinými, které lze v souvislosti s naším bádáním využít. Rovněž je třeba přihlídnout k poznatkům historii příbuzných oborů, jako jsou dějiny umění, stavební historie a archeologie.

²⁴Václav Hájek z Libočan, *Kronika česká*, ed. Jan LINKA, Praha 2013.

²⁵Marek Bydžovský z Florentina, *Svět za tři českých králů*, ed. J. KOLÁR, Praha 1987.

3. Přehled dosavadního bádání

Prvním historikem, který se dějinami rodu Vřesovců zabýval, byl Bartoloměj Paprocký z Hlohol. Ve svém Diadochu jim věnoval osm stran.²⁶ Poněkud úsměvně dnes mohou působit Paprockého zkazky o starodávném původu Vřesovců a jejich praotci Vřesovci, který dle jeho soudu v bájných časech společně s Čechem a Lechem odešel ze „země charvátské“ do Čech a posléze následoval Lecha do Polska. Paprocký se snaží hledat na základě erbovního znamení rytířů z Vřesovic, tedy půlměsíce, jejich genealogické vazby k některým rodům polským, jmenovitě pak slezskému rodu Šelihů. Jeho prapodivné úsudky vycházejí pravděpodobně z faktu, že půlměsíc je v polské heraldice celkem běžnou figurou. Nevyskytuje se zde však samostatně, neboť bývá spojen s kříží, hvězdami, popř. s meči či se střelou. Dalším zcela fiktivním předkem rodu by měl být jistý „Bavor z Vřesovic na Cytolibě“ který by se prý měl nalézat ve svědečné řadě jisté listiny z r. 1300. Poměrně dost místa při svém výkladu dějin rodu věnuje z pochopitelných důvodů Jakoubkovi, kterého nazývá Jakoubkem Bílinským. Paprocký se nijak netají tím, že značnou část informací o něm převzal z Hájkovy kroniky. Jakoubka charakterizuje jako člověka, který ač byl malý tělem, jak ostatně vynívá z běžně užívané varianty jeho jména, byl ve své době „velký a slavný“. Oproti tomu si Paprocký stýská nad informacemi o Jakoubkovu synu Janovi, o kterém ví pouze to, že byl dán králi Jiřímu „za pomocníka“ k spravování království českého. Ze středověkých Vřesovců zná Paprocký ještě Jakuba Kyšperského a Jaroslava Brozanského.

Od slavného rožmberského archiváře a knihovníka Václava Březana pochází „genealogie pánů z Vřesovic“ z roku 1611. Jedná se o šestnáctistránkový spis, obsahující přepisy listů rodu Vřesovců, které Březan našel v třeboňském archivu. Na základě těchto několika listů se pokusil vytvořit rodokmen, který však vůbec neodpovídá realitě.²⁷

Pobělohorská historiografie je ke středověkým příslušníkům rodu pánů z Vřesovic poněkud skoupá. Kniha slavného pobělohorského exulanta a historika Pavla Stránkého ze Zápské Stránky *Respublica Bojema* jmenuje rod Vřesovců jako jeden z nejvýznamnějších rytířských rodů v Čechách.²⁸ Vřesovci nebyli sice neznámí ani Bohuslavu Balbínovi a Janovi

²⁶ Bartoloměj PAPROCKÝ z Hlohol, *Diadochos*, část o stavu rytířském, Praha 1602, s. 59-66.

²⁷ Státní oblastní archiv Třeboň, fond Cizí rody II. Registratura, karton 150, signatura Vřesovec z Vřesovic, folio 15. Dle Březana měl Jakoubkův syn Jan syny Buriana a Viléma. Ve skutečnosti se jednalo o Janovy vnuky. Otcem Buriana byl Jan I. Žlutický z Vřesovic, Vilém byl synem Jana Illburka z Vřesovic. Březan zná rovněž bratry Jakuba a Albrechta Kyšperské z Vřesovic. Jakuba však do rodokmenu vůbec nezařadil a Albrechta považoval za syna Viléma z Vřesovic.

²⁸ Pavel STRÁNSKÝ ze Zápské Stránky, *O státě českém*, ed. B. RYBA, Praha 1940, s. 206.

Beckovskému, ale ani jeden z nich o námi sledovaném rodu mnoho neví.²⁹ V Pelclových stručných dějinách Čech se na jednom místě mezi husitskými hejtmany k roku 1434 připomíná „Jakubek“, přičemž Pelcl jeho predikát nezná. Mezi oběťmi bitvy u Moháče pak jmenuje Jakuba a Jana z Vřesovic.³⁰ Za příčinu nezájmu barokních a osvíceneckých historiků o Vřesovce považují úpadek rodu, který sice tehdy již náležel k panskému stavu, ale jeho politická moc byla dávno za zenitem. V majetku Vřesovců se v 18. století nacházely již pouze drobné venkovské statky v západních Čechách. Roku 1755 navíc rod vymřel po meči.³¹ Obnovení zájmu o středověkou šlechtu přichází s romantismem, přičemž z romantických autorů se rodem Vřesoviců zabýval např. Franz Alexandr Heber ve svých „Českých hradech.“³²

Při našem výkladu o dějinách vnímání rodu Vřesovců nemůžeme opominout monumentální klasické dílo otce českého moderního dějepisce Františka Palackého.³³ Pravděpodobně nepřekvapí, že ve svých Dějinách národu českého dostává nejvíce prostoru husitský hejtmán Jakoubek. Z jeho potomstva se zde pak více či méně objevují jeho syn Jan, vnuk Jaroš Kyšperský a pravnukové Jindřich Kostomlatský, Jakub a Václav Kyšperští a Vilém Doubravský. Všichni tito Vřesovci jsou však pouhými „řadovými herci“ Palackého velkých dějin.

První prací, která obrátila svou pozornost výhradně k postavě Jakoubka z Vřesovic, byl článek Herrmanna Hallwicha, otištěný r. 1866 v časopise *Mittheilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen*.³⁴ Článek je standardní biografií, v níž se však Hallwich dopouští několika chyb. Oproti tomu velmi výstižně charakterizuje vstup Jakoubka do psané historie, neboť o něm tvrdí, že se objevil, jako kdyby ze země vyskočil. Hallwichovo hodnocení Jakoubka je veskrze negativní. Na poslední stránce ve stručnosti shrnuje osudy Jakoubkova potomstva, přičemž z Jakoubkových pěti vnuků jsou mu známi pouze dva. Jakoubkův život zakončil Hallwich jeho popravou, k níž však nedošlo, neboť v době kterou Hallwich uvádí, byl již Jakoubek mnoho let po smrti. Článek rovněž obsahuje dvě pramenné

²⁹Bohuslav BALBÍN, *Epitome historica rerum bohemicarum*, Praga 1677, s. 508; týž, *Krásy a bohatství země české*, ed. H. BUSINSKÁ, Praha 1986, s. 268; Jan BECKOWSKÝ, *Poselkyně Starých Příběhův Českých, Aneb Kronyka Česka I*, Praha 1700, s. 726, 784-785, 809, 993, 1004, 1014, 1017, 1029.

³⁰Franz Martin PELCL, *Kurzgefasste Geschichte der Böhmen von den ältesten bis auf die itzigen Zeiten*, Prag 1774, s. 292, 374.

³¹August SEDLÁČEK, *Z Vřesovic*, in: Ottův slovník naučný 26 U – Vusín, Praha 2002, s. 1027.

³²Franz Alexander HEBER, *České hrady, zámky a tvrze II. Severní Čechy*, Praha 2006, s. 40, 62-63, 218, 259, 298-299

³³František PALACKÝ, *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě III. – VI.*, Praha 1939.

³⁴Herman HALLWICH, *Jakoubek von Wřesowitz. Ein Beitrag zur Geschichte der husitischen Bewegung*, in: *MVGDB IV/2*, Prag 1866, s. 33-51.

přílohy, které se vztahují k Jakoubkovu životu a pocházejí z drážďanského archivu. První je zprávou o vítězství saského kurfiřta Fridricha u Želenic nad oddíly lounsko-žateckého svazu, druhým pramenem jsou tzv. kursaské stížnosti, ve kterých figurují Jakoubek, jeho syn Jan a vnuk Jan Illburk.³⁵ Je poněkud smutným faktem, že tato stručná práce plná omylů je dodnes českou medievistikou považována za „nejlepší vypsání osudů tohoto husitského kondotiéra“.³⁶ Jakoubkův život ve stručnosti popsal Karel Vladislav Zap, dle kterého Jakoubkovo potomstvo náleželo „po dvě století k nejmožnější (=nejmocnější? Poznámka J. B.) české šlechtě“.³⁷ Poněkud nešťastné je heslo Z Vřesovic v Riegrově slovníku naučném, jehož autorem je Antonín Rybička. Toto heslo je sice prvním moderním pokusem o vyličení dějin rodu Vřesovců, leč k naší neradosti obsahuje značné množství chyb, například dochází k záměně jednotlivých členů rodu a do tohoto hesla jsou vloženy rovněž informace o pánech z Illburka, které autor omylem považoval za Vřesovce.³⁸

Jakoubek z Vřesovic a jeho potomstvo neunikli ani pozornosti nejznámějšího historika města Prahy Václava Vladivoje Tomka. Ten se domnívá, že Jakoubek musel stát v čele lounsko-žateckého svazu již nejméně rok předtím, než se poprvé objevuje v pramenech.³⁹ Obdobně jako mnohé z předchozích prací ani Tomek Jakoubka nijak nehodnotí. Jakoubkova syna Jana v šestém svazku, pravděpodobně omylem, nazývá Jakoubkem.⁴⁰ Kromě Jakoubka a jeho syna si Tomek všiml především postavy Jakuba Kyšperského, který se kvůli svému úřadu podkomořího často pohyboval po Praze. V souvislosti s Jakubem Kyšperským se Tomek pokusil zmapovat zejména jeho přípravné aktivity, směřující k tažení proti Turkům roku 1526.⁴¹ Dalším členům rodiny, žijícím v jagellonské epoše, se Tomek věnoval pouze okrajově.

Při studiu středověké šlechty nemůžeme vynechat dosud faktograficky nepřekonané (nikoliv však nepřekonatelné) práce Augusta Sedláčka. Jakoubka z Vřesovic a jeho potomstvo nalezneme zejména ve XIII. a XIV. svazku jeho Hradů, zámků a tvrzí a království českého,⁴² erbem rodu Vřesovců se zabýval ve své Českomoravské heraldice,⁴³ přičemž tyto erby i

³⁵ H. HALLWICH, *Jakoubek von Wřesovitz*, s. 50-51.

³⁶ Robert NOVOTNÝ, *Husitství v pojetí českoněmecké historiografie*, in: Pavel SOUKUP – František ŠMAHEL (edd.), *Německá medievistika v českých zemích do roku 1945*, Praha 2004, s. 128.

³⁷ Karel Vladislav ZAP, *Česko-moravská kronika II.*, Praha 1882, s. 1307-1308.

³⁸ Antonín RYBIČKA, *Z Vřesovic*, in: Riegrův slovník naučný 9, Praha 1872, s. 1292-1296 .

³⁹ Wáclaw Wladiwoj TOMEK, *Dějepis města Prahy IV.*, Praha 1879, s. 328.

⁴⁰ W. W. TOMEK, *Dějepis města Prahy VI.* Praha 1885, s. 207.

⁴¹ W. W. TOMEK, *Dějepis města Prahy X.*, Praha 1894. Příslušné citace viz dále.

⁴² August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého XIII. – XIV.*, Praha 1998

⁴³ August SEDLÁČEK, *Českomoravská heraldika – část zvláštní*, Praha 1925, s. 35

nakreslil do svého Atlasu erbů a pečeti.⁴⁴ Sedláček je rovněž autorem velmi podrobného hesla Z Vřesovic v Ottově slovníku naučném.⁴⁵ Vřesovcům se do určité míry věnoval i Sedláčkův konkurent Friedrich Bernau.⁴⁶ Adolf Bachmann, nástupce Höflerův na katedře rakouských dějin pražské německé univerzity, ve své práci o dějinách Čech jmenuje tři příslušníky rodu Vřesovců. Jednak Jakoubka, kterého považuje sice za dovedného, zato však sobeckého a násilnického vojevůdce, jistého Matouše Vřesovce (?), který měl být snad královským sekretářem Jiřího z Poděbrad, a Jakuba Kyšperského z Vřesovic na Valči, který se dle něj psal nejen podle Valče, ale též dle Starého Hrožňatova na Chebsku.⁴⁷ Zde však žil v době Jakuba Kyšperského rytíř Kryštof z Týna a po něm jeho synové. Umístění Jakuba Kyšperského na Hrožňatov je na pováženou rovněž s ohledem na to, že Bachmann je autorem hesla „Kryštof z Týna“ v *Allgemeine deutsche Biographie*.⁴⁸ Tohoto omylu se Bachmann dopustil nejspíš na základě podobnosti Jakubova přízviska Kyšperský s německým jménem hradu Hrožňatova – Alt-Kiensberg. V letech 1906-1907 sepsal pozdější profesor pražské německé univerzity Wilhelm Wostry svou dvousvazkovou práci o vládě krále a císaře Albrechta II., přičemž při líčení bitvy u Želenic nemohl opomenout ani postavu hejtmana Jakoubka.⁴⁹ Předností této práce je vyčerpávající přehled pramenů k této bitvě, a to včetně pramenů zahraničních.

Jakoubek z Vřesovic, který byl jedním z vrcholných politických činitelů v polipanském období, pochopitelně nemohl chybět v Urbánkově čtyřsvazkovém Věku poděbradském. Urbánek vnímá Jakoubka jako člověka, jehož zásluhou se husitství rozšířilo do severozápadních Čech.⁵⁰ Pokouší se však hodnotit kontroverze v této době již s Jakoubkem spojované a to zejména jeho způsob uvažování ve stylu „kam vítr, tam plášt“. Tento „drobný zeman, který se chtěl stát velmožem“, jak píše Urbánek, mohl dle něj „dodati utraquismu na západě veliké síly, ale on též mohl jej nejvýše oslabiti“.⁵¹ Jakoubka považoval za „znamenitého vůdce“ i Friedrich von Bezold.⁵² Ve 20. letech 20. století vycházela po sešitech genealogicko-heraldická práce Josefa Pilnáčka *Staromoravští rodové*, přičemž zde můžeme

⁴⁴August SEDLÁČEK, *Atlasy erbů a pečeti české a moravské středověké šlechty IV*, ed. V. RŮŽEK, Praha 2003, s. 101-104.

⁴⁵ August SEDLÁČEK, *Z Vřesovic*, in: *Ottův slovník naučný* 26 U – Vusín, Praha 2002, s. 1023-1027

⁴⁶ Friedrich BERNAU, *Studien und Materialien zur Specialgeschichte und Heimatkunde des deutschen Sprachgebiets in Böhmen und Mähren*, Prag 1903.

⁴⁷ Adolf BACHMANN, *Geschichte Böhmens II. bis 1526*, Gotha 1905, s. 288, 336, 364, 539, 795.

⁴⁸ Adolf BACHMANN, *Thein Christoph von*, in: *Allgemeine Deutsche Biographie* 37, 1894, s. 673-674.

K dispozici online na stránkách <http://de.wikisource.org/> (13. 11. 2014).

⁴⁹ Wilhelm WOSTRY, *König Albrecht II. (1437-1439) I*, Prag 1906, s. 166-167.

⁵⁰ Rudolf URBÁNEK, *České dějiny III. Věk poděbradský I.*, Praha 1915, s. 147-148. Dále jen jako R. URBÁNEK, *Věk poděbradský I.*

⁵¹ R. URBÁNEK, *Věk poděbradský I*, s. 150-151.

⁵² Friedrich von BEZOLD, *K dějinám husitství. Kulturně historická – studie*, Praha 1914, s. 76-77.

nalézt i heslo Z Březovic, jak se dříve jmenovala dnešní ves Vřesovice na jižní Moravě.⁵³ Tento medailon podává stručný přehled o nositelích erbu půlměsíce před narozením Jakoubka z Vřesovic a byl i pomůckou Bohumile Šretrové, na jejíž disertaci se nyní zaměříme.

Teprve druhou prací, která se vyloženě věnuje pouze osobě Jakoubka z Vřesovic, je dizertační práce pozdější spisovatelky a sorabistky Bohumily Šretrové, kterou obhájila roku 1928 na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Rukopis o 110 půlarchových stranách, psaný velkým, úhledným písmem, by dnes však odpovídal svým rozsahem zhruba seminární práci. Ve fondech Historického kabinetu FF UK je uložen nedatovaný opis této práce.⁵⁴ Šretrová ve své práci opravuje některé dřívější závěry Hermanna Hallwicha, proti kterému se místy dost ostře vymezila. Omylem však považovala Jakoubkovy vnuky za jeho syny a dopustila se i mnoha jiných chyb.⁵⁵ O Jakoubkovu potomstvu se dále vyjadřuje už jen v jediné větě, ze které vyplývá, že „nebyli pro českou historii tak zcela bez významu“.⁵⁶ Jakoubka jako člověka hodnotí veskrze kladně. Ačkoliv prý nebyl vzorem všech ctností, nemyslí si, že by byl z morálního hlediska nějak zvlášť výrazně horší než kdokoliv z jeho současníků a oceňuje zejména jeho diplomatické a válečné umění.

Ve třicátých letech sepsal žlutický učitel Karl Fleißner své *Dějiny Žlutic* v chronologickém podání,⁵⁷ které zcela dostávají svému jménu, ale přesto nám bude tato kniha při sledování žlutické větve Vřesoviců užitečná, neboť Fleißner při jejím psaní vycházel z nevydaných archivních pramenů, zejména ze žlutických městských knih. Ne vždy však prostudovaným pramenům porozuměl.

Na počátku padesátých let se problematice husitství a pozdního středověku věnoval zejména Josef Macek, který ve svých knihách z 50. let hodnotí Jakoubka z Vřesovic jako

⁵³ Josef PILNÁČEK, *Staromoravští rodové I.*, Velehrad 2004, s. 94.

⁵⁴ Bohumila ŠRETROVÁ, *Jakoubek z Vřesovic a z Bíliny*, opis dizertační práce z fondu Historického kabinetu FF UK, Praha s. d.; Informace o dizertační práci a posudcích obsaženy v článku: Marcel ČERNÝ, Zrození básníka v románu Bohumily Šretrové „Chcu domoj“, in: *Pražské stopy Jakuba Barta Čišinského*, edd. M. ČERNÝ – P. KALETA, Praha 2010, s. 140-141. Za informaci o existenci tohoto článku děkuji kolegovi Ladislavu Futterovi. Disertaci Šretrová obhájila u Václava Novotného a oponentem práce byl Josef Vítězslav Šimák. Šretrová práci rozvrhla do čtyř oddílů (Jakoubkův rod, majetek, Jakoubek jako válečník a jeho diplomatické působení). Tato koncepce se zdála být oponentovi poněkud nešťastná, neboť jednotlivé části textu nebyly vzájemně propojeny a navíc se mu nelíbilo přebírání zpráv z „druhé ruky“, aniž by Šretrová prostudovala prameny. Způsob její práce s prameny jí vytknul i její školitel Václav Novotný. Krom tohoto byl ve svém posudku nejvíce kritický vůči povrchnosti autorčina pokusu o zařazení Jakoubkovy osobnosti do kontextu dobových událostí a autorčině neznalosti v oblasti odborné literatury. Přes všechny tyto výhrady byla práce hodnocena jako „celkem dostatečná“. Práce by měla být uložena v Archivu Univerzity Karlovy, kde se však dle sdělení tamní archivářky dr. Blanky Zilynské nenachází.

⁵⁵ B. ŠRETROVÁ, *Jakoubek z Vřesovic a Bíliny*, s. 12-13.

⁵⁶ IBIDEM.

⁵⁷ Muzejní spolek Žluticka nedávno vydal překlad této jinak obtížně dostupné práce: Karl FLEIßNER, *Dějiny města Žlutic v chronologickém podání*, Žlutice 2012.

zrádce husitů, kterému šlo jenom o peníze, což dokazuje zejména na Jakoubkově pokusu o záchranu saského šlechtice během bitvy o Ústí.⁵⁸ Ve svých mladších a střízlivějších pracích, zejména v Jagellonském věku, věnuje poměrně dost prostoru Jakubovi Kyšperskému a okrajově se dotýká i dalších členů rodiny, např. Jindřicha Kostomlatského nebo Jana II. Žlutického.⁵⁹

Padesátá léta přinesla kromě Mackova Husitského revolučního hnutí mnohé práce, které se pokusily o zmapování událostí v čase husitských válek v kontextu daných regionů. Zmíním alespoň několik přínosných prací. Jsou to především práce Bořivoje Lůžka, Alexandra Grosse, Jaroslava Šlajera, Karla Nejdla a M. Tomáška. Kniha lounského archiváře Bořivoje Lůžka poněkud mate svým názvem „Po stopách husitství na Ústecku“.⁶⁰ Ve skutečnosti se jedná o zpracování dějin tzv. lounsko-žateckého svazu, přičemž nejvíce se autor věnuje vojenským tažením, kterých se vojska tohoto svazu účastnila pod vedením svého hejtmana Jakoubka z Vřesovic. Autor se prakticky vyhnul dobové marxistické terminologii a práce je navíc velmi čtivá. Dalším kladem práce je fakt, že pro autora platí okřídlené úsloví „husitství nekončí u Lipan“ a Lůžek tak knihu dovádí až do doby poděbradské. Při podrobném studiu poznámkového aparátu však čtenář knihy ke své neradosti záhy zjistí, že mnohé z Lůžkových tezí nejsou ničím jiným než jeho domněnkami, které se neopírají o žádné prameny. Jakoubek z Vřesovic je v Lůžkově pojetí zrádný a zrádný šlechtic, oproti tomu jej však považuje za znamenitého стратега.

Popularizační práce dr. Alexandra Grosse podává chronologický přehled o dějinách tehdejšího karlovarského kraje do r. 1848.⁶¹ Přestože s ohledem na charakter práce autor nevyužil poznámkového aparátu, nepochybuji, že při svém bádání vycházel z množství pramenů a nejen pouze z literatury, jejíž soupis v závěru práce sestává zejména z německojazyčných titulů. Gross přichází s novým hodnocením Jakoubka jako „dobrého hospodáře a laskavého otce svých žlutických poddaných“. Nezapomíná ani na Jakoubkova syna Jana jakožto bojovníka proti pánům z Plavna, věrného straníka krále Jiřího a zakladatele města Toužimi.

⁵⁸ Josef MACEK, *Husitské revoluční hnutí*, Praha 1952, s. 121.

⁵⁹ Josef MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích I*, Praha 1992, s. 118; Josef MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích II*, Praha 1994, s. 56, 94, 108, 116, 127, Josef MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích IV*, Praha 1999, s. 131.

⁶⁰ Bořivoj LŮŽEK, *Po stopách husitství na Ústecku*, Ústí nad Labem 1959.

⁶¹ Alexander GROSS, *Dějiny karlovarského kraje I. Od pravěku do konce feudálního období (1848)*, Karlovy Vary 1954.

V článku regionálních historiků Karla Nejdla a M. Tomáška „Husitské boje na Karlovarsku“ se objevuje postava Jakoubka z Vřesovic až v samém závěru, přičemž autoři nepřinášejí s jedinou výjimkou žádné nové informace. Oproti tomu však přicházejí se zcela novým hodnocením jeho osobnosti.⁶² Jakoubkův význam pro dějiny regionu tkvětl podle nich zejména v posílení českého živlu na Žluticku, které bylo do té doby víceméně německojazyčným regionem. Novou informací je zpráva o záznamu na „vnitřní straně víka“ (desek?) jednoho z waldsasských kodexů, kde se píše o přepadení waldsasského kláštera husitským hejtmanem, označeným jako „Jacubka quidam baro Bohemus hereticus“. Přestože se tento zápis hlásí k roku 1433, Jakoubek klášter přepadl spíše až o rok později, jak bude vysvětleno v dalším výkladu. Méně povedenou prací je útlá kniha Jaroslava Šlajera s názvem Husitství v našem kraji, čímž je myšlen kraj plzeňský. Autor je značně poznamenán dobovou ideologickou terminologií a čerpá většinu informací z literatury, přesto mu musíme přičíst k dobru, že poměrně svědomitě tuto literaturu cituje. Základem Šlajerových informací o Jakoubkovi je článek Nejdlov a Tomáškův, od kterých převzal i jeho hodnocení.⁶³ Můžeme rovněž zmínit turistického průvodce s nadějně znějícím názvem „Husitské Žluticko“ od Miloslava Bělohávk, který bohužel žádné nové informace o Vřesovicích nepřináší.⁶⁴

Roku 1966 vyšel II. svazek Bartošovy Husitské revoluce, navazující na tzv. „Laichrovky“ z 1. poloviny 20. století.⁶⁵ Tato syntéza měla být doplněním či spíše revizí díla Palackého a snaží se být absolutním souhrnem poznatků k českým dějinám v letech 1426-1437. Přestože se na stránkách této syntézy jméno Jakoubka z Vřesovic vyskytuje, není nijak hodnocen. Důležitou prací je studie Josefa Petráňe Skladba pohusitské aristokracie, kde je pro něj Jakoubek z Vřesovic jedním z „nových aristokratů“, kteří vděčili za svůj vzestup husitským válkám.⁶⁶ Ačkoliv měli dle Petráňovy studie Jakoubkovi vnuci nárok na povýšení do panského stavu, museli si Vřesovci oproti jiným rodům se stejnými východisky a obdobným zázemím ještě více než jedno století počkat. Příspěvek litoměřického historika Jindřicha Tomase o Jakoubkovi, který zazněl roku 1982 na konferenci Soudce chebský, bohužel nikdy nevyšel tiskem.⁶⁷

⁶²Karel NEJDL – M. TOMÁŠEK, *Husitské boje na Karlovarsku*, Historický sborník Karlovarska 1955, s. 74-91.

⁶³Jaroslav ŠLAJER, *Husitství v našem kraji. Západní Čechy v husitském revolučním hnutí*, Plzeň 1963.

⁶⁴Miloslav BĚLOHLÁVEK, *Husitské Žluticko*, Plzeň 1961.

⁶⁵František Michálek BARTOŠ, *Husitská revoluce II. Vláda bratrstev a její pád 1426-1437*, Praha 1966.

⁶⁶Josef PETRÁŇ, *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*, in: Acta universitatis Carolinae – Philosophica et historica 1, Studia historica XIV, Praha 1976, s. 9-80.

⁶⁷Blanka ZILYNSKÁ, „*Soudce smluvený v Chebu*“, in: Husitský Tábor 5, 1982, s. 380.

Při studiu pozdního středověku a postav doby husitské a pohusitské pochopitelně nemůžeme opomenout dnes již klasické práce Františka Šmahela a Petra Čorneje. František Šmahel vychází ve své Husitské revoluci při poznávání osobnosti husitského hejtmana Jakoubka především z Hallwichova článku a Lůžkovy knihy o lounsko-žateckém svazu.⁶⁸ Šmahelovo konstatování, že se v letech 1426-1462 v severozápadních Čechách nic neodehrálo bez spoluúčasti Jakoubka z Vřesovic, je více než přijatelné.⁶⁹ Shodně se staršími autory se domnívá, že Jakoubkova nepřítomnost u Lipan radikály v této bitvě nejvíce oslabil. Přestože se Šmahel pokusil zhodnotit Jakoubka z hlediska jeho politického a vojenského významu, oproti jiným autorům jej neposuzuje z hlediska morálního.

Petr Čornej považuje Jakoubka za talentovaného velitele a úspěšného vojenského podnikatele, který byl však pravděpodobně ke své nelibosti neustále nucen přihlížet k zájmům a názorům města Žatce.⁷⁰ Kromě Lipanské křižovatky, ze které pochází tato Jakoubkova charakteristika, se s Jakoubkem na stránkách Čornejových prací můžeme setkat v jeho Tajemstvích českých kronik, kde jsou velmi podrobně rozebrány prameny, týkající se ústecké bitvy Na běhání.⁷¹ Jakoubek je rovněž nezbytným aktérem V. a VI. svazku Velkých dějin zemí Koruny české.⁷² V VI. svazku se z Jakoubkova potomstva objeví pouze jeho do Frankfurtu směřující pravnuk Jakub Kyšperský jakožto člen českého poselstva, zastupujícího krále Ludvíka při volbě Karla V. římským králem.⁷³ Postava Jakoubka z Vřesovic se vyskytuje často také v knihách Jiřího Juroka, leč tento autor se odkazuje ve svých úsudcích o něm na práce Čornejovy a Šmahelovy a na Lůžkovu knihu o lounsko-žateckém svazu.⁷⁴ Z genealogického hlediska pojednala o Kostomlatských z Vřesovic, potomcích Jakoubkova vnuka Jakuba, Jarmila Bačínová. Slabinu této genealogické studie představuje fakt, že se čtenář nedozví, z čeho konkrétně autorka ve svých jednotlivých úsudcích čerpala.⁷⁵

Na závěr by bylo dobré připomenout stručně několik prací z počátku 21. století, které se našeho tématu více či méně dotýkají. V roce 2004 vydal německý historik Uwe Tresp svou

⁶⁸František ŠMAHEL, *Husitská revoluce III – IV*, Praha 1993.

⁶⁹F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce III*, s. 169.

⁷⁰Petr ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, Praha 1992, s. 49.

⁷¹Petr ČORNEJ, *Tajemství českých kronik. Cesty ke kořenům husitské tradice*, Praha – Litomyšl 2003

⁷²Petr ČORNEJ, *Velké dějiny zemí Koruny české V. 1402-1437*, Praha - Litomyšl 2010; Petr ČORNEJ - Milena BARTLOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české VI. 1437-1526*, Praha - Litomyšl 2007, s. 673-674.

⁷³P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny VI.*, s. 673-674.

⁷⁴Jiří JUROK, *Příčiny, struktury a osobnosti husitské revoluce*, České Budějovice 2006.

⁷⁵Jarmila BAČINOVÁ, *Rod rytířů Kostomlatských z Vřesovic erbu půlměsíce a rod Ferdinanda Kostomlatského, dědečka Jana Palacha*, část 1, in: *Listy heraldické a genealogické společnosti v Praze* 11, č. 5-6, 1991, s. 1-18. Bačínová se sice odkazuje na již zmiňovaná slovníková hesla o Vřesovicích od Rybičky a Sedláčka a jistý rukopisný genealogický atlas, leč její studie neobsahuje poznámkový aparát.

monografii o českých žoldnících a válečných podnikatelích pozdního středověku. Na stránkách této knihy seznamuje svého čtenáře i s osudy Jakoubka z Vřesovic, jehož považuje za jednoho z nejúspěšnějších českých kondotiérů. Bohužel se dopouští chyby, když tvrdí, že Jakoubkův vnuk Jan Illburk byl povýšen do panského stavu.⁷⁶ Jihočeský historik Zdeněk Vybíral je autorem populárně laděné, ale přesto velmi kvalitní monografie o bitvě u Moháče, kde se věnuje i všem účastníkům této bitvy, Jakuba Kyšperského nevyjímaje.⁷⁷ Postava Jakoubka z Vřesovic neunikla ani historikovi západočeské šlechty Jiřímu Jánskému, byť Jakoubek se v jeho pracích vyskytuje spíše sporadicky v souvislosti s rody Gutštejnů, Švamberků a Dobrohostů z Ronšperka.⁷⁸ Ve své Kronice česko-bavorské hranice věnuje jednu menší kapitolu Jakoubkovu útoku na waldsasský klášter.⁷⁹ Zajímavá a užitečná je diplomová práce archeologa Milana Sýkory o hradech doby husitské, kde je mnoho prostoru věnováno i Jakoubkovým novostavbám.⁸⁰ Monografie J. J. Jukla o Janovi Smiřickém se místy dotýká i postavy Jakoubka z Vřesovic, neboť jejich osudy a částečně i charaktery byly v mnohém podobné a navíc se poměrně často setkávali. Zatímco k Janu Smiřickému je Jukl až přehnaně shovívavý, Jakoubek je v jeho pojetí vnímán jako oportunist a zrádce.⁸¹ Nejnovější prací, věnovanou vyloženě Jakoubkovi z Vřesovic, je popularizační článek archeologa Jiřího Šlajсны, který se zdá být výtahem z Lůžkovy výše zmiňované knihy.⁸² Další novou prací, v níž figuruje postava Jakoubka z Vřesovic, je kniha historika Vladimíra Bystřického Západní Čechy v husitských válkách.⁸³ Z autorovy formulace, že kniha je určena i čtenářstvu z řad nehistoriků, můžeme soudit, že je primárně zamýšlena jako četba pro historiky.⁸⁴ Jenže autorem tolik zavrhané marxistické regionální práce z 50. let měly mnohdy na rozdíl od té jeho slušný poznámkový aparát. Některé z autorových tezí nelze zcela přijmout, např. Jakoubkovy aktivity v blízkosti hradu Hartenberka v Hřebenech na

⁷⁶Uwe TRESP, Söldner aus Böhmen. Im Dienst deutschen Fürsten: Kriegsgeschäft und Heeresorganisation im 15. Jahrhundert, Paderborn – München – Wien – Zürich 2004, s. 37-38. Tresp patrně špatně porozuměl výše citovanému Petráňovu textu.

⁷⁷Zdeněk VYBÍRAL, Bitva u Moháče. Krvavá porážka uherského a českého krále Ludvíka Jagellonského v boji s Osmany 29. srpna 1526, Praha 2009.

⁷⁸Jiří JÁNSKÝ, Páni ze Švamberka – pětisetletá sága rodu s erbem labutě, Domažlice 2006; Hroznatovci a páni z Gutštejna, Domažlice 2009; Dobrohostové z Ronšperka a na Poběžovicích, rod erbu berana, Domažlice 2013.

⁷⁹Jiří JÁNSKÝ, Kronika česko-bavorské hranice II-V, Domažlice 2003.

⁸⁰Milan SÝKORA, Hrady doby husitské. Nepublikovaný rukopis diplomové práce obhájené na FF UK, Most 2013.

⁸¹J. J. JUKL, Jan Smiřický, s. 188.

⁸²Jiří ŠLAJSNA, Hejtman Jakoubek z Vřesovic, in: Památky, příroda, život: vlastivědný čtvrtletník Chomutovska a Kadaňska, Chomutov 2012, s. 5-19.

⁸³Vladimír BYSTRICKÝ, Západní Čechy v husitských válkách, České Budějovice 2013.

⁸⁴IBIDEM, s. 9.

Sokolovsku nejsou přímo doloženy v pramenech, neboť jedinou zprávou o obléhání Hartenberka husity je regionální pověst.⁸⁵

⁸⁵IBIDEM, s. 229. Pověst např. v knize Václav NĚMEC, Bylo-nebylo, Sokolov 1988. Husitský hejtman obléhající hrad se zde však jmenuje Petřík. Tato postava byla zcela nepochybně inspirována Jakoubkem.

4. Rytíři nebo vladykové? Několik poznámek k titulatuře nižší šlechty v pozdním středověku

Ve starším středověku nebyla hranice mezi vyšší a nižší šlechtou příliš dobře patrná. Ostatně samotné pojmy nižší a vyšší šlechta jsou pojmy novodobými a nemají nic společného s historickou realitou. Členové panských rodů vlastnili hrady, mohli se pyšnit urozeným původem a zastávali významné úřady, které mnohdy drželi dědičně. Jiní příslušníci nobility byli často rádi, když vlastnili jednu ves s tvrzí či dvorcem. Přesto nebyla hranice mezi oběma vrstvami neproniknutelná. V průběhu husitských válek a zejména po nich, kdy se převážně z řad nižší šlechty etabluje tzv. válečnická aristokracie, dosáhli mnozí z bývalých husitských hejtmanů majetků, o jakých se jim ani nesnilo a svým bohatstvím se vyrovnali mnohým pánům. Scházela jim však rodová prestiž, tedy panský původ, který by je opravňoval k tomu, aby patřili ke skutečným elitám českého království a nebyli jimi pouze z hlediska majetkového. Pokud již dosáhli příslušníci této válečnické aristokracie nějakých větších mocenských úspěchů, obvykle se jednalo pouze o jejich výsadní postavení v rámci správy jednotlivých krajů.⁸⁶ Jen některé rody z řad válečnické šlechty z dob husitských bojů si vysloužily povýšení do stavu panského. K uzavírání panského stavu došlo v době vlády Jiřího z Poděbrad a Vladislava Jagellonského a poté již bylo pro zbohatlíky husitského věku většinou pozdě. Mnohé čekal po prudkém vzestupu strmý a bolestivý pád.⁸⁷ Tato teze však zcela neplatí pro námi sledovaný rod, neboť za vlády krále Jiřího byli Vřesovci i přes absenci politické moci považováni za jeden z předních českých rodů a na sklonku jagellonského věku někteří členové rodu dokonce obsadili nejvyšší zemské úřady.

Nabízí se otázka, jak příslušníky vrstvy zvané „nižší šlechta“ souborně označit, abychom se vyhnuli tomuto ahistorickému pojmu. Nejčastěji se v souvislosti s označením této společenské vrstvy ve středověku užívalo označení „stav rytířský“ nebo „stav vladycký“. Jako rytíř byl zpočátku označován bojovník na koni, což dobře charakterizuje starší latinský ekvivalent slova rytíř – *eques*, později nahrazený slovem *miles*. V pozdním středověku byl jako rytíř zpravidla označen přímý služebník krále či arcibiskupa, leč časté užívání tohoto titulu rovněž souvisí s obnovou dávných rytířských ideálů. Pojem vladyka byl v této době poněkud na ústupu, avšak stále se běžně užíval zejména v měšťanském prostředí jako pojem,

⁸⁶ J. MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích II*, s. 43-50, Josef MACEK, *Česká středověká šlechta*, Praha 1997, s. 9-21, 26-45; Vladimír BŘEZINA, *Rytířský stav v Čechách a na Moravě v raném novověku*. Rod Bukůvků z Bukůvky od středověku do 20. Století, České Budějovice 2008, s. 10-14.

⁸⁷ Srovnej J. PETRÁŇ, *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*, s. 48; Jaroslav PÁNEK, *Proměny stavovství v Čechách a na Moravě v 15. a v první polovině 16. století*, in: *Folia Historica Bohemica* 4, Praha 1982, s. 184-185; J. BOUBÍN, *Česká národní monarchie*, 103.

označující výše zmíněné rytíře. Příležitostně byl vladyka rovněž vnímán jako titul na nižším hierarchickém stupni, než byl rytíř. Rozdíl mezi rytířem a vladykou měl být dán mírou jejich urozenosti. Současně však také mohl být tento pojem užit pro příslušníka neurozeného rodu.⁸⁸ Na ústupu byl rovněž titul zeman či zeměnin, který se však i přesto v průběhu 15. století výjimečně objeví. Zeman byl obvykle venkovský šlechtic, který se věnoval hospodaření na svém dvorci či na tvrzi. Příležitostně se jako zemané označovali příslušníci nižší šlechty obecně. Kromě toho jsou nám známi panoši, což byli šlechtici podřízení obvykle příslušníkům panského stavu. Panoši na počátku 16. století splynuli s rytíři. Manové (a stejně tak i tzv. nápravníci) jsou pak zcela specifickou kategorií. V tomto případě se nejedná vyloženě o titul, nýbrž o druh lenního závazku, kterým býval zpravidla uvázán šlechtic službou k hradu v blízkosti svého sídla. Man obvykle náležel do řad nižší šlechty.⁸⁹

Na příkladu středověkých titulatur příslušníků rodu Vřesovců se pokusíme ukázat, že tento problém nelze vyřešit, neboť i v rámci jedné rodiny se během jednoho století může vyskytnout vícero různých druhů titulatury. Titulaturu té či oné osoby z námi sledovaného rodu mnohdy spíše jen tušíme a to na základě oslovení, v němž sice chybí samotné vyjádření titulu, leč toto oslovení obsahuje adjektivum určené té či oné šlechtické kategorii. Takovéto oslovení mělo snad vyjadřovat touhu příslušníka nižší šlechty po přiblížení se titulatuře panské.⁹⁰ Nejslavnější ze středověkých Vřesovců, Jakub, známější jako Jakoubek, který se v pramenech téměř vždy označuje jako rytíř, a to i v německy a latinsky psaných pramenech, byl příležitostně nazýván i zemanem. Oldřich z Rožmberka ve své korespondenci nazýval Jakoubka pánem. V tomto případě se však nejspíš jednalo o pouhé zdvořilostní oslovení.⁹¹ Přestože Jakoubkův syn Jan zřídka písemně komunikoval s někým, kdo by jej v písemnostech oslovoval, ve smlouvě, kterou si jeho synové rozdělili majetky, jež jim svěřil,

⁸⁸ J. PETRÁŇ, *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*, s. 16-17; Jindřich HOLEČEK, *Příspěvky k metodologickým aspektům výzkumu české šlechty v období husitské revoluce. Marxistická nobilitologie, její metody a techniky*, in: Ústecký sborník historický 1979, Ústí nad Labem 1979, s. 93-99; J. MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích II*, s. 50-64, J. MACEK, *Česká středověká šlechta*, s. 50-64, 68-87; Václav BŮŽEK, *Rytíři renesančních Čech*, Praha 1995, s. 9; Václav BŮŽEK, *Manové ve skladě nižší šlechty jagellonského věku*, in: *Marginalia Historica. Sborník prací Katedry dějin a didaktiky dějepisu Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy* 1999, Praha 2001, s. 157-158; Václav BŮŽEK – Josef HRDLÍČKA – Pavel KRÁL – Zdeněk VYBÍRAL, *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*, Praha-Litomyšl 2002, s. 48-49; Robert ŠIMŮNEK, *Reprezentace české středověké šlechty*, Praha 2013, s. 216-219; Jiří JUROK, *Česká šlechta a feudalita ve středověku a raném novověku. Majetková a sociální struktura, politická moc a kulturní reprezentace šlechty a feudalita v českém státě ve 13. – první polovině 17. století*, Nový Jičín 2000, s. 77-78.

⁸⁹ J. PETRÁŇ, *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*, s. 17-19; J. MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích II*, s. 64-89; F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce I*, s. 276-278; V. BŮŽEK, *Manové ve skladě nižší šlechty jagellonského věku*, s. 158-159; J. JUROK, *Česká šlechta a feudalita*, s. 79.

⁹⁰ Srovnej Robert ŠIMŮNEK, *Rituály, ceremoniály a symbolická komunikace v životě české středověké šlechty*, in: *Slavnosti, ceremonie a rituály v pozdním středověku*, edd. M. NODL – F. ŠMAHEL, Praha 2014, s. 286.

⁹¹ Např. *Kronika Bartoška z Drahonice*, s. 624 „Jakubko miles“. Kromě korespondence s Oldřichem z Rožmberka i jinde, viz *Starší letopisové*, s. 69 (pan), 112 (pan), 131 (zeman).

prosili svého otce „urozeného a statečného rytíře Jana z Vřesovic“, aby k této smlouvě přivěsil svou pečeť. Statečným (rytířem) byl Jan z Vřesovic i v listině Jiřího z Poděbrad, v níž mu povolil přetvořit ves Toužim na město.⁹²

Jakoubkovi vnukové, tedy synové Jana z Vřesovic, Jaroš Kyšperský a Jan Illburk jsou v pramenech rovněž nejčastěji jmenováni jako rytíři. Problém nastává ve chvíli, kdy je Jarošův syn Jakub Kyšperský nazýván rytířem, zatímco jeho bratři Albrecht a Václav jsou pouze „urození vladykové“. Albrecht je přesto v jednom případě označen jako rytíř. Jan Illburk z Vřesovic je v listině, ve které mu král Vladislav Jagellonský povolil výstavbu hradu Doubravská Hora, titulován jako strenuus (statečný), což bylo oslovení náležející rytířům a stejně tak byl slovem „statečný“ oslovován i Illburkův syn Vilém. Vilém je příležitostně nazýván i vladykou.⁹³ Na náhrobku své druhé manželky Sabiny je Vilém dokonce titulován jako „eques auratus“, což je poněkud nezvyklé. Jak jsme již zmínili výše, eques (doslova „jezdec“) je poněkud archaické a v této době již nepoužívané označení pro rytíře, leč ještě podivnější je adjektivum auratus, tj. zdobený zlatem či pozlacený. Snad mohl být Vilém během života podobně jako Jan z Rabštejna nebo Kryštof z Týna pasován císařem na „zlatého rytíře“ a obdržet zlatý řetěz.⁹⁴ Potomci Jakoubkova vnuka Jakuba Kostomlatského jsou výhradně nazýváni vladyky, zatímco Jakubův mladší bratr Jindřich i jeho syn Jaroslav jsou „stateční rytíři“.⁹⁵ Nejmladšího syna Jana z Vřesovic Jana I. Žlutického oslovuje král Vladislav listině z roku 1478 jako „statečného“, zatímco jeho syn Jan II. Žlutický z Vřesovic byl dle jiné listiny krále Vladislava „slovutný“ (panoše).⁹⁶

Rozdíly v pojmenování středověkých Vřesovců nalezneme i v literatuře, například pro Josefa Macka jsou to vladykové, zatímco Jaroslav Boubín je označuje jako rytíře.⁹⁷ Jak jsme tedy poznali, označit středověké Vřesovce pomocí jedné z výše uváděných kategorií nižší

⁹² UBT, s. 345, CIM IV/2, s. 137.

⁹³ UBT, s. 160, 166, 181); CIM IV/3, s. 267; AČ XIX., s. 270; Herman HALLWICH, Geschichte der Bergstadt Graupen in Böhmen, Prag 1868, s. 98.

⁹⁴ Robert ŠIMŮNEK, Prestižní a patetické titulatury – šlechtická hrdost, závist, pýcha i výsměch, in: Evropa a Čechy na sklonku středověku. Sborník příspěvků věnovaných Františku Šmahelovi, edd. E. DOLEŽALOVÁ – R. NOVOTNÝ – P. SOUKUP, Praha 2004, s. 311. Rudolf URBÁNEK, Tři Janové z Rabštejna, in: Sborník filologický 11, 1936-1939, s. 207; J. BOUKAL, Rytíř Kryštof z Týna. Válečník a diplomat pozdního středověku, s. 19-20; Eberhard SCHMITT, Behaust im Heiligen Römischen Reich? Das europäische Beziehungsnetz der "equites aurati" im Zeitalter Kaiser Karls V. Dostupné online na stránkách <https://web.archive.org/web/20070804091935/http://www.orient.uni-erlangen.de/kultur/papers/schmitt.htm> (20. 4. 2015).

⁹⁵ UBT, s. 181; Staří letopisové, s. 523, AČ XXXII., s. 215, 425.

⁹⁶ Národní archiv Praha, fond Úřad desk zemských – listiny (1351-1526), signatura 771. Dostupné online na stránkách: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/DZ/771/charter?q=v%C5%99esovic> (21. 12. 2014); CIM IV/3, s. 271; AČ XXXII., s. 379; Srovnej J. MACEK, Jagellonský věk II, s. 68.

⁹⁷ J. MACEK, Jagellonský věk v českých zemích II, s. 56; J. BOUBÍN, Česká národní monarchie, s. 103.

šlechty nelze a jelikož se chceme vyhnout ahistorické terminologii, budeme pro jejich označení užívat pojmu rytíři, který se v souvislosti s nimi objevuje v pramenech nejčastěji. Ostatně toto pojmenování od 16. století převážilo nad zbývajícími, které zmizely v propadlišti dějin.

5. Jakoubek z Vřesovic

5.1. Původ Jakoubka z Vřesovic a počátky jeho kariéry

Pátrání po příslušnících rodu rytířů z Vřesovic před prvním vystoupením hejtmana Jakoubka roku 1426 je záležitostí více než problematickou. S ohledem na to, že již v pramenech vzniklých za jeho života je Jakoubek příležitostně nazýván Jakoubkem z Moravy, je třeba hledat jeho předky právě na Moravě. Erbovní znamení Vřesovců, tedy pŭlměsíc, měli ve svém znaku také příslušníci moravských rodů Plachých z Voděradic a dále vladykové či rytíři z Opatovic, z Meziboří, z Nitkovic, z Krumsína, z Papulína, z Racova, z Ochoze a z Držkovic.⁹⁸ Četnost pŭlměsíce coby heraldické figury v řadách znaků moravské nižší šlechty se zdá být až téměř neuvěřitelná.

August Sedláček, Josef Pilnáček a Bohumila Šretrová určili za předky Vřesovců rod rytířů či vladyků z Dubčan.⁹⁹ V rodě Dubčanských bylo poměrně běžné jméno Medvídek. Z druhé poloviny 14. století jsou nám známi bratři Medvídek a Zbyněk, přičemž Zbyněk měl mít syna Jana Medvídku a ten měl syny Všeboru a Medvídku Jana. Jistý Medvídek z Dubčan (buď bratr Zbyňka z Dubčan nebo úplně jiný Medvídek) měl roku 1358 zakoupit dvůr v Polkovicích, přičemž se tehdy poprvé objevil jeho nový predikát „z Vřesovic“. Onen Medvídek měl být otcem tří bratří Johánka, Jakuba a Jindřicha z Vřesovic, kteří společně roku 1365 koupili od Petra Hechta z Rosic dvůr v Žabokrcích. O Johánkovi dále víme, že byl od roku 1358 vlastníkem zboží v Dubňanech (sic!) a též, že Jindřich se od r. 1365 objevuje také pod predikátem „de Prusch“ (?) jako prodejce Polkovic.¹⁰⁰ O Jakubovi prameny mlčí, leč s ohledem na jeho jméno jej můžeme teoreticky považovat za Jakoubkova otce. Stejně tak by jím klidně mohli být Johánek či Jindřich, leč v případě Jakubova otcovství by se nabízelo vysvětlení, proč byl Jakub (=Jakoubek) často označován zdobnělinou svého jména. Z této zdobněliny usuzovali mnozí historikové (např. Rudolf Urbánek) na Jakoubkovu malou postavu, ale stejně tak mohla být vyjádřením Jakoubkova mládí, totiž že se jednalo o Jakuba mladšího. Jméno Jakoubek mohlo být rovněž odvozeno od jména světce Jakuba Menšího.

Nemůžeme vyloučit, že nám v pramenech zcela schází jedna celá generace tohoto rodu. Na základě písemnosti z roku 1365 usuzujeme, že v této době již byli všichni tři bratři

⁹⁸A. SEDLÁČEK, Atlas erbů a pečeti české a moravské středověké šlechty IV, s. 101-102; J. PILNÁČEK, Staromoravští rodové I, s. 97.

⁹⁹A. SEDLÁČEK, Z Vřesovic, s. 1023; J. PILNÁČEK, Staromoravští rodové I, s. 94; B. ŠRETROVÁ, Jakoubek z Vřesovic a z Biliny, s. 7-10.

¹⁰⁰F. BERNAU, Studien und Materialien, s. 655; J. PILNÁČEK, Staromoravští rodové I, s. 94, 105. Erbovní znamení z pečeti Medvídku z Vřesovic viz A. SEDLÁČEK, Atlas erbů a pečeti české a moravské středověké šlechty IV, s. 102.

z Vřesovic plnoletí, tedy zhruba ve věku puberty nebo starší. Pokud byli starší, mohli mít již v době kolem r. 1365 vlastní potomstvo, takže Jakoubek by byl vnukem jednoho z nich. Za předpokladu, že by bratři byli roku 1365 čerstvě plnoletí, si lze jednoho z nich jako Jakoubkova otce představit. U Jakoubka z Vřesovic se s ohledem na rok jeho úmrtí (1462) předpokládá, že se mohl narodit nejdříve kolem 1390. Domníváme se, že Jakoubkovým příbuzným mohl být i jistý Martin z Vřesovic, který se objevuje jako svědek v jedné listině z roku 1416.¹⁰¹ Zda se rod Vřesovců na Moravě i poté nadále rozvíjel, s jistotou nevíme. Z 80. let 15. století je nám znám jistý moravský šlechtic Jaroš Kaňka z Vřesovic, jehož příslušnost k námi sledovanému rodu Vřesovců je nejistá.¹⁰²

V době Jakoubkova mládí, tj. za vlády Václava IV., se počet příslušníků nižší šlechty na Moravě snižoval, snad v důsledku morové epidemie z roku 1380. Následkem snížení počtu rodů bylo to, že se rozmnožovaly majetky rodů přeživších. Přesto lze mluvit spíše o úpadku této společenské vrstvy. Příčin bylo dle Jaroslava Mezníka hned několik. V této době docházelo k poklesu hodnoty pražského groše, takže příjmy šlechty nebyly zas tak vysoké, jak by se na první pohled mohlo zdát. Dále lze předpokládat, že nižší šlechta recipovala na ni působící rytířskou kulturu vyšších vrstev a ve snaze se této kultuře přiblížit došlo k jejímu zadlužování u měšťanů a Židů. Podstatný problém rovněž představoval snížený zájem o produkty zemědělské a zvýšená poptávka po řemeslných výrobcích, které poddaní na vesnici žijícího nižšího šlechtice nemohly poskytnout.¹⁰³ Z tohoto začarovaného kruhu bylo několik východisek. Nejčastěji příslušníci chudších šlechtických rodů volili cestu vojenské kariéry, a to buď ve službách moravských markrabat a pánů coby členové jejich družin, anebo v zahraničí, např. v bojích mezi Polskem a řádem německých rytířů.¹⁰⁴ Příslušník nižší šlechty měl samozřejmě také možnost prosadit se ve správě (např. jako purkrabí), ve dvorské funkci, či udělat církevní kariéru.¹⁰⁵

¹⁰¹Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV. (1378 dec. – 1419 aug. 16) VII., ed. P. KRAFL, Praga 2010, s. 289.

¹⁰² Např. Deutschsordenzentralarchiv Wien, fond Urkunden, signatura 4210. Dostupné online na stránkách: <http://monasterium.net/mom/AT-DOZA/Urkunden/4210/charter> (1. 3. 2015).

¹⁰³Jaroslav MEZNÍK, *Lucemburská Morava 1310-1423*, Praha 1999, s. 363-366; Václav ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt (1354-1411)*, Brno 2002, s. 78; David PAPAJÍK, *Majetkové poměry na střední Moravě ve 14. – 16. století*, Olomouc 2003, s. 138. Srovnej F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce 1.*, s. 279-282.

¹⁰⁴J. PETRÁŇ, *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*, s. 44-46; J. MEZNÍK, *Lucemburská Morava*, s. 365; Miloslav POLÍVKA, *Mikuláš z Husi a nižší šlechta v počátcích husitské revoluce*, Praha 1982, s. 20-22; Karel MLATEČEK, *Nižší šlechta na Moravě před husitskou revolucí. Možnosti dalšího studia*, in: *Evropa a Čechy na sklonku středověku. Sborník příspěvků věnovaných Františku Šmahelovi*, edd. E. DOLEŽALOVÁ – R. NOVOTNÝ – P. SOUKUP, Praha 2004, s. 281-289.

¹⁰⁵ Miloslav POLÍVKA, *Mikuláš z Husi*, s. 22-23; Podrobně F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce 1.*, s. 273-288.

Můžeme předpokládat, že první vojenské zkušenosti získal Jakoubek právě v jedné z „družin“ některého z moravských pánů. Pravděpodobně se zatím nijak výrazně neprojevoval, protože o něm prameny zcela mlčí. Doba husitských válek a Jakoubkova cesta do Čech se však již nezadržitelně blížily, a Jakoubek tak mohl naplnit své ambice a stát se „velkým pánem“. Zda se s idejemi utrakvismu seznámil již na Moravě nebo teprve po svém příchodu do Čech s jistotou říci nelze.¹⁰⁶ Osobně bych se spíše přikláněl k variantě, že o utrakvismu věděl již před svým příchodem do Čech a právě jeho myšlenky v kooperaci s touhou po zisku jej přivedly do kraje mezi Českým středohořím a Krušnými horami. Z pozdějšího výkladu zjistíme, že jeho vztah k husitství nejspíš nebyl povrchní a vlažný, jak se domnívají někteří autoři. A nyní již nechme vystoupit Jakoubka zpoza šera zapomnění a mlčení.

5.2. Bitva u Ústí - Jakoubkův vstup do psané historie

Doba husitských válek byla bezpochyby zlomovým obdobím českých dějin. Tato „reformace před reformacemi“ a „revoluce před revolucemi“ navázala na předchozí snahy o obrodu schizmatické církve, která se přespříliš vzdálila svému původnímu poslání. Zatímco katolický klérus se snažil provést reformu církve pomocí koncilů, čeští učenci vycházeli z učení Jana Husa a Jeronýma Pražského, jejichž ideje se rozšířily mezi všechny společenské vrstvy. Již od první pražské defenestrace se české země pohroužily do krvavé občanské války, ve které proti sobě stály různé frakce kališnických a katolických šlechticů a městských svazů. Na pomoc katolické straně bylo do Čech vysláno několik křížových výprav za účelem „zhouby českých kacírů“, leč všechny tyto výpravy dopadly neslavně.¹⁰⁷ Další střetnutí katolíků a kališníků se mělo odehrát 16. června roku 1426 blízko města Ústí nad Labem.

Od počátku roku 1426 panoval v severních Čechách značný neklid. V tomto regionu se již od konce 14. století nacházela územní enkláva míšeňského markraběcího rodu Wettinů. Když získal míšeňský markrabě, durynský lanckrabě a novopečení saský kurfiřt Fridrich Bojovný roku 1423 od krále Zikmunda do zástavy města Ústí nad Labem a Most, moc Wettinů v tomto kraji tím ještě více vzrostla.¹⁰⁸ Saské posádky měla rovněž města Duchcov a Osek a navíc bylo v severních Čechách už od doby vlády Václava IV. usazeno velké množství

¹⁰⁶ Z Moravy ostatně pocházeli mnozí z husitských ideologů, např. Bedřich ze Strážnice, Tomáš z Vizovic a snad i Martin Húska. Nemalá část Moravy byla ovládána utraquistickými pány z Kravař. Viz Jaroslav VÁLKA, Husitství na Moravě. Náboženská snášenlivost. Jan Amos Komenský, Brno 2005, s. 18-19.

¹⁰⁷ Syntetické shrnutí současných náhledů na epochu husitských válek poskytují práce F. ŠMAHELA, Husitská revoluce I – IV; Husitské Čechy. Struktury, procesy, ideje, Praha 2001, a Petra ČORNEJE, zejména Velké dějiny zemí Koruny české V. Nejnovější práci o době husitské je kniha Pavlína CERMANOVÁ – ROBERT NOVOTNÝ – Pavel SOUKUP (edd.), Husitské století, Praha 2014.

¹⁰⁸ Petr ČORNEJ, Tajemství českých kronik, s. 207.

šlechty míšeňského původu. Blízkost dalších katolických měst a hradů a dolnolužického Šestiměstí učinily z tohoto regionu pevnou hráz mezi Říší a husitskými Čechy.¹⁰⁹ Míšeňská enkláva na severu Čech se stala husitským vojskům pomyslným trnem v oku, neboť husité se již v této době aktivně snažili komunikovat se zahraničím a prolomení této severní „blokády“ by husitům umožnilo nejen obnovení dřívějšího obchodního spojení se saskou stranou Krušnohoří, ale rovněž by zde měli volnou cestu ke svým vojenským výpadům. Fridrich Bojovný ze strachu před husity naverboval do svých hradů na severu Čech značné množství žoldnéřů, ale i přesto žil stále v obavách a od počátku roku 1426 se snažil v Sasku a Duryňsku získat co největší možné množství spojenců, kteří by mu pomohli ústeckou enklávu bránit. Fridrich očekával i pomoc dalších spojenců z Říše, jenže jednání a shromažďování vojsk bylo k Fridrichově nelibosti zdlouhavé.¹¹⁰

Pravděpodobně již v této době operoval na severu Čech Jakoubek z Vřesovic, který byl husity ustanoven hejtmanem v Bílině, vzdálené od Ústí přibližně 30 km.¹¹¹ Předpokládejme, že se mohl stát bílinským hejtmanem maximálně několik měsíců předtím, než se na jaře roku 1426 poprvé objevil v pramenech. Teorie o tom, že Jakoubek přišel na sever Čech již roku 1421 společně s výpravou Jana Želivského, nejsou nijak podloženy. Šmahel se domnívá, že impulz k přesunu husitských polních vojsk do kraje mezi Mostem a Ústím musel dát právě Jakoubek, neboť místo výkonu jeho hejtmanství bylo sevřeno mezi těmito míšeňskými pevnostmi. Dobyť přinejmenším jedné z těchto pevností (buď Mostu, nebo Ústí) by mu umožnilo přejít z ofenzivy do útoku a současně by tak pro něj bylo snazší udržet se v Bílině. Vzrůstající aktivity husitů v kraji na jaře roku 1426 měly spíše charakter manévrů a markraběnka Kateřina, která na severu Čech zastupovala svého manžela Fridricha v obranných přípravách, zůstala do poslední chvíle v nejistotě, neboť z husitských operací nebylo příliš jasné, kam budou husité svůj útok směřovat. I přesto byl míšeňským hejtmanem Bosem z Fictumu více

¹⁰⁹Lenka BOBKOVÁ, Cizí šlechta usazená v severních Čechách do poloviny 17. století, in: Lenka BOBKOVÁ (ed.), Život na šlechtickém sídle v 16. -18. století, Ústí nad Labem 1992, 101-103; Petr ČORNEJ, Tajemství českých kronik, s. 207.

¹¹⁰Petr ČORNEJ, Tajemství českých kronik, s. 208.

¹¹¹Tomek předpokládá, že hejtmanem v Bílině mohl být Jakoubek již v roce 1425, více viz W. W. TOMEK, Dějepis města Prahy IV., Praha 1879, s. 328-329; srovnej František ŠMAHEL, Husitské Čechy. Struktury, procesy, ideje, Praha 2001, s. 190; Jindřich TOMAS – Petr MACEK – Jan BERÁNEK – Vladislav RAZÍM, Od vzniku institucionálního města do roku 1547, in: Ivana EBELOVÁ – Petr HOLODŇÁK (edd.), Žatec, Praha 2004, s. 146; Jan MAREŠ, Husitské války a jejich důsledky, in: Bohumír ROEDL (ed.), Louny, Praha 2005, s. 85.

posilován Most, jelikož Míšeňským bylo zřejmé, že pád konkurenčního města by hrál dobře do karet jeho husitským susedům – Žatci a Lounům.¹¹²

Pravděpodobně v dubnu započaly přípravy na tažení, neboť právě tehdy dorazili na sever moravští spojenci husitů. V Bílině se mezitím započalo s přípravami na blížící se boj, o čemž nás informuje dubnová zpráva markraběnciných zvědů o tom, že jsou zde shromažďovány pušky, praky, žebříky a jiné věci, potřebné k válce.¹¹³ Za těmito aktivitami opět můžeme tušit Jakoubkovu iniciativu. Z přelomu dubna a května pochází vůbec první písemná zmínka o Jakoubkovi, která vyvolává některé otázky. Jedná se o zprávu anonymního kadaňského měšťana městské radě v Chebu, v níž je rada informována o pohybech husitských vojsk na severu Čech. Kadaňský anonym zde jmenuje „starého a mladého Jakoubka“.¹¹⁴ Z této zprávy tak můžeme nejspíš vyvodit, že starým Jakoubkem je náš Jakoubek a tím mladým je jeho syn Jan, jehož jméno pisatel zprávy neznal. Jan z Vřesovic žil ostatně značnou část svého života v otcově stínu.

Spolu s Jakoubkem se organizace celé protisaské výpravy chopil Jan Roháč z Dubé, který se toho času nacházel na Českolipsku. V květnu se zúčastnil hejtmanské porady v Mladé Boleslavi, kde se k němu přidala další spojená vojska sirotků a táboritů pod velením Prokopa Holého a dalších hejtmánů.¹¹⁵ Poté vojska vyrazila na sever, navrátila se k České Lípě, kterou dobyla, a postupovala směrem k Poohří, kde se spojila se severočeskými husity (nepochybně pod Jakoubkovým velením) a společně získala Třebenice a města Krupku, Teplice a nejspíš i Duchcov. První husitská vojska dorazila k Ústí koncem května.¹¹⁶ Někdy okolo 28. května se husité pokusili město dobýt. Jejich pokus zatím nebyl korunován úspěchem. Na počátku června přispěchal k Ústí další spojenec, a to pražané se Zikmundem Korybutovičem a jeho polsko-litevskou družinou.¹¹⁷ Husitské pokusy o dobytí města Ústí byly prozatím stále neúspěšné. Tomek za vůdce prvních útoků na město označuje Jakoubka, leč v tomto případě nejspíše vychází z událostí, které po ústecké bitvě následovaly. Tomkův popis obležení města

¹¹² František ŠMAHEL, *Husitská revoluce III.*, s. 178; J. JUROK, *Příčiny, struktury a osobnosti husitské revoluce*, s. 54.

¹¹³ *Urkundenbuch der Stadt Aussig bis zum Jahre 1526*, ed. A. HOŘČIČKA, Prag 1896, s. 99; Hugo TOMAN, *Husitské válečnictví za doby Žižkovy a Prokopovy. Příspěvek k dějinám vzdělanosti české v XV. století na základě zkoumání míst a pramenů*, Praha 1898, s. 349; Otakar FRANKENBERGER, *Naše velká armáda II- III*, Praha 1922, s. 116.

¹¹⁴ *Aus dem Egerer Stadtarchive*, ed. K. SIEGL, in: *Mitteilungen des K. K. Archivrates II*, ed. F. WILHELM, Wien, 1916, s. 40; UBT, s. 116.

¹¹⁵ F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce III*, s. 179-180, F. M. BARTOŠ, *Husitská revoluce II*, s. 8-9.

¹¹⁶ P. ČORNEJ, *Tajemství českých kronik*, s. 209; F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce III*, s. 180; F. ŠMAHEL, *Husitské Čechy*, s. 199.

¹¹⁷ Josef MACEK, *Prokop Veliký*, Praha 1953, s. 43; P. ČORNEJ, *Tajemství českých kronik*, s. 209-210; P. ČORNEJ, *Velké dějiny V*, s. 353-355.

za pomoci praků, děl a podkopávání hradeb vychází spíše z jeho znalosti dobové obléhací praxe než z pramenů, které by se událostem předcházejícím ústecké bitvě věnovaly.¹¹⁸

Markraběnka Kateřina vyslala na pomoc Ústí vojska dne 11. června, přičemž na cestě se k nim měly připojit sbory z Horní Lužice.¹¹⁹ Hladové a zcela vyčerpané vojsko dorazilo 15. června do vzdálenosti 10 km před Ústím, kde již bylo očekáváno husitskými hlídkami. Na mírném návrší mezi Hrbovicemi a Předlicemi vystavěli husité tábor obepnutý vozovou hradbou. Následujícího dne byla neděle, což nebyl zrovna ideální den pro boj. Bitva započala útokem saské pěchoty na vozovou hradbu. Palba z vozů a útok jízdy z boku způsobily v řadách saské strany takový zmatek, že se Sasové dali na útěk. Na bitevním poli pak zůstalo dle odhadů Petra Čorneje 900 – 4000 padlých.¹²⁰

O Jakoubkových aktivitách v průběhu bitvy se nám dochovala pouze jedna zpráva v různých obměnách. V některých redakcích Starých letopisů českých je zaznamenáno, že „pan Jakúbek“ se v průběhu bitvy snažil zachránit jednoho ze saských šlechticů, jistého Wolkenberga (či Walkenberga) z Wolsteina, pravděpodobně za účelem zisku výkupného či snad z jisté solidarity. Husitští pěšáci („drábi“) tento Jakoubkův pokus zpozorovali a dotčeného Sasa, usazeného na koni za Jakoubkem, zastřelili. Umírající Sas s sebou málem strhnul Jakoubka z koně.¹²¹ Jakoubkův pokus o záchranu Wolkenberga byl od časů jeho prvního životopisce Hermana Hallwicha vnímán jako vyloženě zjištný akt, přestože z pramene nelze jednoznačně určit, jaké vlastně byly hejtmanovy skutečné pohnutky.¹²² Braní zajatců v bitvách bylo mezi šlechtou běžnou praxí, jenže jaké výkupné by Jakoubek získal za jinak prakticky zcela neznámého rytíře?¹²³ Vyplatila by se mu záchrana někoho takového natolik, aby kvůli němu riskoval vlastní život? Současně také nemůžeme zcela vyloučit, že Jakoubek se mohl s dotčeným Wolkenbergem znát, neboť o něm samotném nic nevíme. Rovněž je dost možné, že si celou tuto epizodu autor příslušných redakcí Starých letopisů vymyslel, neboť

¹¹⁸F. PALACKÝ, *Dějiny III*, s. 524; W. W. TOMEK, *Dějepis města Prahy IV*, s. 349; H. TOMAN, *Husitské válečnictví*, s. 350.

¹¹⁹F. M. BARTOŠ, *Husitská revoluce II*, s. 10.

¹²⁰Jan DURDÍK, *Husitské vojenství*, Praha 1953, s. 156; P. ČORNEJ, *Velké dějiny V.*, s. 356. Srovnej Robert NOVOTNÝ, *Polní vojska*, in: Pavlína CERMANOVÁ – Robert NOVOTNÝ – Pavel SOUKUP (edd.), *Husitské století*, Praha 2014, s. 135.

¹²¹Starí letopisové, s. 69; Staré letopisy české z vratslavského rukopisu, s. 51. Texty nejstarší vrstvy starých letopisů ani rukopis křížovnícký o Jakoubkovi k roku 1426 žádné zprávy nepodávají.

¹²²H. HALLWICH, *Jakaubek von Wresowitz*, s. 35. Srovnej např. A. BACHMANN, *Geschichte Böhmens II.*, s. 288; J. MACEK, *Prokop Veliký*, s. 47- 48; P. ČORNEJ, *Ústí nad Labem 1426*, in: *Slavné bitvy naší historie*, edd. P. ČORNEJ – P. BĚLINA, Praha 1993, s. 74; J. JURK, *Příčiny, struktury a osobnosti husitské revoluce*, s. 66; Robert NOVOTNÝ, *Proměna rituálu. Šlechta v době dvojitosti*, in: *Rituály, ceremonie a festivity ve střední Evropě 14. a 15. století*. *Colloquia mediaevalia Pragensia 12*, edd. Martin NODL – František ŠMAHEL, Praha 2009, s. 239.

¹²³Hugo TOMAN, *Husitské válečnictví za doby Žižkovy a Prokopovy*, s. 65, 356.

v textech nejstarší vrstvy o Jakoubkovi nemáme v souvislosti s bitvou u Ústí žádné zprávy. K naší neradosti nemůžeme s výjimkou této epizody, pokud k ní vůbec došlo, o Jakoubkově účasti v ústecké bitvě „Na běhání“ říci nic dalšího, neboť se nám nedostává pramenů. Přestože Jakoubkův zajatec bitvu nepřežil, husité získali značné množství jiných zajatců z řad utečenců z bitvy, jež byli následně odvezeni do České Lípy a Mladé Boleslavi. S ohledem na to se nám může jevit zvláštní náhlý obrat v mysli husitů, které po bitvě opustila touha po vraždění jejich nepřátel.¹²⁴ Po bitvě zaútočili husité na samotné město Ústí, přičemž podle Starých letopisů měl tomuto útoku velet „pan Jakúbek“, jehož prvořadým cílem zde bylo osvobození husitských zajatců z městské věznice. Poté se stal Jakoubek pánem města a zůstal jím až do roku 1436.¹²⁵

Saské panství na severu Čech se začalo rozpadat a Jakoubek z Vřesovic tak získal značné územní celky, které se pak staly na dlouhou dobu jeho panstvím. Již krátce před bitvou se na stranu husitů přiklonil až dosud katolický pán a spojenec Sasů Zikmund z Vartenberka na Děčíně, který se stal jedním z Jakoubkových největších soků na Ústecku. Současně s Jakoubkem a Vartenberkem se na novém přerozdělování majetků na severu začali podílet také další šlechtici, zejména Burian z Gutštejna a Mikuláš z Lobkovic.¹²⁶

5.3. Jakoubkův vzestup v letech 1426-1429

Po vítězné bitvě u Ústí začal Jakoubek rozšiřovat své panství. Bílinský hejtman a novopečený vlastník města Ústí dále rozšiřoval svou moc směrem na západ. Krátce po bitvě se nejspíš zmocnil Teplic, dobytých před nedávnem husity. Zde možná obsadil trosky teplického kláštera, které upravil, aby se mohly stát jeho sídlem. Tehdy snad rovněž vybudoval na Zámeckém vrchu nad Teplicemi opevnění, které jeho vnuk Jan Illburk z Vřesovic přebudoval v regulérní hrad, nazvaný Doubravská Hora. Současně se ziskem Teplic měl dle Hallwicha Jakoubek rovněž získat majetky místního šlechtice Rytkěře z Polenska a „Vřesovic“ a ukrást si tak predikát, který později užíval.¹²⁷ Jedná se o Hallwichův omyl, vyvrácený již editory teplického diplomatáře, neboť Hallwich namísto

¹²⁴ W. W. TOMEK, Dějepis města Prahy IV, s. 353.

¹²⁵ Staří letopisové, s. 69; Lenka BOBKOVÁ – Kateřina BOBKOVÁ, *Středověké Ústí nad Labem ve světle královských listin*, Ústí nad Labem 1999, s. 25. Autorky patrně omylem zaměnily Jakoubka z Vřesovic za Jakoubka ze Stříbra (!); P. ČORNEJ, *Tajemství českých kronik*, s. 218.

¹²⁶ B. LŮŽEK, *Po stopách husitství na Ústecku*, s. 44.

¹²⁷ H. HALLWICH, *Jakoubek von Vřesovitz*, s. 36; Hermann HALLWICH, *Töplitz. Eine deutschböhmisches Stadtgeschichte*, Leipzig 1886, s. 69. Srovnej B. ŠRETROVÁ, *Jakoubek z Vřesovic a z Bíliny*, s. 9; A. SEDLÁČEK, *Hrady XIV.*, s. 144; František HOFFMANN, *České město ve středověku*, Praha 1992, s. 213-214. Není pravda, že by Teplice od sklonku 15. století patřily Jakoubkovým potomkům, jak tvrdí Hoffmann; J. JUROK, *Příčiny, struktury a osobnosti husitské revoluce*, s. 55.

Rytkérova predikátu „z Vršovic“ četl z „z Vřesovic“¹²⁸. Nelze ani vyloučit, že se tohoto „omylu“ dopustil záměrně ve snaze Jakoubkovu postavu co nejvíce očernit. V literatuře se lze setkat s tvrzením, že Jakoubek již tehdy vybudoval malý hrad v srdci Českého středohoří, který pojmenoval nejspíše pod vlivem husitské symboliky Oltářík. Nejnovější bádání však vznik hradu posouvá spíše až do doby na sklonku husitských válek či do doby interregna.¹²⁹

V této době byl již nepochybně Jakoubek vůdčí osobností mezi severočeskými husity, neboť i dobové prameny jej tak mnohdy označují. Na jaře následujícího roku 1427 se vydala vojska lounsko-žateckého svazu pod velením Jakoubkovým na pochod západním směrem. Značné ohrožení pro husity na severu totiž představoval západočeský plzeňský landfrýd, který spolupracoval s městy Loket a Cheb.¹³⁰ Jakoubek nejspíše usoudil, že nejlepší obranou je útok a během výpadu proti severněji položeným spojencům Plzně se Jakoubkovi podařilo dobýt města Žlutice a Mašťov nepříliš vzdálená od Lokte. V dubnu poskytnul Loketským vojenskou pomoc na případnou obranu proti Jakoubkovi braniborský kurfiřt Fridrich. Jakoubkovy posádky však na hranicích mezi Loketskem a Žateckem dlouho nevydržely. Na sklonku června 1427 dorazila do Čech křížácká výprava, jejíž některé sbory postupovaly kolem Chebu a Lokte. Právě k Chebu tehdy dorazil i dříve zmíněný Fridrich Braniborský. Bartošek z Drahonic píše ve své kronice o úprku Jakoubka a jeho „spolčenců“, vstupu Němců do Žlutic a následném navrácení města předchozímu majiteli Alešovi Holickému ze Šternberka.¹³¹ Zde však Bartošek poněkud fabuluje, neboť Žlutice patřily před dobytím husity Markétě ze Šternberka, vdově po Jindřichovi z Elstrerberka.¹³² Aleš Holický tehdy také uzavřel spojenectví s několika rytíři z Rakovnicka a společně pak proti Jakoubkovi vedli drobnou válku.¹³³ Současně se Žluticemi obsadili křížáci i nedaleký Mašťov.¹³⁴ Žlutice a Mašťov se poté staly shromaždišti křížáků vedených Jindřichem Landshutským. Nemocný kurfiřt Fridrich se mezitím přiblížil k Tachovu. Husitské frakce se koncem června setkaly na blíže nespecifikovaném místě blízko Prahy, přičemž zde byli i zástupci lounsko-žateckého svazu,

¹²⁸UBT, s. 119.

¹²⁹A. SEDLÁČEK, *Hrady XIV.*, s. 313; Ivan LEHKÝ – Milan SÝKORA, *Nové poznatky o stavební podobně hradu Oltářík*, in: *Castellologica Bohemica* 12, Praha 2010, s. 237-254. Zde jsou i stručně vyhodnoceny nejstarší písemné prameny k dějinám hradu.

¹³⁰Bořivoj LŮŽEK, *Po stopách husitství na Ústecku*, s. 46.

¹³¹Kronika Bartoška z Drahonic, s. 596; H. HALLWICH, *Jakoubek von Wřesovitz*, s. 37; B. ŠRETROVÁ, *Jakoubek z Vřesovic a z Bíliny*, s. 32; J. MACEK, *Prokop Veliký*, s. 58; A. GROSS, *Dějiny Karlovarského kraje*, s. 57-58; M. SEDLÁK, *Historický průvodce Karlovarskem*, Plzeň 1962, s. 51; F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce 3*, s. 193; P. ČORNEJ, *Velké dějiny zemí koruny české V.*, s. 487, V. BYSTRICKÝ, *Západní Čechy v husitských válkách*, s. 211 a 215.

¹³²A. SEDLÁČEK, *Hrady XIII.*, s. 207; J. JÁNSKÝ, *Kronika česko-bavorské hranice II.*, s. 16.

¹³³B. LŮŽEK, *Po stopách husitství na Ústecku*, s. 46.

¹³⁴UB I, s. 528.

mezi nimiž Šmahel nejspíše správně předpokládá i přítomnost Jakoubka. Po vzájemných dohodách se husité vydali 28. července směrem k Tachovu.¹³⁵

Účast Jakoubka a lounsko-žateckého svazu na tomto tažení však nemáme nijak doloženou a můžeme ji tak spíše vyloučit. Po drtivé porážce křížové výpravy u Tachova se křížáci rozprchli a Jakoubek tak snad mohl využít příležitosti a opět získat Žlutice. Pokud se mu nepodařilo Žlutice získat nyní, pokusil se o jejich znovudobytí později.¹³⁶ Jakoubek vzápětí uskutečňoval výpady proti Bochovu, sídlu mocného katolického pána Jindřicha z Plavna, o čemž nám podává zprávu list loketské městské rady z 21. srpna 1427.¹³⁷ Zda Jakoubek v této době ohrožoval i hrad Hartenberg (Hertenberk) v Hřebenech, jak tvrdí Bystřický, je nejasné.¹³⁸ S ostatními husity (snad s výjimkou lounsko-žateckého svazu) v tuto dobu nijak nespolupracoval, což bylo dle Šmahelova názoru spíše na škodu.¹³⁹ Podle Tomka byl Jakoubek v roce 1427 hejtmanem nejen v Bílíně, ale také v Lounech a v Chomutově. Mohl se jím stát z pověření lounsko-žateckého svazu.¹⁴⁰ Svého úřadu chomutovského hejtmana nejspíš později zneužil k tomu, aby se tohoto města zmocnil.

O Jakoubkově činnosti mezi koncem srpna 1427 a dubnem 1428 bohužel nevíme vůbec nic. S jistotou nemůžeme tvrdit, že v průběhu roku 1427 obléhal Loket, jak se lze dočíst v literatuře. V dubnu 1428 se opět dostáváme na pevnou půdu, neboť tehdy se objevuje Jakoubek jako oblehatel hradu Kyšperka, který vlastnil Rytkář z Polenska a Vršovic, na jehož úkor se již dříve Jakoubek obohatil. V květnu tohoto roku však Rytkáři přišly na pomoc posily z Drážďan, jejichž příchod donutil Jakoubka k ústupu.¹⁴¹ Jakoubek se později Drážďanům pomstil. Předtím ale po určitou dobu sbíral síly a hospodařil na Bílíně, kde 25. července vydal privilegium pro bílinské měšťany, které umožňovalo jejich příbuzným do sedmého kolene dědit po nich majetek, ať už jsou odkudkoli z Čech či dokonce z jiné

¹³⁵F. ŠMAHEL, Husitská revoluce 3, s. 196, Zacharias THEOBALD, Hussitenkrieg oder Geschichte des Lebens und der Lehre Joh. Hussens in gleichen der Böhmischen Kirche nebst einem Anhang des Böhmischen Glaubensbekenntnisses, Breslau 1750, s. 339; Karel KŘESADLO, Město Slaný za husitství, in: Česká husitská reformace. Slánské rozhovory 2010, Slaný 2011, s. 20.

¹³⁶Viz níže. Srovnej J. TOMAS – P. MACEK – J. BERÁNEK – V. RAZÍM, Od vzniku institucionálního města do roku 1547, s. 147, kde je dobytí Žlutic po bitvě u Tachova konstatováno jako daný fakt. Prameny však chybí.

¹³⁷Aus dem Egerer Stadtarchive, s. 41; Vinzenz PRÖCKL, Geschichte der Stadt Elbogen, Elbogen 1881, s. 44

¹³⁸V. BYSTRICKÝ, Západní Čechy v husitských válkách, s. 229.

¹³⁹F. ŠMAHEL, Husitská revoluce 3, s. 199.

¹⁴⁰W. W. TOMEK, Dějepis města Prahy IV., s. 374; srovnej A. SEDLÁČEK, Hrady XIV., s. 214, 319

¹⁴¹UBT, s. 119; Přemysl PEER, Dějiny Teplicka do roku 1848, Teplice 1969, s. 29. Srovnej Vladimír VLASÁK – Eva VLASÁKOVÁ, Dějiny města Lokte, Loket 2004, s. 38, kde autoři tvrdí, že Jakoubek oblehl Loket v roce 1427. Zprávy o Jakoubkových aktivitách v blízkosti Lokte však pochází až z r. 1429 – viz dále.

země.¹⁴² Vydání této listiny je dokladem toho, že Jakoubek se v Bílině choval, jako kdyby byl nikoliv jejím hejtmanem, nýbrž vrchností. O tomto jeho postoji k Bílině svědčí už samotná intitulace ve znění „já Jakoubek z Vřesovic, toho času seděním na Bílině“. V listopadu 1428 porušil Jakoubek příměří s Mostem a vytáhnul proti Žluticím. Bohužel nevíme, která toto Jakoubkovo tažení dopadlo.¹⁴³

Zatímco na severu Čech proti sobě vedli boje Jan Smiřický, Zikmund z Vartenberka na Děčíně a bratři Jan a Mikuláš z Házmburka na Budyni na straně jedné a na straně druhé hejtmané pražanů, ztrácející na severu svůj vliv, Jakoubek se připravoval na další válečné operace. V létě 1429 máme doložen pohyb husitů na Chebsku, přičemž někteří historikové (např. Tomek) viděli ve strůjci tohoto tažení Jakoubka.¹⁴⁴ Zda jím skutečně byl, je otázkou, na níž nelze dát spolehlivou odpověď. Husité, snad pod velením Jakoubka, měli dobýt poutní místo Chlum Svaté Máří u Sokolova, a pronikli až k Milhostovu, Kopanině a Salajně na Chebsku.¹⁴⁵ Na nedaleký Cheb si však netroufli. Na počátku září se vypravil Jakoubek v čele lounsko-žateckého svazu s velkým vojskem směřujícím přes hranice k Drážďanům, které skutečně dobyl, a na zpáteční cestě vyplenil osecký klášter.¹⁴⁶ Poté se na čas zastavil v Bílině, aby zde uzavřel příměří s Mostem, a následně se snad chystal na výpravu proti Plzni, na níž mohl být domluven s Přibíkem z Klenové.¹⁴⁷

Jakoubkova cesta směřovala přes Žlutice, kde se buď zastavil (pokud se mu během jeho předchozích tažení podařilo získat město znovu pro sebe) anebo je znovu dobyl. Každopádně ve chvíli, kdy již ve Žluticích byl, se jeho plány změnila a Jakoubek se rozhodl

¹⁴² CIM IV/1, s. 350-351; KOLEKTIV, Bílina v zrcadle staletí, Bílina 2001, s. 12. Tato populárně laděná publikace se zmiňuje rovněž o Jakoubkovu svolení přijmout do města tři Židy. Tuto písemnost se mi nepodařilo dohledat.

¹⁴³ Aus dem Egerer Stadtarchive, s. 43.

¹⁴⁴UB II., s. 40-41, W. W. TOMEK, Dějepis města Prahy IV, s. 432.

¹⁴⁵Chroniken der Stadt Eger, ed. H. GRADL, Prag 1887, s. 25; Jan PELANT, Města městečka západočeského kraje, Plzeň 1988, s. 117; ŠLAJER, Husitství v našem kraji, s. 67; Alexander GROSS a kol., Sokolovské pohledy, Plzeň 1963, s. 51-52; Vladimír PROKOP, Kapitoly z dějin Sokolovska, Sokolov 1994, s. 29; Vladimír VLASÁK, Dějiny obce Chlum Svaté Maří, Chlum Svaté Maří 2005, s. 10. Někteří z těchto autorů uvádí, že Jakoubek vypálil Krajkovou a Jehličnou u Sokolova. Toto tvrzení však není podloženo žádnými prameny. Nejnověji též V. BYSTRICKÝ, Západní Čechy v husitských válkách, s. 243. Zprávy o Jakoubkových konkrétních aktivitách na Chebsku a Sokolovsku v této době vycházejí více z regionální tradice nežli z pramenů, což mi potvrdil dr. Vlasák.

¹⁴⁶UBT, s. 119; B. LŮŽEK, Po stopách husitství na Ústecku, s. 48.

¹⁴⁷UBH II., s. 20, 63. Jindřich z Plavna na Kynžvartu zpravil chebskou městskou radu o pohybech husitských hejtmanů na západě. Přibík z Klenové táhnul na Stříbro a Jakoubek na Žlutice. Jindřich vidí v obou taženích souvislost, dle jeho soudu směřoval Jakoubek Přibíkovi na pomoc. Zda tomu tak skutečně bylo, nelze posoudit. Též v Aus dem Egerer Stadtarchive, s. 45; Michael URBAN, Die Burggrafen zu Meißen aus plauschem Geschlechte in Böhmen, in: MVGD 44, 1906, s. 216. Srovnej např. Jirí JÁNSKÝ, Rytíř Přibík Klenovský z Klenového (1416-1465), „bohátýr neodolatelný“ a „Jidáš táborů“, in: Sborník prací z historie a dějin umění Klenová/Klatovy, Klatovy 2004, s. 67.

získat další základny na Loketsku, aby tak posílil vliv husitství na českém severozápadě. O Jakoubkových akcích na Loketsku víme zejména díky korespondenci městských rad v Lokti a v Chebu. O svátku svatého Václava psali Loketští do Chebu o příjezdu posílů z Mostu, přičemž tito podali Loketským zprávu o blížícím se Jakoubkovi.¹⁴⁸ V předvečer svátku svatého Havla (15. října) psali Loketští do Chebu, že Jakoubek ve čtvrtek večer před tímto svátkem (tj. 13. října) stanul před městskými hradbami se dvěma sty jezdcí, ale záhy odtáhnul směrem k Ostrovu. Téhož dne psala loketská městská rada chebské městské radě o tom, že Jakoubkovi přibližujícímu se k Ostrovu přišly na pomoc posily a Loketští nevědí, kam potáhne dál. K Ostrovu prý táhli „drabantí s rudými korouhvemi“.¹⁴⁹ Jakoubek Ostrov pravděpodobně dobyl a nejspíš jím disponoval až do konce husitských válek. V Ostrově měl Jakoubek dokonce údajně najít spojence v osobě místního kněze Schletauera.¹⁵⁰ O Jakoubkových dalších útocích nás stručně zpravuje chebská kniha výdajů. Koncem října vypálil Jakoubek herberky ve Dvorech (Schon) a v Potočišti (Durnpach) u Chebu, které byly ve vlastnictví chebských měšťanů. Krátce na to bylo rovněž vyplaceno 12 grošů jako bolestné vojákům, kteří byli během bojů s Jakoubkem zraněni.¹⁵¹ Poté bylo nejspíš mezi Chebem a Jakoubkem a uzavřeno příměří, o čemž svědčí další záznamy v témže prameni, v němž se nacházejí drobné zmínky o finančních dávkách, které byly zasílány Jakoubkovi do Žlutic, snad jako jakási daň z míru.¹⁵² Někdy v této době získal Jakoubek v kraji další základny a to hrad Andělská Hora blízko dnešních Karlových Varů, toho času královský majetek, a nejspíš i Radošov a Toužim, kterou vytrhl z rukou milevskému klášteru.¹⁵³

Po této výpravě se Jakoubek nejspíš zase vrátil do Bíliny.¹⁵⁴ Jakoubek se nám pak na čas z pramenů zcela vytrácí. Hallwich sice píše o Jakoubkově spoluúčasti na spanilé jízdě v zimě 1429/1430, leč v tomto případě zaměnil Jakoubka za táborského hejtmana Jakuba

¹⁴⁸ Aus dem Egerer Stadtarchive, s. 45; srovnej A. SEDLÁČEK, Hradý XIV., s. 159; M. SEDLÁK, Historický průvodce Karlovarskem, s. 51.

¹⁴⁹ UBH II, s. 63; Aus dem Egerer Stadtarchive, s. 45-46; V. PRÖCKL, Geschichte der Stadt Elbogen, s. 45.

¹⁵⁰ K. NEJDL – M. TOMÁŠEK, Husitské boje na Karlovarsku, s. 87; A. GROSS, Dějiny Karlovarského kraje, s. 60; ŠLAJER, Husitství v našem kraji, s. 67; J. PELANT, Města a městečka západočeského kraje, s. 214; Lubomír ZEMAN (ed.), Dějiny města Ostrova, Ostrov 2001, s. 40.

¹⁵¹ Chroniken der Stadt Eger, s. 209.

¹⁵² Chroniken der Stadt Eger, s. 212-223.

¹⁵³ A. SEDLÁČEK, Hradý XIII., s. 32, 219; UB II. 101-103 Sedláček ze zpráv o Andělské Hoře z r. 1430 usuzuje, že k dobytí hradu husity muselo dojít před tímto rokem, kdy již byl prokazatelně v jejich moci. Z mladších zpráv (viz dále) víme prokazatelně, že držitelem hradu byl Jakoubek; A. GROSS, Dějiny Karlovarského kraje, s. 58; M. SEDLÁK, Historický průvodce Karlovarskem, s. 51; J. PELANT, Města městečka západočeského kraje, Plzeň 1984, s. 51, 283.

¹⁵⁴ B. LŮŽEK, Po stopách husitství na Ústecku, s. 49.

Kroměšína z Březovic. Od Hallwicha tento omyl převzali i Bořivoj Lůžek či Jiří Šlajsna, přestože starší (byť nepublikovaná) práce Šretrové na tento omyl upozornila.¹⁵⁵

5.4. Cesta k soudci chebskému

Z počátku roku 1430 máme sice zprávy o chebských dávkách Jakoubkovi, jinak ale nevíme, čemu se až do června téhož roku věnoval. Zda byl skutečně mezi husity, kteří v lednu dobývali hrad Bečov, jenž byl tehdy v držení Erkingera ze Seinsheimu, nemůžeme s jistotou říci, přestože se lze s takovouto tezí v literatuře setkat. V listu husitům z 11. února, který je zval k mírovému jednání v Norimberku a byl odeslán Fridrichem Braniborským a dalšími říšskými knížaty na základě beheimsteinských úmluv, je mezi mnoha jinými adresáty zmíněn i „Jacubco de Wrzesowycz, residens in Cuspurg“. Toto jednání se nakonec neuskutečnilo, pouze došlo k setkání Prokopa Velikého a markraběte Fridricha.¹⁵⁶ Důležitou informací je pro nás to, že Jakoubek již tehdy vlastnil hrad Kyšperk, který se dříve neúspěšně pokoušel dobýt. Po uzavření tzv. beheimsteinské mírové smlouvy (12. února) mezi husity ze strany jedné a Fridrichem Braniborským, Norimberkem a Bavorskem ze strany druhé bylo ustanoveno, že husité dostanou jako daň z míru značnou finanční sumu. Část si vzali husité okamžitě a zbytek (10 000 zlatých rýnských) měl být dodán na hrad Andělská Hora, kterého se snad v průběhu předchozího roku zmocnil Jakoubek.¹⁵⁷

Míšeňský purkrabí Jindřich z Plavna svolal 10. června sněm do hornolužického města Bischofswerda, přičemž ve svolávacím listu uvedl, že z doslechu ví o pohybech vojsk Jakoubka z Vřesovic na Teplicku. Dle Jindřichova soudu je tak Jakoubkem bezprostředně ohrožen hornolužický fojt pan Albrecht z Koldic na Krupce.¹⁵⁸ Krátce poté došlo k porušení příměří, které bylo na začátku roku uzavřeno mezi husity navracejícími ze spanilé jízdy a západočeskými katolíky. Bojechtivý Jakoubek měl tehdy vyrazit proti Plzni, leč jeho výprava se nezdařila. Byl poražen a podle Lůžka se prý dokonce spekulovalo o jeho smrti. Kde Lůžek našel zprávu o Jakoubkově údajné smrti, bohužel nevíme. V červenci se sirotci a táborité vypravili k Hořovicím, kde dobyli hrad Zikmunda Hulera, služebníka Kolovratů, mocných

¹⁵⁵H. HALLWICH, Jakaubek von Wřesowitz, s. 37; B. LŮŽEK, Po stopách husitství na Ústecku, s. 50; B.

ŠRETROVÁ, Jakoubek z Vřesovic, s. 33, poznámka č. 12; J. ŠLAJSNA, Hejtman Jakoubek z Vřesovic, s. 9-10.

¹⁵⁶O Bečovu A. SEDLÁČEK, Hrady XIII., s. 147 nebo J. PELANT, Města a městečka západočeského kraj, s. 56 Deutsche Reichsaktien unter Kaiser Sigmund III. 1427-1431, ed. D. KERLER, Gotha 1887, s. 402-403. O jednání v Norimberku viz F. M. BARTOŠ, Husitská revoluce II., s. 68; F. ŠMAHEL, Husitská revoluce 3, s. 222-223.

¹⁵⁷B. ŠRETROVÁ, Jakoubek z Vřesovic a z Bíliny, s. 35; J. MACEK, Prokop Veliký, s. 94; J. JÁNSKÝ, Kronika česko-bavorské hranice II, s. 50.

¹⁵⁸UBT, s. 120.

neprátel kalicha. Hořovice poté získal Jan Zmrzlík a Huler se připojil k husitům. Cílem této výpravy však byla jedna z hlavních opor katolictví v západních Čechách – kolovratský hrad Libštejn, nacházející se na sever od Plzně. Na Plzeňsku se k jednotkám táboritů a sirotků připojil lounsko-žatecký svaz, přivedený sem s největší pravděpodobností Jakoubkem. Husité dorazili před Libštejn 20. července a snažili se jej dobýt za pomoci tří velkých děl, tří praků a několika menších palných zbraní. Na hradě husitům odolávali hejtmané Jan Šmikoušský a Jan Bukovský, velící 80 členné posádce. Po sedmítýdenním obléhání začali vlastníci hradu bratři Bedřich a Hanuš z Kolovrat s husity vyjednávat. Nakonec slíbili, že se přidají na jejich stranu a poté husité od zmíněného hradu odtáhli.¹⁵⁹ V září roku 1430 se měl Prokop Veliký objevit ve Žluticích a jistě si domyslíme, s kým se zde mohl setkat.¹⁶⁰

Následujícího roku 1431 se podhalují Jakoubkovy rodinné poměry. Tehdy zapsal 100 kop grošů své snaše Kateřině, tedy manželce svého syna Jana, který byl měšťanem Starého města pražského. Jakoubek a jeho syn od tohoto roku vlastnili jeden ze dvou domů, které stály v místě dnešního paláce Kinských na Staroměstském náměstí, přičemž Vřesovcům tento dům patřil až do roku 1476. Dům se nazýval domem „U měsíce“ či „U půlměsíce“.¹⁶¹ Můžeme proto uvažovat, že nad vstupem do domu mohlo být jakési domovní znamení v podobě Jakoubkova rodového erbu. Někdy v průběhu tohoto roku se snad dle Sedláčka měla někdejší majitelka Žlutic Markéta Elsterberková ze Šternberka definitivně vzdát svých práv ke Žluticím a měla Jakoubkovi, který zde již stejně byl, Žlutice prodat. Podle Sedláčka Markéta neprodala Žlutice pouze Jakoubkovi, nýbrž i jeho synům Janovi a Jarošovi (?).¹⁶²

V květnu tohoto roku došlo k neúspěšnému jednání mezi husity a Zikmundem v Chebu. Husité se poté započali shromažďovat na západě Čech, neboť věděli, že se proti nim chystá další útok. Počátkem srpna tohoto roku vtrhla do Čech ze západu další křížová výprava v čele s Fridrichem Braniborským a kardinálem Cesarinim, která neslavně skončila blízko

¹⁵⁹Kronika Bartoška z Drahonice, ed. J. GOLL, *Fontes rerum bohemicarum* V. Praha 1893, s. 602; A. SEDLÁČEK, *Hrady XIII.*; s. 91; B. LŮŽEK, *Po stopách husitství na Ústecku*, s. 68; ŠLAJER, *Husitství v našem kraji*, s. 67; K. KŘESADLO, *Město Slaný za husitství*, s. 20; V. BYSTRICKÝ, *Západní Čechy v husitských válkách*, s. 254-257.

¹⁶⁰UBH II., s. 167; *Aus dem Egerer Stadtarchive*, s. 47; J. JÁNSKÝ, *Kronika česko-bavorské hranice II.*, s. 58

¹⁶¹UBT, s. 120; Přemysl PEER, *Dějiny Teplicka do roku 1848*, s. 29; W. W. TOMEK, *Základy místopisu pražského I. Staré město pražské*, Praha 1865, s. 22; W. W. TOMEK, *Dějepis města Prahy VIII.*, Praha 1891, s. 65.

¹⁶²Historický ústav AV ČR, fond Kartotéka Augusta Sedláčka, skříň C, řada C03, zásuvka C03A, lístek č. 27; A. SEDLÁČEK, *Hrady XIII.*, s. 207; *Srovnej AČ II.*, s. 475.

Domažlic. O tom, že by se Jakoubek nějak na vyhnání křižáků podílel, však nic nevíme. Snad setrval v severních Čechách, kde nejspíš blokoval drobný výpad Míšeňských.¹⁶³

Zoufalství katolické strany a naprosté ekonomické vyčerpání přimělo protihusitskou opozici k jednání, a to na té nejvyšší možné úrovni. Do Basileje, kde se již delší dobu odehrával koncil, byli sezváni nejvřelější teologové své doby, aby se připravili na diskuzi s husitskými učiteli, kterým mělo být umožněno slyšení. Basilejský sněm vyzval husity nejprve k předběžným jednáním v Chebu, kam měli vyslat své zástupce. Pražané zvolili za své reprezentanty Jana Rokycanu, Petra Paina-Engliše, Martina Lupáče, pisáře Mikuláše Humpoleckého a dva měšťany, Jana Krajnice a Jana Velvara. Táboři vybrali pochopitelně Prokopa Holého a dále Mikuláše Biskupce, Markolta ze Zbraslavic, hejtmana Matěje Loudu z Chlumčan a měšťana Laurina. Siroťci vybrali pouze dva, a to Beneše Mokrovouského a Řehoře ze Dvora Králové. Nijak nepřekvapí, že lounsko-žatecký svaz nominoval jako svého zástupce Jakoubka z Vřesovic.¹⁶⁴ Výzva basilejského sněmu k započetí jednání byla husity přijata a husitská delegace dorazila do Chebu 8. května 1432 a tak začalo jednání, z něhož vzešly dohody známé jako „soudce chebský“.

5.5. Od soudce chebského ke Kostomlatům

K chebskému jednání došlo s největší pravděpodobností na půdě místního dominikánského kláštera, nacházejícího se v těsné blízkosti náměstí. Na samém počátku přednesli doktor Toke a po něm i Rokycana úvodní projevy, vyzývající obě strany k vzájemnému míru. Poté se domluvily podmínky pro bezpečnou cestu husitských zástupců do Basileje. Komplikace nastaly až při dalším bodu chebského jednání. Husité vehementně trvali na tom, že soudcem v Basileji jim má být Písmo svaté, leč basilejští nunciové zastávali spíše tezi, že koncil sám by měl mít v Basileji poslední slovo. Na tomto bodu obvykle předchozí jednání ztroskotala. Den zlistinění výsledných dohod byl pro husity velkým vítězstvím. Koncilní delegace v Chebu totiž odsouhlasila, že s těmito „kacíři“ bude jednat jako se sobě rovnými a svobodnými lidmi a v diskuzi na koncilu měla rozhodovat věcná argumentace a nikoliv náboženská dogmata. Pro husity byl však nejdůležitější článek,

¹⁶³B. LŮŽEK v již mnohokrát citované práci přichází s tezí, že Jakoubek byl mezi prvními hejtmany, kteří se před „bitvou“ v západních Čechách shromáždili (s. 52). Tuto svou tezi však nepodepřel žádným pramenem, s největší pravděpodobností Jakoubek u Domažlic vůbec nebyl. Na téže straně se vyjadřuje o vpádu Míšeňských, přičemž teorii o tomto vpádu zastává i V. BYSTRICKÝ, Západní Čechy v husitských válkách, s. 266.

¹⁶⁴F. ŠMAHEL, Husitská revoluce III, s. 256-257 ; J. MACEK, Prokop Veliký, s. 141; A. GROSS, Dějiny Karlovarského kraje, s. 64; J. JÁNSKÝ, Kronika česko-bavorské hranice II, s. 95.

zaručující veřejné slyšení, na kterém mohli diskutovat o programu čtyř artikulů.¹⁶⁵ Bohužel musíme konstatovat, že vůbec nevíme, jakým způsobem na těchto jednáních participoval námi sledovaný Jakoubek a zda vůbec zasáhl do diskuze. Po skončení chebského jednání uzavřel Jakoubek příměří s markrabětem Fridrichem Braniborským a poté se nejspíš vrátil do některého ze svých sídel.¹⁶⁶

V téže době se začal více projevovat Jakoubkův spojenec Štěpán Kobersan zvaný Harnušmeistr. Tento chebský měšťan začal svou kariéru coby mostecký purkrabí za vlády Václava IV. V průběhu husitských válek získal jako zástavu od Zikmunda hrad Hauenštejn ve středním Poohří. Harnušmeistr, považovaný Zikmundem za věrného katolíka, se však někdy na počátku 30. let přidal k Jakoubkovi, a tak pověřil Zikmund roku 1431 Viléma z Doupova, aby od něj Hauenštejn vyplatil. To se Vilémovi nepodařilo, neboť Harnušmeistr předal hrad Vilémovi z Illburka. Dne 23. června 1432 si stěžoval pan Vilém z Šumberka na Perštejně městské radě v Chebu právě na zmíněného Harnušmeistra, který s ním vedl záští. Harnušmeistr prý půjčil své žoldáky a koně Jakoubkovi a tito pak panu Šumberkovi škodili a dokonce zabili několik jeho pacholků. Šumberk dále píše, že jeho poddaní úpí v Jakoubkových žalářích a také, že Harnušmeistr zajal a prodal do zajetí na Krasíkov jakéhosi Jindřicha Brauna. Z tohoto listu se také dozvídáme, že Harnušmeistr měl značně napjaté vztahy i s panem Jindřichem z Plavna.¹⁶⁷ Jak se chebská městská rada vůči Harnušmeistrovi zachovala, nemůžeme s jistotou povědět, leč s ohledem na to, že jsou nám známy ještě dvě další stížnosti na chebskou městskou radu, která v Chebu strpěla Harnušmeistra, můžeme usoudit, že proti němu Chebští nijak nezasáhli.¹⁶⁸

Zatímco Harnušmeistr se svou družinou na severozápadě Čech škodil katolickým pánům, Jakoubek se na severu věnoval řešení finančních záležitostí a diplomatickým jednáním. V literatuře se sice příležitostně objevují zprávy o tom, že se Jakoubek po boku Prokopa Holého účastnil v létě tohoto roku výpravy do Slezska, leč jedná se o záměnu Jakoubkova jména se jménem jiného husitského hejtmana, a to Jakuba Kroměšína

¹⁶⁵Události okolo tzv. soudce chebského jsou poměrně dobře známy a historiky mnohokrát zpracované, viz např. V. BYSTRICKÝ, *Západní Čechy v husitských válkách*, s. 283-287; Amadeo MOLNÁR, *Chebský soudce: „Soudce smluvený v Chebu“ hlavní referát*, Cheb 1982, s. 33-39, F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce III*, s. 251-253.

¹⁶⁶Historický ústav AV ČR, fond Kartotéka Augusta SEDLÁČKA, Skříň C, řada C03, zásuvka C03A, lístek č. 29.

¹⁶⁷UBH II, s. 288-289; A. SEDLÁČEK, *Hrady XIII.*, s. 97; A. GROSS, *Dějiny Karlovarského kraje*, s. 60; J. ŠLAJER, *Husitství v našem kraji*, s. 67; J. JÁNSKÝ, *Kronika česko-bavorské hranice II*, s. 103.

¹⁶⁸Aus dem Egerer Stadtarchive, s. 49. První stížnost z 30. června pochází od Viléma ze Šumberka a druhá z 2. července od příbuzných zmiňovaného Jindřicha Brauna.

z Březovic.¹⁶⁹ Jakoubek trávil léto a podzim roku 1432 na severu Čech, což dokládají dvě písemnosti. První pochází ze dne 18. června. Jakoubek tehdy obdržel od mosteckého úředníka Jana z Maxinu a freiberského a rýzmburského hejtmana Gelfrieda z Drachenfelsu 300 zlatých rýnských, které Jakoubkovi dlužil mostecký rychtář (fojt) Jindřich z Maltic.¹⁷⁰

Druhá písemnost pochází ze září. Jedná se o dodatek k již dříve smluvenému příměří mezi saským kurfiřtem a husity. Přestože se dřívější dohoda o příměří měla dotýkat i vzájemných vztahů mezi lounsko-žateckým svazem a Mostem, vztahy mezi oběma stranami byly až do smlouvení dodatku dne 7. září napjaté. Do dodatku byla zařazena i další místa, kde měl být klid zbraní a to klášter Osek, blízký hrad Rýzmburk a město s hradem Krupka, sídlo Hanuše z Koldic. Na potvrzení této smlouvy si měly obě strany vyměnit rukojmí tak, že rukojmí sirotků měli být dopraveni do Mostu a rukojmí Sasů do Loun. V této písemnosti se také objevuje Jaroš z Vřesovic, který je v textu označen jako Jakoubkův syn. Ten měl vzít Peyzenrichterovi a Rudigerovi, snad mosteckým měšťanům, jejich koně. Jaroš z Vřesovic byl však Jakoubkovým vnukem, a pokud v této době již žil, byl pravděpodobně malým dítětem. Zprávu o Jarošovi můžeme tedy interpretovat buď jako chybu pisatele, který nevěděl, že se Jakoubkův syn jmenuje Jan, anebo mohl mít Jakoubek syny dva, tedy Jana a Jaroše. Pokud bychom existenci Jakoubkova syna Jaroše připustili, neměli bychom o něm žádnou jinou zprávu s výjimkou již dříve vzpomínané zprávy o prodeji Žlutic. Jestli kdy Jaroš žil, jistě zemřel ještě v průběhu husitských válek. Pravděpodobnější se nám však jeví, že oním Jarošem byl Jan z Vřesovic. V tuto chvíli je pro nás důležitější, že se v dodatku ke smlouvě výslovně píše o urovnání sporů mezi Jakoubkem a Mostem. Klid zbraní měl trvat až do svátku sv. Martina (11. listopadu) roku 1434.¹⁷¹ Tyto dva dokumenty nám podávají svědectví o postupném sžívání se Jakoubka s německo-jazyčným prostorem. V prosinci 1432 měl být Jan Smiřický pozván Tábority na sněm do Kutné Hory.¹⁷² Ve zvacím listě jsou navíc jmenováni Jakoubek se Žirotínem, kteří byli rovněž zváni.

Chebským setkáním pro Jakoubka jednání se zástupci basilejského koncilu neskončilo. Husité, kteří se účastnili koncilu, se z Basileje do Čech navrátili koncem dubna roku 1433, aniž by dosáhli nějaké dohody. Spolu s navrátilci dorazilo do Čech deset delegátů koncilu, které na hranicích očekával Jakoubek, jenž je měl doprovodit do Prahy. Cestou do české

¹⁶⁹Jakoubka si nejnověji spletl s Kroměšínem David PAPAJÍK, Páni ze Sovince. Dějiny rodu moravských sudí, Praha 2005, s. 100. Srovnej UBH II, s. 215.

¹⁷⁰UBT, s. 120-121.

¹⁷¹UBT, s. 121, UBH II., s. 311-313; *Stadtbuch von Brüx bis zum Jahre 1526*, ed. L. SCHLESINGER, Prag 1876, s. 98-99; H. HALLWICH, Töplitz, s. 71-72.

¹⁷²UBH II., s. 332

metropole si však nejspíš udělali zastávku v Jakoubkových Žluticích, kde měli být delegáti počtění velkolepou hostinou. Do Prahy dorazili společně 8. května.¹⁷³ O žlutické zastávce delegace během zpáteční cesty v polovině července však nemůže být pochyb, neboť se nám o ní zachovala zmínka v tzv. Carlierově listu. Dne 15. července doprovodil Jakoubek legáty do Chebu, kde se s nimi rozloučil.¹⁷⁴ Zatímco spojené armády táborů a sirotků ve spolupráci lounsko-žateckých svazem se tehdy pokoušely dobýt Plzeň, Jakoubek setrval nejspíš doma na Žluticích, o čemž svědčí zápis z chebské knihy účtů, podle kterého si do Žlutic nechal posílat peníze, zbroje a jiné zboží. Samotný Jakoubek se nejspíš Chebu revanšoval pašováním kutnohorské mědi.¹⁷⁵

Tehdy byl již Jakoubek poměrně mocným pozemkovým vlastníkem a postupně se začal rozcházet s lounsko-žateckým svazem, neboť mezi jejich zájmy docházelo k rozporům. Jakoubek dle Lůžkova soudu tehdy začal navazovat užší vztahy k sobě podobným zbohatlíkům, jako byl např. Přibík z Klenové, ale také ke katolickým pánům jako byli Oldřich z Rožmberka či Menhart z Hradce.¹⁷⁶ Tento Lůžkův názor se však opírá až o prameny z doby po Lipanech, takže nemůžeme vyloučit, že navázání těchto vztahů nemuselo mít až tak hluboké kořeny. Za předpokladu, že by Jakoubkovi jeho konfesionalita sloužila pouze coby zástěrka jeho mocenských zájmů, bychom mohli toto Lůžkovo tvrzení akceptovat. Jakoubek však patřil dle mého soudu spíše mezi husity, kterým jejich víra nijak nepřekážela k navazování vztahů s kýmkoliv bez ohledu na vyznání. Ostatně jeho manželkou byla snad Benigna, dcera katolíka Mikuláše z Házmburka. V tomto směru nebyl Jakoubek žádnou výjimkou, neboť i jiní husitští hejtmani (Jan Smiřický, Petr Zmrzlík ze Svojšína, Jan Řitka z Bezdětic či Jan Smil z Křemže) měli manželky z katolických rodů. Nutno rovněž podotknout, že manželky těchto hejtmanů pocházely z krajů, kde tito husité nabyli značných majetků. Konfese v tomto případě nepředstavovala výraznou překážku. Katoličtí otcové

¹⁷³Informace o pohoštění delegace ve Žluticích je domněnkou Palackého a Tomka, kterou pak veškerá literatura převzala jako daný fakt, viz F. PALACKÝ, *Dějiny IV*, s. 76; W. W. TOMEK, *Dějepis města Prahy IV*, s. 573; A. SEDLÁČEK, *Hrady XIII.*, s. 207. Tuto zprávu převzali např. F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce 3*, s. 270 nebo V. BYSTRICKÝ, *Západní Čechy v husitských válkách*, s. 297. Bystrický k Tomkovu výkladu navíc přidal tezi, že Jakoubek sloužil výpravě coby tlumočnick. Pohoštění ve Žluticích je doloženo až ve zprávě o zpáteční cestě. Viz dále.

¹⁷⁴*Monumenta conciliorum generalit seculi decimi quinti. Concilium Basiliense I*, ed. F. PALACKÝ, Wien 1857, s. 376; F. PALACKÝ, *Dějiny národu českého IV*, s. 86; B. ŠRETROVÁ, *Jakoubek z Vřesovic a z Bíliny*, s. 79; K. FLEIßNER, *Dějiny města Žlutic*, s. 22; V. BYSTRICKÝ, *Západní Čechy* s. 301; A. SEDLÁČEK, *Hrady XIII.*, s. 207

¹⁷⁵*Die Chroniken der Stadt Eger*, s. 223; Josef HEJNIC – Miloslav POLÍVKA, *Plzeň v husitské revoluci*, Praha 1987, s. 331; Miroslav POLÍVKA, K „černému obchodu“ s kutnohorskou mědí v husitské době, in: *Časopis Matice moravské CXIII*, Brno 1994, s. 32-32

¹⁷⁶ B. LŮŽEK, *Po stopách husitství na Ústecku*, s. 56-57

klidně provdali své dcery za husity, neboť ti je mohli náležitě zaopatřit.¹⁷⁷ V případě Jakoubka je třeba myslet na to, že byl nejprve šlechticem a teprve až poté utrakvistou. Zároveň nemůžeme jeho odmítání spolupráce s ostatními husitskými frakcemi vyloženě považovat za „zradu“ husitů, jako tak činili někteří starší i novější historikové.¹⁷⁸ Tento jeho nezájem na kooperaci s ostatními husity lze také interpretovat jako únavu z války, snad i jakousi deziluzi, nevíru ve vítězství táboritů a sirotků a z toho plynoucí orientaci na spojence, kteří by jej podpořili v této těžké době a Jakoubek tak mohl přežít.

V říjnu 1433 opět dorazili basilejští legáti do Prahy. Původně s nimi měl jet i Zikmund Stromayer z Norimberka, kterému však v Lokti, kde legáty dohnal, oznámila tamní městská rada, že mu nehodlá poskytnout bezpečný doprovod do Prahy, protože byl prý pod ochranou a glejtem Jakoubka z Vřesovic, v důsledku čehož již v cestě nepokračoval. Tato formulace na nás působí poněkud nejasně a lze si klást otázku, co Stromayerovi vlastně bránilo v cestě s legáty do Prahy, které nejspíš opět doprovázel Jakoubek.¹⁷⁹

V lednu 1434 byl Jakoubek snad opět průvodcem basilejských poselů na jejich cestě z Prahy domů.¹⁸⁰ V únoru potvrdil žlutickým měšťanům jejich stará privilegia, přičemž touto listinou současně potvrdil právo svatomartinského platu, který odevzdávali Žlutičtí své vrchnosti již za předchozího majitele Žlutic Jindřicha z Elsterberka. Tento plat činil 92 kop, 13 grošů a dva peníze.¹⁸¹ V souvislosti s mladším textem zvaným „Pamiet czo se dawa panu platu Svatomartinskeho“ je k roku 1434 poprvé připomínán Jakoubkův nový hrad Mazanec, který střežil žlutický městský hrad od severu.¹⁸² Počátkem března ukončil Burian z Gutštejna

¹⁷⁷ Zajímavým zamyšlením nad problematikou konfesionalizme husitské a katolické šlechty je článek Roberta NOVOTNÉHO, *Konfesionalizace před konfesionalizací? Víra a společnost v husitské epoše*, in: Pavlína RYCHTEROVÁ – Pavel SOUKUP (ed.), *Heresis seminaria. Pojmy a koncepty v bádání o husitství*, Praha 2013, s. 233-266. Informace o Jakoubkově manželce na s. 243; též Robert NOVOTNÝ, *Die Konfessionalität des böhmischen und mährischen Adels in der Zeit der Regierung Sigismunds von Luxemburg*, in: Karel HRUZA – Alexandra KAAR (edd.), *Kaiser Sigismund (1368-1437). Zur Herrschaftspraxis eines europäischen Monarchen*, Wien – Köln – Weimar 2012, s. 68; Robert NOVOTNÝ, *Prostor a čas*, in: Pavlína CERMÁNOVÁ – ROBERT NOVOTNÝ – Pavel SOUKUP (edd.), *Husitské století*, Praha 2014, s. 310. O Jakoubkově domnělé manželce Benigně viz též Jiří HÁS, *Zajícové z Házmburka*, in: *Heraldika a genealogie XXVI/2*, 1993, s. 87. Přijmeme-li, že Benigna byla Jakoubkovou manželkou, nejspíš byla manželkou druhou. Matkou Jana z Vřesovic být nemohla, neboť v době, kdy předpokládáme jeho narození, Jakoubek ještě žádné majetky neměl a nebyl by tak pro Házmburkovu dceru dobrou partií.

¹⁷⁸ Např. B. LŮŽEK, *Po stopách husitství na Ústecku*, s. 56-57; nejnověji J. J. JUKL, *Jan Smiřický ze Smiřic*, s. 188.

¹⁷⁹ UB II, s. 391. Srovnej J. JÁNSKÝ, *Kronika česko-bavorské hranice II.*, s. 123. Jánský parafrázuje pramen, ale v postatě jej nijak interpretuje.

¹⁸⁰ B. LŮŽEK, *Po stopách husitství na Ústecku*, s. 58.

¹⁸¹ CIM IV. 1., s. 352-353; SČPLL 1, s. 189; A. SEDLÁČEK, *Hrady XIII.*, s. 207; Franz KURSCHNER, *Die Stadtrecht von Luditz*, in: *MVGDB 5*, 1867, s. 28

¹⁸² SOA Karlovy Vary, fond Archiv města Žlutice, *Památná kniha městské rady 1444-1584*, fol. 54; A. SEDLÁČEK, *Hrady XIII.*, s. 207 – Sedláček v souvislosti s Mazancem žádný rok neuvádí.

válku s Chebem a v mírové smlouvě je Jakoubek jmenován jako rukojmí, který měl v případě porušení míru zaplatit Chebským pokutu 500 kop grošů. To nejspíš svědčí o dobrých vztazích mezi Gutštejnem a Jakoubkem.¹⁸³

Na jaře téhož roku došlo v severních Čechách k výrazným vojenským přesunům. Zemský převor řádu německých rytířů Albrecht z Dubé tehdy svěřil velení nad svým hradem Kostomlaty Zikmundovi Děčínskému z Vartenberka, dříve zdánlivému spojenci husitů. Jakoubek se tedy rozhodl, že tento hrad, který se nachází zhruba na poloviční cestě mezi Ústím a Bílinou, dobude. Ke Kostomlatům přišly Jakoubkovi na pomoc sbory lounsko-žateckého svazu, ale také města Litoměřice a Slaný poslala Jakoubkovi na pomoc své vojáky. Zdá se tedy, že došlo k dočasnému usmíření mezi Jakoubkem a lounsko-žateckým svazem. Zoufalý Zikmund Děčínský se dovolával pomoci, jenže té se mu ve výsledku nedostalo, neboť většina jeho potencionálních spojenců se připravovala k velkému střetu s husity, ke kterému mělo již brzy dojít nedaleko Českého Brodu. Jako jediný poskytnul obleženému Zikmundovi pomoc mostecký hejtman Jan Maxin, který poslal ke Kostomlatům vůz s potravinami a ty se jeho čeledínovi podařilo na hrad propašovat. Jakoubek plenil okolí hradu a poté přistoupil k samotnému obléhání, které se mu však příliš nedařilo. Jakoubek nechal obléhací tábor před hradem opevnit vozovou hradbou. Zprávy o obleženém Zikmundovi z Vartenberka se donesly až k žitavskému pokračovateli kroniky Jana z Gubenu.¹⁸⁴ O tom, že by během obléhání zastihla Jakoubka zpráva Prokopa Holého, která by jej volala k Českému Brodu a apelovala za společný postup husitů, jak tvrdí Lůžek a jiní, však žádný pramen nevypovídá. Stejně tak se nedá nijak potvrdit tvrzení Přemysla Peera, podle něhož byl u Kostomlat přítomen i Jakoubkův syn Jan, byť je to pravděpodobné.¹⁸⁵

5.6. Jakoubek od bitvy u Řevničova do smrti Zikmundovy

Zatímco husitští radikálové z řad sirotků a táboritů z valné části vykrváceli na lipanském bojišti, Jakoubek pokračoval v obléhání Kostomlat. Po Lipanech se obrátila vojska

¹⁸³J. JÁNSKÝ, *Kronika česko-bavorské hranice II.*, s. 127; J. JÁNSKÝ, *Hroznatovci a páni z Gutštejna*, s. 68

¹⁸⁴UBH II., s. 409-410; UBT, s. 242; *Jahrbuecher des Zittauischen Stadtschreibers Johannes von Guben und einiger seiner Amtsnachfolger*, ed. E. F. HAUPT, *Scriptores rerum Lusiticarum*, Goerlitz 1839, s. 64-65; F. PALACKÝ, *Dějiny IV.*, s. 118; H. HALLWICH, *Jakoubek von Wresowitz*, s. 39; A. SEDLÁČEK, *Hrady XIV.*, s. 205; F. BERNAU, *Studien und Materialien*, s. 219-220; P. ČORNEJ, *Lipanská křižovatka*, s. 181; J. JUROK, *Příčiny, struktury a osobnosti husitské revoluce*, s. 55-56; J. J. JUKL, *Jan Smiřický*, s. 77-80; K. KŘESADLO, *Město Slaný za husitství*, s. 21-22; Jan MAREŠ, *Louny mezi Husem a Zikmundem ... „propter fugalitatem a lege Dei tempore gwerrarum“*, in: *Česká husitská reformace. Slánské rozhovory 2010, Slaný 2011*, s. 27

¹⁸⁵B. LŮŽEK, *Po stopách husitství na Ústecku*, s. 58; Též i novější literatura, např. J. TOMAS – P. MACEK – J. BERÁNEK – V. RAZÍM, *Od vzniku institucionálního města do roku 1547*, s. 148-150 nebo J. MAREŠ, *Husitské války a jejich důsledky*, s. 86; P. PEER, *Dějiny Teplicka do roku 1848*, s. 29-30

plzeňského landfrýdu proti husitům v severozápadních Čechách. Příčinou tohoto tažení mohla být snad opožděná reakce na list obránce Kostomlat Zikmunda z Vartenberka. Plzeňský landfrýd v čele s Janem ze Švamberka vytáhl proti Jakoubkovi s významnými spojenci a to Alešem Holickým ze Šternberka a karlštejnským podpurkrabím Jaroslavem z Vilémovic. Můžeme tak uvažovat i o účasti kronikáře Bartoška z Drahonic na tomto tažení, neboť právě on o něm podal zprávu. Plzeňští s Alešem Holickým v celkovém počtu 250 jezdců a 3500 pěších přepadli Jakoubkovu tvrz v Řisutech, čímž chtěli pravděpodobně vylákat Jakoubka pryč od Kostomlat, jelikož tušili, že přepadení své tvrze nenechá bez odezvy. Ve vybavení vojska Plzeňských nechyběla ani děla a vozy. Jakoubek se skutečně nechal obelstít, narychlo přerušil obléhání a vyrazil směrem k Lounům. Plzeňské vojsko bylo rychlostí Jakoubkova jednání natolik překvapeno, že se dalo na útek. Jakoubek je dostihnul až lesích v blízkosti vsi Řevničov u Rakovníka. U Řevničova Jakoubek na své prchající nepřátele s pokřikem zaútočil. Netušil však, že zdánlivě prchající vojska landfrýdu změni směr svého útěku a vyřítí se proti němu. Zmatený Jakoubek se dal se svými lidmi na ústup ke svým vozům a poté raději zavelel k návratu ke Kostomlatům. Dle Bartoška pobili Plzeňští zhruba 150 Jakoubkovým mužů a vzali několik zajatců, z nichž dva jmenuje: jistého Chmelnického a jakéhosi Mláděte z Vilémova. Mládě však prohlásil, že „zajatcem není a ospravedlnil se přísahou.“¹⁸⁶ Toto prohlášení lze jen obtížně interpretovat. Nejspíš mu však můžeme rozumět tak, že se Mládě zaručil vyplacením výkupného za sebe samého. Poté, co se Jakoubek vrátil ke Kostomlatům, hrad již nejspíše konečně dobyl, a to buď rychlým přepadem anebo se mu posádka hradu vzdala.¹⁸⁷ Po dobytí Kostomlat získal Jakoubek v někdejší obránci hradu Zikmundovi Děčínském z Vartenberka silného soupeře. Zikmund Děčínský získal pro další boj s Jakoubkem pomoc u saských vévodů Viléma a Fridricha, s nimiž uzavřel spojenectví na tři roky. Snad jediným úspěchem tohoto spolku proti Jakoubkovi bylo ve výsledku to, že byla zastavena Jakoubkova další expanze směrem na východ od Ústí.¹⁸⁸

Mezitím se katoličtí páni a vítězové od Lipan připravovali na příjezd Zikmunda Lucemburského do Čech. K Zikmundovi měla být nejprve vyslána delegace, na jejímž složení se měli Češi dohodnout na tzv. svatojánském sněmu. Na tento sněm již severočeská husitská města nevyšlala jako svého zástupce Jakoubka, nýbrž lounského měšťana

¹⁸⁶ Kronika Bartoška z Drahonic, s. 615-616; Václav KOČKA, Dějiny Rakovníka, Rakovník 1936, s. 28, 229; P. ČORNEJ, Lipanská křižovatka, s. 206; J. JÁNSKÝ, Páni ze Švamberka, s. 72; J. JÁNSKÝ, Hroznatovci a páni z Gutštejna, s. 69; J. JÁNSKÝ, Dobrohostové z Ronšperka s. 94.

¹⁸⁷ Srovnej A. SEDLÁČEK, Hrady XIV., s. 205; B. LŮŽEK, Po stopách husitství na Ústecku, s. 60.

¹⁸⁸ B. LŮŽEK, Po stopách husitství na Ústecku, s. 61.

Antocha.¹⁸⁹ Tento fakt nám napovídá, že dříve intenzivní vztahy mezi lounskou-žateckým svazem a Jakoubkem značně ochladly.

V létě roku 1434 byly Jakoubkovy majetky napadány jeho nepřáteli z Frank a Vogtlandu, na což si tehdy Jakoubek ve svém listu stěžoval waldsasskému opatovi. Jakoubek se odhodlal k odvetné výpravě. V polovině srpna zaútočil na Bärnau (Pernov) na dnešních česko-německých hranicích a dále přepadl Tirschenreuth, Arzberg a Falkenberg. Útoky na tato městečka Jakoubkovi nejspíš nepřinesla kořist, která by zmírnila jeho ztráty, protože při zpáteční cestě přepadl i waldsasský klášter.¹⁹⁰ Záminkou k tomuto přepadení mu byla tamní přítomnost jistého Petra Geyhese, jemuž opat Jan VI. poskytnul v klášteře azyl. Tento Petr měl být jedním z těch, kteří Jakoubkovi škodili. Jelikož byly hrady, jež klášteru náležely, v této době zastaveny, Jakoubek se při postupu ke klášteru nesetkal s žádným větším odporem. Jakoubkovo vojsko ukořistilo potraviny, ale též zvony, kalichy relikviáře, knihy, oděvy a mnohé další položky z klášterního mobiliáře. Pod pohrůzkou násilí nahnal Jakoubek waldsasské cisterciáky do klášterního hospicu, který nechal obložit senem a dřevem a požadoval po mniších výpalné ve výši 1400 zlatých. Cisterciáci však při sobě takovouto hotovost neměli a tak byli nuceni zkontaktovat chebskou městskou radu, která se za ně zaručila. Ještě než Jakoubek klášter opustil, donutil mnichy, aby přísahali, že o této události pomlčí. Jelikož během přepadení kláštera nebyl přítomen waldsasský opat, nijak se necítil být vázán touto přísahou a na Jakoubka si stěžoval v Řezně císaři Zikmundovi a falckrabímu Janovi Neunburskému. Zikmunda tato Jakoubkova agresivní akce pobouřila a nechal svolat české vyslance, aby mu příčiny Jakoubkova počínání osvětlili. Čeští vyslanci byli nejspíš Jakoubkovým chováním natolik šokováni, že se od nich Zikmund žádné reakce nedočkal.¹⁹¹ Jako kompenzaci za utrpěné škody potvrdil Zikmund klášteru všechna jeho privilegia. Na podzim psala chebská městská rada opatu Janovi, neboť Chebští příliš nerozuměli tomu, proč Jakoubek klášter napadl a kdo měl mít na starost ochranu kláštera. Opat jim ve své odpovědi z 16. října osvětlil, že klášter je pod ochranou Jana Neunburského a současně popřel, že by klášter svým chováním Jakoubka k útoku vyprovokoval, jak tvrdil Jakoubek, mající konflikt s chráněncem kláštera Petrem Geyhesem. Rovněž byl tento Petr opatem označen za

¹⁸⁹ F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce 3.*, s. 296-297; K. KŘESADLO, *Město Slaný za husitství*, s. 22.

¹⁹⁰ Jakoubkův útok na klášter datuje špatně Johann B. BRENNER, *Geschichte des Klosters und Stiftes Waldsassen, Nürnberg 1837*, s. 108. Se správnou datací této události přišel teprve Jiří JÁNSKÝ, *Kronika česko-bavorské hranice II.*, Domažlice 2003, s. 140-142.

¹⁹¹ Andreas von Regensburg, *Fortsetzung der Chronica pontificum et imperatorum Romanorum*, in: *Quellen und Erörterungen zur bayerischen und deutschen Geschichte I.* Andreas von Regensburg, *Sämtliche Werke*, ed. G. LEIDINGER, München 1903, s. 487.

nevinného, Jakoubkovy majetky prý neplenil. Za vše prý mohl Jakoubek, který zaútočil, aniž by klášteru opověděl, a porušil tak mír, nařízený Zikmundem i Janem Neunburským.¹⁹²

Jakoubek se v létě 1435 zúčastnil brněnského sjezdu, kde mělo dojít k dalším jednáním mezi husity a basilejskými legáty. Přestože se stále nedařilo nalézt mezi oběma stranami vzájemné porozumění, na tomto sjezdu se jeho účastníci shodli na podobě textu prováděcí listiny připravovaných kompaktát, a obě strany tak z Brna odjížděly relativně spokojené.¹⁹³ Stejně jako v případě chebského jednání nemůžeme ani zde bohužel objektivně posoudit nakolik se do rozhovorů zapojil námi sledovaný Jakoubek. Důležitou informaci o něm nám v souvislosti s jeho účastí na brněnském sjezdu podal kronikář Bartošek z Drahonic. Ten totiž v rámci výčtu nejvýznamnějších účastníků tohoto sjezdu vždy vypočítává majetky daných šlechticů. V Jakoubkově vlastnictví se podle něj nalézaly hrady Bílina, Kostomlaty, Kyšperk a stále ještě Andělská Hora a dále města Žlutice, Teplice a Ústí nad Labem.¹⁹⁴ Město Ostrov již krátce po husitských válkách postoupil Kašparu Šlikovi.¹⁹⁵ Jakoubkovo ohromné panství však mělo být již brzy zmenšeno. V prosinci se pokusili táboři v čele s Janem Roháčem o znovusjednocení se zbytky sirotků a uzavřeli spolu smlouvu o dalším postupu v jednáních se Zikmundem o čtyřech artikulích. V této smlouvě je zmíněn i Jakoubek, který měl znění této smlouvy odsouhlasit.¹⁹⁶ Mezi prosincem 1435 a koncem roku 1436 nemáme o Jakoubkovi žádné zprávy. Samotnému vyhlášení kompaktát v Jihlavě Jakoubek nejspíše přítomen nebyl. Je překvapivé, že vůbec nevíme, kterak Jakoubek přišel o kdysi královské město Ústí nad Labem. S největší pravděpodobností jej někdy v této době navrátil Zikmundovi, který pak v lednu 1437 městu potvrdil privilegia.¹⁹⁷ V listopadu 1436 získal Jakoubek zápis na město Chomutov od císaře Zikmunda.¹⁹⁸ Snad můžeme uvažovat o tom, že Zikmund Jakoubkovi Chomutov zapsal na oplátku za postoupení Ústí.

Jakoubek společně se svým synem Janem uzavřel 10. prosince smlouvu s rodem Koldiců, podle které jim měli oba navrátit hrad a město Bílinu. Právě Koldicové zde sídlili před Jakoubkem. Podle této smlouvy mělo k navrácení dojít o nejbližším svátku sv. Jiří, tj. 23.

¹⁹²J. JÁNSKÝ, *Kronika česko-bavorské hranice II.*, s. 142

¹⁹³W. W. TOMEK, *Dějepis města Prahy IV.*, s. 667; P. PEER, *Dějiny Teplicka do roku 1848*, s. 30; P. ČORNEJ, *Velké dějiny V.* 625-629.

¹⁹⁴Kronika Bartoška z Drahonic, s. 617; H. HALLWICH, *Jakoubek von Wřesovitz*, s. 39; A. SEDLÁČEK, *Hrady XIV.*, s. 150, 205, 336.

¹⁹⁵A. GROSS, *Dějiny Karlovarského kraje*, s. 67.

¹⁹⁶UBH II, s. 451-453; B. LŮŽEK, *Po stopách husitství na Ústecku*, s. 60-61.

¹⁹⁷CIM III, s. 157-158; L. BOBKOVÁ – K. BOBKOVÁ, *Sředověké Ústí nad Labem ve světle královských listin*, s. 25.

¹⁹⁸CIM III, s. 227; Existence této písemnosti je doložena pouze z mladších písemností, které budou zmíněny v dalším výkladu. Písemnost zmiňuje F. PALACKÝ, *Dějiny IV.*, s. 168; A. SEDLÁČEK, *Hrady XIV.*, s. 319.

dubna následujícího roku. Aktu odevzdání Bíliny Koldicům měli být dle této smlouvy přítomni pan Zbyněk z Házmburka a Jan Smiřický. Platnost této smlouvy potvrdilo několik příslušníků nižší šlechty převážně usedlé v Českém středohoří a Jakoubek s Janem se zaručili Koldicům, že v případě nedodržení smlouvy jim vyplatí 6000 kop grošů.¹⁹⁹ Poté, co Koldicové převzali Bílinu, vydali listinu, v níž slíbili, že nebudou tamním obyvatelům nijak bránit v přijímání pod obojí. Současně se na Bílinsko vrátili kněží, kteří se však museli řídit kompaktáty a podávat pod obojí způsobou. Pokud by se někomu ve městě návrat Koldiců přičil, mohl prodat své majetky a z města se vystěhovat.²⁰⁰ Tato listina dokládá, že i po Jakoubkově vzdání se Bíliny zde byl stále silný utraquistický živel. Přesto však vztahy mezi rodem Koldiců a Jakoubkem nebyly zcela ideální, neboť záhy poté poháněl Albrecht z Koldic Jakoubka k dvorskému soudu kvůli 6000 kopám grošů, z čehož snad můžeme usuzovat, že Jakoubek Bílinu nevydal Koldicům včas.²⁰¹ Někdy v této době také Jakoubek navázal styky se Zikmundem Děčínským z Vartenberka, který, jak již víme z předchozího výkladu, s Jakoubkem válčil. Jakoubek se se Zikmundem z Vartenberka udobřil a dokonce sám vstoupil do spolku, který byl původně zaměřen proti němu. Jakoubek se Zikmundem z Vartenberka pak společně válčili proti Janovi z Vartenberka na Blankenštejně, Zikmundovu vlastnímu bratrovi.²⁰²

V červnu 1437 si nechal Jakoubek se svolením Zikmunda Lucemburského zapsat do zemských desek, že je vlastníkem města Žlutice a hradu Kostomlaty.²⁰³ Léto tohoto roku vyneslo Jakoubkovi politickou moc v podobě úřadu hejtmana žateckého kraje. Značně neklidná situace na Žatecku, která byla dána zejména konflikty mezi lokální šlechtou a lounskými měšťany, vyvolala potřebu vzniku žateckého lanfrýdu, jehož představitel jmenoval Zikmund během své zastávky v Žatci, učiněné při cestě z Chebu do Prahy. Vedle Jakoubka coby krajského hejtmana získal Mikuláš z Lobkovic hodnost landrychtěře a byla zvolena landfrýdní rada, sestávající z představitelů šlechty a měšťanstva. Vztahy mezi městy v tomto v kraji a Jakoubkem však nebyly ideální, neboť měšťané záhy opět pokračovali

¹⁹⁹ AČ III., s. 514-515; UBT, s. 127-128, AČ XXVI., s. 24-26. Listina byla v následujícím roce na žádost Koldice zapsána purkmistrem a radou Nového města pražského do tamní městské knihy, o čemž byla rovněž vyhotovena smlouva se zněním listiny: Národní archiv Praha, fond Úřad desk zemských-listiny (1351-1526), signatura 3782. Dostupné online na stránkách <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/DZ/3782/charter?q=v%C5%99esovic> (31. 1. 2015). Regest obsažen v SČPLL 1, s. 219; A. SEDLÁČEK, Hradý XIV., s. 214; P. PEER, Dějiny Teplicka do roku 1848, s. 31.

²⁰⁰ CIM III, s. 372-373; R. URBÁNEK, Věk poděbradský III, s. 13; R. URBÁNEK, Věk poděbradský IV, s. 321.

²⁰¹ Desky dvorské Království českého VIII. Druhá kniha pühonná z let 1407-1530, ed. G. FRIEDRICH, Praha 1944 s. 9, dále jen DD VIII.

²⁰² Historický ústav AV ČR, fond Kartotéka Augusta Sedláčka, skříň A, řada A09, zásuvka A09C, lístek č. 740; A. SEDLÁČEK, Hradý XIV., s. 325; B. LŮŽEK, Po stopách husitství na Ústecku, s. 64.

²⁰³ UBT, s. 132.

v bojích, které vedly k založení landfrýdu. Jako krajský hejtman neměl Jakoubek pouze pravomoci vojenské, ale rovněž rozhodoval o záležitostech, které měly být ku prospěchu celého kraje.²⁰⁴ Do téže doby by snad mohl spadat nedatovaný list Jakoubka městské radě v Chebu, v němž žádal propuštění svého žlutického poddaného Macka. Jakoubek se v listu tituluje jako hejtman žateckého kraje, což je jediným vodítkem při dataci.²⁰⁵ V srpnu měl Jakoubek konflikt s Jindřichem z Dubé, který měl posléze řešit dvorský soud. Soud byl neustále odkládán a je otázkou, zda vůbec proběhl.²⁰⁶ Na podzim 1437 byl Jakoubek souzen kvůli majetkovým sporům. Jistý Renold z Bernštejna a z Robčic žaloval Jakoubka kvůli tomu, že si přisvojil jeho panství Robčice a Tvrdim. Tato panství se posléze vrátila původnímu majiteli.²⁰⁷ Jakoubek se sám tehdy soudil s jakýmsi Jindřichem z Waldenberka, který měl Jakoubkovi škodit. Výsledek soudního jednání nám není znám.²⁰⁸

Dne 27. listopadu 1437, tedy těsně před svou smrtí, potvrdil císař Zikmund Jakoubkovi zástavním listem některé z majetků, které Jakoubek získal v čase husitských válek. Tyto zástavní majetky měly hodnotu 5000 kop grošů. I přes některé výrazné ztráty nebylo Jakoubkovo panství malé. Jakoubek získal pro sebe a své dědice zboží bývalého teplického kláštera, město Chomutov s tamní komendou řádu německých rytířů („křižovníkuow Pruskych“), proboštví milevského kláštera v Toužimi u Žlutic, Ploskovic u Litoměřic, jež byly dříve v majetku křižovníků s červenou hvězdou, Pátek, který náležel strahovskému klášteru, Želany z majetku „špitálu pražského“ (johanitského?), Rudník, patřící kdysi klášteru sv. Apolináře v Praze, Břešťany (Vřešťany), jež patřily kostelu sv. Jiljí, Řisuty, které náležely pražským svatováclavským kanovníkům, majetky litoměřické kapituly v Chučích a Liběřicích, Chaberce, jež patřily vyšehradským kněžím (=kanovníkům) a ves Skršín. Celkově měly majetky, které Jakoubek držel jako zástavu, hodnotu 8052 kop grošů.

²⁰⁴ Informace o jmenování Jakoubka hejtmanem pochází z žádosti Lounských králi Jiřímu o potvrzení zástavní držby majetků bývalého kláštera v Postoloprtech a bývalého lounského kláštera, přičemž jsou v této žádosti připomenuty dřívější spory o tyto majetky. Text edičně vydal Jan MAREŠ, *Císař Zikmund, lounské pověří a pohusitská restituce*, in: Porta Bohemica. Sborník historických prací 5., Ústí nad Labem 2009, s. 128-134, Jakoubek na s. 130. Stručně též Oldřiška SVATÁ, *Vývoj landfrídů v Čechách*. Nepublikovaný rukopis diplomové práce obhájené na FF UK, Praha 1984, s. 45, 63; Bořivoj LŮŽEK, *Dva dokumenty k dějinám plzeňského landfrýdu*, in: *Minulostí západočeského kraje VI*, Plzeň 1968, s. 337; B. LŮŽEK, *Po stopách husitství na Ústecku*, s. 66-68., J. TOMAS – P. MACEK – J. BERÁNEK – V. RAZÍM, *Od vzniku institucionálního města do roku 1547*, s. 150; J. MAREŠ, *Husitské války a jejich důsledky*, s. 88; Zdeněk BERAN, *Landfrýdní hnutí v českých zemích*. Snahy o zajištění veřejného pořádku a bezpečnosti ve středověké společnosti, České Budějovice 2014, s. 66 a 78.

²⁰⁵ SOA Cheb, fond 1, karta 485, fascikl 662, A2799/10. Text může být samozřejmě i mladšího data, ale v pozdějším období se Jakoubek tituloval jako hejtman krajů litoměřického a žateckého a po určitou dobu byl dokonce z krajské správy zcela vyšachován (viz dále).

²⁰⁶ DD VIII., s. 158.

²⁰⁷ DD VIII., s. 436-437.

²⁰⁸ DD VIII., s. 274.

Dá se tedy tvrdit, že na sklonku Zikmundovy vlády byl Jakoubek hned po Mikulášovi z Lobkovic a Kašparu Šlikovi třetím nejbohatším rytířem v českém království.²⁰⁹ Jak jsme poznali, většinu svých majetků si Jakoubek vydobyl na úkor různých církevních institucí. V souvislosti s potvrzením majetků Jakoubkovi se však zcela vytrácejí dva hrady, které byly ještě v roce 1435 v jeho vlastnictví. Hrad Andělskou Horu získal snad v roce 1437 Kašpar Šlik, jenž měl již od roku 1434 v zástavě Loketsko.²¹⁰ Druhým hradem, který Jakoubkovi nebyl zapsán, byl Kyšperk u Krupky, který Jakoubek záhy vyměnil s předchozími zástavními držiteli Rytkeři z Polenska za Ploskovice.²¹¹

Zatímco Jakoubek se mohl radovat z legitimizace svých většinou spíše nepoctivou cestou získaných majetků, císař Zikmund 9. prosince 1437 odešel ze světa. Zikmundovým nástupcem se stal jeho tchán Albrecht z rodu Habsburků, v jehož službách se měl záhy Jakoubek ocitnout.

5.7. Jakoubek za vlády krále Albrechta

Po smrti krále Zikmunda se česká společnost rozdělila do několika politických táborů. Příčinou vzniku těchto frakcí byla potřeba zvolit nového krále, přičemž nebylo shody, kdo by se jím měl stát. Tzv. rakouská strana prosazovala jako nového českého krále Albrechta, manžela Zikmundovy dcery Alžběty. Příslušníci této strany pocházeli převážně z řad katolického panstva a umírněných utrakvistů. Nejspíš proto nijak nepřekvapí, že mezi zastánci krále Albrechta nalézáme i Jakoubka, který se po husitských válkách přihlásil k Zikmundovi. Členové této strany z obou konfesijních táborů se během husitských válek zmocnili mnohých církevních a královských majetků, jejichž držbu jim potvrdil již Zikmund. Přihlášením se k Albrechtovi tak mimo jiné deklarovali, že si hodlají ponechat své majetky a postavení z doby Zikmundovy. Tzv. strana radikální, jak ji nazval Urbánek, byla vůči rakouské straně v opozici a našli bychom zde především zástupce měst a nižší šlechty. Jednalo se o pozůstatek někdejšího táborského svazu, v němž měl doposud Tábor vůdčí postavení. Tábor

²⁰⁹AČ II, S. 452-453; Zbytky register králův římských a českých z let 1361-1480, ed. A. SEDLÁČEK, Praha 1914, s. 193-194; H. HALLWICH, Jakoubek von Wřesowitz, s. 39; H. HALLWICH, Töplitz, s. 73; Michael URBAN, Zur Geschichte der Burg und Stadt Theusing, in: MVGDB 40, Prag 1902, s. 108; K. FLEIßNER, Dějiny města Žlutic, s. 22; M. SEDLÁK, Historický průvodce Karlovarskem, s. 54; František KAVKA, Poslední Lucemburk na českém trůně. Králem uprostřed revoluce, Praha 1998, s. 221; A. SEDLÁČEK, Hrady XIII., s. 219; A. SEDLÁČEK, Hrady XIV., s. 443; Milan MORAVEC, Zástavy Zikmunda Lucemburského z let 1420-1437, in: Folia Historica Bohemica 9, 1985, s. 90, 105. Srovnej s Bohuslava ROTTEROVÁ, Revize feudálního majetku za Jiřího z Poděbrad. Nepublikovaný rukopis diplomové práce obhájené na FF UK, Praha 1976, s. 58.

²¹⁰A. SEDLÁČEK, Hrady XIII., 32-33; F. BERNAU, Studien und Materialien, s. 435; J. PELANT, Města městečka západočeského kraje, s. 51.

²¹¹AČ II., 464; A. SEDLÁČEK, Hrady XIV., s. 376; Jiří ÚLOVEC, Hrady, zámky a tvrze na Ústecku, Ústí nad Labem 2002, s. 91.

měl stále svou vlastní utrakvistickou církev, která se ostře vymezovala vůči umírněným husitům. Tato strana podporovala kandidaturu polského krále, podle čehož byli také nazýváni stranou polskou. Jakýsi střed představovala „husitská strana středu“, v jejímž čele stál Hynce Ptáček z Pirkštejna. Ptáčkova strana rovněž podporovala kandidaturu polského krále, ale byla též nakloněna diplomatickým jednáním o budoucnosti českého království.²¹²

Dne 30. prosince 1437 bylo oznámeno Albrechtovým poslům, že stavové zvolili za krále právě jeho a byli vybráni delegáti, kteří měli za Albrechtem jet a jednat s ním o přijetí článků, na jejichž základě mohl Albrecht nastoupit na trůn. Jako delegáti byli určeni Oldřich z Rožmberka, Petr z Michalovic, Jan Smiřický, Burian z Gutštejna a Jakoubek za stranu rakouskou a Aleš Holický ze Šternberka za stranu Ptáčkovu. Spolu s nimi měli jet za králem do Stoličného Bělehradu, kde se tehdy nacházel, také dva zástupci Pražanů. Zda za králem, který se mezitím nechal 2. ledna korunovat králem uherským, dojeli až do Stoličného Bělehradu nebo zda se setkali jinde (např. v Budíně), je značně nejasné.²¹³ Podle Bořivoje Lůžka se Jakoubek, ač byl zvolen za posla, výpravy k Albrechtovi neúčastnil a zůstal doma. S ohledem na to, že k této své tezi Lůžek nepřipojil žádnou poznámku, nemůžeme říci, jaký pramen jej k této domněnce přivedl.

Mezitím polská strana zareagovala na aktivity rakouské strany a po březnových jednáních nabídla korunu polskému králi Vladislavovi, který měl v úmyslu přenechat ji synovi Kazimírovi. Polský král vyslal do Čech vojsko na pomoc proti straníkům krále Albrechta, přičemž Albrechtovi přispěchali na pomoc spojenci z Braniborska, Saska, Bavorska.²¹⁴ Nyní proti sobě stály dva silné mocenské bloky, které se připravovaly na vzájemné střetnutí. V této době již nehrálo žádnou roli, kdo je husitou a kdo jím není. Jakoubek zůstal věrný Albrechtovi, stejně tak jako Mikuláš Sokol z Lamberka, Jan Smiřický či Jiří z Dubé na Vízmburku. Na straně polské stála především města v čele s Tábořem. Protože slíbená pomoc z Polska se nemohla nijak měřit s vojsky nejmocnějších pánů Říše, příznivci polské strany se ukryli za hradbami Tábora. Zda stanul Jakoubek před hradbami Tábora spolu s Albrechtovými vojsky sice nevíme, neboť se s ním v této souvislosti

²¹² F. PALACKÝ, *Dějiny IV*, s. 119; Rudolf URBÁNEK, *Věk poděbradský I*, s. 260; P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny VI*, s. 44-50; Jaroslav ČECHURA, *České země v letech 1437-1526 I. Mezi Zikmundem a Jiřím z Poděbrad (1437-1471)*, Praha 2010, s. 27; Martin ŠANDERA, *Hynce Ptáček z Pirkštejna*. Opomíjený vítěz husitské revoluce, Praha 2011, s. 47-50.

²¹³ *Codex diplomaticus Lusatiae superioris II*, ed. R. JECHT, Görlitz 1900-1903, s. 692-693; F. PALACKÝ, *Dějiny IV*, s. 209; Wilhelm WOSTRY, *König Albrecht II. (1437-1439) I*, Prag 1906, s. 110-111; R. URBÁNEK, *Věk poděbradský I*, s. 270-273; P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny VI*, s. 39-40; J. J. JUKL, Jan Smiřický, s. 126-129.

²¹⁴ F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce IV*, s. 75-76; B. LŮŽEK, *Po stopách husitství na Ústecku* s. 69.

v pramenech nesetkáme, ale jeho participace na obléhání města se zdá být více než pravděpodobná. Během obléhání došlo k zatčení Zikmunda Děčinského z Vartenberka, kdysi Jakoubkova nepřítele, se kterým se Jakoubek nedávno udobřil. Zikmund z Vartenberka měl údajně připravovat spiknutí proti králi Albrechtovi, a po svém zatčení byl uvržen do věže jindřichohradeckého hradu Menharta z Hradce, kde byl záhy „hladem umořen“. Jak se Albrecht o údajném spiknutí proti své osobě dozvěděl, prameny sice neuvádějí, avšak Bořivoj Lůžek neváhal za původce pomluv o zradě i přes pramenné vakuum označit Jakoubka. Vartenberkovi synové však z uvěznění a následného umoření svého otce vinili zejména Jana Smiřického, se kterým posléze vedli válku.²¹⁵ Po pěti týdnech Albrecht obléhání Tábora vzdal a v polovině září se vrátil do Prahy. Byť se nepodařilo Albrechtovi opozici proti sobě rozdrtit, značně ji oslabil a upevnil svou moc v zemi.²¹⁶

Společně s Albechtem se do Prahy vrátili i jeho spojenci: Fridrich Saský, Vilém Brunšvický a braniborské vojsko. Král Albrecht pověřil doprovodem těchto svých spojenců do Míšně Jakoubka z Vřesovic, kterému bylo svěřeno velení nad 700-800 jezdců. Mezitím se však shromažďovalo vojsko polské strany, které se chystalo Jakoubka a Albrechtovy spojence přepadnout. V tomto vojsku byly městské hotovosti z Loun, Žatce a Klatov, 300 polských jezdců a hejtmané Petr ze Zvířetic, Václav Carda z Petrovic, Absolon, Svojše ze Zahrádky a Petr Holický ze Šternberka, syn Jakoubkova dávného nepřítele Aleše Holického.²¹⁷

Dne 22. září 1438 přenocovala výprava Albrechtových spojenců v Lovosicích a hned následující den ráno již účastníci výpravy věděli, že jsou pronásledováni vojskem, které se blížilo od Loun.²¹⁸ Nepřátelé Jakoubka dohnali u vsi Želenice nedaleko Bíliny. Jakoubek se chtěl patrně boji vyhnout a vést výpravu jinudy. Ostatně tento kraj velmi dobře znal, neboť v Českém středohoří se nacházely jeho hrady a vesnice a nedaleko byla i města, která kdysi

²¹⁵ Staří letopisové čeští, s. 111; Staré letopisy české z rukopisu vratislavského, s. 83; Staré letopisy české z rukopisu křížovnického, s. 150; H. HALLWICH, Jakaubek von Wřesovitz, s. 40; O válce Vartenberků se Smiřickým viz J. J. JUKL, Jan Smiřický, s. 129-132.

²¹⁶ F. ŠMAHEL, Husitská revoluce 4., s. 75-76.

²¹⁷ O Jakoubkově doprovodu Albrechtových spojenců a následné bitvě viz Kronika Bartoška z Drahonice, s. 623; Kronika starého kolegiáta, s. 38; Korunování Albrechta II., krále římského, uherského a českého, s. 42; Eneáš Sylvania Kronika česká, ed. J. EMLER, in: FRB VII., Praha bez data, s. 198. Eneáš Jakoubka nezná.; Staří letopisové čeští, s. 111; Staré letopisy české z vratislavského rukopisu, s. 83-84; Staré letopisy české z rukopisu křížovnického, s. 150-151; Stadtbuch von Brůx, s. 110; F. PALACKÝ, Dějiny IV, s. 223-224; W. W. TOMEK, Dějepis města Prahy VI., s. 62; W. WOSTRY, König Albrecht II., s. 166; Ludwig SCHLESINGER, Der Kampf bei Sellnitz, in: MVGDB 20, 1882, s. 1-61; V. KOČKA, Dějiny Rakovníka, s. 29; R. URBÁNEK, Věk poděbradský I., s. 369-370; Rudolf URBÁNEK, Husitský král, Praha 1926, s. 49; B. ŠRETROVÁ, Jakoubek z Vřesovic a z Bíliny, s. 45-47; P. PEER, Dějiny Teplicka do roku 1848, s. 31; J. JÁNSKÝ, Kronika česko-bavorské hranice III., s. 14; P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, Velké dějiny VI., s. 53-54; J. ČECHURA, České země v letech 1437-1526 I. s. 36. Naprosto nechápeme, jak může Čechura v této souvislosti nazývat Jakoubka „jedním z klíčových mužů bitvy u Lipan“ (!).

²¹⁸ Kronika Bartoška z Drahonice, s. 623.

držel. Fridrich Saský však takový postup odmítnul a tak Jakoubek svým svěřencům slíbil, že je v boji neopustí. Poté co bylo 69 účastníků výpravy, včetně Fridricha Saského, pasováno Vilémem Brunšvickým na rytíře, Jakoubek se vypravil s pěti jezdci vstříc nepřátelskému vojsku a pokusil se jednat. Snažil se jim vysvětlit, že dostal příkaz od krále Albrechta, aby tyto „Němce“ doprovodil k českým hranicím. Staré letopisy české dokonce uvádí Jakoubkův výrok, kterým se snažil svou situaci vysvětlit: „Neb ot krále, Jeho Milosti Albrechta, rozkazanie a prikázání mám pod vysokými sliby, abych jim nezuostal, ale abych jim pruovod dal a to učinil a až do Míšně je provodil bezpečně“.²¹⁹ Nepřátelé se Jakoubkovi vysmáli a pravili, že se ještě dnes na „kusých“ (tj. bezocasých) koních Němců povoží, načež měl Jakoubek odvětit: „Poněvadž to jinak nemůž býti, jistě vězte, že já jich nikterakž slušně nemohu opustiti“.²²⁰ Tento Jakoubkův údajný výrok se poprvé a naposledy objevuje v pramenech až značně pozdě, a to v Hájkově kronice, leč nemůžeme vyloučit jeho autentičnost, neboť Hájek mohl pracovat s prameny nám dnes již neznámými. Stejně tak se ale může jednat o Hájkovu fikci, kterou do popisu bitvy u Želenic vložil pro oživení svého vyprávění. Jakoubek se po neúspěšném jednání vrátil k vojsku a snažil se dodat svým jezcům naděje slovy „Buďte dobré mysli! Přisámbohu, jsou naši! Následujte mne a hleďte na mne: řeknu-li prchejte, prchejte; a bijte, tož bijte!“²²¹ Tento Jakoubkův výrok uvádí Rudolf Urbánek, aniž by uvedl zdroj. S ohledem na Urbánkovu spolehlivost a erudici však věříme tomu, že si tato Jakoubkova slova nevymyslel a pochází z některého ze staročeských textů.

Zatímco německé vozy ujížděly dál, Jakoubek se svými jezdci vyjížděl proti vojsku polské strany. Češi se snažili nalézt v krajině nějaké návrší, kde by bylo možné postavit vozovou hradbu a Jakoubkovy útoky odrážet. Nakonec se museli spokojit s údolím říčky Bíliny blízko Želenic. Jakoubek si jistě dobře uvědomoval, že s jízdou proti vozové hradbě mnoho nezmůže, a tak se dal se svými jezdci na zdánlivý útěk, aby své nepřátele zpoza vozové hradby vylákal. Tato lest Jakoubkovi vyšla a ve strašlivé řeži pobilo vojsko pod jeho velením 1500-2000 mužů a bylo vzato 1600 zajatců. Pouze třem stovkám vojáků, včetně hejtmána Václava Cardy, se podařilo z bitvy ujet. Jakoubkovou kořistí se stalo 400 vozů. Mezi zajatými byli i Petr Holický, hejtman Absolon, Mikuláš mladší z Lobkovic, Jan Čeček Bílý, Martin z Těchenic nebo Svojshe ze Zahrádky, jemuž se vzápětí podařilo ze zajetí uprchnout. Zajatci pak byli svázáni „jako psi“ a odvedeni do Míšně a na další místa, mezi nimiž můžeme jmenovat Lipsko, Freiberg, Žitavu, Hainu, Alterburg, Drážďany, Weissenfels,

²¹⁹ Staré letopisy české z rukopisu vrtislavského, s. 84.

²²⁰ Václav Hájek z Libočan, Kronika česká, s. 956-957.

²²¹ R. URBÁNEK, Věk poděbradský I, s. 371.

Most či Rýzmburk u Oseka. Některé zajatce internoval Jakoubek na svých sídlech.²²² O Jakoubkově vítězství a porážce polské strany se záhy dozvěděl král Albrecht a nařídil, aby se ve všech pražských kostelech zvonilo a zpívalo *Te deum laudamus*.²²³

Poté co Jakoubek doprovodil své svěřence do Míšně, pokusil se o odvetný útok směřovaný proti nyní značně oslabeným Lounům. Základnou pro výpady proti městu se stal Jakoubkovi nejmenovaný vrch, odkud se snažil útočit na předměstí. Toto návrší lokalizoval Lůžek do blízkosti Blšanského vrchu položeného jihovýchodně od Loun. Jakoubkovy pokusy však byly ve výsledku neúspěšné. Když byl na zmiňovaném návrší obklíčen hejtmany Václavem Cardou a Bedřichem ze Strážnice, kteří přišli Lounům na pomoc, raději zavelel k ústupu.²²⁴ Král Albrecht se poté snažil s opozičními městy v Poohří vyjednávat, ale narážel na mnohé problémy. Král totiž požadoval vysoké výkupné za tamní měšťany, přičemž požadované částky byly příliš vysoké a města si vykoupení svých lidí nemohla dovolit. Dalším problémem byl fakt, že samotný král zajatci, které nabízel k vykoupení, fyzicky nedisponoval, neboť tito se nalézali z větší části mimo České království. Brzy začali Albrechtovi spojenci z říše požadovat za svou pomoc v bojích s polskou stranou peníze a přidal se k nim i Jakoubek. Zapláceno mu však bylo až v roce 1443.²²⁵

Král Albrecht si město Žatec udobřil tak, že část zajatců sám vyplatil. O osudech ostatních zajatců z Žatecka a zajatců z Loun mnoho nevíme, pouze to, že jednání o jejich vyplacení a propuštění se značně protahovala. Přestože se vztahy mezi husitskými městy na severu a králem zlepšovaly, tato města setrvala pod vlivem předchozích událostí nadále v nepřátelském vztahu vůči saským vévodům.²²⁶ K uzavření příměří mezi Lounskými a hejtmanem Cardou na straně jedné a saskými vévody Fridrichem a Vilémem na straně druhé

²²²Staří letopisové čeští, s. 112; Staré letopisy české z rukopisu vratislavského, s. 84; Staré letopisy české z rukopisu křížovnického, s. 151; Václav Hájek z Libočan, *Kronika česká*, s. 957; H. HALLWICH, *Jakoubek von Wřesovitz*, s. 40-41; A. BACHMANN, *Geschichte Böhmens II.*, s. 364; Otakar FRANKENBERGER, *Husitské válečnictví po Lipanech*, Praha 1960, s. 20-23; R. URBÁNEK, *Věk poděbradský I.*, s. 372-373. L. SCHLESINGER ve svém článku *Der Kampf bei Sellnitz* vydal seznamy zajatců, s. 10-61; František HOFFMANN, *České město ve středověku*, s. 72-73, 153; Petr ČORNEJ, 1438 Spiknutí proti Albrechtovi, in: P. ČORNEJ – J. POKORNÝ (edd.) *Osudové osmičky. Přelomové roky v českých dějinách*, Praha 1999, s. 106-107; J. JUROK, *Příčiny, struktury a osobnosti husitské revoluce*, s. 56; J. ČECHURA, *České země v letech 1437-1526 I.*, s. 37; Jan BIEDERMAN, *Vojenství husitského věku*, in: Pavlína CERMANOVÁ – Robert NOVOTNÝ – Pavel SOUKUP (edd.), *Husitské století*, Praha 2014, s. 348.

²²³Staří letopisové čeští, s. 112; Staré letopisy české z rukopisu vratislavského, s. 84; Staré letopisy české z rukopisu křížovnického, s. 151.

²²⁴Staří letopisové čeští, s. 112; Staré letopisy české z rukopisu vratislavského, s. 84; Staré letopisy české z rukopisu křížovnického, s. 151; B. LŮŽEK, *Po stopách husitství na Ústecku*, s. 71; Amadeo MOLNÁR, *Na rozhraní věků. Cesty reformace*, Praha 1985, s. 68.

²²⁵UBT, s. 138 a B. LŮŽEK, *Po stopách husitství na Ústecku*, s. 71 tvrdí, že částku získal Jakoubek již na vídeňském sněmu r. 1441, přesnější údaj viz R. URBÁNEK, *Věk poděbradský I.*, s. 588, poznámka č. 2

²²⁶B. LŮŽEK, *Po stopách husitství na Ústecku*, s. 72

došlo až 29. července 1439 v Budyni nad Ohří, přičemž zprostředkovatelem míru byl náš Jakoubek.²²⁷ Poté setrval nějakou dobu ve Žluticích, kde 9. října vydal listinu, jíž propustil z manství Pechovský dvůr u Štoutova na Žluticku.²²⁸ Na dotčeném dvoře seděl jako manpanoš Jan Cukr z Tamfeldu, který posléze prodal plat z tohoto dvora žlutickému měšťanovi Jiřímu Vechterovi. Výše tohoto platu byla 200 kop a 6 grošů bez dvou penízů. Současně však Cukr zavázal manskou přísahou svůj mlýn zvaný Kamenný, který se rovněž nacházel blízko Štoutova. Kromě Jakoubka přivěsili k listině své pečeti Burian z Gutštejna na Rabštejně, Jan starší z Rabštejna na Sychrově a žlutická městská rada.

Na podzim absolvoval král Albrecht holdovací jízdu po Slezsku a Horní Lužici, přičemž zde byl triumfálně přijat, a dal tak najevo, že je svrchovaným vládcem zemí Koruny české. Albrechta záhy uznali za českého krále i Poláci. Dlouho se však Albrecht ze své vlády netěšil, neboť dne 27. října 1439 podlehl po návratu z nezdařeného tažení proti Turkům v uherské vsi Neszmély (Nesmily) úplavici.²²⁹ Jakoubek ztratil svého krále a po jeho smrti opět jednal zcela samostatně. Pravděpodobně byl již unavený neustálými válkami, od čehož se odvíjely další události.

5.8. Jakoubek na počátku interregna (do dubna roku 1445)

Skon krále Albrechta mohl v tehdejších Čechách narušit příměří uzavřená na sklonku jeho vlády. Neustálé boje již šlechtu a města v severozápadních Čechách zcela vyčerpaly, a tak se páni, rytíři a města v této části Čech dne 26. prosince roku 1439 smluvili na míru. Toho dne uzavřeli Jakoubek z Vřesovic na Žluticích, jeho syn Jan, sídlící v Chomutově, Hanuš z Koldic na Bílině, Mikuláš z Lobkovic na Hasištejně, Jetřich z Kladna na Střekově, žatecký i litoměřický landfrýd a města Litoměřice, Most, Kadaň a Ústí příměří s Alešem Holickým ze Šternberka a bratry Jaroslavem a Plichtou ze Žirotína. Platnost smlouvy potvrdili Hanuš z Kolovrat, Jan Švihovský z Rabí a Zbyněk Zajíc z Házmburka. Příměří však bylo uzavřeno pouze na dva týdny. Aleš Holický pak také začal jednat o vydání svého syna Petra, zajatého v bitvě u Řevničova.²³⁰ Jakoubek je v této listině jmenován nejen jako hejtman žateckého

²²⁷ AČ III., s. 522

²²⁸ SOA Karlovy Vary, fond Archiv města Žlutice, listina L3. Dostupné online na stránkách: <http://www.portafontium.cz/iipimage/30350123?x=-206&y=43&w=1683&h=628> (15. 12. 2014); SČPLL 1, S. 239

²²⁹ P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, Velké dějiny VI., s. 54-56; J. ČECHURA, České země v letech 1437-1526 I., s. 43

²³⁰ Státní oblastní archiv Třeboň, fond Historica Třeboň 1216-1659, inv. číslo 544, signatura 463; Státní oblastní archiv Třeboň, fond Cizí rody II. Registratura, karton 150, signatura Vřesovec z Vřesovic, folio 1-3; AČ III., s. 523-524, Urkundenbuch der Stadt Saaz bis zum Jahre 1526, ed. L. SCHLESINGER, Prag 1892, s. 107; Urkundebuch Aussig, s. 107; Stadtbuch von Brüx, s. 112-113; UBT, s. 134; H. HALLWICH, Jakaubek von

kraje, ale poprvé též jako hejtman litoměřického kraje. Kdy se jím Jakoubek stal je nejasné, avšak s největší pravděpodobností to bylo krátce před sepsáním této listiny. Toto příměří pak bylo 24. ledna 1440 prodlouženo do konce následujícího týdne.²³¹ Na konci června téhož roku Jakoubek společně se synem psal ve svém listu saským knížatům, že jsou v jeho žalářích stále drženi někteří zajatci z bitvy u Řevničova.²³²

Hynce Ptáček z Pirkštejna si jakožto nejvýraznější politický činitel v zemi uvědomoval, že nyní nastala jeho příležitost. Ptáček spolu s Alšem Holickým, Petrem Zvířetickým z Vartenberka a mladým Jiřím z Poděbrad svolali na počátku roku 1440 do Prahy sněm. Na něj dorazilo značné množství pánů i rytířů a byl mezi nimi i Jakoubek společně se svým synem Janem.²³³ Výslednou dohodou účastníků sněmu byl tzv. list mírný, který zaručoval, že signatáři udrží v zemi mír, budou dodržovat kompaktnost a pokusí se o jejich rozšíření. Signatáři rovněž deklarovali, že uznávají Jana Rokycanu jako pražského arcibiskupa.²³⁴

Z 1. února 1440 se nám dochovala zpráva mosteckého hejtmana Seifrida ze Šumberka určená mostecké městské radě, z níž se dozvídáme, že Jakoubek chce nadále setrvat v mírovém stavu vůči Mostu.²³⁵ Hned o tři dny později psal Jakoubek saskému kurfiřtovi Fridrichovi o tom, že si přeje, aby byl mezi pány, rytíři a městy zachován mír.²³⁶ Následujícího dne, tj. 5. února psal již zmiňovaný Seifrid ze Šumberka saským „rádcům“ Janovi z Maltic a Jindřichovi ze Šlejnic, o čem spolu s Jakoubkem v Teplicích rozmlouvali. Šumberk byl informován o situaci v zemi, konkrétně o snaze českých šlechticů o zlepšení jejich vzájemných vztahů. Rovněž se dozvěděl, že na dalším sněmu má dojít k volbě nového českého krále.²³⁷

Na jaře a v létě roku 1440 byly v Čechách reorganizovány krajské landfrýdy. V čele litoměřického landfrýdu tehdy stanuli Jan Smiřický a Jan z Vartenberka na Blankenštejně, zatímco v žateckém landfrýdu byli za hejtmany zvoleni Aleš Holický ze Šternberka a Burian

Wřesovitz, s. 41; V. KOČKA, Dějiny Rakovnicka, s. 30; B. LŮŽEK, Po stopách husitství na Ústecku, s. 73; Z. BERAN, Landfrýdní hnutí, s. 79; SČPLL 1, s. 241.

²³¹ AČ III., s. 523-524; SČPLL 1, s. 241.

²³² List z drážďanského archivu přepsala B. ŠRETROVÁ, Jakoubek z Vřesovic a z Bíliny, s. 49-52.

²³³ R. URBÁNEK, Věk poděbradský I., s. 465-466.

²³⁴ AČ I., 245-249; F. PALACKÝ, Dějiny IV., s. 249; P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, Velké dějiny VI., s. 57-58.

²³⁵ UBT, s. 134

²³⁶ UBT, s. 135

²³⁷ UBT, s. 135-137, Jakoubkovi poslové tehdy získali 42 grošů.; Stadtbuch von Brūx, s. 121, zde je list však špatně datován do roku 1451; P. PEER, Dějiny Teplicka do roku 1848, s. 32

z Gutštejna.²³⁸ Jakoubek, jeden z nejsilnějších šlechticů v severozápadních Čechách, tak na Žatecku a Litoměřicku zcela pozbyl své někdejší politické moci. V kronice tzv. Starého kolegiáta je Jakoubek sice jmenován jako hejtman litoměřického kraje společně se Smiřickým, ale jedná se pravděpodobně o pisatelovu chybu, zapříčiněnou jeho informacemi o tom, že Jakoubek zde byl hejtmanem dříve a později nahradil Jana z Vartenberka.²³⁹

Sněm, který měl řešit otázku volby nového krále, byl svolán na 30. dubna, ale účastníci sněmu se sešli později. Základní problém, který zde byl řešen, tkvěl v tom, že žil dědic krále Albrechta – jeho syn Ladislav, ale jeho nástupnická práva nebyla všeobecně uznávána a bylo rovněž možné zvolit panovníka z některé evropské dynastie. Z řad pánů, rytířů a měšťanů byli vybráni v polovině června volitelé, kteří měli tento problém rozetnout. Nechyběl mezi nimi ani Jakoubek z Vřesovic. Tito volitelé nakonec rozhodli ve prospěch Albrechta Bavorského, kterému 29. června o tomto svém rozhodnutí zaslali list. Ne všichni v Čechách však byli s takovouto volbou spokojeni. Polská strana, jejíž vůdčí osobností byl v této době Bedřich ze Strážnice, se pokusila o přepadení Prahy, čímž došlo k porušení zemského míru a tak museli proti těmto agresorům vytáhnout signatáři „listu mírného“. Na bojových akcích ve východních Čechách se Jakoubek určitě nepodílel, neboť se tehdy pohyboval jinde. Na začátku srpna byl svolán do Prahy další sněm, kterého se „náš“ Jakoubek rovněž účastnil. Opět zde byla řešena bavorská kandidatura a bylo dohodnuto setkání zástupců českých stavů s Albrechtem v Chamu, známějším v Čechách jako Kouba. Kromě Oldřicha z Rožmberka, Menharta z Hradce, Ptáčka a Jiřího z Poděbrad odjel do Chamu i Jakoubek. Podmínky, které si volitelé Albrechta diktovali, však pro něj byly nepřijatelné, takže jejich nabídku zdvořile odmítnul.²⁴⁰

V průběhu léta roku 1440 došlo k jakýmsi bojům mezi Vilémem ze Šumberka a Jakoubkem a jeho synem Janem. Následné soudní jednání se táhlo až do prosince roku 1446,

²³⁸ R. URBÁNEK, Věk poděbradský I., s. 485; J. PETRÁŇ, Skladba pohusitské aristokracie v Čechách, s. 54; Zdeněk BERAN, Boleslavský landfrýd 1440-1453: krajský landfrýdní spolek v pohusitských Čechách, České Budějovice 2011, s. 27. K etablování litoměřického landfrýdu došlo sice až 25. července 1440, leč tento landfrýd navázal na dřívější spolek shromážděný okolo Vartenberků. Více viz Z. BERAN, Landfrýdní hnutí, s. 88 – 89, 91 a 97.

²³⁹ Kronika starého kolegiáta, s. 38; *Geschichtschreiber der husitischen Bewegung in Böhmen I.*, *Fontes rerum austriacarum*, *Scriptores II.*, ed. K. HÖFLER, Wien 1856, s. 100; správně např. v *Codex diplomaticus Lusitiae superioris IV.*, ed. R. JECHT, Görlitz 1927, s. 148 Srovnej W. W. TOMEK, *Dějepis města Prahy VI.*, s. 78-79.

²⁴⁰ AČ I., s. 263-265; *Staré letopisy české (texty nejstarší vrstvy)*, s. 125; *Království dvojího lidu. České dějiny let 1436-1526 v soudobé korespondenci*, ed. P. ČORNEJ – M. SVATOŠ, Praha 1989, s. 67-68; F. PALACKÝ, *Dějiny IV.*, s. 256; W. W. TOMEK, *Dějepis města Prahy VI.*, s. 85. Velmi podrobně o bavorské kandidatuře pojednává R. URBÁNEK, *Věk poděbradský I.*, s. 514-562; P. PEER, *Dějiny Teplicka do roku 1848*, s. 31; Anna KUBÍKOVÁ, *Oldřich II. z Rožmberka*, České Budějovice 2004, s. 89; z pozice Jana Smiřického jsou tyto události nazírány v knize J. J. JUKLA, *Jan Smiřický*, s. 139-143, P. ČORNEJ – M. BÁRTLOVÁ, *Velké dějiny VI.*, s. 68-69; F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce 4.*, s. 81.

kdy se obě strany usmířily.²⁴¹ O těchto událostech bohužel nemáme bližší zprávy. Tehdy také Plichta ze Žirotnína uzavřel příměří s Jakoubkem a městy Louny a Slaný, které mělo trvat od 21. července až do 28. září. Dodržení míru bylo zaručeno tisíci kopami grošů.²⁴²

Faktickým vládcem Čech nadále zůstával Hynce Ptáček, který se celkem úspěšně snažil rozvrátit živořící polskou stranu na severovýchodě Čech.²⁴³ Již koncem roku 1440 se ve Vídni jednalo o tom, že by Habsburkové měli do Čech vyslat své zástupce, kteří by zde jednali o Ladislavově nástupnictví. V únoru roku 1441 pak byly skutečně českými stavy diskutovány dědické nároky mladého Ladislava, jehož podporoval zejména vůdce rakouské strany Oldřich z Rožmberka. Ladislava uznávala i strana Ptáčková, která však tento postoj podmínila svobodnou volbou. O uznání Ladislava jako českého krále se mělo nadále jednat mezi českými zástupci a vyslanci královny Alžběty a římského krále Fridricha III., jenž byl Ladislavovým poručíkem. Za posly, kteří s nimi měli na jaře jednat v Jindřichově Hradci, nepřiliš vzdáleném od česko-rakouského pomezí, byli vybráni Menhart z Hradce, Mikuláš Sokol z Lamberka, Jakoubek a několik pražských konšelů. Během setkání mezi zástupci českého království a Habsburky došlo k relativní shodě obou stran, avšak do budoucna bylo ještě zapotřebí Ladislavovy nároky prověřit.²⁴⁴ Menhart, Sokol z Lamberka i Jakoubek patrně zůstali po těchto jednáních na čas v Jindřichově Hradci, neboť 10. května zde urovnávali spory mezi Oldřichem z Rožmberka a Janem z Hradce o město Lomnici. Téhož dne se Jan z Hradce vzdal listu od císaře Zikmunda, kterým mu byla zapsána Lomnice, ve prospěch Rožmberka, jenž dal Janovi na oplátku značnou finanční sumu.²⁴⁵ Je velmi zajímavým faktem, že Jakoubek je zde nazýván hejtmanem žateckého kraje, přestože nedávno tohoto úřadu pozbyl ve prospěch Alše Holického a Buriana z Gutštejna.

„Pan Menhart a rytíř Jakoubek“ se 21. června vypravili do Vídně na sněm za královnou Alžbětou.²⁴⁶ Ta tehdy řešila konfliktní situaci s králem Fridrichem, neboť ten královně odebral jejího synka a odvezl jej na svá panství ve Štýrsku. Všechny požadavky královny, mezi kterými krom navrácení Ladislava nacházíme i pozvání na sněm do Hainburku a navrácení uherských korunovačních klenotů, jimiž Fridrich disponoval, byly Fridrichem

²⁴¹DD VIII., s. 507.

²⁴²SOA Louny, fond Archiv města Louny, signatura L Sbirka opisů listin a listů, inventární číslo 19. Opis pochází z 16. století.

²⁴³M. ŠANDERA, Hynce Ptáček z Pirkštejna, s. 86-97.

²⁴⁴Starší letopisové, s. 124; Staré letopisy české (texty nejstarší vrstvy), s. 126; W. W. TOMEK, Dějepis města Prahy VI., s. 89; R. URBÁNEK, Věk poděbradský I., 575-576.

²⁴⁵LLO II., s. 99 – 102; SČPLL 1, s. 248; A. Sedláček, Hradý III., s. 176.

²⁴⁶Kronika Bartoška z Drahonice, s. 624. V textu „Dominus Menhardus et Jakubko miles“.

odmítnuty.²⁴⁷ Čeští zástupci rovněž požadovali zaplacení dluhů, které pozůstaly po Fridrichově předchůdci Albrechtovi. K zaplacení dluhů došlo až později. Je nám známo, že Jakoubek obdržel 6200 zlatých, které požadoval za doprovod Albrechtových spojenců do Míšně, až v roce 1443(!). Během tohoto sněmu ve Vídni se mu podařilo získat alespoň 300 zlatých.²⁴⁸ Tamtéž požádal Jakoubek dne 20. června královnu Alžbětu o udělení výročního trhu pro Chomutov na neděli „Jubilate“ a na několik dní předtím a poté. Jakoubkově žádosti bylo vyhověno, leč z tohoto privilegia těžil spíše Jakoubkův syn Jan, který v Chomutově sídlil.²⁴⁹ Čeští poslové, kteří na vídeňském sněmu podporovali královniny požadavky, zde setrvali poměrně dlouho. O Jakoubkovi víme, že zde určitě byl ještě 24. července roku 1441, neboť tehdy kvitoval příjem již zmiňovaných 300 zlatých.²⁵⁰ Za Jakoubkova vídeňského pobytu se však poněkud nepříznivě vyvíjela situace na jeho panstvích.

Špatné vztahy mezi Jakoubkem z Vřesovic a Žateckými měly již delší trvání, leč během Jakoubkova pobytu ve Vídni se projeví naplno a vyústily v dobytí Jakoubkovy tvrze ve Vroutku na Podbořansku Žateckými. Spolu s tvrzí se Žatečtí zmocnili i celé vesnice a pobili část tamního obyvatelstva, která se odmítla přidat na jejich stranu. Vrouteckou tvrz držel Jakoubek již dříve, leč roku 1436 ji císař Zikmund zapsal právě Žateckým a ti se jí takto násilně domohli.²⁵¹ Přesné datum dobytí Vroutku bohužel známo není. V polovině listopadu se město Žatec zavázalo, že se ve svém sporu s Jakoubkem zařídí podle Zbyňka Zajíce z Házmburka a městské rady Loun a s Jakoubkem uzavře příměří. Mír zaručili Žatečtí (respektive spíše jejich ručitelé) částkou o výši tisíc kop grošů. V této mírové smlouvě jsou explicitně jmenovány kameny úrazu, které toto nepřátelství zapříčinily, a to bitva u Želenic a záležitosti, které se týkaly již výše jmenované tvrze Vroutek.²⁵²

V říjnu téhož roku žádala norimberská městská rada Jakoubka o pomoc v boji proti Alši Holickému ze Šternberka, který s Norimberkem vedl již delší dobu boj. Kromě Jakoubka obdrželi prosbu o pomoc od Norimberských také Menhart z Hradce, Oldřich z Rožmberka, Jan z Kolovrat a Zbyněk z Házmburka. Jak (nebo zda vůbec) Jakoubek zareagoval, bohužel nevíme. Příčinou Alšových bojů s Norimberkem byl dluh, který mu dosud jedna

²⁴⁷ R. URBÁNEK, Věk poděbradský, s. 585-589, F. PALACKÝ, Dějiny národu českého IV., 277-278

²⁴⁸ F. PALACKÝ, Dějiny IV., s. 278; R. URBÁNEK, Věk poděbradský, s. 588, poznámka č. 2; B. ŠRETROVÁ, Jakoubek z Vřesovic a z Bíliny, s. 84.

²⁴⁹ CIM III., s. 226-227; H. HALLWICH, Töplitz, s. 75.

²⁵⁰ R. URBÁNEK, Věk poděbradský, 589.

²⁵¹ Staří letopisové, s. 124; Staré letopisy české z rukopisu křížovnického, s. 163; F. PALACKÝ, Dějiny IV., s. 279; H. HALLWICH, Jakoubek von Wřesovitz, s. 41; A. SEDLÁČEK, Hradý XIV., s. 348; R. URBÁNEK, Věk poděbradský I., s. 749-750; B. LŮŽEK, Po stopách husitství na Ústecku, s. 76.

²⁵² SOA Louny, fond Archiv města Louny, inventární číslo 119; SČPLL 1, s. 253.

z norimberských měšťanek nesplatila.²⁵³ Někdy v průběhu roku 1441 měl Jakoubek údajně podpořit založení špitálu ve Žluticích.²⁵⁴

V dubnu roku 1442 se Jakoubek jako soudce účastnil soudu mezi Hanušem z Koldic a blíže neidentifikovatelným „Stupiczem de Zelnicz“.²⁵⁵ Bohužel nevíme, zda se Jakoubek účastnil znojemskeho sněmu, na kterém se opět jednalo o přijetí Ladislava za krále. Poté, co koncem roku 1442 zemřela Ladislavova matka Alžběta, stal se mladý princ sirotkem a zástupci českého království již mohli jednat pouze s jeho poručníkem Fridrichem III. Podle Alexandra Grosse se měl Jakoubek během roku 1442 společně s Mikulášem z Lobkovic léčit v Karlových Varech. Z jakého pramene Gross vycházel, nelze posoudit, ale pokud tomu tak skutečně bylo, byla by tím vysvětlena Jakoubkova absence ve veřejném životě v průběhu tohoto roku. Lednový sněm z roku 1443, na kterém mělo být, mimo jiné, zvoleno poselstvo k Fridrichovi, se obešel bez účasti Oldřicha z Rožmberka, v důsledku čehož se odehrával v Ptáčkově režii. Kromě Ptáčka samotného byli za posly zvoleni Jiří z Dubé na Vízmburku, Bohuš Kostka z Postupic, Jakoubek a zástupci pražských měst.²⁵⁶ Jakoubek je při příležitosti svého zvolení Starým letopiscem označen jako zeman. Kromě toho se účastníci shodli na tom, že nový český král bude potřebovat dost peněz, pročež bylo rozhodnuto o mimořádné dani. Rovněž se uvažovalo o tom, že by se novým českým králem mohl stát Fridrich. Výsledky tohoto sněmu vyvolaly v některých představitelích českého království odpor, který vyústil v otevřené nepřátelství.

Zhruba v téže době se snažil Jakoubek společně s Burianem s Gutštejna zprostředkovat příměří mezi Chebem a Apelem z Tettau (Tetova). Mírová jednání byla nakonec odložena, neboť Apel z Tettau vyrazil v březnu za žoldněřskou službou do Pruska. V polovině dubna došlo ke smíru mezi účastníky dříve jmenovaného zemského sněmu, v důsledku čehož mohli čeští poslové vyrazit do Vídně za Fridrichem. Ten s ohledem na svého synovce Ladislava odmítl nabízenou českou korunu, leč sám se nabídnul, že by české království po dobu Ladislavova zranění spravoval, pokud by to pro něj neznamenal přesun do

²⁵³ Miloslav POLÍVKA, Friedrich III. und Nürnberg im Konflikt mit dem böhmischen Adel und seinen Recht. Nürnbergs Fehde mit Alesch von Sternberg, in: Kaiser Friedrich III. in seiner Zeit (1440-1493). Studien zum 500. Todestag am 19. August 1493/1993, Köln 1993, s. 263; Miloslav POLÍVKA, Sebeuvědomění české šlechty na pozadí česko-německých vztahů na sklonku doby husitské. Zášť Aleše ze Šternberka a Hynka Krušiny ze Švamberka s říšským městem Norimberkem ve 30. a 40. letech 15. století, in: Český časopis historický 93/1995, č. 3, s. 435.

²⁵⁴ A. GROSS, Dějiny Karlovarského kraje, s. 68.

²⁵⁵ DD VIII., s. 162.

²⁵⁶ Staří letopisové, s. 131; Staré letopisy české z rukopisu křížovnického, s. 170; Staré letopisy české z rukopisu vratislavského, s. 97; F. PALACKÝ, Dějiny IV., s. 298; W. W. TOMEK, Dějepis města Prahy VI., s. 101-102; R, URBÁNEK, Věk poděbradský I., s. 617-18; A. GROSS, Dějiny Karlovarského kraje, s. 69.

Čech. Takováto varianta se českým poslům příliš nezamlouvala a pokračující interregnum vyvolávalo v lidech znepokojení.²⁵⁷

Na červnovém sněmu roku 1443 byla podána zpráva o výsledcích vídeňských jednání a byli vybráni noví poslové k Fridrichovi. Tentokrát stál v čele poselstva Oldřich z Rožmberka, ale vůbec zde nenalzáme Jakoubka. V téže době si mnohým českým pánům a rytířům stěžoval jistý Jaroš z Drahonic na chování Oldřicha z Rožmberka, neboť Rožmberk a jeho spojenci dle něj hubí celou českou zemi. Jedním z adresátů tohoto stížného listu byl i Jakoubek.²⁵⁸ Dne 21. července přeposlal Jan Příbram Jakoubkovi list Hynce Ptáčka o jednání na kutnohorské synodě, přičemž k tomuto listu ještě připsal přípisek, potvrzující pravdivost Ptáčkových slov. Této synody se účastnili i kněží tábořské církve. Zvláště aktivní byli na tomto kněžském sněmu Jan Rokycana a Jan Příbram, který dokonce Tábořským hrozil 200 kacířskými články, které jim chtěl dokazovat. Tábořští kněží byli nejvíce kritizováni za svůj postoj vůči svátosti oltářní, neboť prý kážou, že ten kdo se klaní krtkům a netopýřům hřeší méně než ten, kdo se klaní oltářním svátostem.²⁵⁹ Jak se dozvídáme z Příbramova přípisu, Jakoubek si tuto zprávu od Příbrama nevyžádal, neboť ji „pan Pták ... rozesiela pánóm, městóm i obcem“. Nutno podotknout, že tento list je jediným z Ptáčkových listů o kutnohorské synodě, který se nám, byť v Příbramově přepisu, zachoval.²⁶⁰

Jakoubek měl však v létě tohoto roku určitě jiné starosti, než jakými byly kněžské hádky. V blízkosti jeho panství zuřila válka mezi pány ze Šumberka a pány z Illburka. Vend z Illburka, pán na Egerberku u Klášterce nad Ohří, byl zrazen svými služebníky, přičemž jeden z nich chytil pana Venda do pasti na zajíce a odvedl jej k Vilémovi ze Šumberka. Ten dal Venda zavřít do věže, v níž byl umořen hladu. Válka s Illburky však byla pro Viléma ze Šumberka finančně neúnosná, pročež nově získaný Egerberk nejspíš ještě téhož roku prodal Jakoubkovi za 2000 kop grošů. O dva roky později prodala Irmigarda z Kyrchenberka, vdova po Vendovi, Jakoubkovi za 1600 zlatých rýnských své statky, které náležely k Egerberku a jež držela jako věno.²⁶¹ Mezi léty 1443-1445 je zaznamenáno, že Jakoubkovi,

²⁵⁷ Staré letopisové, s. 131-132; R. URBÁNEK, Věk poděbradský, s. 618-619; P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, Velké dějiny VI., s. 88; O sporech mezi Chebem a Apelem z Tettau viz J. JÁNSKÝ, Hroznatovci a páni z Gutštejna, s. 75.

²⁵⁸ R. URBÁNEK, Věk poděbradský I., 627-628; AČ III., s. 527-528.

²⁵⁹ Prameny k synodám strany pražské a tábořské v létech 1441-1444, ed. Z. NEJEDLÝ, Praha 1900, s. 20 a 42-44; W. W. TOMEK, Dějepis města Prahy VI., s. 107-108; R. URBÁNEK, Věk poděbradský I., s. 859 a 862, Blanka ZILYNSKÁ, Synody v Čechách 1440 – 1540. Proměny synodální praxi v Čechách v kontextu vývoje synodality v Evropě. Nepublikovaný rukopis disertační práce obhájené na FF UK, Praha 2008, s. 68, 137-139.

²⁶⁰ Prameny k synodám, s. 20; B. ZILYNSKÁ, Synody v Čechách 1440 – 1540, s. 139.

²⁶¹ A. SEDLÁČEK, Hrady XIV., s. 57;74 ; F. BERNAU, Studien und Materialien, s. 355; A. GROSS, Dějiny Karlovarského kraje, s. 68; Helena TERŠLOVÁ, Páni z Illburka. Česká středověká šlechta 15. - 16. st.

klášteru v Oseku a „těm z Postoloprť“ měl být odevzdáván desátek ze cla v „Eynsidel“, čímž je myšlena ves Mníšek na dnešních česko-saských hranicích.²⁶² V listopadu se opět řešila záští Alše Holického ze Šternberka. Král Fridrich tehdy prosil Oldřicha z Rožmberka, aby se v řešení tohoto nešťastného sporu angažoval. Současně se král obrátil i na jiné české šlechtice, z nichž však známe pouze jediného, a to Jakoubka. Oldřich, Jakoubek a snad i jiní zaslali Alšovi listy, v nichž ho žádali, aby se s Norimberkem usmířil. Holický těmto požadavkům nevyhověl a nadále vedl svůj boj.²⁶³

Na počátku roku 1444 se Jakoubek opět účastnil sněmu v Praze, kde byli znovu vybráni poslové, kteří měli být vysláni do Vídně za Fridrichem, a byly rovněž vypsány daně. Mezi posly tentokrát po delší přestávce opět figuruje Jakoubek společně se Smiřickým a s pány Menhartem z Hradce a Haškem z Valdštejna. Jakoubek však, ač byl zvolen, do Vídně nevyrazil, a tak byl jediným zástupcem šlechty v poselstvu pan Hašek.²⁶⁴ Snad lze hledat příčinu Jakoubkova zaneprázdnění v nestabilní situaci v blízkosti jeho domén. V téže době válčil Norimberk s bratry z Waldenfelsu, jejichž spojencem byl Hynek Krušina ze Švamberka. Waldenfelsové a Švamberk přepadali a olupovali norimberské měšťany, pročež se Norimberští rozhodli proti těmto škůdcům vojensky zakročit a o tomto zákroku dali vědět i svým českým spojencům, např. Chebským, Jindřichovi z Plavna, Burianovi z Gutštejna a Jakoubkovi. V této době rovněž začal eskalovat konflikt mezi Švamberky a Gutštejny.²⁶⁵

Jakoubkovi dělaly na počátku léta starosti napjaté vztahy mezi jeho sousedy. Ve sporu mezi Hynkem Krušinou ze Švamberka ze strany jedné a Burianem z Gutštejna a Přibíkem Klenovským ze strany druhé byl Jakoubek na žlutickém sněmu ustanoven jedním ze smírčích soudců. Dalšími smírčími soudci byli ustanoveni Oldřich z Rožmberka, Petr Holický ze Šternberka a Hanuš z Kolovrat.²⁶⁶ Příčinou sváru mezi oběma stranami byl tentokrát hrad Vildštejn (dnes zvaný Vlčejn) u Blovic. Tento hrad Oldřicha z Rožmberka byl v zástavní držbě bratrů z Kočova, služebníků Gutštejna a Klenovského. Vlčejn tehdy přepadl Svojsě ze

Nepublikovaný rukopis diplomové práce obhájené na FF UK, Praha 2002, s. 27-28 ; Kateřina HEROUTOVÁ, Páni ze Šumburka. Historie rodu v Království českém (od pol. 13. st. do 1. pol. 15. stol.). Nepublikovaný rukopis diplomové práce obhájené na FF UK, Praha 2009, s. 86; R. URBÁNEK, Věk poděbradský I., s. 819.

²⁶² Stadtbuch von Brüx, s. 90.

²⁶³ M. POLÍVKA, Friedrich III. und Nürnberg im Konflikt mit dem böhmischen Adel, s. 268-269; M.

POLÍVKA, Sebeuvědomění české šlechty na pozadí česko-německých vztahů na sklonku doby husitské, s. 439

²⁶⁴ Staří letopisové, s. 135; F. PALACKÝ, Dějiny IV., s. 308; W. W. TOMEK, Dějepis města Prahy VI., s. 112-114; R. URBÁNEK, Věk poděbradský I., s. 643-645.

²⁶⁵ J. JÁNSKÝ, Hroznatovci a páni z Gutštejna, s. 75.

²⁶⁶ Státní oblastní archiv Třeboň, fond Cizí rody II. Registratura, karton 150, signatura Vřesovec z Vřesovic, folio 3-5; AČ III., s. 27; AČ XIV., s. 10-11; Listář královského města Plzně a druhy poddaných osad II, ed. J. STRNAD, Plzeň 1905, s. 404; LLO II., s. 349.

Zahrádky, kterému toto sídlo kdysi patřilo a jenž bratry z Kočova unesl. Plzeňští na tuto situaci upozornili krajského hejtmana Hynka Krušinu ze Švamberka, který vyslal k Vildštejnu vojsko. Svoje se tomuto vojsku, které hrad obsadilo, nejen vzdal, ale rovněž mu opatřil zásoby a munici (!). Záhy k hradu dorazila vojska Gutštejnů a Přibíka Klenovského, která chtěla dobýt Vildštejn pro Kočovské bratry. Švamberkův hejtman Kostenpír je však odmítl do hradu vpustit a jejich útok, který následoval, odrazil. Obě strany a jejich smírčí soudci se měli 25. července sejít v Plzni, kam však Rožmberk nedorazil. Omluvil se a požádal Jakoubka, aby k němu vyslal posla a ten měl pak na následném jednání tlumočit jeho postoje.²⁶⁷ Jakoubkovým úspěchem bylo, že dohodl mezi protivnými stranami příměří do 26. srpna, ale po tomto datu konflikt opět pokračoval. Koncem srpna zemřel náhle Hynce Ptáček, čímž české země ztratily vůdčí osobnost své domácí politiky.²⁶⁸ Novou vůdčí osobností v Ptáčekově straně se stal Jiří z Kunštátu a Poděbrad, jehož vzrůstající politická a vojenská moc v zemi se nyní naplno projeví.

Na severu probíhaly již delší dobu boje mezi hornolužickým Šestiměstím a Vartenberky, kteří pravidelně hornolužická města přepadali. K Vartenberkům se připojily všelijaké kriminální živly, spojenci Šestiměstí byli Jan Smiřický a Jakoubek. Jakoubek se tehdy snad definitivně smířil s litoměřickým landfrýdem, v němž nahradil někdejšího hejtmana Jana z Vartenberka. Vřesovec měl pak v polovině září 1444 s pomocí Pražanů obléhat vartenberské hrady Děčín a Jivník. Pokud se mu podařilo Děčín dobýt, jak uvádí Hájek, pak hrad pobořil a zde přítomné zločince nechal pověsit. Stejně tak měl učinit v případě hradu Jivníka, jehož jméno poté zapadlo v prachu dějin. Snad jej můžeme ztotožnit s některým z bezejmenných hradů tzv. Českosaského Švýcarska. Staré letopisy však píšou pouze o tom, že Jakoubek tyto hrady dobýval, aniž bychom se dozvěděli, zda je dobyl.²⁶⁹ Záhy poté uzavřeli Vartenberkové s Šestiměstím příměří. Na počátku října psala rada města Norimberka Jakoubkovi žádost o pomoc. Norimberk se cítil být ohrožen vojsky francouzského krále, která pronikala do Porýní. Tyto operace Francouzů souvisely s bojem mezi saskými knížaty a městem Soest. Nutno podotknout, že naprosto identický dopis obdržel

²⁶⁷LLO II., s. 350, Miloslav RANSDORF, Vzestup Gutštejnů v době husitské a poděbradské, in: Ústecký sborník historický 1983, s. 114; J. JÁNSKÝ, Kronika česko-bavorské hranice III., s. 66-67; J. JÁNSKÝ, Páni ze Švamberka, s. 86; J. JÁNSKÝ, Hroznatovci a páni z Gutštejna, s. 76.

²⁶⁸M. ŠANDERA, Hynce Ptáček, s. 125.

²⁶⁹Staří letopisové, s. 136-137, Václav Hájek, Kronika s. 971; H. HALLWICH, Jakoubek von Wřesovitz, s. 40-41; W. W. TOMEK, Dějepis města Prahy VI., s. 118; A. SEDLÁČEK, Hrady XIV., s. 83, 186; B. ŠRETROVÁ, Jakoubek z Vřesovic a z Bíliny, s. 57-59; J. J. JUKL, Jan Smiřický, s. 150-151; Rudolf ANDĚL, Husitství v severních Čechách, Liberec 1961, s. 88-89; Z. BERAN, Landfrýdní hnutí, s. 90.

od Norimberka i Mikuláš z Lobkovic.²⁷⁰ Dne 20. října 1444 Jakoubek městské radě v Norimberku odepsal. Pokud by Norimberku skutečně nebezpečí hrozilo a Norimberští by se mu včas ozvali, do 3-4 týdnů by dorazil na pomoc se 300 jezdci a 2000-3000 pěšími. Současně Norimberku oznámil, že do Prahy bude na konci tohoto měsíce svolán zemský sněm. Norimberk pak o sněmu zpravil císaře Fridricha III.²⁷¹ Pražský sněm se stal místem setkání příznivců Oldřicha z Rožmberka a v reakci na něj svolal Jiří z Poděbrad do Nymburka opoziční sněm členů někdejší Ptáčkovy strany.²⁷² Nemáme bohužel žádný doklad toho, že by se Jakoubek pražského sněmu účastnil, leč jeho přítomnost zde je velmi pravděpodobná.

V lednu roku 1445 povolil Jakoubek listinou společně se svým synem Janem žlutickým měšťanům svobodný obchod se solí v trhové a kterékoliv jiné dny, leč současně si Jakoubek vyžádal z tohoto obchodu daň, a to v podobě pěti korců soli ročně.²⁷³ Tato roční daň měla být splácena ve dvou termínech, tj. na svatého Jiří a na svatého Havla vždy po 2,5 korcích. Zajímavá je rovněž svědečná řada této listiny, v níž je na prvním místě Jenc z Petršpurka a dále zde nacházíme dva příslušníky nižší šlechty z Podbořanska, Viléma z Krásného Dvora na Sedčicích a Zikmunda Tosa z Kysiblu na Krásném Dvoře a rovněž žateckého purkmistra s tamní městskou radou. Naše povědomí o vztazích Jakoubka a Jencem z Petršpurka je poměrně malé, byť jak se dozvíme z následujícího výkladu, Jakoubek měl mezi Jencem a Alšem ze Šternberka urovnávat jejich vzájemné spory. Dva panoši z Podbořanska byli Jakoubkovými sousedy, takže jejich přítomnost při sepsání listiny není nijak překvapivá. O to více nás však může zaskočit, že zde nacházíme představitele města Žatce, se kterými měl Jakoubek ještě před několika lety poměrně špatné vztahy. Jak se dozvídáme ze žlutické městské knihy, solné dávky měly být odváděny na žlutický hrad.²⁷⁴

Jakoubka pak se pak znovu objevil až koncem února na sněmu v Praze. Vztahy mezi tzv. poděbradskou stranou, tj. někdejší stranou Ptáčkovou, a ostatními politickými frakcemi nebyly ideální, takže zástupci poděbradské strany na sněm vůbec nechtěli jet. Přeci jen si to však rozmysleli, neboť byli ukonejšeni glejtem od Oldřicha z Rožmberka a Menharta z Hradce, který poděbradské straně zaručoval bezpečnou cestu do Prahy. Pod tímto glejtem

²⁷⁰Deutsche Reichsaktien unter Kaiser Friedrich III. Dritte Abteilung 1442-1445, ed. W. KAEMMERER, Göttingen 1963, s. 464-465.

²⁷¹ Deutsche Reichsaktien unter Kaiser Friedrich III. Dritte Abteilung, s. 227, 469.

²⁷² R. URBÁNEK, Věk poděbradský II., s. 26-27.

²⁷³ SOA Karlovy Vary, fond Archiv města Žlutice, listina L4, dostupné online na stránkách <http://www.portafontium.cz/iipimage/30350124?x=-38&y=-9&w=674&h=251> (28. 11. 2014); CIM IV/1, s. 414-416; SČPLL 1, s. 280; A. SEDLÁČEK, Hradý XIII., s. 207; K. FLEIßNER, Dějiny města Žlutice, s. 23; A. GROSS, Dějiny Karlovarského kraje, s. 69; J. PELANT, Města městečka západočeského kraje, s. 300.

²⁷⁴SOA Karlovy Vary, fond Archiv města Žlutice, Památná kniha městské rady 1444-1584, fol. 57.

byli podepsáni mnozí významní šlechtici a nechyběl mezi nimi ani Jakoubek.²⁷⁵ V dubnu roku 1445 musel Jakoubek řešit jakýsi konflikt s rýnským falckrabím Ludvíkem a markrabětem Janem Braniborským. Ti snad ohrožovali Jakoubkovy majetky a poddané. Bohužel nám nejsou známy bližší podrobnosti, leč víme, že 6. dubna Jakoubek a jeho syn Jan uzavřeli s markrabětem Janem Braniborským příměří. Boje s falckrabím však nadále pokračovaly.²⁷⁶ Koncem dubna zaslal Oldřich z Rožmberka Jakoubkovi list od falckraběte Ludvíka, jemuž měl prý Jakoubek dobře porozumět. Samotný list od falckraběte se nám ale bohužel nedochoval, víme o něm pouze díky Oldřichovi, který jej připojil ke svým zprávám o novinkách v říši, určených Jakoubkovi. Oldřich z Rožmberka rovněž Jakoubka poprosil, zda by odepsal, co je nového na severozápadě Čech.²⁷⁷

Dlouhodobý stav bezkráloví v Čechách vyústil na jaře roku 1445 ve spontánní lidový monarchismus. Na jaře povstal z prostého lidu nový samozvaný král, který nás nyní bude zajímat zejména proto, že se jednalo o Jakoubkova poddaného.

5.9. Jakoubek a stadický král

Jakoubek z Vřesovic odpověděl Oldřichovi z Rožmberka na jeho list až 14. května.²⁷⁸ Velmi ho znepokojovaly boje mezi Vilémem z Illburka a Kašparem Šlikem na Loketsku, jimiž byla pravděpodobně bezprostředně ohrožována Jakoubkova panství.²⁷⁹ Příčinou těchto bojů byla snaha vymoci na Kašparu Šlikovi zaplacení dluhů, které si nadělal císař Zikmund u předchozího zástavního držitele Lokte, jímž byl Vilémův otec Půta z Illburka. Tyto boje trvaly až do Šlikovy smrti v roce 1449.²⁸⁰ Je vskutku podivuhodné, že Vilém z Illburka vyrazil proti Loketsku z hradu Perštejna pana Aleše ze Šumberka, takže snad tehdy došlo ke smíru mezi Illburky a Šumberky. Tato zpráva je však v Jakoubkově listu zprávou vedlejší.

Jakoubek psal hlavně o svém „úročním člověku“ Jakubovi, který odešel z jisté nejmenované vsi u Teplíc na pole u nedalekých Stadíc, tedy na místo, které bylo spjaté

²⁷⁵AČ III., s. 530-531.

²⁷⁶Archiv Národního muzea, fond Muzejní diplomatář, k. č. 26 1441-1446, 1445 6. April; R. URBÁNEK, Věk poděbradský II., s. 157. Urbánek pouze konstatuje, že mezi západočeskou šlechtou a bavorskými knížaty docházelo v této době k drobným konfliktům. B. ŠRETROVÁ, Jakoubek z Vřesovic a z Bíliny, s. 60; J. JÁNSKÝ, Kronika česko-bavorské hranice III., s. 36-37. Jánský uvažuje o tom, že Jakoubek mohl být jistým neznámým „husitou“, který roku 1440 přepadnul bavorský Pernov. Pokud by jím byl, vysvětlila by se tak snad příčina Jakoubkových bojů s bavorskými knížaty.

²⁷⁷ Státní oblastní archiv Třeboň, fond Cizí rody II. Registratura, karton 150, signatura Vřesovec z Vřesovic, folio 5; AČ XIV., s. 13; LLO III., s. 13, B. ŠRETROVÁ, Jakoubek z Vřesovic s. 60-61.

²⁷⁸ Státní oblastní archiv Třeboň, fond Cizí rody II. Registratura, karton 150, signatura Vřesovec z Vřesovic, folio 6; AČ XIV., s. 13-14; LLO III., s. 16-17; Království dvojího lidu, s. 87.

²⁷⁹ R. URBÁNEK, Věk poděbradský II., s. 157.

²⁸⁰Helena TERŠLOVÁ, Illburkové v severozápadních Čechách, in: Ústecký sborník historický. Gotické umění v severních Čechách I, Ústí nad Labem, 2001, s. 233-243, zde s. 237.

s bájným předkem Přemyslovců Přemyslem Oráčem.²⁸¹ Dle Eneáše Silvia měl tento člověk jakési vidění, v němž mu svatý Václav spolu s Janem Křtitelem měli sdělit, že právě on bude novým českým králem.²⁸² Staré letopisy o něm píší, že to byl „trlek bláznivý“.²⁸³ Jakoubkův poddaný Jakub se na poli u Stadice usídlil v jakési křovině pod lískou, kde se novým králem prohlásil. Zvěsti o tomto muži, který sám sebe v duchu módních rytířských románů nazýval králem Artušem, se rychle šířily. Od svátku svatého Jiří se v jeho blízkosti začalo shromažďovat větší množství lidí, jejichž počet dosáhl dvou tisíců. Z tohoto velkého shromáždění se etabloval dvůr nového „krále“, sestávající z jeho tělesné stráže, písaře a čtyř rádců. Všichni poddaní stadického krále pak zachovávali zásady selského života, např. spali a seděli na zemi a jedli z dřevěných mís. Na krále Artuše se přijelo podívat i několik měšťanů a šlechticů, nejspíš ze zvědavosti, leč udělal na ně prý velký dojem. Jakoubek začal tomuto podivnému shromáždění věnovat větší pozornost patrně teprve tehdy, když tak řečenému stadickému králi začali vládcové cizích zemí posílat své listy.²⁸⁴

Nejspíš někdy v této době již bylo rozhodnuto o potřebě proti němu zasáhnout, přičemž tento úkol mohl připadnout jedině hejtmanům litoměřického kraje, tedy Jakoubkovi a Janu Smiřickému. Dle Jakoubka byl již v době odeslání listu tento stadický král internován na Smiřického Roudnici, takže rozehnutí dvora tohoto „krále“ měl nejspíš na svědomí právě Smiřický. Snad teprve zde došlo ke ztotožnění „Artuše“ s Jakoubkovým poddaným Jakubem, leč nelze s jistotou posoudit, zda se dotčený Jakub přiznal anebo zda jej Jakoubek poznal. Stadický král a jeho lidé nebyli nakonec nijak potrestáni, neboť byli považováni za blouznivce. Jeho rádce měl prý Smiřický ztrestat pouze tak, že jim nechal oholit brady, což pro ně bylo potupné. Samotný stadický král měl být odeslán k pražskému purkmistrovi Pěšíkovi z Kunvaldu, kterému sloužil jako blázen pro pobavení. Záhy však Jakub Pešíka omrzel, pročež jej propustil a pak se jeho stopy ztrácejí.²⁸⁵

²⁸¹ AČ XIV., s. 13-14; LLO III., s. 16-17, Staré letopisy české z vratislavského rukopisu, s. 101; V. Hájek, Kronika, s. 972-973; R. URBÁNEK, Věk poděbradský II., 48-52, P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, Velké dějiny VI., s. 89-90, J. J. JUKL, Jan Smiřický, s. 145-148.

²⁸² Der Briefwechsel des Eneas Silvius Piccolomini I. Briefe aus der Laienzeit (1431-1445) I. Band. Privatbriefe, ed. R. WOLKAN, Wien 1909, s. 497; R. URBÁNEK, Věk poděbradský II., s. 49.

²⁸³ Staré letopisy české z vratislavského rukopisu, s. 101.

²⁸⁴ Staré letopisy české z vratislavského rukopisu, s. 102; Václav Hájek, Kronika, s. 972; R. URBÁNEK, Věk poděbradský II., 49-50, P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, Velké dějiny VI., s. 89, J. J. JUKL, Jan Smiřický, s. 146-147.

²⁸⁵ Staré letopisy české z vratislavského rukopisu, s. 101; P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, Velké dějiny VI., s. 90; J. J. JUKL, Jan Smiřický, s. 148.

5.10. Jakoubek od května 1445 do dobytí Prahy Jiříkem z Poděbrad

Den poté, co Jakoubek odeslal svou zprávu Oldřichovi z Rožmberka, zaslal papež Evžen list předním českým pánům a rytířům, mezi nimiž je jmenován i Jakoubek.²⁸⁶ List se týkal volby nového českého arcibiskupa, kterého měl dle papežova soudu vybrat on sám a nikoliv reprezentanti českého království, kteří by jako svého arcibiskupa rádi viděli Jana Rokycanu.

Nesmíme zapomínat na to, že v této době stále ještě trval konflikt mezi Jakoubkem a rýnským falckrabětem. Ke smíru mezi oběma stranami mělo dojít na svatého Vavřince (10. 8.) v Chebu, přičemž společně s Jakoubkem měl do Chebu přijet jakožto jeho přímluvce i pan Mates Šlik, bratr Kašpara Šlika.²⁸⁷ Z konce léta tohoto roku máme doloženy rozhovory mezi Jakoubkem a Prokopem z Rabštejna, jež se měly týkat příjezdu krále Fridricha do Čech, aby byla konečně vyřešena nástupnická otázka v Čechách. Detaily rozhovorů mezi nimi nám známy nejsou a víme o nich pouze z Rabštejnova dopisu Oldřichovi z Rožmberka.²⁸⁸

Dne 30. srpna roku 1445 nechal pan Vilém z Pnětluk a z Bukoviny zapsat svůj hrad Štědrý hrádek na Žluticku Jakoubkovi a jeho synu Janovi. Ti tak získali nejen hrad, ale též k němu příslušející vesnice Štědrou, Borek a Doubravice.²⁸⁹ Vilémova motivace k tomuto kroku je nejasná. Poté o Jakoubkovi nějaký čas neslyšíme a můžeme soudit, že se věnoval hospodaření a správě svých panství. To nám mimo jiné potvrzuje listina Jana Cukra z Tamfeldu, kterou městu Žlutice prodal svou ves Štoutov. Ta však i po prodeji měla zůstat manstvím, které náleželo ke Žlutícím. Když Cukr v březnu roku 1446 dotčenou ves městu prodával, měl tak učinit v přítomnosti vrchnosti, kterou byl „urozený statečný rytíř pan Jakub z Vřesovic“.²⁹⁰ Poté se Jakoubek mihnul v listu Alše ze Šternberka určeném Oldřichovi z Rožmberka z 21. července roku 1446. Ve svém listě Aleš píše mimo jiné i o svém sporu s Jencem z Petršpurka, kde Jakoubek spolu s panem Zajícem (snad Zbyněk Zajíc z Házmburka) figuruje jako osoba, která měla být dotčeným Jencem obeslána jakožto „oprávce“, tedy smírčí soudce.²⁹¹ S ohledem na to, že Jakoubek se v tuto dobu na čas

²⁸⁶ LLO III., s. 18, R. URBÁNEK, Věk poděbradský II., s. 57.

²⁸⁷ Státní oblastní archiv Třeboň, fond Cizí rody II. Registratura, karton 150, signatura Vřesovec z Vřesovic, folio 5-6; AČ III., s. 31; AČ XIV., s. 14-15; LLO III., s. 31; Michal NOVOTNÝ, Mates Šlik († 1487), pán z Holíče a Lokte, in: Poohří 1. Sídla – Správa – Společnost, Louny 2011, s. 86.

²⁸⁸ AČ II., s. 431; LLO III., s. 36-37; R. URBÁNEK, Věk poděbradský II., s. 63.

²⁸⁹ AČ III., s. 532; H. HALLWICH, Jakaubek von Wřesowitz, s. 42, A. SEDLÁČEK, Hrady XIII., s. 210; Jiří ÚLOVEC, Hrad Hrádek a tvrz a zámek Štědrá, in: Historický sborník Karlovarska VIII, Karlovy Vary 2000, s. 6.

²⁹⁰ SOA Karlovy Vary, fond Archiv města Žlutice, Listina města Žlutice L5. Dostupné online na stránkách: <http://www.portafontium.cz/iipimage/30350125>.

²⁹¹ AČ II., s. 22-23; LLO III., s. 123.

z pramenů vytratil lze předpokládat, že jeho politická moc byla v této době na ústupu. Oproti tomu můžeme pozorovat vzestup Jana Smiřického v rámci litoměřického landfrýdu.²⁹²

Majetkové spory mezi Burianem z Gutštejna a Hynkem Krušinou ze Švamberka, o kterých již byla řeč, měly v roce 1446 své pokračování. Poté co na svolaný krajský sněm v Plzni nedorazil jeden ze tří tamních hejtmanů, pan Krušina, rozhodl pan Hanuš z Kolovrat, další z hejtmanů, o schůzce v Teplé. Zde se setkali plzeňští hejtmané Hynek Krušina ze Švamberka s Buriánem z Gutštejna a Hanušem z Kolovrat a spolu s nimi zde byli i Jindřich z Plavna a Jakoubek. Pan Burian se zde pohádal s panem Krušinou kvůli jejich dřívějším a stále nedořešeným sporům (viz výše). Na hádku obou protivníků, kteří se „již na pole chystají“, zareagoval Hanuš z Kolovrat listem Oldřichovi z Rožmberka, jenž zaslal znesvářeným hejtmanům své úředníky, kteří mezi nimi zprostředkovali příměří.²⁹³ O Jakoubkovi se na tomto setkání v Teplé z Kolovratova listu dozvídáme pouze to, že zde byl a hovořil s ostatními. Jakoubek zde společně s Jindřichem z Plavna nejspíš podobně jako již dříve plnil funkci smírčího soudce, leč dle Urbánka oba stranili panu Krušinovi. Otázkou je, proč došlo k setkání právě zde. Dle Jiřího Jánského se Krušina zmocnil patronátního práva nad tepelským klášterem, které náleželo dědičně Gutštejnům.²⁹⁴ Koncem roku 1446 uzavřeli Jakoubek a jeho syn Jan příměří s Vilémem ze Šumberka, o čemž jsme se zmínili již dříve.²⁹⁵ To však nemělo dlouhé trvání. Tehdy také neúspěšně skončily žaloby pánů z Dubé na Jakoubka, které se týkaly jednoho nejmenovaného panství, o němž se páni z Dubé domnívali, že na něj mají větší právo.²⁹⁶ Jistě nebudeme daleko od pravdy, když ono panství ztotožníme s Kostomlaty, jež před Jakoubkem držel Albrecht z Dubé. V lednu roku 1447 Jakoubek a Jan z Vřesovic vrátili úder svým nepřátelům a pohnali k dvorskému soudu jednoho z Dubských, Jindřicha z Dubé a z Milštejna a rovněž Viléma ze Šumberka.²⁹⁷

Zatímco se vyostřenou situaci na západě Čech podařilo díky zásahu Oldřicha z Rožmberka vyřešit, v Sasku již předtím vypukly boje mezi bratry Fridrichem Dobromyslným a Vilémem z rodu Wettinů, které vešly ve známost pod názvem „Bruderkrieg“. Vypuknutím tohoto konfliktu padly obavy severočeské šlechty a měst

²⁹² O stále vzrůstající moci Jan Smiřického v této době viz J. J. JUKL, Jan Smiřický, s. 156-160. O Jakoubkovi v této době Jukl píše pouze to, že zůstal „neutrální“.

²⁹³ AČ IV., s. 386-387; LLO III., s. 152-153, R. URBÁNEK, Věk poděbradský II., s. 135.

²⁹⁴ Jiří JÁNSKÝ, Hroznatovci a páni z Gutštejna, Domažlice 1999, s. 79.

²⁹⁵ Viz výše.

²⁹⁶ DD VIII., s. 161.

²⁹⁷ DD VIII., s. 280-281.

z případného saského vpádu.²⁹⁸ Jelikož byli čeští válečníci v této době stále ještě proslulí a vyhledávaní, Fridrich se rozhodl, že vyhledá vojenskou pomoc právě v Čechách. První žoldnéře z Čech získal již na počátku léta, pro nás však budou daleko důležitější smlouvy mezi Fridrichem a českými kondotiéry, které byly uzavřeny v lednu 1447 v Mostu. Jistě nijak nepřekvapí, že jedním z těchto kondotierů byl i Jakoubek z Vřesovic, který byl v saském prostředí dobře znám. Dále bychom zde našli čtyři Gutštejny (včetně Buriana), Hanuše z Kolovrat a Mikuláše Hasištejnského z Lobkovic. Těchto sedm českých šlechticů najalo pro kurfiřta Fridricha celkem 1350 pěšáků a 750 jezdců. Z toho 200 jezdců a 300 pěších měl Fridrichovi poskytnout Jakoubek.²⁹⁹

Jak konkrétně Jakoubek do těchto bojů zasáhl, nemůžeme říci. Stejně tak si nemůžeme být zcela jistí tím, zda se poté na saských válečných polích skutečně fyzicky nacházel anebo zda stál v čele jím naverbovaných žoldnéřů někdo jiný. Čeští žoldnéři se rovněž nacházeli na straně kurfiřta Viléma, který byl mimochodem manželem sestry Ladislava Pohrobka. Je rovněž zajímavým faktem, že na straně Fridricha stáli především straníci Oldřicha z Rožmberka, zatímco na straně Vilémově to pak byli příznivci Jiřího z Poděbrad.³⁰⁰ Príměří mezi oběma stranami bylo uzavřeno v květnu 1447 a poté prodlouženo do září, protože žoldnéři neměli co na práci a nechtěli ze země odejít, dokud nedostanou zapláceno. Část žoldnéřů pak odešla bojovat proti městu Soestu ve Vestfálsku, s nímž měli Wettinové spory, ale většina se vrátila domů do Čech, neboť byli s výsledkem svého počínání v Míšeňsku, tj. v dnešním Sasku značně nespokojeni.³⁰¹ Pokud se Jakoubek těchto tažení účastnil, nepochybně byl jedním z navrátilců, neboť na počátku léta roku 1447 musel být ve Žluticích.

V památné knize městské rady žlutické z let 1435-1648 se zachoval opis „smlouvy o Mlýnce“ z 6. června roku 1447, kterou spolu uzavřeli Jakoubek z Vřesovic a purkmistr s radou města Žlutice na straně jedné a žlutický měšťan Jan Pehlík na straně druhé.³⁰² Pehlík získal touto smlouvou záduší v Mlýncích a Mnichovičkách jakožto dědičný pacht. Záduší původně patřilo k oltáři všech svatých žlutického kostela a sestávalo ze dvora v Mlýncích a

²⁹⁸B. LŮŽEK, Po stopách husitství na Ústecku, s. 87; J. JÁNSKÝ, Hroznatovci a páni z Gutštejna, s. 80; J. JÁNSKÝ, Kronika česko-bavorské hranice, s. 73.

²⁹⁹R. URBÁNEK, Věk poděbradský II., s. 194; Uwe TRESP, Ein Beispiel für Anwerbung, Kosten und Rechtspraxis böhmischer Söldnerheere in der Mitte des 15. Jahrhunderts. Die Böhmisches Söldner Herzog Wilhelm III. von Sachsen, in: *Mediaevalia Historica Bohemica* 8, Praha 2001, s. 180; J. JÁNSKÝ, Hroznatovci a páni z Gutštejna, s. 80; J. JÁNSKÝ, Kronika česko-bavorské hranice III., s. 73.

³⁰⁰B. LŮŽEK, Po stopách husitství na Ústecku, s. 87.

³⁰¹R. URBÁNEK, Věk poděbradský II., s. 198-199; Josef MACEK, Jiří z Poděbrad, Praha 1967, s. 62.

³⁰²SOA Karlovy Vary, fond Archiv města Žlutice, Památná kniha městské rady 1435-1648, fol. 24, nro. I. Stručný regist lze nalézt v knize Karla FLEIßNERA, Dějiny Žlutice v chronologickém podání, s. 23. Autor však špatně přečetl jméno kupujícího a nazval jej Prchlíkem.

jeho příslušenství, tedy z polí („dědin“) oraných a neoraných, luk, pastvin, lesů a luhů. Záduší oltáře však nebylo Pehlíkovi prodáno celé, stále k němu náleželo „panstvie“ (ve smyslu územního celku), na kterém žil podsedek, tedy poddaný sedlák, jménem Martin, který k oltářnímu záduší odevzdával půl kopy grošů ročně. Pehlík platil Jakoubkovi a městské radě hotově, leč v samotné smlouvě postrádáme Fleißnerem uváděnou částku 25 kop, kterou měl dotčeným dát. Ze smlouvy se ještě dozvídáme, že byl Pehlík povinen odvádět ze zakoupených majetků 2 kopy grošů ročně. Odevzdávání těchto dávek však mělo složitější pravidla. Jednu kopy grošů měl Pehlík odevzdat městu „rozdielně“, tedy rozdělit tuto částku na dvě části, které měl odevzdávat vždy na svatého Jiří a na svatého Havla. Stejně tak měl Pehlík učinit s druhou kopou grošů, již měl odevzdat jakémusi Řezkovci na jeho dvůr a lán v Semtěši u Žlutic. Proč právě jemu, se bohužel ze smlouvy nedozvídáme.

Nesmíme zapomínat, že nadále pokračovala jednání mezi Fridrichem a českými stavy. Koncem září psali Prokop z Rabštejna a Jiří Kainacher českým pánům a rytířům, kteří se sešli na sněmu v Jindřichově Hradci, jmenovitě Oldřichovi z Rožmberka, Menhartovi z Hradce, Jiříkovi z Poděbrad a mnoha dalším včetně Jakoubka, o vyslancích krále Fridricha, kteří si od dotčených pánů a rytířů žádají glejt na bezpečnou cestu z Vídně do Jindřichova Hradce.³⁰³ Čeští páni poslům glejt vydali a pomalu se chystali odjet z Hradce do Vídně. Fridrichovi poslové, kteří je v Hradci zastili, jim však sdělili, že pokud se chystají do Vídně, aby jim Fridrich konečně vydal mladého Ladislava, jejich cesta by byla zbytečná, neboť dle Fridrichova soudu Ladislav stále ještě nedosáhl dospělosti a měl by zůstat u něj.³⁰⁴ Fridrichova taktika zadržování Ladislava na jeho dvoře mu procházela, neboť si tak neustále udržoval vliv jak v Čechách, tak i v Uhrách a Rakousích, které měl jeho synovec Ladislav zdědit.³⁰⁵

Na podzim 1447 setrval Jakoubek opět ve Žluticích. Zde 6. listopadu vydal společně s purkmistrem a radou města ustanovení, dle kterého měly být z někdejších farních luk na kopci nad městem, blízko městských příkopů a Jakoubkova hradu, odevzdávány žlutickému faráři dávky. Kromě toho měly být vybrané peníze užity na chod městské školy.³⁰⁶ Na dotčených lukách měli své zahrady žlutičtí měšťané, jejichž jména jsou nám známa. Byli to kovář Zalyna, švec Kurník, Přišek, Matěj Chudecký, sladovník Frencl, řezník Pařízek, Šetele

³⁰³ AČ II., s. 219; W. W. TOMEK, Dějepis města Prahy VI., s. 150; R. URBÁNEK, Věk poděbradský II., s. 142, David KOZLER, Prokop z Rabštejna – český diplomat pozdního středověku. Nepublikovaný rukopis bakalářské práce obhájené na FF UK, Praha 2014, s. 40.

³⁰⁴ AČ II., s. 220 R. URBÁNEK, Věk poděbradský II., s. 142.

³⁰⁵ P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, Velké dějiny VI., s. 88.

³⁰⁶ SOA Karlovy Vary, fond Archiv města Žlutice, Památná kniha městské rady 1444-1584, fol. 2.

a Pavleč. Každému z těchto měšťanů bylo nakázáno, jakou částku mají faráři na svatého Jiří a na svatého Havla odevzdávat. Některým (např. Pařízkovi nebo Šetelovi) se však toto ustanovení zřejmě přičilo, protože dané dávky neodevzdávali. Bohužel nevíme, zda byli za tento svůj postoj vůči nařízení vrchnosti nějakým způsobem disciplinováni. Stejně tak měli žlutí měšťané, kteří vlastnili deset zahrad na předměstí Žlutic zvaném Chudobice, odevzdávat na svatého Jiří a Havla faráři po třech groších v obou termínech a navrch přidat faráři k dobru jednu slepici. Dávky z jedenácti dalších zahrad, které se nacházely na žlutickém předměstí zvaném Kralovice, měly jít tentokrát na chudé z městského špitálu a rovněž termín dávky byl jiný, na svatého Martina. Opět známe jména držitelů všech zahrad, byli to pivovarník Pecha, Hmyzka, tesař Endres, Mráček, Ondřej, Huček, Motýlek, Hečka, Machek, Klubečko a Riška. Na textu je zajímavá zejména poznámka, dle které je toto předměstí Jakoubkovou lokací.³⁰⁷

Jak jsme se dozvěděli již dříve, značné množství českých žoldněrů se po ukončení bojů mezi wettinskými bratry rozhodlo bojovat i nadále v jejich službách a zúčastnili se výpravy proti vestfálskému Soestu. Po ztroskotání tohoto tažení Vilém Míšeňský z důvodu finančních nesnází zadržoval českým bojovníkům žold a tak tito žoldněři vyhrožovali, že si ušlé peníze vynahradí plněním Vilémových zemí. Dotčených žoldněrů se zastal Jiří z Poděbrad, který již v této době spolu se svými příznivci ovládal značnou část Čech, zejména na severovýchodě země. Jiří hlásal, že je zapotřebí saské vévody ztrestat vojenskou výpravou a toto své předstírané rozhořčení přenesl i na své přátele a nepřátele v zemi. Jiří o nutnosti trestné výpravy proti Sasku přesvědčil i svého nejmocnějšího politického oponenta v zemi Oldřicha z Rožmberka. Rožmberk pak v létě roku 1448 vyrazil jednat do Vídně, což přišlo Jiřímu velmi vhod.³⁰⁸ Vojenskou pomoc proti Sasku měl přislíbit i Jakoubek.³⁰⁹

Na červnovém sjezdu východočeských landfrýdů byl Jiří zvolen správcem českého království, a stal se tak politicky nejmocnějším člověkem v zemi. Jiřího program byl jasný – sestával z dodržování kompaktát a mírného listu, přičemž kdyby kdokoliv ohrozil mír v zemi, mělo se proti němu vytáhnout se vši vojenskou silou v zemi. Jak jsme si mohli povšimnout, od vydání listu mírného nebyl v českých zemích zrovna klid.³¹⁰ Jiří a jeho spojenci pak započali se shromažďováním svých armád a chystali tažení, které bylo maskováno jako

³⁰⁷SOA Karlovy Vary, fond Archiv města Žlutice, Památná kniha městské rady 1444-1584, fol. 2-3. A. SEDLÁČEK, Hrad XIII., s. 207. Dle Sedláčka založil Jakoubek i Chudobice. Stručně též Karl FLEIßNER, Dějiny města Žlutice, s. 23. Zde je však mnoho chyb.

³⁰⁸R. URBÁNEK, Věk poděbradský II, s. 198-199; J. MACEK, Jiří z Poděbrad, s. 62-63.

³⁰⁹R. URBÁNEK, Věk poděbradský II, s. 284, poznámka č. 1.

³¹⁰J. MACEK, Jiří z Poděbrad, s. 63.

tretná výprava proti Sasku. Jiří s touto armádou poté směřoval zdánlivě k saským hranicím a cestou plenil statky svých nepřátel. Poté před sebou vyslal poselstvo do Prahy, aby mu bylo umožněno projít s vojskem Prahou a aby se k němu Pražané připojili. Z dalších požadavků bylo zásadní zaručení svobody kališníků a ztrestání pražských katolíků, kteří uráželi „pana Jiříka“. Tyto požadavky byly pro Prahu nepřijatelné a tak Jiří z Poděbrad, který mezitím dorazil k Praze, konečně odhalil své skutečné úmysly, a Prahu za pomoci svého vojska i spojenců uvnitř města dobyl. Praha padla do rukou nového zemského správce v noci z 2. na 3. září. S Jiřím záhy uzavřeli příměří mnozí z jeho dřívějších nepřátel a ostatní neměli sílu na to, aby Jiřímu vzdorovali.³¹¹

Jaký byl postoj Jakoubka z Vřesovic k dobytí Prahy Jiřím z Poděbrad, sice nevíme, ale s ohledem na další události nebudeme jistě daleko od pravdy, když řekneme, že Jakoubek se postupně začal s Jiřím sblížovat a od svého někdejšího přítele Oldřicha z Rožmberka si začal zachovávat odstup. Jinak řečeno se opět přiklonil na stranu, která měla v českých zemích výsadní postavení, a tento krok se mu dozajista vyplatil. Než se však stal Jiřího stoupencem, zachovával si vůči němu zpočátku spíše neutrální postoj a dokonce mezi jeho a Jiříkovými vojáky došlo k drobné potyčce.

5.11. Jakoubek od dobytí Prahy Jiřím z Poděbrad do nástupu krále Ladislava na český trůn

K Oldřichovi z Rožmberka se mezitím do Vídně dostaly zprávy o pražských událostech. Zemský správce Jiří získal v Praze značné množství zajatců a nechyběl mezi nimi ani Menhart z Hradce, jeden z předních mužů Oldřichovy strany.³¹² Koncem října roku 1448 zvali páni z Hradce a Oldřich z Rožmberka své příznivce (a mezi nimi i Jakoubka) na sněm do Českých Budějovic, kde se mělo jednat o jejich postupu vůči Poděbradovi.³¹³ Jakoubek se však omluvil a psal, že nepřijede. Svou omluvu podepřel hned několika důvody, jejichž jednotlivým prvkem byla nebezpečná situace v zemi. Zvláště se jej dotklo, že byl v nedávné době přepaden.³¹⁴ Někdy krátce poté, co Jiří dobyl Prahu, měl obeslat Jakoubka, aby přijel do Prahy a na cestu mu měl dát glejt. Takovéto glejty rozeslal Jiří na všechny strany, neboť si

³¹¹ J. MACEK, Jiří z Poděbrad, s. 64-67; Petr ČORNEJ, Praha 1448, in: Petr ČORNEJ – Pavel BĚLINA (edd.) Slavné bitvy naší historie, Praha 1993, s. 88-94; Blanka ZILYNSKÁ, 1448 Dobytí Prahy Jiřím z Poděbrad, in: Petr ČORNEJ – Jiří POKORNÝ (edd.) Osudové osmičky. Přelomové roky v českých dějinách, Praha 1999 s. 108-114.

³¹² R. URBÁNEK, Věk poděbradský II., s. 327-340.

³¹³ Státní oblastní archiv Třeboň, fond Cizí rody II. Registratura, karton 150, signatura Vřesovec z Vřesovic, folio 7; AČ III., s. 49; AČ XIV., s. 40; LLO III., s. 365-366; R. URBÁNEK, Věk poděbradský II., s. 340.

³¹⁴ Státní oblastní archiv Třeboň, fond Cizí rody II. Registratura, karton 150, signatura Vřesovec z Vřesovic, folio 7-8; AČ III., s. 49-50; AČ XIV., s. 40-41; LLO III., s. 367; H. HALLWICH, Jakaubek von Wřesovitz, s. 43.

přál, aby se v říjnu sešel sněm, kde by se poděbradská strana smířila se stranou rožmberskou a ostatními, kteří se nekloní ani k jedné straně.³¹⁵ Přestože měl Jakoubek přibližující se k Praze glejt, před Prahou jej v blízkosti Šárky zastihlo čtyřicet jezdců s očividně nepřátelskými úmysly. Tito jezdci záhy zjistili, že Jakoubek v čele stovky jezdců je v početní převaze, takže k žádné šarvátce nakonec nedošlo. Jakoubek ve svém listu mluví poněkud nejasně, ale zdá se, že do Prahy přeci jen dorazil a pravděpodobně se s Jiřím setkal. Snad můžeme soudit, že se Jiří snažil přivést váhajícího Jakoubka na svou stranu. Je však nutné podotknout, že k žádnému sněmu nakonec nedošlo. Setkání s jezdci u Šárky v Jakoubkovi určitě vyvolalo pocit nejistoty a ohrožení.

Daleko větší starosti, jak sám píše, mu dělali jeho sousedé, mezi nimiž povstaly tehdy „divné búrky“. Žatecký kraj se stal opět bojištěm, kde proti sobě tentokrát stáli Aleš z Šumberka s Plichtou ze Žirotína na straně jedné a Žatečtí na straně druhé, přičemž pan Plichta se navíc přel s Louny o ves Smolenice. Současně s tím válčil Hynek Krušina ze Švamberka s jistým panem Vajdovským. K uzavření smíru mezi všemi stranami měl přispět právě Jakoubek. Lze usoudit, že příčinami všech těchto bojůvek byly majetkové spory. Máme-li Jakobkovu odpověď Rožmberkovi shrnout, všechna nebezpečí v jeho bezprostřední blízkosti byla vlastně zažehnána a Jakoubek z nich vyšel ve zdraví. Přestože píše, že kdyby se sjezd odehrával někde blíže jeho statků, jistě by se ho zúčastnil, působí celkově jeho odpověď jako spousta výmluv, jimiž chce nepřímou naznačit, že si není jistý tím, zda chce s Rožmberkem nadále spolupracovat.

Dne 18. prosince roku 1448 pozval král Fridrich na sněm do Znojma Zbyňka z Házmburka, Jana z Koldic, Jana Smiřického, Mikuláše z Hasištejna, Jakoubka a zástupce měst litoměřického a žateckého kraje, přičemž tento sjezd se měl uskutečnit následujícího roku v březnu.³¹⁶ Tento sjezd měl být zaměřen proti Poděbradovi a jeho příznivcům. Ani jeden z pozvaných se určitě do Znojma nedostavil, neboť měli všichni jistě jiné starosti. K setkání zástupců poděbradské strany a jejich nepřátel došlo na počátku roku 1449 v Pelhřimově, leč rožmberská strana jednání sabotovala, takže válka mezi oběma stranami byla na spadnutí. Jiří z Poděbrad, snad aby si rožmberskou stranu naklonil, se rozhodl k velkému gestu. Na počátku února propustil rožmberskou stranou tolik postrádaného Menharda z Hradce, který však dva dny po propuštění zemřel a tak se okamžitě začalo spekulovat o jeho otrávení. To vyvolalo v rožmberské straně velké rozhořčení a pět dní po

³¹⁵ R. URBÁNEK, Věk poděbradský II., s. 339.

³¹⁶ UBT, s. 139, B. LŮŽEK, Po stopách husitství na Ústecku, s. 86.

Menhartově smrti vytvořili Poděbradovi odpůrci tzv. strakonickou jednotu v čele s Oldřichem z Rožmberka, která byla otevřeně zaměřena proti zemskému správci.³¹⁷ Ani k jedné, ani k druhé straně se opět nepřipojila značná část šlechty usedlé v severozápadních Čechách, takže v řadách neutrálů bychom našli i našeho Jakoubka.³¹⁸ Jakoubek se naoko tvářil jako Oldřichův spojenec, leč ve skutečnosti s ním vůbec nespolupracoval. Ostatně o Jakoubkově postoji vůči Oldřichovi se v listě pro Rožmberka zmiňuje i Mikuláš Lobkovic. Ten vyjadřuje své rozmrzení nad tím, že strakonická jednota nemá na severozápadě téměř žádné spojence. Několik málo jich sice jmenuje (mezi nimi i Jakoubka), avšak dle jeho soudu v jejich vztahu vůči Rožmberkovi „upriemnosti nenie“.³¹⁹

Jiří z Poděbrad mezitím získal spojence v městech Louny a Žatec. Důležitým městem na severu zůstával Most, jenž byl stále v držení saských knížat jako léno. Mostečtí se odmítali podřídit poděbradské straně, a proto Lounští s Žateckými společně s Jakoubkem město oblehli a porušili tak příměří, které mezi nimi dříve zprostředkoval Jakoubek. Z dalších písemností se pak dozvídáme, že Jakoubek získal během útoku na Most zajatce, za které pak požadoval 1300 kop zlatých rýnských. Mostečtí si posléze stěžovali, že jim před útokem nebyla zaslána opověď. Lounští se bránili, neboť na Jakoubkovo doporučení před útokem opovědní list do Mostu skutečně zaslali. K Mosteckým však list nedorazil včas, což pak bylo vyčítáno kurýrovi Žateckých a Lounských.³²⁰ Po drobných bojůvkách po celých Čechách uzavřely obě zneprátelené strany v zemi příměří, které mělo trvat do svátku svatého Jiří následujícího roku.³²¹

Na svatého Jiří (24. dubna) měl Jakoubek společně se synem Janem potvrdit privilegia teplickým měšťanům. Bohužel se nám toto listinné potvrzení nezachovalo a víme o něm pouze zprostředkovaně z mladších pramenů.³²² Na podzim došlo k bojům mezi Mosteckými ze strany jedné a Lounskými s Vilémem z Illburka ze strany druhé, přičemž Jakoubek během jednání mezi oběma stranami působil jako poradce.³²³ Napjaté byly rovněž vztahy mezi Petrem Holickým ze Šternberka a Mikulášem z Lobkovic. Petr Holický totiž přepadával kadaňské měšťany, tedy Lobkovicovy poddané, což si Lobkovic nenechal líbit a stěžoval si

³¹⁷ R. URBÁNEK, Věk poděbradský II., s. 327-349, J. MACEK, Jiří z Poděbrad, s. 74.

³¹⁸ R. URBÁNEK, Věk poděbradský II., s. 380.

³¹⁹ LLO IV, s. 117-118.

³²⁰ Stadtbuch von Brüx, s. 117-118; AČ IV., s. 255-257; F. PALACKÝ, Dějiny IV., 409; B. LŮŽEK, Po stopách husitství na Ústecku, s. 88.

³²¹ J. J. JUKL, Jan Smiřický, s. 166.

³²² UBT, s. 140; CIM IV. 1., s. 419-420.

³²³ Stadtbuch von Brüx, s. 117-118

Oldřichovi z Rožmberka.³²⁴ Petrovi Holickému však nešlo pouze o to, aby se obohatil. Tento konflikt měl i jinou rovinu. Zatímco Petr Holický byl příznivcem Poděbradovým, Mikuláš z Lobkovic, ač byl zprvu zemskému správci nakloněn, zběhnul ke strakonické jednotě.³²⁵

Lobkovic spoléhal na pomoc strakonické jednoty, které se mu však příliš nedostávalo. Jeho jediným spojencem na severu byl Fridrich ze Šumberka. Petrův otec Aleš Holický ze Šternberka nesouhlasil s Lobkovicovou žalobou na Šternberky, a pokud už si chtěl Lobkovic stěžovat, měl svou stížnost směřovat nikoliv k Oldřichovi, ale k Poděbradovi jakožto zemskému správci. Rožmberk však zkrotil své straníky vzdorující Jiřímu a donutil je ke smíru s jejich nepřáteli. K jednáním mezi Šternberky a Lobkovici se Šumberky došlo v listopadu roku 1449 v Chomutově, kde mezi oběma stranami zprostředkoval tato jednání Jakoubek jakožto jeden ze smírčích soudců. Pod jeho patronací obě strany uzavřely 17. listopadu příměří na čtyři týdny. Dále se mělo jednat na Jakoubkových Žluticích, leč žlutický sjezd byl odložen.³²⁶ Oldřich z Rožmberka mezitím hledal spojence v Sasku. Odkladu žlutického sjezdu v prosinci zneužil Petr Holický, který pak Mikulášovi z Lobkovic ukládal „o hrdla i o zámky“.³²⁷

Někdy před rokem 1450 musel Jakoubek společně se synem Janem vystavět v Českém středohoří hrad Oltářík, neboť právě v tomto roce oba hrad zastavili Janovi z Polenska, synovi Rytkéře z Polenska, který měl kdysi s Jakoubkem mnohé nesnáze. Tento hrad se Vřesovcům navrátil až v polovině 16. století, kdy již byl v troskách.³²⁸ Na počátku února zastavil Jakoubek bratrům Ambrožovi a Vaňkovi Pšeničkovici jakousi nivu blízko Kladrub u Teplic za 25 kop grošů. Lze si zákonitě položit otázku, co Jakoubka tohoto roku vedlo k zastavování strategicky důležitých i drobnějších majetků. Zcela jistě potřeboval rychle získat co nejvíc peněz, aby v nebezpečné době posílil svá vojska.

Asi nijak nepřekvapí, že každá z obou protivných stran v zemi se snažila o definitivní ukončení vzájemných svárů. Iniciativy, která měla směřovat k definitivnímu uzavření míru, se na Žatecku a Litoměřicku ujali Jakoubek s Burianem z Gutštejna. Ti chtěli zorganizovat v dotčených krajích krajské sněmy.³²⁹ Oldřich z Rožmberka svolal v únoru roku 1450 do Plzně

³²⁴LLO IV., s. 117-119; B. ŠRETROVÁ, Jakoubek z Vřesovic a z Bíliny, s. 63.

³²⁵R. URBÁNEK, Věk poděbradský II, s. 375-377.

³²⁶AČ IV., S. 405-406; LLO IV., s. 124 a 127-128; A. SEDLÁČEK, Hrady XIV., s. 135; M. RANSDORF, Vzestup Gutštejnů v době husitské a poděbradské, s. 117.

³²⁷LLO IV., s. 140-141, R. URBÁNEK, Věk poděbradský II., s. 398-399.

³²⁸ŠČPLL I, s. 328-329; A. SEDLÁČEK, Hrady XIV., 312-313; M. SÝKORA, Hrady doby husitské, s. 73-74; AČ III, s. 753.

³²⁹M. RANSDORF, Vzestup Gutštejnů v době husitské a poděbradské, s. 117.

sjezd členů strakonické jednoty, přičemž sem byli pozváni i neutrálové, mezi nimiž samozřejmě nechyběl Jakoubek.³³⁰ Oldřich chtěl pozváním neutrálu nepochybně naznačit poděbradské straně, že má v zemi velkou podporu. Rovněž nebyl zcela upřímný, když dotyčné zval do Plzně, aby se zde jednalo o míru s Poděbradskými. Jeho skutečným záměrem bylo zničit stranu zemského správce. Burian z Gutštejna a Jakoubek na Oldřichovo pozvání odpověděli listem, z něž vyplývá, že se oba dva se pokusí na chystaný sjezd pozvat co nejvíce pánů a rytířů, s nimiž se sejdou na chystaných sněmech v Litoměřicích a v Žatci.³³¹ Přestože víme o tom, že v litoměřickém i žateckém kraji došlo k výše zmiňovaným sněmům, nelze spolehlivě posoudit, zda vůbec někdo z těchto krajů do Plzně přijel. Na plzeňském sjezdu, který se odehrál v březnu, se Rožmberkovi podařilo uzavřít s Fridrichem Saským spojení proti Jiřímu. Poděbradská strana však také získala mocné spolubojovníky a to Viléma Saského, braniborská markrabata, falckrabího Otu Mosbašského a dokonce i biskupy z Bamberka a Eichstadtu.³³² S nimi chtěl Poděbrad původně jednat v Chebu, ale na chebský sjezd téměř nikdo nepřišel, protože došlo k výsledným jednáním ve Wunsiedlu. Do Chebu byl obeslán i Jakoubek, jenž byl nejspíš mezi těmi, kteří nedorazili.³³³

V dubnu skončilo dříve smluvené příměří mezi stranami a všichni se již chystali ke vzájemnému střetnutí. Dne 11. května psal Jakoubek jakožto hejtman litoměřického a žateckého kraje Fridrichovi Saskému, aby uzavřel s Jiřím z Poděbrad příměří a nedocházelo již k další záhubě české země.³³⁴ Jakoubkův list však zůstal nejspíš bez odezvy. Zemský správce Jiří vytáhl 18. května z bran hlavního města, aby dobýval hrady strakonické jednoty ve středních Čechách. Během tohoto tažení zaslal Jiří Rožmberkovi opovědní list, v němž byl Oldřich obžalován z porušování zemského míru, ke kterému se přidružovaly výtky

³³⁰ R. URBÁNEK, Věk poděbradský II, s. 409-410.

³³¹ SOA Třeboň, fond Historica, signatura 1228, listina č. 1631. Dostupné online na stránkách: https://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&id=112632&page=1&search=v%C5%99esovic&sst=0&date_s=&searchtype=31&searcharch=&allwords= (1. 12. 2014); AČ III., s. 58-59; Listář královského města Plzně II., s. 435-436, LLO IV, s. 152-153 a 155-156; J. JÁNSKÝ, Hroznatovci a páni z Gutštejna, s. 84-86.

³³²R. URBÁNEK, Věk poděbradský II., s. 409-410; J. MACEK, Jiří z Poděbrad, s. 76; J. JÁNSKÝ, Kronika česko-bavorské hranice III., s. 114.

³³³Urkunden und Actenstücke zur österreichischen Geschichte im Zeitalter Kaiser Friedrichs III. und König Georg von Podiebrad (1440-1471). Fontes rerum austriacarum XLII, ed. A. BACHMANN, Wien 1879 s. 59 - 60; M. RANSDORF, Vzestup Gutštejnů v době husitské a poděbradské, s. 117-118.

³³⁴ SOA Třeboň, fond Historica, signatura 1274, listina č. 1694. Dostupné online na stránkách: https://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&id=112695&page=2&search=v%C5%99esovic&sst=0&date_s=&searchtype=31&searcharch=&allwords= (1. 12. 2014). Srovnej J. JÁNSKÝ, Hroznatovci a páni z Gutštejna, s. 86.

náboženské a národnosti, čímž je myšlena Oldřichova spolupráce s Němci. To, že i Jiří měl německé spojence, bylo v tuto chvíli asi vedlejší.³³⁵

Válka mezi Jiřím a Oldřichem neměla dlouhého trvání, neboť již 11. června spolu obě vyčerpané strany uzavřely na Rožmberkově hradě Vildštejně (Vlčtejně) u Plzně příměří.³³⁶ Jakoubek dne 17. července sjednával mír mezi žateckým landfrýdem a Mostem v Chomutově. Mír měl trvat až do svátku svatého Martina a Žatečtí měli Mostu zaplatit pokutu ve výši sta kop grošů. Obě strany se rovněž dohodly, že propustí své zajatce.³³⁷ Jiří z Poděbrad mezitím plánoval svůj další postup. Nejprve však musel uzavřít mír se saskými a slezskými spojenci strakonické jednoty, k čemuž došlo 21. srpna v Hradci Králové. Mírovou smlouvu podepsali i mnozí páni a rytíři, mezi nimiž sice Jakoubek chyběl, zato zde nalézáme jeho syna Jana.³³⁸ Jakoubek se v létě toho roku pohyboval po severních Čechách. V polovině července zprostředkoval v Kadani uzavření smlouvy mezi Burianem z Gutštejna a Chebskými, dle které měli dát Chebští Burianovi ve Žluticích postav sukna a ještě mu zaplatit 100 kop a 40 grošů ve dvou splátkách. Smlouva vyznívá v tom smyslu, že až dosud byli Chebští s Burianem v nepřátelském stavu.³³⁹

Pokud chtěl Jiří celé české království sjednotit, bylo zapotřebí zbavit saská knížata jejich severočeské domény v okolí Mostu. Na počátku září se Jiří vydal na cestu proti Míšni. Mezitím si Jan Calta z Kamenné Hory, Petr Holický ze Šternberka a Vilém z Illburka pospíšili, neboť již tou dobou stáli se svými vojsky před Mostem a záhy se zmocnili Oseka i Duchcova.³⁴⁰ Bojů se Sasy se Jakoubek sice zpočátku účastnil, ale když chtěl Jiří postupovat dále za české hranice, Jakoubek dle listu Jana z Manětína Hynkovi Krušinovi ze Švamberka „ostal doma“ a byl mu potvrzen úřad litoměřického hejtmana. Do boje za hranice však s Jiřím z Poděbrad táhnul Jakoubkův syn Jan.³⁴¹ Jakoubek snad počítal s tím, že ve chvíli kdy Jiří překročí hranice, vyrazí z Mostu saské posádky proti Žatci a Lounům, protože bylo zapotřebí

³³⁵J. MACEK, Jiří z Poděbrad, s. 76-77.

³³⁶R. URBÁNEK, Věk poděbradský II, 437; M. RANSDORF, Vzestup Gutštejnů v době husitské a poděbradské, s. 118; A. KUBÍKOVÁ, Oldřich II. z Rožmberka, s. 123.

³³⁷ Stadtbuch von Brůx, s. 121, B. LŮŽEK, Po stopách husitství na Ústecku, s. 88-89. Srovnej B. ŠRETROVÁ, Jakoubek z Vřesovic a z Bíliny, s. 65.

³³⁸ Staré letopisy české z rukopisu křížovnického, s. 215, R. URBÁNEK, Věk poděbradský II., s. 460.

³³⁹ SOA Cheb, fond 1, karton 6, fascikl 8, A99/10; stručný regist viz SČPLL 1, s. 1661-1662. Svědky tohoto pořízení byli Mikuláš Hasištejnský z Lobkovic a Vilém z Nečtin a Komburka na Mašťově. Kromě toho se Jakoubek v této úmluvě zmiňuje rovněž o jakémsi Kašparu Jirovi, který měl rovněž asi nějaké spory s Chebem. Ten však dostal svou vlastní smlouvu, jejíž obsah nám znám není.

³⁴⁰ B. LŮŽEK, Po stopách husitství na Ústecku, s. 89.

³⁴¹ AČ III., s. 382-383; Urkunden und Actenstücke zur österreichischen Geschichte im Zeitalter Kaiser Friedrichs III. und König Georg von Podiebrad, s. 71-72; W. W. TOMEK, Dějepis města Prahy VI., s. 207-208; P. PEER, Dějiny Teplicka do roku 1848, s. 32; M. RANSDORF, Vzestup Gutštejnů v době husitské a poděbradské, s. 119. M. Ransdorf nevěděl, že se Jakoubkův syn jmenoval Jan a nazval jej „mladým Jakoubkem“

setrvávat v Čechách, aby tomu mohl případně zamezit. Pro Hynka Krušinu ze Švamberka byla zpráva o Jakoubkově činnosti důležitá, neboť se chystal napadnout Žatecko.³⁴²

Jakmile zemský správce s českým vojskem překročil hranice a vstoupil do Míšeňska, mostecká posádka toho využila a zaútočila proti městským hotovostem Loun a Žatce, jimž velel Jakoubek, jemuž se útok Mosteckých nepodařilo odrazit, a dokonce byl v boji s nimi zraněn. To mu však nijak nebránilo v odvetném protiútoky. Když Jakoubek dorazil k Mostu, počal raději vyjednávat. S Mosteckými se dohodl na propuštění zajatců a vrácení vozů, které Most ukořistil. Poté Mosteckým slíbil, že jim za zajatce zaplatí výkupné a posléze odjel. Mostečtí se však od něj výkupného nedočkali, což pak působilo jako další vážný problém ve vztazích mezi Jiřím a Fridrichem Saským. Jakoubek nezaplacením výkupného rovněž značně klesl v očích Lounských i Žateckých. Tato města pak pokračovala v bojích s Mostem bez spolupráce s Jakoubkem. Jiří se v listopadu navrátil z vítězného tažení proti Míšni. Díky tomuto úspěchu Jiřího moc v zemi ještě více vzrostla. Od listopadu 1450 do ledna 1451 se v Praze odehrával tzv. kateřinský sněm, v jehož čele stanul pan Jiří. Na tomto sněmu došlo k potvrzení smíru mezi poděbradskou stranou a strakonickou jednotou a dále se zde jednalo o novém poselství k císaři Fridrichovi kvůli vydání následníka trůnu.³⁴³ Jednání o podmínkách vydání Ladislava do Čech, která stále nevedla ke zdárnému vyřešení situace, jistě účastníky sněmu značně unavovala. Sněmu se neúčastnil Oldřich z Rožmberka, neboť byl již stár a nemocen. Opět byli zvoleni poslové k císaři, mezi nimiž nechyběl Jakoubek.³⁴⁴ Jakoubek spolu s ostatními dorazil do Vídně již v březnu, leč císař Fridrich se opět držel své zdržovací taktiky.³⁴⁵

Jednání mezi Fridrichem Saským a Jiřím předcházela setkání Jiříka s jeho spojenci Vilémem Saským a Albrechtem Braniborským, která se odehrála v březnu roku 1451 a to nejprve v Karlových Varech a poté v Jakoubkových Žluticích.³⁴⁶ Snad zde mohl dotčené pány hostit Jakoubkův syn Jan. K uzavření míru mezi Jiřím a Fridrichem mělo dojít v červnu v Mostě. Z účasti Jiřího a Fridricha na nich však nakonec sešlo, neboť Fridrich zaznamenal, že Jiří má problémy na Moravě, a tak Fridrich účast na jednání odřekl. Jednání zástupců obou

³⁴² B. LŮŽEK, Po stopách husitství na Ústecku, s. 89.

³⁴³ Urkunden und Actenstücke zur österreichischen Geschichte im Zeitalter Kaiser Friedrichs III. und König Georg von Podiebrad, s. 88-90; F. PALACKÝ, Dějiny IV., s. 415; R. URBÁNEK, Věk poděbradský II., s. 470; B. LŮŽEK, Po stopách husitství na Ústecku, s. 90.

³⁴⁴ AČ II., s. 301, W. W. TOMEK, Dějepis města Prahy VI., s. 211-212; R. URBÁNEK, Věk poděbradský II., s. 485; A. KUBÍKOVÁ, Oldřich II. z Rožmberka, České Budějovice 2004, s. 124.

³⁴⁵ AČ II., s. 301-303; R. URBÁNEK, Věk poděbradský II., s. 499-500; J. J. JUKL, Jan Smiřický, s. 177

³⁴⁶ AČ III., s. 61, R. URBÁNEK, Věk poděbradský II., s. 496; B. ŠRETROVÁ, Jakoubek z Vřesovic a z Bíliny, s. 66; J. JÁNSKÝ, Kronika česko-bavorské hranice III., s. 164.

stran však pokračovalo.³⁴⁷ Sněmu v Benešově, kam Fridrich odeslal své vyslance za účelem vyjádření se ve věci vydání Ladislava, se Jakoubek neúčastnil, byl zde však Jan Smiřický. Nijak nepřekvapí, že Fridrich vydání následníka opět zamítnul.³⁴⁸

Na jaře tohoto roku se snažil bavorský vévoda Albrecht získat na svou stranu Přibíka Klenovského z Janovic tím, že mu doživotně propůjčil Winkel u Furthu im Wald, aby si pojistil bezpečnost česko-bavorské hranice. Vrazil tím klín mezi dosud spolupracující příslušníky rodu Janoviců, kteří dosud klid na této hranici ohrožovali. Snaha o jednání zprostředkování smíru mezi Albrechtem a Janovici, mezi jejichž spojence můžeme řadit i Jakoubka, ztroskotala. Jakoubek pak 21. dubna společně s Petrem Holickým ze Šternberka a Janem Caltou z Kamenné Hory vypověděli nepřátelství vévodovi Albrechtovi. Jako důvod této opovědi uvedli stížnosti pánů Racka Rýzmburského a Oldřicha z Janovic na dotčeného vévodu, které byly vzneseny na zemském sněmu v Praze.³⁴⁹ V Jakoubkově případě však nejspíš zůstalo u vyhlášení opovědi a dále se již v konfliktu pánů z Janovic s bavorskými Wittelsbachi neangažoval, neboť o něm v této souvislosti nemáme žádné zprávy.

Města Žatec a Louny se v průběhu roku 1451 dostala do konfliktu s Fridrichem ze Šumberka, poručníkem synů nedávno zesnulého Aleše ze Šumberka a spojencem Sasů. Hotovosti obou měst oblehly hrad Perštejn ve středním Poohří, který Fridrich jakožto dědictví Alešových potomků spravoval. Na konci června roku 1451 se Fridrich vzdal a s oblehateli uzavřel smlouvu. Podle ní mohl svobodně odejít a stejně tak i jeho muži se zbraní v ruce. Z hradu, který měl být rozbořen, si směl Šumberk odnést vše kromě obsahu spíže. Rovněž bylo ustanoveno, že Alešovi potomci nebudou nijak ochuzeni o své dědictví v podobě panství, na němž stál rozbořený hrad. Pod smlouvou byli podepsáni kromě purkmistrů Loun a Žatce také Aleš a Petr Holičtí ze Šternberka, Burian z Gutštejna, Jan Calta z Kamenné Hory a Jakoubek s Janem z Vřesovic.³⁵⁰ Někdy během roku 1451 měl Jakoubek rovněž postoupit

³⁴⁷ B. LŮŽEK, Po stopách husitství na Ústecku, s. 90.

³⁴⁸ J. J. JUKL, Jan Smiřický, s. 172.

³⁴⁹UBG, s. 24; stručně R. URBÁNEK, Věk poděbradský II., s. 577; M. RANSDORF, Vzestup Gutštejnů v době husitské a poděbradské, s. 120. Těmto událostem se podrobně věnoval J. JÁNSKÝ, Kronika česko-bavorské hranice III., s. 126-134. Srovnej J. JÁNSKÝ, Páni ze Švamberka, s. 101; J. JÁNSKÝ, Rytíř Přibík Klenovský z Klenového, s. 129.

³⁵⁰SOA Louny, fond Archiv města Žatce, inventární číslo 11, signatura I A 10; UBG, s. 19-22;UBT, s. 191; H. HALLWICH, Jakaubek von Wřesovitz, s. 43; Alois BERNT, Die Urfehde Friedrichs von Schönburg mit dem Saazer Kreise im Jahre 1451, in: MVGDB XLVI., Prag 1908, s. 392-394; A. SEDLÁČEK, Hrad XIV, s. 52; R. URBÁNEK, Věk poděbradský II., s. 498-499; A. GROSS, Dějiny Karlovarského kraje, s. 72; B. LŮŽEK, Po stopách husitství na Ústecku, s. 91; M. RANSDORF, Vzestup Gutštejnů v době husitské a poděbradské, s. 119; J. JÁNSKÝ, Hroznatovci a páni z Gutštejna, s. 90; J. MAREŠ, Husitské války a jejich důsledky, s. 91-92.

žlutickou lázeň nejmenovanému „slovutnému panoši“.³⁵¹ Bohužel nám nejsou známy nějaké bližší okolnosti.

Události následujícího roku se nesly v duchu řešení otázek náboženských a politických. Kromě snahy Říma spojit utrakvisty s řeckou církví byla řešena otázka správcovství nad českými zeměmi. Císař Fridrich, který byl nadále poručníkem dospívajícího Ladislava, totiž Jiřímu z Poděbrad nedal svolení k tomu, aby byl zemským správcem. Rožmberkové se stáhli do ústraní, protože se Jiřímu podařilo na dubnovém sněmu roku 1452 prosadit, aby byl jmenován zemským správcem na další dva roky. Mezi těmi, kteří tehdy podpořili Poděbrada, byli i Jakoubek a jeho syn Jan. Jakoubek se rovněž stal jedním z jedenácti Jiříkových rádců.³⁵² Jakoubek 14. dubna potvrdil v Teplicích příměří se Saskem, přičemž Jiří pak v listopadu toto příměří prodloužil do ledna následujícího roku.³⁵³

Severní Čechy se v této době na čas staly útočištěm kazatele a minoritského mnicha Jana Kapistrána. Ten byl do Čech vyslán papežem Martinem V., aby zbavil Čechy „kacířských bludů“. Kapistrán si zvolil za své sídlo Most, odkud chtěl působit na bašty severočeského utrakvismu, Louny a Žatec, a obrátit je na pravou víru. Jeho pokusy nebyly příliš úspěšné, neboť urážkami Jana Rokycany jistě husitům na severu nijak neimponoval. Kapistrán žádal Jakoubka, aby mu smluvil disputaci s Rokycanou a to buď v Chebu, v Mostě nebo v Řezně. Když chtěl Kapistrán, který v Mostě působil mezi koncem března a začátkem června odjet do Prahy, vyžádal si na bezpečnou cestu od Jakoubka z Vřesovic a Zbyňka Zajíce z Házmburka glejt. Rovněž jim slíbil, že pokud by chtěl během své cesty kázat, nebude nikdy nazývat utrakvisty kacíři ani hanit kompaktáta. Nakonec se však Kapistrán do Prahy nevydal, neboť se obával, že by nebyl do města vpuštěn.³⁵⁴ Můžeme soudit, že i kdyby Kapistrán slib Jakoubkovi a Zajícovi nedal, jistě by nějakým urážením utrakvistů neriskoval, neboť jeho cesta do Prahy by pak nemusela dopadnout dobře.

³⁵¹ SOA Karlovy Vary, fond Archiv města Žlutice, Památná kniha městské rady 1444-1584, fol. 5. Srovnej s K. FLEIßNER, Dějiny města Žlutice, s. 24.

³⁵² AČ II., s. 309-312, F. PALACKÝ, Dějiny IV, s. 432; W. W. TOMEK, Dějepis města Prahy VI, s. 223; R. URBÁNEK, Věk poděbradský II, s. 633-634; B. LŮŽEK, Po stopách husitství na Ústecku, s. 91 – Lůžek hovoří o tom, že Jiřímu bylo dáno ku pomoci 12 rádců. V prameni je jich však pouze 11. J. PETRÁŇ, Skladba pohusitské aristokracie v Čechách, s. 65; J. ČECHURA, České země v letech 1437-1526 I., s. 64-65.

³⁵³ H. HALLWICH, Jakoubek von Wřesowitz, s. 44-45; R. URBÁNEK, Věk poděbradský II, s. 732, poznámka č. 2.

³⁵⁴ UBT, s. 143; F. PALACKÝ, Dějiny českého národa IV, s. 434 a 480; W. W. TOMEK, Dějepis města Prahy VI, s. 226; Zdeněk NEJEDLÝ, Česká missie Jana Kapistrána, in: Časopis musea království českého 74, Praha 1900, s. 239-240; B. LŮŽEK, Po stopách husitství na Ústecku, s. 91-92; R. URBÁNEK, Věk poděbradský II, s. 585-586, 834. Kapistrán později litoval, že glejtu od Jakoubka a Zajíce nevyužil.

Jiří z Poděbrad jakožto zemský správce nebyl uznán Tábořem, proti kterému vojensky zasáhl. Stejně tak proti Jiřímu povstali i Rožmberkové, plzeňský landfrýd a Louny s Žatcem. Na konci července navíc vzplanula válka mezi Jiříkovým straníkem Jindřichem z Plavna a Chebskými. Smír mezi oběma stranami se snažili zprostředkovat Jakoubek s Burianem z Gutštejna, leč jejich snaha přišla vniveč. Všichni Jiříkovi odpůrci se mu však nakonec přeci jen podřídili, včetně měst Loun a Žatce, která se zemskému správci bez boje vzdala v září roku 1452. Poté nastal na severu i na západě Čech načas klid.³⁵⁵ Jakoubek však v těchto bojích Jiříka nijak nepodpořil, což snad může souviset s jeho dříve neutrálním postojem. V nedávné době se však Jakoubek již projevoval jako Poděbradův straník, protože je jeho pasivita zarážející. Snad lze Jakoubku neaktivitu teoreticky vysvětlit jeho zhoršeným zdravotním stavem. Je třeba myslet na to, že byl již poměrně starý.

V téže době konečně mladý Ladislav Pohrobek dospěl do věku, kdy mohl převzít své dědictví. Jiří zajel za Ladislavem na jaře následujícího roku do Vídně, kde Ladislav Jiříkovi potvrdil zemské správcovství.³⁵⁶ V květnu 1453 psala chebská městská rada Jakoubkovi a prosila jej, aby přijel do Chebu a pak pro ně něco zařídil v Praze. Současně se z tohoto listu dozvídáme o nám neznámém dopise, v němž psal Jakoubek Chebu o jakési oceli a o „ocelových horách“. Můžeme si pouze domýšlet, že Jakoubek potřeboval ocel na výrobu zbraní a zbrojí. Ostatně jak jsme se již přesvědčili dříve, Jakoubkovým dodavatelem oceli a zbraní byl již na sklonku husitských válek právě Cheb.³⁵⁷

Mostečtí roku 1453 stále prodlužovali mír s Louny a Žatcem. K jeho uzavření přispěl Jakoubek z Vřesovic 2. července. Most při uzavření příměří zastupoval tamní hejtman Jan Tucher. Tucher a Jakoubek se dohodli na tom, že dojde k dalším jednáním mezi Čechy a Sasy, a to buď v Teplicích, nebo v Bílině.³⁵⁸ Jakoubek a Zbyněk Zajíc z Házmburka se se saskými zástupci sešli v Teplicích na základě tamních jednání a Fridrich Saský poté přislíbil, že s Jiříkem z Poděbrad uzavře příměří až do Velikonoc roku 1454, s čímž Jiří souhlasil.³⁵⁹ Fridrich poté pověřil freiberského mincmistra Gelfrieda zasláním uzavřených listů českým

³⁵⁵H. HALLWICH, Jakaubek von Wřesowitz, s. 44; R. URBÁNEK, Věk poděbradský II, s. 662 - 664; B. LŮŽEK, Po stopách husitství na Ústecku, s. 92-93; M. RANSDORF, Vzestup Gutštejnů v době husitské a poděbradské, s. 120; J. JÁNSKÝ, Páni ze Švamberka, s. 107; J. JÁNSKÝ, Hroznatovci a páni z Gutštejna, s. 92; J. JÁNSKÝ, Kronika česko-bavorské hranice III., s. 169; J. J. JUKL, Jan Smiřický, s. 176-177.

³⁵⁶J. MACEK, Jiří z Poděbrad, s. 94-95.

³⁵⁷SOA Cheb, fond 1, karton 485, fascikl 662, A2799/9.

³⁵⁸UBG, s. 63-64, UBT, s. 143.

³⁵⁹Urkunden und Actenstücke zur österreichischen Geschichte im Zeitalter Kaiser Friedrichs III. und König Georg von Podiebrad, s. 121-122; UBT, s. 144-145, W. W. TOMEK, Dějepis města Prahy VI., s. 241; R. URBÁNEK, Věk poděbradský II, s. 735.

pánům na zemský sněm do Prahy a jiných listů Jakoubkovi a panu Zajícovi z Házmburka. Těmito listy se chtěl Fridrich Čechů dotázat, zda mají opět v úmyslu vpadnout do Saska.³⁶⁰

Mezitím se v Praze proti Jiřímu připravovalo povstání, za kterým stáli Aleš ze Šternberka, pražští měšťané a další. Jan Smiřický, který se chtěl stát zemským správcem namísto Jiřího a tak sepsal dopis odeslaný do Vídně, v němž se vyjádřil v tom smyslu, že Jiří usiluje Ladislavu Pohrobkovi o život. Dramatická scéna, kterou Jiří z Poděbrad se Smiřickým sehrál, je poměrně známou událostí českých dějin. Poté co Jiří přečetl určité pasáže ze Smiřického dopisu a zeptal se jej, co by zasloužil pisatel těchto řádků, si Smiřický nad sebou podepsal ortel smrti. Popraven byl 7. září 1453 a jeho smrtí Jakoubek přišel o silného spoluhráče a soupeře v jedné osobě.³⁶¹ Na konci října dorazil Ladislav konečně do Prahy, kde byl korunován českým králem. Zda byl Jakoubek korunovací přítomen, sice nevíme, ale jistě si tuto událost nenechal ujít. Mladý král pak v listopadu tohoto roku Prahu opustil.³⁶²

V čase Ladislavova odjezdu z Čech využili žlutičtí měšťané svého platu ze záduší v Mlýncích, o kterém již byla řeč dříve, a s Jakoubkovým svolením vykoupili některé z farských luk, ze kterých museli dříve odevzdávat dávky.³⁶³ Na samém konci roku 1453 pak Jakoubka nacházíme v Praze během jednání se Sasy.³⁶⁴

5.12. Jakoubek za vlády krále Ladislava (1453-1458)

Léta vlády krále Ladislava nebyla pro Jakoubka nijak příznivá. Někdy na přelomu let 1453 a 1454 vznikl text, který se dochoval v drážďanském archivu. Jedná se o stížnosti na jeho osobu a zbrojnoše v Jakoubkových službách ze strany Mosteckých. Díky Jakoubkovým aktivitám v kraji došlo k porušení křehkého příměří mezi Čechy a Sasy. Nejenže mnohé z Mosteckých Jakoubek a jeho muži okradli o peníze, ale další prý také zabili a jiné drží Jakoubek v žaláři na svých hradech.³⁶⁵ Zda byl Jakoubek touto stížností nějak pohnut, sice nevíme, ale tušíme, že spíše ne. Za Ladislava došlo k úplnému obnovení funkce zemských a dvorských soudů. Podle Urbánka byl Jakoubek roku 1454 jmenován členem zemského soudu, kterému předsedal Jiří z Poděbrad.³⁶⁶ Urbánek sice neuvádí žádný pramen, který by obsahoval informaci o Jakoubkově jmenování, ale jistě vyšel z toho, že za vlády krále Ladislava se

³⁶⁰ UBG, s. 64.

³⁶¹ O pádu Smiřického nejnověji J. J. JUKL, Jan Smiřický, s. 178-186.

³⁶² P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, Velké dějiny VI., s. 124.

³⁶³ SOA Karlovy Vary, fond Archiv města Žlutice, Památná kniha městské rady 1444-1584, fol. 3.

³⁶⁴ UBG, s. 69-70.

³⁶⁵ H. HALLWICH, Jakaubek von Wřesowitz, s. 47, edice textu na s. 50-51; UBT, s. 146-147.

³⁶⁶ R. URBÁNEK, Věk poděbradský II., s. 786; Petr ČORNEJ, Království dvojího lidu (1437-1485), in: Pavlína CERMANOVÁ – Robert NOVOTNÝ – Pavel SOUKUP (edd.), Husitské století, Praha 2014, Husitské století, Praha 2014, s. 563.

setkáváme s Jakoubkem nejčastěji během soudních jednání. Mnohdy je však Jakoubek nikoliv soudcem, nýbrž obžalovaným (!). Pro větší přehlednost sporů různých pánů a rytířů s Jakoubkem uvedeme spor s každým jednotlivcem zvlášť, neboť dotčené soudy probíhaly současně a některé se táhly měsíce nebo i léta.

Na přelomu let 1453-1454 řešil dvorský soud v Praze spor mezi Jakoubkem a Jiřím z Dubé, který byl bratrem Albrechta z Dubé, s nímž jsme se již setkali dříve. Zatímco v předchozích případech jsme pouze tušili, že jablkem sváru mezi pány z Dubé a Jakoubkem byl hrad Kostomlaty, nyní jsme si tím již zcela jisti. Albrecht z Dubé byl totiž vlastníkem tohoto hradu, kterého se Jakoubek nedlouho po bitvě u Lipan snad zmocnil, načež byl hrad Jakoubkovi prodán. Jiří z Dubé byl nespokojený s tím, že Jakoubek drží hrad a ves Kostomlaty s veškerým příslušenstvím, neboť měl pocit, že má na tyto bratrovy někdejší majetky větší právo. Oba bratři se však dříve dohodli na tom, že jejich majetek bude společný až poté, co došlo k prodeji Kostomlat, pročež soud 3. července 1454 rozhodl v Jakoubkův prospěch.³⁶⁷ Jakoubka poháněli k soudu rovněž páni z Kolovrat. Jakoubek měl Benešovi z Kolovrat dlužit peníze a soud probíhal od prosince 1453 do ledna 1454.³⁶⁸ Tentýž Beneš z Kolovrat rovněž s ohledem na své příbuzenství s pány z Dubé usiloval roku 1457 o 2000 kop grošů z hradu Kostomlaty a o polovinu tvrze Liběšice.³⁶⁹ Je dost možné, že prvním zmíněným dluhem je oněch 2000 kop grošů z mladšího zápisu. Konce pří s Benešem z Kolovrat se již Jakoubek nedožil.

Na počátku ledna roku 1454 se řešil spor mezi Jakoubkem a Burianem z Gutštejna o Štědrý hrádek Viléma z Bukoviny na Žluticku, který vlastnil společně s Jakoubkem. Ladislav Pohrobek totiž rozhodl, že vlastníkem Štědrého hrádku by měl být Jan Calta z Kamenné Hory. To vyvolalo odpor Bukoviny i Jakoubka. V této době rovněž značně ochladly vztahy mezi Jakoubkem a Bukovinou. Bukovina si totiž nechal sepsat komorníkem Janem Oducem z Hostivic, kterak Jakoubek na Štědré hospodaří. Jakoubek panství doslova vykrádal. Obilí a dříví si nechával vozit do Žlutic, po poddaných na Štědersku vyžadoval více dávek a nechal rozbořit dvůr v Semtěši, aby měl stavební materiál na přestavbu Nového hradu u Žlutic, který byl později přejmenován na Nevděk. Spor mezi současnými vlastníky Štědré a Caltou byl rozhodnut tak, že zápis Viléma z Bukoviny již neměl mít právní platnost, neboť byl

³⁶⁷ UBT, s. 150; DD VIII, s. 169-170; A. SEDLÁČEK, Hradý XIV, s. 206; P. PEER, Dějiny Teplicka do roku 1848, s. 32.

³⁶⁸ DD VIII, s. 46.

³⁶⁹ AČ III, s. 566-567, A. SEDLÁČEK, Hradý XIV, s. 206; F. BERNAU, Studien und Materialien, s. 220.

„prořezaný a zkažený“, ale přesto se o Štědrém hrádku nadále jednalo až do roku 1456. Burian z Gutštejna v tomto sporu figuroval, neboť byl poručníkem Jana Caltý.³⁷⁰

V květnu 1454 pohnal Jakoubek k dvorskému soudu pana Buriana, přičemž toto pohnání se snad mohlo opět týkat sporů o Štědrý hrádek.³⁷¹ V témže měsíci pohnal Jakoubek jakéhosi Bohuslava Čachovce z Třebívlic. O samotném pohnání ani o Čachovcovi vůbec nic nevíme.³⁷² Jakoubka poháněl k soudu od května do července 1454 i Boreš z Oseka, od něhož měl v témže roce Jakoubek koupit práva jeho rodu ke Žluticím.³⁷³ Půta z Illburka vznesl půhon na Jakoubka kvůli držbě hradu Egerberka a k němu příslušejících statků. Půta, bratr Venda Illburka, umořeného tehdy již nebožtíkem Vilémem ze Šumburka, klad odpor proti někdejšímu prodeji Egerberka Jakoubkovi již v prosinci 1453. Soudní řízení pak trvalo až do roku 1457.³⁷⁴ V této při pak Půta z Illburka zvítězil a Jakoubek o Egerberk přišel.³⁷⁵

Jakoubek hnal k soudu od března do července 1454 Mikuláše Hasištejnského z Lobkovic „kvůli ztrátě“.³⁷⁶ Snad proto, že v březnu tohoto roku Lobkovic žaloval Jakoubka, leč jeho žaloba byla prý zmatená.³⁷⁷ Přestože se ze zápisu o Jakoubkově žalobě nedozvídáme, o jakou ztrátu šlo, můžeme si domyslet, že se mohlo jednat o ztrátu Chomutova, který držel prokazatelně do roku 1452 Jakoubkův syn Jan. V květnu 1454 potvrzoval městu privilegia Ladislav Pohrobek, z čehož někteří historikové (např. Z. Binterová) usuzují, že Chomutov mohl být v letech 1452-1454 královským majetkem. V září 1454 se stal Lobkovic zástavním držitelem Chomutova, ovšem nepochybně o město usiloval již dříve, neboť se odkazoval na zápis Chomutova jeho otci z roku 1424. To snad mohlo být příčinou Jakoubkovy žaloby.³⁷⁸ S Jakoubkem se soudil i Jindřich z Plavna „kvůli škodám“ od května do června 1457. Obě

³⁷⁰ AČ I, s. 168 a 430-431; AČ III, s. 312, RTT II., s. 254; H. HALLWICH, Jakaubek von Wřesovitz, s. 46; A. SEDLÁČEK, Hrad XIII., s. 207 Sedláček z neznámých důvodů klade stavbu Nového hradu do roku 1446, přestože v poznámkovém aparátu odkazuje na již citovaný Archiv český. A. SEDLÁČEK, Hrad XIII., s. 210; K. FLEIßNER, Dějiny města Žlutic, s. 24; M. RANSDORF, Vzestup Gutštejnů v době husitské a poděbradské, s. 121; J. ÚLOVEC, Hrad Hrádek a tvrz a zámek Štědrá, s. 6-7; J. JÁNSKÝ, Hroznatovci a páni z Gutštejna, s. 71, 97. O pokračování sporů viz dále.

³⁷¹ DD VIII, s. 284.

³⁷² IBIDEM. Ani Sedláček dotčeného Čachovce nezná.

³⁷³ DD VIII, s. 46. A. SEDLÁČEK, Hrad XIII., s. 207 Přestože autor knihy o Hrabšicích Tomáš VELÍMSKÝ ve své knize Hrabšici – páni z Rýzmburka, Praha 2002, s. 227 Boreše z Oseka připomíná, o tomto půhonu neví.

³⁷⁴ AČ III., s. 553; AČ XXXVII/2, s. 1371-1372; DD VIII, s. 407- 410.

³⁷⁵ A. SEDLÁČEK, Hrad XIV, s. 74. Půta již o tři roky později prodal hrad Fictumům; F. BERNAU, Studien und Materialien, s. 356.

³⁷⁶ DD VIII, s. 282.

³⁷⁷ AČ IV, s. 550, RTT I, s. 132; AČ XIX, s. 594.

³⁷⁸ H. HALLWICH, Jakaubek von Wřesovitz, s. 45; A. SEDLÁČEK, Hrad XIV, s. 319; Zdena BINTEROVÁ (ed.), Dějiny Chomutova, Chomutov 1997, s. 14; Lukáš GAVENDA, Páni Hasištejnští z Lobkovic na sklonku středověku. Nепublikovaný rukopis diplomové práce obhájené na FF UK, Praha 2008, s. 18.

strany se sice smířily, leč záhy se spory mezi nimi rozhořely na novo a trvaly až do Jakoubkovy smrti.³⁷⁹

Jak jsme již zmínili, Jakoubek se soudů účastnil i jako soudce. Je však otázkou, zda se všechny soudy, ke kterým byl za tímto účelem předvolán, skutečně odehrály. Na přelomu let 1453 a 1454 se snažil rozsoudit Buriana z Gutštejna a Jindřicha z Plavna.³⁸⁰ Zhruba v téže době předvolal Jiří z Poděbrad k soudu míšeňská markrabata a stejně tak učinil na jaře 1454 Mikuláš z Lobkovic. Soudcem byl nebo měl být opět Jakoubek.³⁸¹ V létě téhož roku řešil spor mezi Albertem Berkou z Dubé na Tolštejně a Hanušem z Koldic.³⁸² Jakoubek rovněž během sporu mezi Jaroslavem Plichtou ze Žirotína a Vilémem z Bukoviny o 300 hřiven stříbra dotčeného Viléma při jednom ze soudních líčení zastupoval, neboť Vilém z Bukoviny se pro svůj zdravotní stav nemohl dostavit.³⁸³ V průběhu roku 1456 se Jakoubek soudil s Jiříkem ze Žďáru. Jakoubkův půhon na chudého sirotka byl však soudci vnímán značně negativně, takže v tomto sporu zvítězil Jiřík.³⁸⁴

S ohledem na to, že mnozí z Jakoubkových sousedů pochybovali o legitimitě jeho majetkové držby, předložil Jakoubek v průběhu roku 1454 komornímu soudu několik písemností, které měly přede všemi potvrdit legalitu jeho majetkových poměrů. Jakoubek ukázal list od císaře Zikmunda z roku 1437, s nímž jsme se seznámili již dříve, nedatovaný list od Rytkěře z Polenska, kterým se dotčený vzdal držby hradu Kyšperka v Jakoubkův prospěch, dále mnohé písemnosti, které vydali předchozí majitelé Jakoubkových vesnic, měst a hradů (např. písemnosti držitelů hradu Kostomlaty, města Žlutice atd.). Všechny tyto písemnosti byly Jakoubkovi potvrzeny. Nutno podotknout, že majetky, jež byly Jakoubkovi zastaveny, měly nyní hodnotu 9100 kop grošů. Tytéž majetky měly v době vlády krále Zikmunda hodnotu 5200 kop.³⁸⁵ Značný nárůst hodnoty majetků, jež byly Jakoubkovi zastaveny, můžeme snad vysvětlit Jakoubkovými náklady na jejich údržbu a zkupováním okolních panství, jež připojoval k panstvím zastaveným.

V soupisu statků, které byly roku 1454 postoupeny královské komoře, se objevilo jméno jakéhosi „Jana Zlatice“, který měl postoupit 3 poddané a plat ze vsi Žitenice. Editor textu ztotožnil Zlatice s Jakoubkem z Vřesovic, jinak ze Žlutic, a téhož názoru byl i August

³⁷⁹ DD VIII, s. 205.

³⁸⁰ DD VIII, s. 45.

³⁸¹ DD VIII, s. 170, 368.

³⁸² DD VIII, s. 18-19.

³⁸³ DD VIII, s. 281-282.

³⁸⁴ AČ IV, s. 558; RTT I., s. 125-126.

³⁸⁵ AČ II, s. 452 – 453, 464-465 a 475; H. HALLWICH, Jakaubek von Wřesovitz, s. 45.

Sedláček. Zda byl oním Zlaticem skutečně Jakoubek nemůžeme objektivně posoudit.³⁸⁶ Téhož roku patrně Jakoubek přišel o ves Břešťany.³⁸⁷

V průběhu roku 1455 si měl Jakoubek od krále Ladislava vyžádat právo odúmrti na žlutickém panství.³⁸⁸ Stále trvající konfliktní stav mezi českým královstvím a Saskem nebylo možné vyřešit mírovým způsobem, neboť Češi neustále trvali na tom, že spor mají řešit české soudy a o cizí zprostředkování míru nikdo nestál. Pokusy o smírné řešení této situace tak ze strany krále Ladislava vyšly nazmar. Saský dobrodruh a nepřítel knížete Fridricha Saského Kunc Kaufunk 7. července 1455 unesl z Altenburku mladá saská knížata, leč záhy byl dopaden a popraven. Mnozí z Kaufunkových vojáků utekli do Čech, kde měl Kaufunk své majetky. To vyvolalo v knížeti Fridrichovi podezření, že se jednalo o českou iniciativu a kníže okamžitě zaslal listy o úniku Kaufunkových mužů Jiřímu z Poděbrad, Zbyňku Zajícovi a Jakoubkovi. Kníže snad očekával nějaké vysvětlení. Zda některý z adresátů knížeti odpověděl je nejisté. Jiří z Poděbrad se domníval, že by se mohl Fridrich chtít mstít na Kaufunkových potomcích, toho času usedlých na Eisenberku (dnes Jezeří) u Mostu, pročež v srpnu vyslal na tento hrad své muže. Jiří se snad na severu Čech, kam se vypravil po svém návratu z Rakouska od krále Ladislava, chystal k nové výpravě proti Sasku.³⁸⁹

Jakoubek zatím setrval doma ve Žluticích. V červenci mu byla potvrzena držba Žlatic s „tvrzí“ (městským hradem) a s Novým hradem (Nevděkem), který vystavěl Jakoubek nad městem. Dále mu byla potvrzena držba poplužního dvora se dvěma rádlý (=pozemky) a zahradou, všechna cla a všechny platy ze Žlatic, konkrétně z domů, krčem, rychty, sladovny, pivovaru a z masného krámu. Jakoubkovi bylo rovněž potvrzeno podací právo ke kostelům a kaplím ve Žluticích, manství „Stuthov“ (Štoutov) a panství ve vsi Lomnice s výjimkou duchovních platů. Panstvím jsou zde rozuměny kopce, vrchy, úvaly, pole, louky, pastviny, rybníky, řeky, potoky a mlýn s valchou. Hodnota Žlatic s příslušenstvím byla tehdy odhadnuta na 8000 hřiven stříbra.³⁹⁰

Vraťme se však nyní na sever Čech. Téměř současně s příjezdem Jiřího na sever došlo k požáru Mostu, který značnou část města zničil. Část obyvatel Mostu pak odešla do okolních

³⁸⁶ AČ XIV., s. 375; Srovnej A. SEDLÁČEK, Hradý XIV, s. 369. Též B. ROTTEROVÁ, Revize feudálního majetku za Jiřího z Poděbrad, s. 72.

³⁸⁷ AČ XXXVII/2, S. 1377.

³⁸⁸ A. SEDLÁČEK, Hradý XIII, s. 207; Marie NOSKOVÁ, Nástin správy poddanského města Žlatic. Nepublikovaný rukopis diplomové práce obhájené na FF UK, Praha 1957, s. 36.

³⁸⁹ A. SEDLÁČEK, Hradý XIV., s. 232; R. URBÁNEK, Věk poděbradský II., s. 953; B. ŠRETROVÁ, Jakoubek z Vřesovic a z Bílíny, s. 69.

³⁹⁰ AČ XXXVII/2, s. 1494-1495.

měst, konkrétně do Bíliny, Litoměřic, Krupky, Teplíc a do Chomutova. Opět nastala jednání mezi Čechy a saskými knížaty, která však stejně jako v předchozích případech narážela na různé problémy.³⁹¹ Dne 8. září vyhlásil Jiří z Poděbrad Sasku válku. Z téhož dne pak pochází opovědní list Jakoubka z Vřesovic určený Fridrichovi Saskému. Obsahuje až nezvykle přátelsky působící formulace a celkově vyznívá jako jakási Jakoubkova apologie. Když už si měl Jakoubek vybrat mezi dobrými vztahy se Saskem a s Jiříkem z Poděbrad, zachoval raději věrnost svému království, ačkoliv vyjadřuje svou lítost nad tím, co se stalo. Jakoubkova opověď je psána česky, což nás nemůže udivovat s ohledem na to, že v češtině opověděl saskému knížeti i Poděbrad. Jedná se tedy spíše o projev jakéhosi protonacionalismu nežli o neznalost německého jazyka, neboť z mnoha Jakoubkových písemností víme, že německy musel umět. Ostatně kdyby neuměl, jen těžko by v severozápadních Čechách něčeho dosáhl.³⁹²

Z 8. září pochází ještě jedna pro nás důležitá opověď Fridrichovi. Jakoubkovi vnukové Jaroš a Jan (Illburk) z Vřesovic se v ní společně s několika dalšími příslušníky nižší šlechty ze severních Čech staví na stranu „urozeného pána a statečného rytíře Jakuba z Vřesovic“.³⁹³ Všichni dotčení nazývají Jakoubka svým pánem, takže je můžeme považovat za Jakoubkovu klientelu. Jakoubek, jeho rod a klientela nebyli jediní z představitelů severočeské šlechty, kteří tehdy zaslali opověď Fridrichovi. Z pramenů se dozvídáme, že s Jakoubkem kooperovali také Mikuláš Hasištejnský z Lobkovic, Albrecht Krčma z Konipas či Jan Mičan z Klinštejna a z Roztok. Město Most bylo ještě 8. září obsazeno Jiříkovým vojskem bez odporu a hned dalšího dne došlo k jednáním, během nichž bylo na několik dní uzavřeno příměří. Vůdčí osobností mírových jednání byl sice Mates Šlik, ale svou roli zde sehrál i Jakoubek. Jiří pak 13. září dorazil do Mostu, kde vyjednal se Sasy prodloužení příměří. Čeští hejtmané však v Mostě zůstali (včetně Jakoubka) a v pramenech mostecké provenience se na ně nachází mnohé stížnosti, neboť škodili mosteckým měšťanům, jak jen mohli.³⁹⁴

V průběhu roku 1455 měli mnozí z norimberských i jiných kupců problém se západočeskými šlechtici, zejména s pány ze Švamberka, z Rýzemberka, s Gutštejny, ale také s Jindřichem z Plavna nebo s Jakoubkem. Téměř válečná situace v Čechách si vyžádala potřebu nových cel, z nichž měly být alespoň zčásti vykompenzovány válečné ztráty. Mnozí

³⁹¹ J. MACEK, Jiří z Poděbrad, s. 112, B. LŮŽEK, Po stopách husitství na Ústecku, 95-96.

³⁹² UBT, s. 151; R. URBÁNEK, Věk poděbradský II, s. 951, R. URBÁNEK, Věk poděbradský IV, s. 310; P. PEER, Dějiny Teplicka do roku 1848, s. 32.

³⁹³ UBT, s. 152; H. HALLWICH, Töplitz, s. 79.

³⁹⁴ Stadtbuch von Brüx, s. 136-139 a 141-142; R. URBÁNEK, Věk poděbradský II., s. 955; M. NOVOTNÝ, Mates Šlik, s. 86.

ze jmenovaných šlechticů pak stavěli mezi hranicemi království a Prahou nové silnice se zavedeným clem. Kupci se v důsledku toho rozhodli, že budou jezdit po různých vedlejších cestách a clům se tak vyhnuli.³⁹⁵ Můžeme si být téměř jisti tím, že do této doby spadá Jakoubkův nedatovaný list, adresovaný městské radě v Chebu. Jedná se o stížnost na kupce, kteří jeli od Chebu na Prahu a před Žluticemi se vyhnuli Jakoubkovu clu, neboť Žlutice objeli jakousi cestou blízko Mašťova. Jakoubek si v listu několikrát opakovaně stěžuje na formany, kteří jezdí „cestami nespravedlivými“ a odvolává se na nařízení krále Ladislava, dle kterého by formani měli jezdit pouze po oficiálních cestách a platit cla.³⁹⁶ Někdy v průběhu téhož roku Jakoubek koupil manské statky v Poleradech, Lkanicích, Havraňi a Saběnicích.³⁹⁷

S výjimkou již zmiňovaných soudních procesů se zprávy o Jakoubkovi za vlády Ladislava postupně vytrácejí. Na jaře roku 1456 se Jakoubek hlásil o ves Záluží, na kterou si kladl nárok rovněž Zikmund ze Smojna.³⁹⁸ Ještě v červnu téhož roku máme doloženo, že Jakoubek držel Teplice, neboť tehdy sem k němu mostecký hejtman Jan Mičan vyslal svého posla. Toto je poslední známý písemný doklad o Jakoubkově držbě Teplic. Přesto se domníváme, že mu patřily až do 1458.³⁹⁹ V létě roku 1457 nacházíme Jakoubka po boku Jiřího z Poděbrad při zemském soudu, kde byla tou dobou projednávána pře Jindřicha z Plavna se saskými knížaty.⁴⁰⁰ V letech 1457-1458 musel Jakoubek řešit majetkové spory svých poddaných z Habrovan u Kyšperka.⁴⁰¹

Mladý Ladislav Habsburský byl velmi zbožným panovníkem, v důsledku čehož byl značně nespokojený s tím, že církevní majetky byly v minulých letech zcela rozchvácneny. Nejspíš nijak nepřekvapí, že nařídil současným držitelům těchto statků, aby je církvi navrátili. Výjimkou nebyl ani Jakoubek z Vřesovic, který byl roku 1457 donucen k navrácení Lahovic a Řisut pražské kapitule.⁴⁰² Ladislav, který v tomto roce zbavil rodu Hunyády moci nad Uhrami, se v září vypravil do Prahy, kde se chtěl usídlit a uzavřít zde svůj plánovaný sňatek s francouzskou princeznou Magdalénou. Sňatku se však mladý král nedožil, neboť již 23. listopadu podlehl leukémii a o dva dny později byl pohřben. České království bylo opět bez

³⁹⁵Urkunden und Actenstücke zur österreichischen Geschichte im Zeitalter Kaiser Friedrichs III. und König Georg von Podiebrad, s. 168; R. URBÁNEK, Věk poděbradský III., s. 130; M. RANSDORF, Vzestup Gutštejnů v době husitské a poděbradské, s. 121.

³⁹⁶SOA Cheb, fond 1, karton 485, fascikl 662, A2799/11.

³⁹⁷Historický ústav AV ČR, fond Kartotéka Augusta Sedláčka, skříň C, řada C03, zásuvka C03A, lístek č. 99.

³⁹⁸AČ I, s. 185-186.

³⁹⁹UBT, s. 152.

⁴⁰⁰UBG, s. 111-112; B. ŠRETROVÁ, Jakoubek z Vřesovic a z Bíliny, s. 70.

⁴⁰¹AČ XXXVII/2, s. 1525.

⁴⁰²Zbytky register, s. 238; W. W. TOMEK, Dějepis města Prahy XIX., s. 63; R. URBÁNEK, Věk poděbradský II., s. 756, poznámka č. 4.

krále. V prosinci byl Jiří z Poděbrad opět potvrzen jako zemský správce a na únorovém sněmu se mělo rozhodnout, kdo bude novým králem.

5.13. Jakoubek od zvolení Jiřího z Poděbrad českým králem do svých posledních dní

Rakouských zemí se po smrti krále Ladislava zmocnil jeho strýc Fridrich III., v lednu roku 1458 si uherský sněm v Pešti zvolil novým uherským králem Matyáše Hunyádyho zvaného Korvín a české země stále čekaly na svého nového panovníka. Na počátku roku psal do Čech kníže Vilém, a přestože nevíme, co bylo obsahem jeho listu, jistě se obsah týkal volby nového panovníka. Mezi adresáty tohoto listu nacházíme kromě Jiřího z Poděbrad a mnohých dalších i Jakoubka. Český sněm se sešel v Praze na Staroměstské radnici 27. února. Přestože se uvažovalo o francouzském kandidátovi nebo o Vilémovi Saském jakožto manželovi sestry nebožtíka Ladislava, 2. března byl aklamačně zvolen českým králem dosavadní zemský správce Jiří z Poděbrad.⁴⁰³ Mezi voliteli Jiříka samozřejmě nemohl chybět Jakoubek z Vřesovic.⁴⁰⁴ Někdy na počátku Jiřího vlády se Jakoubek nejspíš vzdal držby Teplic ve prospěch nové královny Johany z Rožmitálu.⁴⁰⁵ Obecně však můžeme říci, že Jakoubek byl v této době již za zenitem a jeho poslední hodina se již neodvratně přibližovala. Na velkou politiku a válčení byl již starý a nejspíš se ani neúčastnil mírových jednání mezi Jiřím a Saskem na jaře roku 1459.⁴⁰⁶ Poslední etapa Jakoubkova života se nijak výrazně nelišila od předchozího období, Jakoubek se pohyboval mezi svými panstvími a Prahou a kdekdo se s ním soudil. Konce mnohých soudů se již Jakoubek ani nedožil.

Jakoubka na sklonku jeho života neustále poháněl k dvorskému soudu Jindřich z Plavna, zejména kvůli jeho dluhům. Na počátku roku 1458 Jindřich po Jakoubkovi požadoval 200 kop grošů.⁴⁰⁷ Jindřich z Plavna pak pohnal Jakoubka znovu k soudu na sklonku roku 1460 „kvůli škodám“, přičemž je velmi pravděpodobné, že se opět jedná o výše zmiňovaný dluh.⁴⁰⁸ Podle druhé žlutické městské knihy měl Jakoubek v prosinci roku 1459

⁴⁰³UBG, s. 124; Rudolf URBÁNEK, Volba Jiřího z Poděbrad za krále českého, Praha 1926, s. 134; J. MACEK, Jiří z Poděbrad, s. 122-127; P.ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, Velké dějiny VI., s. 152-157; Petr ČORNEJ, 1458 Jiří z Poděbrad králem, in: Petr ČORNEJ – Jiří POKORNÝ (edd.) Osudové osmičky. Přelomové roky v českých dějinách, Praha 1999, s. 115-122.

⁴⁰⁴ UBG, s. 129-132, F. PALACKÝ, Dějiny V, s. 20-21; Adolf BACHMANN, Ein Jahr böhmischer Geschichte. Georgs von Podiebrad Wahl, Krönung und Anerkennung, Wien 1876, s. 54; Petr ČORNEJ, Světla a stíny husitství (Události – osobnosti texty – tradice). Výbor z úvah a studií, Praha 2012, s. 276-277.

⁴⁰⁵ Srovnej např. H. HALLWICH, Töplitz, s. 81.

⁴⁰⁶ J. MACEK, Jiří z Poděbrad, s. 129-132.

⁴⁰⁷DD VIII., s. 206 – 207. Jedná se o dva zápisy, které se liší v jediném. V jednom požaduje Jindřich 200 kop grošů a podruhé 200 hřiven stříbra.

⁴⁰⁸ DD VIII., s. 210 Jakoubek byl hnán před soud dvakrát – v září a v listopadu.

uschovat v truhlici ve svém pražském domě jakési listiny, které „svědčily proti chyškému clu“.⁴⁰⁹ V tomto případě nám bohužel poněkud uniká kontext. Na přelomu let 1459 a 1460 podal jistý Oldřich Rudiš z Kadaně žalobu na Jindřicha z Plavna. Soudcem měl být Jakoubek, ale zápis je přeškrtnut a je opatřen poznámkou, podle které soudní líčení neproběhlo.⁴¹⁰ Jakoubek měl dlužit 800 kop grošů Prokopovi z Rabštejna a tuto dlužnou částku měl Rabštejnovi uhradit do dvou týdnů od soudu, který proběhl 19. března.⁴¹¹

V polovině června 1460 zprostředkoval nejvyšší sudí Zbyněk Zajíc z Házmburka uzavření smlouvy mezi oseckým opatem Janem a jeho klášterem na straně jedné a Jakoubkem na straně druhé. Smlouva se týkala držby vsi Svinčice s dvorem, lukami a jiným příslušenstvím a vsi Obrnice s rybníkem. V obou případech Jakoubek těmito majetky oseckého kláštera nejen disponoval, ale rovněž mu z nich byl odváděn plat. Podle této smlouvy si mohl Jakoubek tyto majetky zatím ponechat, a to pod podmínkou, že je za tři roky klášteru navrátí. Kdyby Jakoubek (nebo některý z jeho potomků) náhodou vypustil obrnický rybník, ryby z něj měly být odevzdány klášteru. Sepsání této smlouvy byl přítomen i Jakoubkův syn Jan. Ve smlouvě se neustále opakuje, že má platit i v případě Jakoubkovy smrti, což v tomto případě není jistě pouhá právní formule, ale očividně tak bylo naznačeno, že Jakoubek byl natolik stár, že už mu mnoho času nezbývalo.⁴¹² Od srpna 1460 do března 1462 poháněl Burian z Gutštejna Jakoubka k dvorskému soudu kvůli dlužné částce 400 hřiven stříbra. Jakoubek již patrně neměl sílu ani finanční možnosti na to, aby dlužnou částku uhradil, a tak pověřil zaplacením svého syna Jana, vnuka Jaroše a jistého Prokopa z Trnové, patrně svého klienta.⁴¹³ Prosinec roku 1461 byl vyplněn při Viléma z Bukoviny a Jakoubka z Vřesovic o Štědrý hrádek. Vilém totiž Štědrou předal svému tchánovi Oldřichovi z Valdeka a jeho dceři, své druhé manželce Anežce. Kromě Jakoubka kladli tomuto předání odpor také Jakoubkův syn Jan a vnukové Jaroš a Jan Illburk.⁴¹⁴ V červenci 1461 se snažil Jakoubek rozsoudit Oldřicha z Janovic a Přibíka Klenovského, neboť Přibík na Oldřicha zaútočil.⁴¹⁵ Stále se táhly spory mezi Jakoubkem a jeho synem Janem na straně jedné a Benešem

⁴⁰⁹ SOA Karlovy Vary, fond Archiv města Žlutice, Památná kniha městské rady 1444-1584, fol. 1

⁴¹⁰ DD VIII, s. 519.

⁴¹¹ AČ III, s. 330; RTT II, s. 297-298; H. HALLWICH, Jakaubek von Wřesovitz, s. 46.

⁴¹² Státní oblastní archiv Litoměřice, fond Řád cisterciáků Osek, inventární číslo 45; Stručný regist viz SČPLL 1, s. 420; Bernhard SCHEINPFLUG, Die Urkunden zum Kloster-Archiv zum Osseg, in: MVGDB 7, 1869, s. 193; A. SEDLÁČEK, Hrad XIV., s. 179; F. BERNAU, Studien und Materialien, s. 75. Srovnej P. PEER, Dějiny Teplicka do roku 1848, s. 37.

⁴¹³ DD VIII., s. 60.

⁴¹⁴ AČ III., s. 570; A. SEDLÁČEK, Hrad XIII., s. 210; B. ŠRETROVÁ, Jakoubek z Vřesovic a z Bíliny, s. 24; J. ÚLOVEC, Hrad Hrádek a tvrz a zámek Štědrá, s. 7.

⁴¹⁵ DD VIII, s. 520.

z Kolovrat na straně druhé o hrad Kostomlaty a tvrz Liběšice. Během těchto sporů se Jakoubek objevuje naposledy, a to 1. října roku 1462. Dne 18. prosince téhož roku stál již proti Benešovi z Kolovrat pouze Jan, z čehož soudíme, že Jakoubek zemřel někdy mezi 1. říjnem a 18. prosincem tohoto roku.⁴¹⁶ Zpráva o Jakoubkově smrti se nedonesla k uším kronikářů a letopisů té doby, což s ohledem na to, že se Jakoubek v posledních letech svého života výrazněji neprojevoval, nijak nepřekvapí.

5.14. Hodnocení Jakoubka z Vřesovic

Pokusit se o zhodnocení Jakoubka z Vřesovic jakožto osobnosti uprostřed své doby je jistě značně problematické. Jeho zásluhou se utrakvismus a český živel rozšířily do krajů, kde se do té doby vyznávala pouze římskokatolická konfese a hovořilo se německy. Jazykový a konfesijní ostrov, který Jakoubek vytvořil na Žluticku, přetrval až do raného novověku, kdy zde již jeho potomci nesídlili.⁴¹⁷ Vřesovci Jakoubkovi rovněž vděčili zejména za majetkový a mocenský vzestup. Rod z Moravy, jehož majetky byly nepatrné, najednou ovládal značnou část severozápadních Čech. Nízký původ (a možná i menší vzrůst) nebyl Jakoubkovi překážkou. Jeho ambice byly vysoké, v důsledku čehož neváhal převlékat kabáty a jít v danou chvíli s tím, kdo měl navrch. Nejsem si jistý, zda nám dnes náleží právo Jakoubka za takového jednání odsuzovat. Jakoubek si nikdy nepřipouštěl, že by mohl prohrát, a v případě, že se tak mělo stát, raději utekl. Rozhodně tedy nebyl nějakým hrdinným válečníkem, ale spíše pragmatikem.⁴¹⁸ Předchozími majiteli většiny Jakoubkových statků byly různé církevní instituce, popřípadě se jednalo o majetky královské. To rozhodně není nijak ojedinělé, neboť na někdejších královských državách a církevních panstvích se přiživili i mnozí jiní šlechtici.⁴¹⁹

V životě Jakoubka můžeme vysledovat několik etap. Do roku 1426 byl prakticky neznámým šlechticem, který se pak stal z ne zcela jasných příčin hejtmanem ve strategicky významné Bílíně. Pravděpodobně se někdy předtím prokázal jako dobrý vojevůdce, jinak by mu správa nad městem svěřena nebyla. Bohužel s ohledem na pramenné vakuum nemůžeme nikterak vysvětlit, jakým způsobem se záhy dostal do čela lounsko-žateckého svazu. Snad nebudeme daleko od pravdy, když budeme tvrdit, že tomuto svazu scházela do roku 1426

⁴¹⁶ AČ XXXVII/2, s. 1548-1551, Jakoubek naposledy na s. 1550; A. SEDLÁČEK, *Hrady XIV.*, s. 206; P. PEER, *Dějiny Teplicka do roku 1848*, s. 32.

⁴¹⁷ R. URBÁNEK, *Věk poděbradský IV*, s. 315, 318, 320.

⁴¹⁸ J. PETRÁŇ, *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*, s. 59.

⁴¹⁹ J. PETRÁŇ, *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*, s. 33, 48; B. ROTTEROVÁ, *Revize feudálního majetku za Jiřího z Poděbrad*, příloha s. 24; Jiří KEJŘ, *Husité*, Praha 1983, 60; Miloš PROKOP, *Držba hradů v Čechách v letech 1418-1478 jako zdroj poznání majetkových poměrů české šlechty, panovníka a církve*, in: *Husitský Tábor 14*, Tábor 2004, s. 182.

vůdčí osobnost, která by jej reprezentovala. Když se ve zmíněném roce začal Jakoubek na severu Čech ve větší míře angažovat, byl pro lounsko-žatecký svaz jasnou volbou. Již v průběhu husitských válek však Jakoubek lounským a žateckým husitům začal přerůstat přes hlavu.

Do roku 1434 se s Jakoubkem setkáváme pouze příležitostně. Přestože jsou zprávy o něm z let 1426-1434 poněkud kusé, s jistotou můžeme říci, že během husitských válek budoval své panství a postupně se začal čím dál tím více odcizovat nejen lounsko-žateckému svazu, ale i ostatním utrakvistickým frakcím. Ve výsledku Jakoubek vyšel z husitských válek na straně vítězů, neboť se vyhnul lipanské bitvě a nedlouho po ní uznal Zikmunda jako českého krále. Kdyby se lipanské bitvy účastnil, nejspíš by se v ní zachoval podobně jako Jan Čapek ze Sán. V čase krátké vlády králů Zikmunda a Albrechta se Jakoubkovi v důsledku věrnosti těmto králům podařilo zlegalizovat držbu většiny majetků, které během husitských válek nabyli. V tomto období mají svůj počátek rovněž Jakoubkovy politické aspirace, neboť se stal hejtmanem žateckého kraje. Léta interregna (1440-1453) jsou pak zlatým obdobím Jakoubkova života. Kromě úřadu hejtmana žateckého kraje zastával rovněž úřad hejtmana v litoměřickém kraji, v důsledku čehož byl faktickým pánem severozápadních Čech. To si dobře uvědomovali jak císař Fridrich III., tak Oldřich z Rožmberka, Hynce Ptáček i Jiří z Poděbrad. Všichni se snažili získat Jakoubka na svou stranu, leč on se nikdy přímo nepřihlásil k té či oné straně. Počáteční neutralitu vystřídala časem inklinace k Rožmberkovi. Když se však Jiřímu z Poděbrad podařilo dobýt Prahu, Jakoubek se začal postupně od Rožmberka odklánět a čím dál tím více lnul k Jiřímu. Poslední etapa Jakoubkova života započala po nástupu krále Ladislava na český trůn. Obnova panovnické moci s sebou přinesla i obnovu fungování soudů, skrze které si s Jakoubkem mnozí z jeho nepřátel vyřizovali účty. Po zvolení Jiřího z Poděbrad králem se starý Jakoubek stáhl do ústraní a nedlouho poté zemřel.

Jakoubkův způsob myšlení a chování byl bezpochyby determinován dobou, v níž žil, ale přesto se od svých současníků ze stejných společenských vrstev lišil. Na rozdíl od mnohých jiných neskončil jeho život tragicky. Stačí vzpomenout na Jakoubkovi v mnoha ohledech podobného Jana Smiřického. Jakoubek byl dle propočtů Milana Moravce ve 30. letech 15. století třetím nejbohatším příslušníkem rytířského stavu. Nutno podotknout, že na prvním a druhém místě nacházíme Kašpara Šlika a Mikuláše Lobkovice, kteří byli katolíky. Jakoubek byl tedy po husitských válkách nejspíš nejbohatším utrakvistou z řad nižší

šlechty.⁴²⁰ Naučil se těžit z rozbrojů po husitských válkách a s ohledem na své výsadní postavení v rámci severozápadních Čech byl žádaným spojencem. Prameny nám naznačují, že rovněž v zemích sousedících s Čechami (Bavorsko, Sasko/Míšeňsko) byl vnímán jako jeden z rozhodujících politických činitelů v království. Jakoubek se svou snahou o suverénní politiku na vlastním území v mnoha směrech podobal svému někdejšímu příteli Oldřichovi z Rožmberka.

Význam Jakoubka pro dějiny jeho rodu tkvěl zejména v tom, že pro své potomstvo vytvořil rozsáhlé dominium. Majetková držba se sice časem s ohledem na značné množství členů rodu roztříštila a mnohé majetky byly ztraceny, ale záhy byly získány jiné. Vřesovci, stejně jako Zmrzlikové ze Svojsína, Kostkové z Postupic, Trčkové z Lípy, Gutštejni či Ronšperkové a další představitelé tzv. válečnické aristokracie vděčili za nenadálou změnu svého sociálního statutu husitským válkám a následné době interregna, kdy příslušníci zmiňovaných rodů působili jako hejtmané a posléze kondotiéři. Nehrálo roli, zda náleželi ke katolíkům či utrakvistům.⁴²¹ Některé ze zmiňovaných rodů dosáhly ještě v průběhu pozdního středověku povýšení do panského stavu. Vřesovci mezi pány prozatím přijati nebyli. Lze si položit otázku, proč jiní ano a oni ne. Domnívám, že odpověď se skrývá v závěrečném období Jakoubkova života, v němž se již vojensky nijak neuplatňoval. Na sklonku života patrně ani nezastával žádný úřad, který by další vzestup jeho rodu pojišťoval, a tehdy již neslyšíme o Jakoubkovi ani v souvislosti s Jiřím z Poděbrad.⁴²² Podle soudu Jaroslava Boubína čekal „rodinu rytířů z Vřesovic“ po Jakoubkově smrti brzký úpadek.⁴²³ Jednalo se však pouze o úpadek dočasný a krátkodobý. Svou roli v něm jistě sehrála i pasivita Jakoubkova syna Jana, jak se pokusíme nastínit v následující kapitole.

⁴²⁰ M. MORAVEC, Zástavy Zikmunda Lucemburského, s. 105.

⁴²¹ J. PETRÁŇ, Skladba pohusitské aristokracie v Čechách, s. 43; J. PÁNEK, Proměny stavovství v Čechách a na Moravě v 15. a v první polovině 16. století, s. 181-182; J. ČECHURA, České země v letech 1437-1526 I, s. 172; P. ČORNEJ Petr, Království dvojího lidu (1437-1485), s. 554-555.

⁴²² Srovnej J. PETRÁŇ, Skladba pohusitské aristokracie v Čechách, s. 15; M. PROKOP, Držba hradů v Čechách v letech 1418-1478, s. 206.

⁴²³ J. BOUBÍN, Česká národní monarchie, s. 103.

6. Jan z Vřesovic

6.1. Jan v otcově stínu

S ohledem na tradičně odhadovaný věk Jakoubka z Vřesovic můžeme narození jeho syna teoreticky položit do doby kolem roku 1410. V čase odeslání nám již známé zprávy kadaňského anonyma o „starém a mladém Jakoubkovi“ z roku 1426 by tak bylo mladému Vřesovcovi nejspíš kolem 16 let.⁴²⁴ Mladý Jan tehdy nejspíše na severu Čech po boku Jakoubka získával rytířské ostruhy a rovněž nemůžeme vyloučit ani jeho účast v bitvě u Ústí. Stejně tak můžeme předpokládat, že se Jan po boku otce účastnil všech jeho výprav. Další zpráva o Janovi pochází až z roku 1431, kdy měl Jakoubek zapsat 100 kop grošů Janovi a jeho manželce Kateřině, přičemž oba manželé spolu tehdy setrvali v domě U půlměsíce na pražském Staroměstském náměstí.⁴²⁵ Kateřinu si Jan musel vzít nejpozději v tomto roce, její původ je však nejasný. Snad mohla pocházet z rodu Illburků, neboť Janův druhorozený syn, rovněž Jan, byl znám jako Jan Illburk z Vřesovic. Není příliš jasné, jak jinak by se toto přízvisko mohlo v rodě Vřesovců objevit, nežli jako odkaz na původ po matce. Na druhou stranu dotčená Kateřina Illburkovou vůbec nemusela být matkou, neboť Jan mohl mít postupně manželky vícero. Stejně tak si nejsme jisti tím, proč Jakoubek přispěl synovi a snaše touto poměrně slušnou částkou. Lze předpokládat, že mladý pár mohl být tehdy v očekávání nebo se momentálně zaobíral výchovou potomka. Tím by pak byl asi Janův nejstarší syn Jaroš. První polovinu 30. let 15. století tak mohl Jan snad kromě občasných bojů trávit také v rodinném kruhu s manželkou, neboť o něm nemáme žádné zmínky. Problematická je zpráva o jistém Jarošovi z Vřesovic z roku 1432, kterou jsme již rozebírali v souvislosti s Jakoubkem.

Je sice možné, že byl Jan společně s otcem roku 1434 přítomen při obléhání Kostomlat, jak tvrdil historik Peer, leč v prameni, který cituje, není Jan vůbec zmiňován.⁴²⁶ Když v listopadu roku 1436 získal Janův otec zápis na město Chomutov od císaře Zikmunda, jistě záhy předal Chomutov do správy Janovi.⁴²⁷ Jan již byl dostatečně starý, aby se naučil hospodařit a s ohledem na svůj rodinný stav bylo zapotřebí jej nějak hmotně zabezpečit.

⁴²⁴Aus dem Egerer Stadtarchive, s. 40; UBT, s. 116.

⁴²⁵UBT, s. 120; Přemysl PEER, Dějiny Teplicka do roku 1848, s. 29; Wáclaw Władiwoj TOMEK, Základy starého místopisu pražského I, Praha 1866, s. 22; W. W. TOMEK, Dějepis města Prahy VIII., s. 65.

⁴²⁶P. PEER, Dějiny Teplicka do roku 1848, s. 29-30.

⁴²⁷CIM III, s. 227.

Pokud Jakoubek Chomutov Janovi nepředal do správy již tehdy, učinil tak nejpozději v roce 1439.⁴²⁸

Z doby vlády krále Albrechta se o Janovi nedochovala jediná zmínka. Teprve po jeho smrti se Jan znovu objevil. Nejprve v prosinci 1439 jako otcův společník při uzavření smlouvy s Koldici, kterým tehdy Jakoubek navrátil Bílinu a posléze na samém sklonku téhož roku během mírových jednání otce Jakoubka a jeho spojenců ze strany jedné a Aleše Holického s bratry Žirotíny ze strany druhé.⁴²⁹ V mírové smlouvě je Jan z Vřesovic poprvé nazván „sezením na Chomutově“. Když svolal Hynce Ptáček společně s ostatními představiteli českého království na počátku roku 1440 sněm do Prahy, mezi těmi, kteří sem dorazili, byl i Jan, který doprovázel svého otce Jakoubka. Jan se tak stal jedním ze signatářů již dříve zmiňovaného listu mírného.⁴³⁰ Od léta 1440 až do prosince 1446 se Jakoubek a Jan soudili s Vilémem ze Šumburka kvůli jakýmsi sporům.⁴³¹ O těchto přích bohužel mnoho nevíme. Během roku 1440 je Jan prvně připomínán jako spolumajitel hradu Kyšperka, který vlastnil jeho otec.⁴³²

Když dorazil Janův otec Jakoubek v létě 1441 na vídeňský sněm za královnou Alžbětou, vyžádal si od ní udělení výročního trhu pro Chomutov. Snad tak Jakoubek učinil na základě synovy žádosti.⁴³³ Můžeme soudit, že v době Jakoubkovy přítomnosti na sněmu mohl Jan spravovat všechny otcovy majetky. Poté se Jan opět z pramenů vytrácí, jeho hospodaření na Chomutově se patrně obešlo bez větších komplikací, které by stály za zaznamenání. Znovu se s Janem setkáváme až v lednu 1445, kdy společně s otcem povolil žlutickým měšťanům svobodný obchod se solí, o kterém jsme již psali dříve.⁴³⁴ V srpnu téhož roku se stal Jan společně s otcem jedním z vlastníků Štědrého hrádku na Žluticku.⁴³⁵ Když v prosinci 1446 došlo k uzavření příměří mezi Vřesovci a Vilémem ze Šumburka, pominuly na čas rovněž

⁴²⁸Viz dále. Srovnej Z. BINTEROVÁ (ed.), Dějiny Chomutova, s. 14.

⁴²⁹SOA Třeboň, fond Historica Třeboň 1216-1659, inv. číslo 544, signatura 463; AČ III., s. 514-515, 523-524; AČ XXVI., s. 24-26; UBT, s. 127-128, 134; Urkundenbuch der Stadt Saaz bis zum Jahre 1526, ed. L. SCHLESINGER, Prag 1892, s. 107; Urkundebuch Aussig, s. 107; Stadtbuch von Brüx, s. 112-113; B. LŮŽEK, Po stopách husitství na Ústecku, s. 73.

⁴³⁰AČ I., 245-249; R. URBÁNEK, Věk poděbradský I., s. 465-466; P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, Velké dějiny VI, s. 57-58.

⁴³¹DD VIII., s. 507.

⁴³²A. SEDLÁČEK, Hradý XIV, s. 336.

⁴³³CIM III, s. 226-227; Petr RAK, Chomutov a chomutovský městský region, in: Ústecký sborník historický 2003/1. Gotické umění a jeho souvislosti II, Ústí nad Labem 2003, s. 105-106.

⁴³⁴SOA Karlovy Vary, fond Archiv města Žlutice, listina L4, dostupné online na stránkách <http://www.portafontium.cz/iipimage/30350124?x=-38&y=-9&w=674&h=251> (28. 11. 2014); CIM IV/1, s. 414-416.

⁴³⁵AČ III, s. 532; H. HALLWICH, Jakaubek von Wřesowitz, s. 42, A. SEDLÁČEK, Hradý XIII, s. 210.

neúspěšné žaloby pánů z Dubé na Vřesovce, které se týkaly hradu a panství Kostomlaty.⁴³⁶ Jan i jeho otec si však žaloby pánů z Dubé a Šumburka nenechali líbit a tak v lednu 1447 pohnali společně před dvorský soud jak Jindřicha z Dubé, tak i Viléma ze Šumburka.⁴³⁷ Dne 24. dubna 1449 měl Jakoubek společně s Janem potvrdit listinou privilegia teplickým měšťanům. Tato listina se bohužel nedochovala do dnešních dnů, ale přesto je její existence nepochybná, neboť se na ní odkazují mladší prameny, jejichž autoři přišli s dotčenou listinou do styku.⁴³⁸

Někdy před rokem 1450 (snad mezi lety 1440-1450) se Jan podílel s otcem na stavbě hradu Oltáříku, který v dotčeném roce oba zastavili Janovi z Polenska.⁴³⁹ V srpnu 1450 došlo po bojích mezi Čechy a Sasy, o kterých jsme psali v souvislosti s Jakoubkem, k uzavření míru v Křimicích. Mírovou smlouvu podepsali i mnozí páni a rytíři, mezi nimiž nalézáme i „rytíře Jana z Vřesovic“.⁴⁴⁰ V německém vyhotovení této smlouvy je Janův predikát až neadekvátně zkomolen a pisatel z něj učinil Jana z Boskovic.⁴⁴¹

6.2. Jan vychází ze stínu (podzim 1450 – podzim 1462)

Jak jsme již podotkli v předchozím výkladu o Jakoubkovi, starý veterán husitských válek zůstal během vpádu Jiříka z Poděbrad do Míšeňska v Čechách a chystal zde obranu proti případnému protiútoky Míšeňských, zatímco jeho syn Jan zemského správce během této výpravy doprovázel a bojoval po jeho boku.⁴⁴² Dne 11. září 1450 překročila česká vojska hraniční les a vstoupila do země saských knížat. Jiří z Poděbrad se zde prezentoval jako spojenec knížete Viléma a zastánce ukřivděných českých žoldnéřů, kteří byli v saských zemích oklamáni a připraveni o svůj zisk. Jiříkova vojska dobývala vsi, tvrze a města a plenila kostely, v nichž našla velké bohatství. Dne 2. října přitáhla Jiříkova vojska před silně opevněné město Pegov (Pegau), v němž měl kníže Fridrich značné množství vojáků, mimo jiné i „hosty z Čech“. Obléhání města však nedopadlo dle Poděbradova očekávání a Češi tak byli nuceni odtáhnout. Oproti tomu bylo velikým vítězstvím Čechů dobytí města Gery, které bylo důsledkem vzájemné kooperace Poděbradových oddílů, vojáků knížete Viléma a jeho spojenců, zejména braniborských markrabat. Záhy poté se Jiří se svými vojsky musel vydat na cestu zpět do Čech, neboť již na konci října 1450 odesílal list Chebským, v němž je

⁴³⁶DD VIII, s. 161.

⁴³⁷DD VIII, s. 161, 280-281.

⁴³⁸UBT, s. 140; CIM IV/1, s. 419-420.

⁴³⁹A. SEDLÁČEK, Hradý XIV, s. 312-313; M. SÝKORA, Hradý doby husitské, s. 73-74.

⁴⁴⁰Staré letopisy české z rukopisu křížovnického, s. 215, R. URBÁNEK, Věk poděbradský II., s. 460.

⁴⁴¹UBG, s. 13.

⁴⁴²AČ III, s. 382-383; H. HALLWICH, Töplitz, s. 77; J. JÁNSKÝ, Hroznatovci a páni z Gutštejna, s. 87.

informoval o svém úmyslu táhnout ze Saska skrze Chebsko a odtud dále do Prahy. Jiří se snad chtěl Chebu pomstít za to, že na jaře téhož roku nebyl do města vpuštěn. Mezi Jiřího straníky, kteří byli pod listem podepsáni, nacházíme i Jana z Vřesovic. Jiří se však záhy s Chebem usmířil a již 27. října měl být v Praze.⁴⁴³ Není příliš jasné, jakou úlohu hrál v těchto událostech námi sledovaný Jan, a stejně tak nám dochované prameny neprozrazují příliš informací ani o konkrétních aktivitách zemského správce Jiřího během tohoto tažení. Přesto lze předpokládat, že za této výpravy mohlo dojít k utužení vzájemných vztahů mezi Janem a Jiříkem, neboť Jan byl pak až do konce svého života Poděbradovým věrným straníkem.

Po Poděbradově vítězném tažení proti saským knížatům mělo dojít k jednáním mezi ním a saským Fridrichem. Jiřík se však chtěl nejprve setkat se svými spojenci Vilémem Saským a Albrechtem Braniborským. Jejich schůzky se odehrály v březnu roku 1451 v Karlových Varech a ve Žluticích, kde v oné době pán města Jakoubek nebyl přítomen.⁴⁴⁴ Snad tedy nebudeme daleko od pravdy, když budeme tvrdit, že Jiříka a jeho spojence hostil ve Žluticích Jan z Vřesovic. V létě se Jan objevil po otcově boku během jednání o zboření hradu Perštejna ve středním Poohří, o kterém jsme již psali v souvislosti s Jakoubkem. Je tedy velmi pravděpodobné, že se Jan zúčastnil i obléhání tohoto hradu.⁴⁴⁵ Podle Františka Levého a Jiřího Jánského měl být jistý Burian z Vřesovic jmenován roku 1451 druhým hejtmanem rakovnického kraje (tím prvním byl Burian z Gutštejna). Problém je v tom, že v této době žádný Burian z Vřesovic nežil. Samotné jméno Burian je jinou variantou jména Jan a nezřídka bývá ve středověkých písemnostech toto jméno zapisováno jako „BurJan“.⁴⁴⁶ Předpokládejme tedy, že oním záhadným hejtmanem rakovnického kraje se tehdy stal nejspíš právě Jan z Vřesovic. Pokud Jan skutečně hejtmanem v rakovnickém kraji byl, jistě jím nebyl příliš dlouho.

Když byl Jiří Poděbradský na svatojiřském sněmu roku 1452 znovu zvolen zemským správcem, mezi těmi, kteří tuto volbu ovlivnili, byli Jakoubek s Janem. Jakoubek se rovněž stal jedním z jedenácti Jiříkových rádců.⁴⁴⁷ Jan tak mohl být otcem pověřen správou dalších

⁴⁴³Urkunden und Actenstücke zur österreichischen Geschichte im Zeitalter Kaiser Friedrichs III. und König Georg von Podiebrad, s. 82-83; F. PALACKÝ, Dějiny IV. 402; R. URBÁNEK, Věk poděbradský II., s. 469-480; J. MACEK, Jiří z Poděbrad, s. 78.

⁴⁴⁴AČ III, s. 61, R. URBÁNEK, Věk poděbradský II, s. 496.

⁴⁴⁵UBG, s. 19-22;UBT, s. 191; A. BERNT, Die Urfehde Friedrichs von Schönburg, s. 392-394; R. URBÁNEK, Věk poděbradský II., s. 498-499, B. LŮŽEK, Po stopách husitství na Ústecku, s. 91; J. MAREŠ, Husitské války a jejich důsledky, s. 91-92.

⁴⁴⁶František LEVÝ, Dějiny královského města Rakovníka, Rakovník 1896, s. 174; J. JÁNSKÝ, Hroznatovci a páni z Gutštejna, s. 89. Ke jménu Burian tamtéž, s. 62.

⁴⁴⁷AČ II, s. 309-312, R. URBÁNEK, Věk poděbradský II., s. 633-634; B. LŮŽEK, Po stopách husitství na Ústecku, s. 91.

z otcových panství, neboť otci se kvůli jeho politickým a diplomatickým jednáním jistě nedostávalo příliš času k tomu, aby svá panství objížděl a dohlížel na jejich chod.

Doba vlády krále Ladislava se pro Jana nesla v podobném duchu, jako v případě jeho otce. S Janem se totiž neustále někdo soudil. Již roku 1454 poháněl Albert z Konipasu sezením na Červeném hrádku Jana Vřesovce před dvorský soud. S Janem jsou při této příležitosti spojována jména hradu Egerberka, města Žlutic a vsi Moravěves. Albert si stěžoval, že místo toho, aby kupci jezdili po jeho cestě, vystavěné při Červeném hrádku a platili mu clo, jezdili raději po cestách Vřesovcových. K půhonu došlo v březnu, samotné soudní jednání se mělo odehrát v červnu. Současně s Albertem na Jana žalovali u soudu bratři Zikmund a Oldřich z Všechlap kvůli jakýmsi blíže nespecifikovaným škodám, přičemž soud s nimi se měl odehrát na počátku června. Soudní líčení mezi Albertem a Janem tak ve výsledku proběhlo až v červenci, leč není příliš jasné, jak soud dopadl. Jan se měl k soudu dostavit a dokázat, že dotčená silnice patří k městu Chomutovu, které drží, a že on není nijak na vině. Pravděpodobně se na soudu nic nevyřešilo, neboť v říjnu téhož roku poháněl Albert Jana znovu. Teprve v dubnu 1455 se Jan proti Albertovi na soudu obhájil a už neměl být v této záležitosti znovu poháněn.⁴⁴⁸ Od března do července 1454 poháněl Janův otec Jakoubek Mikuláše Hasištejnského z Lobkovic „kvůli ztrátě“.⁴⁴⁹ Snad je onou ztrátou myšleno odejmutí města Chomutova Vřesovcům, o které nyní usiloval Lobkovic. Ten se tehdy začal hájit privilegií svého otce, dle kterých měl na Chomutov větší nárok nežli Jakoubkův syn Jan a následně pohnal Jana Vřesovce před soud. Již v září se stal Mikuláš Lobkovic skutečně zástavním držitelem Chomutova a Jan tak ztratil město, které mu bylo po dlouhou dobu jeho domovem.⁴⁵⁰ V roce 1454 se Jan nejspíš stal držitelem vsí Svinčice a Obrnice, které náležely oseckému klášteru a o nichž již byla řeč v souvislosti s Jakoubkem.⁴⁵¹

V únoru 1456 poháněla Jana před soud Dorota, dcera Petra z Děčan, kvůli 2,5 kopám grošů platu ze vsi „Welhynicze“ (dnes Lhenice, manství kostomlatského hradu). Přestože se zpočátku zdálo, že se obě strany záhy usmíří, jejich pře byla řešena až do června 1458. Do sporu se tehdy vložil Bohuslav ze Vchynic, který tvrdil, že Jan z Vřesovic nemá právo rozhodovat o dotčeném „panství“, neboť je prý jeho.⁴⁵² Jan je během tohoto soudu poprvé

⁴⁴⁸DD VIII, s. 10-12 a 18, o soudu s bratry z Všechlap tamtéž, s. 459.

⁴⁴⁹DD VIII, s. 282.

⁴⁵⁰Viktorin Kornel ze Všehrd, *Knihy dewatery o práwiech a súdiech i o dskách země Česke*, ed. F. PALACKÝ Praha 1841, s. 45, 427; A. SEDLÁČEK, *Hrady XIV.*, s. 319; Z. BINTEROVÁ (ed.), *Dějiny Chomutova*, Chomutov 1997, s. 1997, s. 14; L. GAVENDA, *Páni Hasištejnští z Lobkovic*, s. 18.

⁴⁵¹F. BERNAU, *Studien und Materialien*, s. 136.

⁴⁵²DD VIII, s. 111-112.

nazýván Janem z Vřesovic na Kostomlatech, z čehož usuzujeme, že někdy předtím předal Jakoubek Janovi do správy i tento hrad. Výše zmíněného Bohuslava můžeme s velkou dávkou pravděpodobnosti ztotožnit s Bohuslavem Vchynským z Ohnice, sídlícím nedaleko Kostomlat. Sám Bohuslav Vchynský z Ohnice pak Jana kvůli Lhenicím poháněl k dvorskému soudu. V tomto sporu však neuspěl.⁴⁵³

Od roku 1457 se Jan účastnil jménem svého otce soudu s Kolovraty, kteří chtěli získat plat ve výši 2000 kop grošů z hradu Kostomlaty a polovinu libčické tvrže.⁴⁵⁴ V letech 1460 - 1462 byl Janův otec Jakoubek pohnán k soudu kvůli dluhům Burianem z Gutštejna, leč v předtuše svého blízcího se konce pověřil zaplacením dlužné částky syna Jana, vnuka Jaroše a jistého Prokopa z Trnové, o čemž jsme již rovněž psali.⁴⁵⁵ Stejně tak nebylo Janovi v průběhu roku 1461 jistě milé, když Vilém z Bukoviny rozhodl o tom, že již nechce vlastnit Štědrý hrádek společně s Vřesovici a novými spoluvlastníky se stali jeho manželka a tchán. Krom Jakoubka proti tomu protestovali i Jan a jeho synové Jaroš a Jan (Illburk).⁴⁵⁶ Když někdy na podzim či na počátku zimy 1462 odešel Janův otec během sporů s Kolovraty o hrad Kostomlaty z tohoto světa, stal se Jan novou hlavou rodu Vřesovců.⁴⁵⁷

6.3. Jan svým vlastním páнем (1462-1476/1478)

Poté, co Jakoubek zemřel, žlutíctí měšťané učinili Janovi slib člověčenství.⁴⁵⁸ Záhy po otcově smrti Jan převzal i jeho ostatní statky a ve snaze udržet někdejší rodinný majetek se v květnu 1463 soudil s Anežkou z Valdeka, nyní již vdovou po Vilémovi z Bukoviny, o Štědrý hrádek.⁴⁵⁹ Spory mezi Anežkou, která se mezitím provdala za Jana z Vyšehořovic, a Janem z Vřesovic trvaly až do 12. března 1465, kdy soud rozhodl, že právo stojí na straně Anežčině.⁴⁶⁰ Anežka se nejspíše obávala toho, že by se s ní mohl Jan Vřesovec kvůli Štědré soudit donekonečna, pročež ještě téhož roku prodala společně se svým otcem Oldřichem z Valdeka celé štěderské panství Janovi za 400 kop grošů. Jan pak Štědrý hrádek a vsi

⁴⁵³DD VIII, s. 57; srovnej A. SEDLÁČEK, Hradý XIV, s. 206 nebo F. BERNAU, Studien und Materialien, s. 220.

⁴⁵⁴AČ III, s. 566-567.

⁴⁵⁵DD VIII, s. 60.

⁴⁵⁶AČ III, s. 570.

⁴⁵⁷AČ XXXVII/2, s. 1550.

⁴⁵⁸SOA Karlovy Vary, fond Archiv města Žlutice, Památná kniha městské rady 1435-1648, fol. 50. Připomínka slibu člověčenství ve žlutické městské knize se nachází až v zápise z roku 1473, ale píše se zde o tom, že k němu došlo po smrti Janova otce Jakuba.

⁴⁵⁹Státní oblastní archiv Třeboň, fond Cizí rody II. Registratura, karton 150, signatura Vřesovec z Vřesovic, folio 9; AČ III., s. 571; AČ XIX, s. 579.

⁴⁶⁰AČ III., s. 352; RTT II., s. 333.

Štědrou, Borek a Doubravici se vším příslušenstvím připojil ke Žluticím.⁴⁶¹ Od téhož roku působila v Čechách tzv. zelenohorská jednota, která představovala opozici vůči králi Jiřímu.⁴⁶² Máme však téměř stoprocentní jistotu, že Jan z Vřesovic zůstal věrný králi Jiřímu, což potvrzují události následujících let.

Po Jakoubkově smrti pokračovaly rovněž spory kvůli Kostomlatům, a to až do roku 1465, kdy již Beneš z Kolovrat usoudil, že nedosáhne svého. Záhy poté, hned roku 1466 předal Jan Kostomlaty do správy svému nejstaršímu synu Jarošovi.⁴⁶³ Další prameny nasvědčují tomu, že se Jan od poloviny 60. let 15. století zdržoval nejvíce na Žluticích. Dne 16. února roku 1467 vydal Jan společně s purkmistrem a radou města Žlutic listinu, v níž ustanovil tresty za špatné míry a váhy a za cizoložství. Listina byla vydána na základě žádosti purkmistra a rady města. V samotné listině se píše o tom, že když by ve městě někdo nespravedlivě měřil míru dutou (obilnou) či délkovou (loktovou), případně nespravedlivě vážil „váhu kořennú“ nebo cizoložil, odhalení podvodníci a hříšníci měli městu odevzdat 6 kop grošů jako pokutu. V případě cizoložství mohly být některé případy nejprve prošetřeny vrchností a poté se rozhodlo, zda je třeba platit pokutu. Spojení ustanovení o sankcích za šizení při obchodu a o postupech při posuzování viny osob provozujících sexuální styk mimo svazek manželský v jedné listině je značně překvapivé. Toto ustanovení nepochybně vycházelo z aktuálních potřeb města Žlutic, kde se nejspíš za Janova panování rozbujely podvody a neřesti. V případě sankcionování cizoložství však rovněž můžeme tento Janův krok interpretovat jako projev jeho utrakvistické prudernosti. Kromě představitelů města nalezneme mezi svědky tohoto právního pořízení všech pět Janových synů: Jaroše, Jana Illburka, Jakuba, Jindřicha a nejmladšího Jana.⁴⁶⁴ Hned o tři dny později rozdělil Jan mezi těchto pět svých synů své převážně severočeské majetky, o čemž pojednáme v následující kapitole.

Na sklonku 60. let se v kraji kolem Žlutic naplno rozhořely boje mezi příznivci krále Jiřího a jeho odpůrci z řad katolické šlechty. Mezi straníky Jiřího z Poděbrad stále nalézáme Jana z Vřesovic, ač jsme o vzájemných vztazích mezi Janem a Poděbradem již dlouho neslyšeli. Zda se však Jan aktivně účastnil bojů proti Jiříkovým nepřátelům, jak tvrdí Pelant, nevíme.⁴⁶⁵ Mocný katolík Jindřich z Plavna, Janův soused, nemohl Jana ve své blízkosti snést,

⁴⁶¹A. SEDLÁČEK, Hradý XIII, s. 211; J. ÚLOVEC, Hrad Hrádek a tvrz a zámek Štědrá, s. 7.

⁴⁶²J. MACEK, Jiří z Poděbrad, s. 177.

⁴⁶³A. SEDLÁČEK, Hradý XIV, s. 206.

⁴⁶⁴CIM IV/2, s. 129-130, A. SEDLÁČEK, Hradý XIII, s. 207; R. URBÁNEK, Věk poděbradský III, s. 783.

⁴⁶⁵Jan PELANT, Města městečka západočeského kraje, Plzeň 1984, s. 51, 283.

leč na něj samotného si netroufl, jelikož jistě dobře věděl o síle opevnění Žlutic, střežených navíc třemi hrady. Jindřichův útok na Vřesovce, který provedl v kooperaci s křižáky, byl zákeřný, neboť si za oběť své agrese zvolil obyvatele nehrazeného městečka Útviny na Žluticku, tedy Janovy poddané. Jan nehodlal nechat své přeživší poddané ve vypáleném městě, a proto požádal krále Jiřího, aby mu povolil opevnění nedaleké osady při tvrzi v Toužimi hradbami a příkopy a na Toužimi přenesl všechna privilegia, kterými Útvinští disponovali. Král Jiří Janovi ve všech jeho požadavcích vyhověl a 8. července roku 1469 vydal pro Jana potvrzující listinu. Z Toužimi se tedy zmíněnou listinou stalo město. Z listiny se současně dozvídáme, že Toužim i Útvina náležely Vřesovcům pouze jako zástavní majetky. Oficiálně patřily milevskému klášteru, který je držel před husitskými válkami.⁴⁶⁶

Tehdy snad mohla být toužimská tvrz přestavěna na hrad, který se později nazýval „Janův zámek“.⁴⁶⁷ Dle Sedláčka nebyl oním Janem, který žádal krále Jiřího o městské právo Jan starší, nýbrž jeho nejmladší syn Jan zvaný Žlutický.⁴⁶⁸ To mi přijde nepravděpodobné s ohledem na to, že Jan Žlutický se poprvé objevuje až roku 1467 při dělení majetků mezi bratry Vřesovci a musel být tudíž v této době velmi mladý. Přestože právě tento Jan měl získat do svého vlastnictví Toužim, k předání Toužimi došlo až poté, co se mladý Jan oženil. V roce 1469 ještě ženatý nebyl, pročež se s žádostí o udělení městského práva se na krále Jiřího musel obrátit jeho otec, který se ostatně s králem znal. Křižáky ze severozápadních Čech posléze vyhnal Viktorin z Poděbrad, jehož do tohoto kraje vyslal jeho otec král Jiří. V pracích některých historiků se objevil názor, že při těchto válečných operacích mu byl ku pomoci právě náš Jan z Vřesovic. Pro takovéto tvrzení bohužel schází opora v pramenech, ale účast starého Jana na bojích proti Jiřího nepřátelům v kraji se zdá být pravděpodobná.⁴⁶⁹

V roce 1472 se Jan nechal naverbovat do služeb saských Wettinů a to za roční žold 100 zlatých rýnských. Společně s ním se do saských služeb tehdy dostali i Bohuslav ze Švamberka nebo Burian II. z Gutštejna.⁴⁷⁰ V následujícím roce byl již opět doma ve Žluticích.

⁴⁶⁶CIM IV/2, s. 137-138; A. GROSS, Dějiny Karlovarského kraje, s. 75-76; M. SEDLÁK, Historický průvodce Karlovarskem, s. 55; J. PELANT, Města městečka západočeského kraje, s. 287-288; Antonín MAŘÍK, Toužim a Útvina – stručné dějiny dvou západočeských městeček, in: Historický sborník Karlovarska I, Karlovy Vary 1993, s. 59-60, 64; Jiří SCHIERL, Útvina. Dějiny města a obce 1397-1997, Útvina 1997, s. 9-10.

⁴⁶⁷M. URBAN, Zur Geschichte der Burg und Stadt Theusing, s. 108-109.

⁴⁶⁸A. SEDLÁČEK, Hrady XIII, s. 219.

⁴⁶⁹A. GROSS, Dějiny Karlovarského kraje, s. 73.

⁴⁷⁰Politische Korespondenz des Kurfürsten Albrecht Achilles I., ed. F. PRIEBATSCH, Leipzig 1894, s. 304 – zde Jan nazýván Jakoubkem (!); Uwe TRESP, Nachbarschaft zwischen Erbeinug und Hegemoniestreben: Die Wettiner und Böhmen 1471-1482, in: Miloš ŘEZNÍK (ed.), Grenzraum und Transfer. Perspektiven der Geschichtswissenschaft in Sachsen und Tschechien, Berlin 2007, s. 57; J. JÁNSKÝ, Hroznatovci a páni z Gutštejna, s. 147.

Tehdy totiž přišli za Janem žlutičtí měšťané a žádali jej, aby jim potvrdil právo svatomartinského platu, které již dříve potvrzoval Janův otec. Dále měšťané Jana žádali, aby směli své statky v okolí města svobodně prodávat, aby o soudních záležitostech ve městě rozhodovali pouze konšelé a potvrdil jim všechna jejich privilegia.⁴⁷¹ Jan nejspíš s potvrzením privilegií pro Žlutické doposud otálel, jinak by nebylo třeba takovouto žádost sepisovat. Zda Jan Žlutickým vyhověl, se již nedozvídáme, ale pravděpodobně ano, neboť na základě ostatních pramenů k Janovu životu můžeme usoudit, že mu na jeho poddaných skutečně záleželo. Dne 24. května 1474 prodal Jan pražský dům U měsíce. Novými majiteli domu se stali panoš Jan z Plané, jeho manželka Brigita a Jíra Vojnar z Teplé s manželkou Anežkou. Je otázkou, proč tak učinil. Patrně proto, že na rozdíl od svého otce neměl potřebu příliš často zajíždět do Prahy a dům nepotřeboval. Jeden z Janových synů, který dům v Praze potřeboval, bude o několik let později požadovat od nových vlastníků jeho navrácení.⁴⁷²

Někdy na sklonku svého života měl Jan prošacovat truhlu jistého Radslava Angela, který tehdy projížděl Žluticemi. Nemáme žádné zprávy o tom, že se tato záležitost řešila za Janova života. Radslavův syn Žibřid se pak o několik let později soudil s Janovým nejmladším synem Janem.⁴⁷³

V průběhu druhé poloviny 70. let 15. století Jan z Vřesovic zemřel. U Sedláčka a Fleissnera se sice objevuje rok 1476, leč mohl zemřít i později. Někteří autoři uvádějí rok 1478, kdy již na Žluticích sídlil Janův nejmladší syn Jan.⁴⁷⁴ Pravděpodobnější se nám zdá právě rok 1478. Právě v tomto roce měl být „starému Jakoubkovi z Vřesovic“ (Janovi?) během závěrečné fáze války králů Vladislava a Matyáše odehnan dobytek z jeho panství.⁴⁷⁵ Jan mohl být rovněž hejtmanem markraběte Jana Braniborského, o kterém se několikrát zmiňuje ve své korespondenci.⁴⁷⁶ Vřesovci roku 1477 údajně uvažovali o tom, že město

⁴⁷¹SOA Karlovy Vary, fond Archiv města Žlutice, Památná kniha městské rady 1435-1648, fol. 49 – 50. Jan není v žádosti vyloženě jmenován, ale nad zápisem se nachází mladší poznámka „To muselo byti za pana ~~Jakoubka~~ Jana Wrzesowicz“. Srovnej M. NOSKOVÁ, Nástin správy poddanského města Žlutice, s. 39

⁴⁷²Josef TEIGE, Základy starého místopisu pražského (1437-1620) I. Staré město pražské I, Praha 1910, s. 403-404.

⁴⁷³AČ VIII, s. 461-462. Jan je v pŕuhonu nazýván „starým žlutickým pánem“.

⁴⁷⁴A. SEDLÁČEK, Hradý XIII, s. 207; A. SEDLÁČEK, Z Vřesovic, s. 1024. Sedláček si odporuje. Zatímco v Hradech píše o smrti Jana z Vřesovic roku 1476, v hesle v Ottově slovníku uvádí rok 1478 (!); K. FLEIßNER, Dějiny města Žlutice, s. 22; Srovnej s listinou z roku 1478: Národní archiv Praha, fond Úřad desk zemských – listiny (1351-1526), signatura 771. Dostupné online na stránkách: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/DZ/771/charter?q=v%C5%99esovic> (19. 12. 2014).

⁴⁷⁵Politische Korespondenz des Kurfürsten Albrecht Achilles II., s. 362; J. JÁNSKÝ, Kronika česko-bavorské hranice IV, s. 192. Jánský identitu „Jakoubka“ nijak neřeší.

⁴⁷⁶Srovnej Politische Korespondenz des Kurfürsten Albrecht Achilles II, s. 385, 421, 660.

Žlutice prodají, a to Gutštejnům a Švamberkům. Z prodeje však nakonec sešlo. Je otázkou, zda lze vztáhnout zprávu o tomto domnělém úmyslu ještě k Janovi anebo už k jeho synům⁴⁷⁷

6.4. Hodnocení Jana z Vřesovic

Jan z Vřesovic je poněkud záhadnou postavou českých dějin. Za života svého otce se účastnil jednání, bojů i soudů téměř vždy po otcově boku. Až do roku 1462 byl tedy otcovou pravou rukou. Jakoubek Janovi postupně svěřoval správu nad svými panstvími. Bohužel nám z nemnoha dochovaných pramenů nevysvítá příliš jasně Janova individualita. Otcova smrt představovala pro Jana důležitý zlom, neboť se stal jako jeho jediný syn hlavou rodu. Zdá se nám, že Jan se od svého bojovného otce v mnoha ohledech lišil. Spíše než vysoké politice a bojům se věnoval hospodaření na svých panstvích. Dá se snad říct, že mu záleželo na jeho poddaných a snažil se, aby jim byl dobrým pánem. Janova „neúčast“ na velkých dějinách nejspíše zapříčinila, že rod Vřesovců oproti jiným rodům načas v politické sféře poněkud stagnoval. Je otázkou, zda lze tuto stagnaci považovat vyloženě za úpadek rodu. Rod se sice nepohyboval na politické scéně a to ani na regionální úrovni, za to si udržel své majetky. Jan byl věrným straníkem krále Jiřího. Věrnost Poděbradovi se mu vyplatila pouze v jednom případě a to ve chvíli, kdy mu král Jiří povolil povýšení Toužimi na město. Janovi rod Vřesovců vděčil zejména za to, že se značně rozrostl. Kdysi mohutné panství vytvořené Jakoubkem, jež Jan zdědil, se ještě za Janova života roztříštilo mezi pět Janových synů. Někteří z nich byli v rámci svého postavení úspěšní, jiní méně. Než se zaměříme na osudy Janových synů a vnuků, vrátíme se k již zmiňované smlouvě, v níž si bratři z Vřesovic na základě otcova svolení rozdělili jim svěřené majetky.

⁴⁷⁷ AČ VI, s. 146-147; J. JÁNSKÝ, Hroznatovci a páni z Gutštejna, s. 160-161.

7. Dělení majetků mezi bratry Vřesovci roku 1467

Jan z Vřesovic se v době, kdy již všech jeho pět synů dosáhlo plnoletosti, rozhodl, že se spokojí s držbou Žlutic a přilehlého okolí a své zbyvající statky daroval synům, kteří se dohodli, kterak si tyto majetky rozdělí. K dělení mohutného dominia Vřesovců došlo 19. února roku 1467.⁴⁷⁸ Nejstarší syn, Jaroš z Vřesovic, se stal držitelem hradu Kyšperka s veškerým příslušenstvím. Dále Jaroš dostal předlické a klíšské zboží a dvory v Bohosudově a Moravěvsi s příslušenstvím s výjimkou jednoho lánu, který Jarošův děd „nebožtík pan Jakub“ připojil k Dlažimi. Jarošovi potomci se poté nazývali Kyšperští z Vřesovic.⁴⁷⁹

Druhorozený syn, Jan Illburk, získal Strupčice, Žalany, Chanice (Lkanice, Ohauczie?), Liběšovice, Roudníky (Roudník), Věšťany, les Dubí, který dosud náležel ke kostomlatskému panství, a vinici zvanou Obruská. Povšimněme si toho, že mezi jeho majetky není v této době žádný hrad. Dle Janova přízviska se jeho rodové větvi začalo říkat Illburkové z Vřesovic, popřípadě Doubravští z Vřesovic dle hradu, který Jan založil.⁴⁸⁰

Hrad a ves Kostomlaty se staly majetkem třetího syna, Jakuba z Vřesovic, přičemž tento Jakub držel od nynějška rovněž k hradu příslušející (leč v listině nejmenované) vesnice a další příslušenství v podobě luk, lesů, rybníků, potoků, hor, dolů. Dále získal člověka s vdovou (?) v Dolních Zálezlech a příslušenství tohoto statku s výjimkou již zmíněného lesa v Dubí. Jakubovi potomci vešli do dějin jako Kostomlatští z Vřesovic.⁴⁸¹

Janův čtvrtý syn, Jindřich z Vřesovic, se stal majitelem Dlažimi (dnes Blažim), Sušan, Třeskolup, Vrbic, Skršína, Chabařic (dnes Chabařovice), Lahovic a Řisut a rovněž mu náležel plat z Moravěvsi. Jindřichovi potomci se později nazývali Brožanskými z Vřesovic.⁴⁸²

Nejmladší syn Jana z Vřesovic, rovněž Jan, měl získat ves Toužim na Žluticku s tvrzí, rybníky, mlýny a lesy, tvrz Bukovinu, Pochvalov (kromě platu z Moravěvsi), Podlesice, plat

⁴⁷⁸ Národní archiv Praha, fond Úřad desk zemských-listiny (1351-1526), signatura 474. Dostupné online na stránkách: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/DZ/474/charter?q=v%C5%99esovic> (12. 2. 2015); UBT, s. 343-345; SČPLL 2., s. 512; P. PEER, Dějiny Teplicka do roku 1848, s. 33-34. Peer dělení majetků mezi bratry z Vřesovic posouvá z neznámých důvodů do roku 1468.

⁴⁷⁹ Hrad Kyšperk se nachází v blízkosti Krupky (okr. Teplice); Předlice a Klíž – dnes části města Ústí nad Labem; Bohosudov – součást Krupky, blízko hradu Kyšperka (okr. Teplice); Moravěves (okr. Most).

⁴⁸⁰ Strupčice (okr. Chomutov); Žalany (okr. Teplice), Chanice (Lkanice, Ohauczie) – nelokalizováno; Liběšovice (snad Liběšovice, Blšany, okr. Louny); Roudník (dnes Roudníky, okr. Ústí nad Labem); Věšťany, (Věšťany, Modlany, okr. Teplice), Les u Dubí – snad Dubí (okr. Teplice).

⁴⁸¹ Kostomlaty pod Milešovkou (okr. Teplice); Dolní Zálezly (okr. Ústí nad Labem).

⁴⁸² Blažim (okr. Louny); Sušany (Sušany, Strupčice, okr. Chomutov); Třeskolupy (Třiskolupy, zaniklá ves u Postoloprta, okr. Louny); Vrbice (Není jasné, o které Vrbice se jedná. Možná Vrbice, okr. Litoměřice nebo Vrbice, okr. Karlovy Vary.); Skršín (okr. Most); Chabařovice (okr. Ústí nad Labem); Lahovice (Lahovice, Libčeves, okr. Louny); Řisuty (okr. Kladno); Moravěves (okr. Most).

ze Zlovědic a Obrovice. V případě Jana je navíc ustanoveno, že se toužimským pánem stane až poté, co se ožení. Před svatbou se měl o své budoucí nevěstě ještě poradit s otcem. Pokud by však dříve zemřel, jeho díl měl opět připadnout otci. Starý Jan z Vřesovic k Toužimi navíc touto listinou připojil příjmy z blízkého městečka Útviny, konkrétně měly být mladému Janovi odevzdávány slepice a vajíčka. Budoucí toužimský pán měl rovněž pobírat plat z útvinského řeznictví.⁴⁸³

Listina končí ustanovením, dle kterého žádný z bratří po ostatních nedědí a ani nemá o majetky ostatních nijak usilovat, avšak je zde možnost některé z majetků jinému z bratří zapsat. V případě, že by některý z bratrů zemřel, měl potomka či potomky a pokud by stále ještě žil starý Jan z Vřesovic, měl se Jan dítěte či dětí ujmout a jeho či jejich majetky spravovat. Pokud by však již otec Jan nežil, o případného potomka či potomky a jejich dědictví se měli starat dosud žijící bratři společně. Rovněž bylo ustanoveno, jak postupovat, kdyby některý z bratrů zemřel bez potomků. Žil-li by ještě starý Jan, majetky zesnulého syna by připadly opět jemu a nežil-li by, pak by je získali pozůstalí bratři nebo jejich dědicové. K listině přivěsilo své pečeti všech pět bratrů, jejich otec Jan a dále Jenc mladší z Janovic na Petršpurce, hejtman žateckého kraje Jan Hasištejnský z Lobkovic a Bušek Kaplíř ze Sulevic na Milešově, tedy noví sousedé pěti bratrů. Všechny pečeti se dochovaly. Pečeti bratrů Vřesovců a jejich otce jsou téměř identické.⁴⁸⁴

Tato listina vznikla nepochybně jako prevence proti případným majetkovým sporům mezi bratry. Jak se záhy dozvíme, její funkce se výsledku minula účinkem. Kromě toho, že je tato listina zajímavým vzhledem do problematiky dělby šlechtického majetku je pro nás zcela stěžejním pramenem, neboť od vydání této písemnosti vystupovali jednotliví bratři a poté jejich potomci jako na sobě navzájem nezávislí solitéři, které již pojil pouze jejich původ a erb se znamením zlatého půlměsíce v modrém poli. Přesto můžeme tvrdit, že generace pozdně středověkých Vřesovců si ještě byly dobře vědomy charakteru příbuzenství a potomci pěti bratrů Vřesovců byli jakožto bratranci v častých stycích. Následující kapitoly budou tedy věnovány pěti nově vzniklým rodovým větvím a jejich osudům. Je až překvapivé, nakolik charakter, rozsah i umístění nově nabytých majetků těchto pěti bratří námi sledované „subjekty“ determinoval, popřípadě i limitoval.

⁴⁸³Toužim (okr. Karlovy Vary); Bukovina (zaniklá ves ve vojenském prostoru Hradiště, okr. Karlovy Vary); Pochvalov (okr. Rakovník); Podlesice (Podlesice, Veliká Ves, okr. Chomutov); Zlovědice (Zlovědice, Krásný Dvůr, okr. Louny); Obrovice (Obrovice, Hradiště, okr. Karlovy Vary); Útvina (okr. Karlovy Vary).

⁴⁸⁴O pečetích viz příslušná kapitola.

8. Kyšperští z Vřesovic

8.1. Jaroš Kyšperský z Vřesovic

Se jménem Jaroše z Vřesovic se setkáváme již v roce 1432 během uzavření příměří mezi Jakoubkem z Vřesovic a Mosteckými. Jak jsme již zmínili v kapitole o Jakoubkovi, dotčený Jaroš bude nejspíše Janem z Vřesovic, neboť Jaroš byl v této době jistě malým dítětem, pokud už žil. Dobu narození Jaroše z Vřesovic můžeme teoreticky klást do 30. let 15. století.

První spolehlivou zmínkou o Jarošovi je jeho opověď saskému knížeti Fridrichovi, kterou vydal společně s bratrem Janem Illburkem v souvislosti s opovědí jejich děda Jakoubka. To, že opověď byla spíše pouhým gestem, jež mělo donutit knížete Fridricha k mírovým jednáním, nežli skutečným vypovězením nepřátelství, pro nás nyní není důležité.⁴⁸⁵ Snad již v této době mohl být Jaroš ženatý, přestože o jeho manželce Barboře z rodu Fictumů máme jedinou zmínku, a to až z roku 1498, kdy již byla Barbora mnoho let vdovou.⁴⁸⁶ V březnu roku 1462 udělil král Jiří Jarošovi privilegium, dle kterého směl vykoupit dvůr v Bohosudově (dnes součást města Krupky) od „školmistra“ Hanuše. Pokud by však některý z budoucích králů rozhodl, že Bohosudov, kdysi majetek teplických jeptišek, náleží teplickému klášteru, měl se dotčený dvůr klášteru navrátit a klášter měl z platu dvora dávat Jarošovi či jeho potomkům 100 kop grošů, leč není stanoveno v jakém termínu či termínech. K prospěchu Jaroše a jeho potomků bylo jisté to, že teplický klášter již obnoven nebyl.⁴⁸⁷ Mezi lety 1463-1465 podporoval Jaroš společně s bratrem Janem Illburkem svého otce Jana během sporů o Štědrý hrádek.⁴⁸⁸ V únoru roku 1465 daroval král Jiří Jarošovi za jeho služby plat ze dvou lánů pozůstalých po jakémisi Petrovi ze Šabenic. S Jarošem se posléze o tento plat soudil Kunát z Koporče.⁴⁸⁹

Přestože nemáme žádnou přímou zprávu o tom, že by Jaroš kdy válčil, několik zpráv tomu nasvědčuje. Sedláček Jaroše na jejich základě považoval za udatného bojovníka. První takovou zprávu je usnesení o skladbě krajských hotovostí z roku 1470, nařízené králem Jiřím, jenž tak chtěl zreformovat zemskou obranu. Jaroš z Kyšperka je v tomto usnesení

⁴⁸⁵UBT, s. 152.

⁴⁸⁶UBT, s. 328.

⁴⁸⁷Národní archiv Praha, fond Úřad desk zemských – listiny (1351-1526), signatura 769. Dostupné online na stránkách: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/DZ/769/charter?q=v%C5%99esovic> (19. 12. 2014); UBT, s. 153, srovnej Zbytky register, s. 259. Ve Zbytcích register zaměnil editor Jaroše a Jana z Vřesovic; F. BERNAU, Studien und Materialien, s. 137; P. PEER, Dějiny Teplicka do roku 1848, s. 38.

⁴⁸⁸AČ III, s. 570.

⁴⁸⁹AČ XXXVII/2, s. 1603-1604.

připomínám jako jeden ze šlechticů v litoměřickém kraji, kteří zde byli pověřeni sestavením vojska, jež mělo být tvořeno 500 pěšimi, 50 jezdci a 27 vozy. S ohledem na to, že Jaroš je v této písemnosti ve společnosti devíti dalších šlechticů, si nemůžeme myslet, že by počet jím dodaných mužů do tohoto vojska byl nějak zvlášť závratný.⁴⁹⁰ Je sice velmi pravděpodobné, že Jaroš zasáhl do válek králů Jiřího a Vladislava s Matyášem Korvínem, leč bohužel v tomto případě narážíme na pramenné vakuum.

Roku 1473 zapsal král Vladislav Jarošovi 400 kop grošů na předlické a klíšské panství (tj. zboží).⁴⁹¹ V říjnu téhož roku psali kurfiřti Arnošt a Albrecht saskému knížeti Fridrichovi o svých sporech s Jindřichem z Rabštejna. Mimo jiné se zde píše o tom, že královna (rozuměj královna-vdova Johana z Rožmitálu) se setkala v Teplicích s mnohými pány, jejichž jména jsou pisatelům známa, ale značně je zkomolili. Mezi těmito jmény rozeznáváme i Jaroše (Jerish) a „Illburčika“, tedy Jana Illburka (Illeburczchen), kteří jsou pisateli označeni jako „synové Jakoubkovi“, což nás nijak nepřekvapuje, neboť všichni Vřesovci byli v německém jazykovém prostředí známi jako „Jakoubkové“. Starý Jan z Vřesovic navíc patrně Sasům nebyl příliš znám.⁴⁹²

V srpnu roku 1477 ohrožovaly poddané Jaroše i jeho souseda Těmy z Koldic na Krupce nájezdy rytíře Valčíka z Bärensteinu, na kterého si oba stěžovali saským knížatům.⁴⁹³ Když psal v květnu 1478 Jan Weikhart kurfiřtu Arnoštovi a vévodovi Albrechtovi o novinkách z Čech, mimo jiné se zmínil o tom, že Jaroš z Kyšperka a Bušek Kaplíř ze Sulevic se vrátili z Prahy, odtud pokračovali do Teplic a potom jel Jaroš domů na Kyšperk, v důsledku čehož se neúčastnil jednání obou českých králů, tedy Vladislava Jagellonského a Matyáše Korvína. Dozajista jsou oním jednáním králů myšleny přípravy na uzavření míru. Weikhartův list je typickou ukázkou středověkého zpravodajství, autor této relace doslova skáče z jednoho tématu na druhé. Rovněž se v něm vyskytuje mnoho obtížně pochopitelných pasáží, které editor textu označil otazníky.⁴⁹⁴ V listopadu téhož roku potvrdil král Vladislav Jarošovi a jeho nejmladšímu bratrovi Janu Žlutickému zástavní držbu hradu Kyšperka. Toto potvrzení vydal král na základě Jarošovy osobní žádosti a také proto, že mu Jaroš ukázal listiny předchozích majitelů hradu, tedy pražských arcibiskupů, Rytkéře z Polenska a jeho synů a rovněž Jarošova děda Jakoubka a otce Jana. Hrad Kyšperk neměl být vyplacen za

⁴⁹⁰AČ IV., s. 444; J. MACEK, Jiří z Poděbrad, s. 212.

⁴⁹¹Zbytky register, s. 284.

⁴⁹²UBT, s. 160-161. O sporech saských knížat a Rabštejna viz kapitola o Janu Illburkovi z Vřesovic.

⁴⁹³UBT, s. 256.

⁴⁹⁴UBT, s. 167-168; Politische Korespondenz des Kurfürsten Albrecht Achilles II., ed. F. PRIEBATSCH, Leipzig 1897, s. 362; P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, Velké dějiny zemí Koruny české VI, s. 435.

života nejstarších synů Jaroše a Jana, tedy Jakuba Kyšperského a Buriana Žlutického.⁴⁹⁵ V lednu 1479 se soudil Jindřich z Vřesovic se svými bratry Jarošem, Janem Illburkem, Jakubem a Janem, leč není nám bohužel příliš jasné z jakých důvodů. Svou roli snad sehrála Jindřichova rozpínavost. Rozsudek zněl v tom smyslu, že Jindřich své bratry do budoucna již ze stejných příčin, které přesně neznáme, pohánět neměl.⁴⁹⁶

Dne 9. ledna 1480 uzavřeli žlutičtí měšťané s Jarošem jakožto nejstarším synem Jana z Vřesovic smlouvu. V případě, že by jejich pán Jan Žlutický z Vřesovic zemřel dříve než Jaroš, nesměli žlutičtí měšťané pustit na městský hrad nikoho jiného nežli Jaroše a měli mu slíbit človecenství.⁴⁹⁷ V následujícím roce došlo v Čechách k verbování vojsk, která měla snad vytáhnout proti biskupovi Filipovi z Henneberka. Z žateckého kraje se účastnili tohoto verbování i „čtyři Jakoubkové“, kteří byli ve stejném kontingentu jako Fictumové. Tento kontingent sestával z 1000 mužů a 100 vozů.⁴⁹⁸ Jedním z těchto „Jakoubků“, jak se v německy psaných pramenech označovali příslušníci rodu Vřesovců, mohl být i Jaroš.

Když v květnu roku 1482 uzavřel Vladislav Jagellonský smlouvu s kurfiřtem Albrechtem a vévodou Arnoštem a slíbil jim vojenskou pomoc v podobě 1000 jezdců a 4000 pěších po dobu šesti týdnů, neboť oni mu ji v čase bojů s Matyášem Korvínem také poskytl, mezi svědky tohoto pořízení nacházíme i Jaroše.⁴⁹⁹ Zda se pak Jaroš vydal do boje, s jistotou říci nemůžeme. V lednu následujícího roku se Jaroš a jeho bratr Jan (patrně Jan Žlutický, nikoliv Jan Illburk) přeli s Markétou z Údrče kvůli hradu Křečovu. Markéta z Údrče byla poručnicí Jindřicha z Údrče, který dotčeným bratrům prodal kromě Křečova i ves Skytaly, aniž by o tom Jindřichova poručnice věděla. Hrad i ves měly být navraceny paní Markétě. Král Vladislav navíc ustanovil, že pokud oba bratři hrad nějak přestavovali či opravovali, mají si o tom nechat od svých přátel vystavit listy a na jejich základě jim měl Jindřich z Údrče zaplatit za vyložené náklady.⁵⁰⁰ V průběhu roku 1485 měl Jaroš spolu se svými bratry údajně získat nějaká manská práva k hradu Tolštejnu u Varnsdorfu, což bude pro události

⁴⁹⁵Národní archiv Praha, fond Úřad desk zemských – listiny (1351-1526), signatura 771. Dostupné online na stránkách: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/DZ/771/charter?q=v%C5%99esovic> (21. 12. 2014); Zbytky register, s. 297; A. SEDLÁČEK, Hradý XIV, s. 336.

⁴⁹⁶AČ VII, s. 519.

⁴⁹⁷SOA Karlovy Vary, fond Archiv města Žlutice, Památná kniha městské rady z let 1444-1584, fol. 50.

⁴⁹⁸Politische Korespondenz des Kurfürsten Albrecht Achilles III., Leipzig 1898, s. 104; J. JÁNSKÝ, Kronika česko-bavorské hranice V., s. 22; J. JÁNSKÝ, Hrozatovci a páni z Gutštejna, s. 172.

⁴⁹⁹UBT, s. 170-172, F. PALACKÝ, Dějiny V, 643-644.

⁵⁰⁰AČ VIII, S. 413; Jiří ÚLOVEC, Zaniklý hrad Křečov, in: Sborník okresního archivu v Lounech VII, Louny 1995, s. 48.

následujících let důležité.⁵⁰¹ Na jaře 1486 poháněla vdova po Janu Illburkovi Eliška z Landštejna ke komornímu soudu manželovy bratry Jaroše, Jakuba, Jindřicha a Jana. Čtyři pozůstalí bratři totiž usilovali o majetky po zemřelém bratrovi. Samozřejmě však neuspěli, neboť Jan Illburk měl potomky, jejichž zájmy jejich matka Eliška obhájila.⁵⁰² Téhož roku v listopadu Jaroš postoupil ústeckému faráři plat z Předlic.⁵⁰³ V červnu 1487 se bratři Jaroš, Jindřich a Jan soudili s pánem hradu Tolštejna Haugoltem ze Šlejnic, snad na základě svých již zmiňovaných domnělých manských práv k tomuto hradu. Na Šlejnice si stěžovali i další tolštejnští manové, neboť jim vadilo, že Šlejnic je stejně jako oni pouhým rytířem a vadilo jim, že někdo, kdo jim byl rovný, měl stát nad nimi. Proto prosili krále Vladislava, aby přijal many pod sebe nebo aby udělil Tolštejn někomu z panského stavu. Pan Haugolt se však obhájil, neboť prý za Tolštejn zaplatil značnou sumu, a proto bylo manům nařízeno, aby se Šlejnicovi podřídili.⁵⁰⁴ Poslední zmínka o Jarošovi je z března 1488, kdy Jindřich z Vřesovic poháněl Jaroše k zemskému soudu, leč dotčený Jaroš tehdy zemřel, čím dle slov zápisu „ten puohon také umřel“. Před svou smrtí stihl Jaroš ještě jmenovat svého bratra Jana poručníkem. Když Jaroš zemřel, Janovo poručnictví pominulo.⁵⁰⁵ Muselo se jednat o nejmladšího bratra Jana Žlutického, neboť Jarošův bratr Jan zvaný Illburk již tehdy nežil. Kromě vdovy Barbory z Fictumu po sobě Jaroš zanechal tři syny: Jakuba, Albrechta a Václava.

8.2. Jakub Kyšperský z Vřesovic

8.2.1. Jakub pánem na Valči a krajským hejtmanem

První písemná zmínka o Jakobovi pochází z roku 1478, kdy král Vladislav potvrzoval jeho otci Jarošovi a strýci Janovi mladšímu z Vřesovic zástavní držbu hradu Kyšperka. Jak již víme, Kyšperk neměl být ze zástavy vyplacen ani za života Jarošových synů Jakuba a Albrechta a Janova syna Buriana.⁵⁰⁶ Z toho můžeme usoudit, že Václav, bratr Jakuba a Albrechta, tehdy ještě patrně nebyl na světě. Bratři Jakub a Albrecht se snad mohli narodit v průběhu 70. let 15. století. Pak se Jakub z pramenů na čas ztrácí. Za života svého otce nejspíš nijak nezasahoval do jeho záležitostí. Po otcově smrti roku 1488 patrně drželi hrad

⁵⁰¹RTT II, s. 330-331; A. SEDLÁČEK, Hradý XIV., s. 336. Sedláček vyslovil své podivení nad ziskem těchto práv, které se i nám zdá být poněkud podezřelé. Srovnej AČ XXXVII/2, s. 1534.

⁵⁰²AČ VIII, s. 434 Podrobněji viz kapitola o Janu Illburkovi.

⁵⁰³Urkundenbuch Aussig, s. 187; F. BERNAU, Studien und Materialien, s. 96.

⁵⁰⁴AČ XI, s. 422; AČ XXXVII/2, s. 1606-1607; DD VIII, s. 223; srovnej A. SEDLÁČEK, Hradý XIV, s. 120.

⁵⁰⁵AČ XIX., s. 538; RTT I, s. 167-168; Srovnej A. SEDLÁČEK, Hradý XIV., s. 336. Sedláček tvrdí, že Jaroš zemřel již v roce 1478.

⁵⁰⁶Národní archiv Praha, fond Úřad desk zemských – listiny (1351-1526), signatura 771. Dostupné online na stránkách: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/DZ/771/charter?q=v%C5%99esovic> (21. 12. 2014); Zbytky register, s. 297.

Kyšperk společně bratři Jakub, Albrecht a snad i malý Václav nebo jejich matka Barbora, rozená z Fictumu. Dle soudu některých historiků Jakub záhy prodal bratrům svůj díl dědictví po otci a vydal se svou vlastní cestou. Jakubova motivace k vzdání se svého dílu je nejasná. Snad se chtěl vyvarovat případných majetkových sporů s bratry a stát se svým vlastním pánem. Nejspíš někdy v průběhu 90. let 15. století či na samém počátku století 16. prodal Jan z Doupova Jakobovi ves Valeč s tvrzí či hrádkem, která se nacházela na rozhraní Loketska a žateckého kraje.⁵⁰⁷ Tak získal Jakub potřebné zázemí a začal se psát jako Jakub z Vřesovic na Valči.

Spory s předchozím majitelem Valče na sebe nenechaly dlouho čekat. V listopadu 1503 řešil komorní soud spor mezi Janem z Doupova a Jakubem Kyšperským z Vřesovic na Valči. Jan z Doupova, který Jakobovi Valeč prodal, si stěžoval na to, že Jakub si přivlastňoval kněžský plat z Valče, ačkoliv ten měl dle jejich smlouvy náležet Doupovcovi. Komorní soud rozhodl ve prospěch Jana z Doupova, neboť ten se prokázal cedulí (tj. smlouvou), dle níž mu měl skutečně onen plat náležet. Komorní soud však Jakobovi Kyšperskému nijak nebránil, aby se odvolal k soudu zemskému.⁵⁰⁸

Na počátku 16. století vrcholila tzv. loketská válka mezi Šliky na straně jedné a loketskými a varskými měšťany a many loketského hradu na straně druhé. Proti Lokti se v létě roku 1505 vydalo ohromné vojsko pod vedením nejvyššího purkrabího Jindřicha z Hradce, aby bylo dosaženo spravedlnosti pro many a měšťany, kterým Šlikové zasahovali do jejich práv. Vojsko sestávalo z 3500 pěších, 200 vozů a 150 jezdců. V tomto vojsku byl i „Jakub z Valče“ v doprovodu značně skromném, byl zde s pouhými dvěma pěšáky, což je ve srovnání s Jakobovým strýcem Jindřichem z Vřesovic, který přišel k Lokti se 17 pěšimi a dvěma jezdci poněkud málo. Jindřich nebyl jediným členem Jakobovy rodiny, se kterým se setkal před Loktem. Byli zde rovněž oba Jakobovi bratři a dva z jeho bratranců, Vilém Doubravský a Kryštof Kostomlatský.⁵⁰⁹ Co se týče vojenských událostí na počátku 16. století, které se odehrávaly na území dnešního Karlovarského kraje, nemůžeme vyloučit, že se Jakub mohl účastnit obléhání hradu Libá u Chebu, v němž se ukrývali nepřátelé města Chebu Jiří Cedvic a Enderle z Bachu. V červnu roku 1509 stanula vojska města Chebu a jeho spojenců před Libou a mezi spojenci Chebských nacházíme také Jindřicha z Plavna, pány ze

⁵⁰⁷A. SEDLÁČEK, Z Vřesovic, s. 1026; A. SEDLÁČEK, Hrady XIII, s. 213, A. SEDLÁČEK, Hrady XIV, s. 336; J. ÚLOVEC, Hrady, zámky a tvrze na Ústecku, s. 91.

⁵⁰⁸AČ XIII, s. 46.

⁵⁰⁹AČ VI, s. 317-318; A. SEDLÁČEK, Hrady XIII, s. 25-26.

Švamberka, Šliky a jakéhosi pana Vřesovce. Pravděpodobnější však je, že panem Vřesovcem byl již zmiňovaný Jindřich z Vřesovic, neboť jeho vztahy s Chebem byly intenzivnější.⁵¹⁰

V listopadu 1511 poháněl Jakuba k soudu žatecký měšťan Martin Hošťálek. Jakub byl totiž ručitelem (rukojmím) Ješka ze Strojetic a Hošťálek po něm požadoval zaplacení sumy 66,5 kop a deset grošů. Ješek dlužil nyní již zesnulé Hošťálkově manželce Anežce z Března, od níž si půjčil peníze na koupi vsi Hořetice. Původní suma, kterou měl Jakub uhradit Hošťálkově manželce, příslušnici rytířského stavu, která se stala měšťkou, byla 200 kop grošů. Hošťálek požadoval po Jakobovi peníze na základě manželčina kšaftu. Byl zde však rozpor mezi dvěma právními okruhy – právem zemským, kterému podléhal Jakub, a právem městským, pod které spadal Hošťálek. Hošťálkův nárok na dotčené peníze byl napadnutelný a byl skutečně napaden samotným dlužníkem Ješkem ze Strojetic. Hošťálek však i přesto dokázal svůj nárok obhájit, neboť tím, že si jej Anežka vzala, spadala pod městské právo, dle kterého mohla kšaftovat, komu chtěla. Soudci, mezi nimiž byl i Jakubův bratranec Vilém Doubravský z Vřesovic, tedy nakonec rozhodli v Hošťálkův prospěch.⁵¹¹

Koncem dubna 1512 se řešil spor mezi Jakubem Kyšperským a Jiříkem z Údrče. Součástí protokolu o řešení této pře jsou i výpovědi svědků, které částečně objasňují příčiny jejich vzájemné nevráživosti. Tito svědkové byli služebníky Údrčského. Spor se měl týkat formana, který na Vřesovcově panství údajně nezaplátil clo. Dle výpovědi poddaných Jiřího z Údrče Jakub z Vřesovic nařídil svým lidem, aby tohoto formana zajali.⁵¹² Jaké byly další osudy dotčeného formana, sice nevíme, leč tento konflikt mezi oběma šlechtici vyřešen nebyl, neboť v dubnu následujícího roku se Jakub s Jiřím opět soudili. Jako svědkové tentokrát vypovídali i Jakobovi lidé. Ve světle jejich výpovědí se dozvídáme, že lidé z Údrče poněkud fabulovali. Jakobovi lidé tvrdili, že Jakub zrovna obhlížel práci svých lidí v kamenolomu a seděl vedle nich na hromadě kamení. Najednou uslyšeli všichni křik, který se ozýval ze vsi. Jakub vyslal k místu, odkud se křik ozýval, jednoho z dělníků z kamenolomu, jistého Mikuláše Nikla z Valče. Ten zpozoroval formana, jehož zboží se chtěli zmocnit jezdci Jiřího z Údrče. Na to Jakub rozkázal, aby jeho lidé jezdce dohonili a skutečně se tak stalo ve vsi Skytaly u Valče. Náhle se z výpovědí Jakobových lidí ztrácejí jezdci, kteří vůz obklopovali, z čehož můžeme snad usoudit, že se polekali Jakobových lidí a z místa ujeli. Vůz byl Jakobovými lidmi zastaven. Sami jezdci tvrdili, že Jakobovi lidé jim formana „mocí vzali“.

⁵¹⁰Karl SIEGL, Die Fehde Egers mit Ritter Jorg von Zedwitz auf Liebenstein, in: MVGDB 55, 1917, s. 17 a 54, č. 105; srovnej J. BOUKAL, Rytíř Kryštof z Týna, s. 28.

⁵¹¹AČ XIX, s. 13-14.

⁵¹²AČ XIX, s. 120.

Ve výpovědi Jakubových lidí není jediná zmínka o clu, o němž dříve hovořili lidé pana Údrčského. Jakub měl záhy poslat několik svých služebníků k Jiřímu Údrčskému do Vroutku se vzkazem, že pokud má Údrčský s tímto formanem něco společného, Jakub nehodlá formanovi nijak bránit v další cestě. Dotčený forman byl ve skutečnosti služebníkem Jindřicha z Plavna, jmenoval se Hauzer či Hauczinar a vezl dva sudy vína, jakýsi záhadný „zamčený“ sud a pytel ořechů.⁵¹³ Bohužel vůbec netušíme, kterak spor mezi Jiřím a Jakubem dopadl. Přesto nám zprávy o tomto sporu dávají možnost nahlédnout do prostředí, v němž Jakub žil. Vztahy mezi Jakubem a jeho sousedy očividně nebyly ideální.

Na přelomu června a srpna 1514 se v Praze odehrával sněm, jehož součástí byly dle všeho i různé festivity, např. turnaje. Starý letopisec zaznamenal souboj mezi Jakubem Kyšperským a Zikmundem Barešem z Kamenice. Jakub Kyšperský v souboji zabil sokova koně (je otázkou zda úmyslně či omylem) a samotného soupeře, kterého jistě umírající kůň shodil, Jakub značně poranil. Bareš z Kamenice se pak Jakobovi vzdal, protože souboj již dále nepokračoval. Barešovo zranění se prý rychle zahojilo. Josef Macek považoval tento souboj za řešení sporu o čest, což z textu výslovně vyplývá.⁵¹⁴

Když psal v srpnu téhož roku Zdeněk Lev z Rožmitálu různým šlechticům v Čechách o příčině svolání krajských sněmů, kterou bylo ohrožení krále Vladislava, jedním z adresátů byl i „urozený a statečný rytíř“ Jakub Kyšperský jakožto jeden z hejtmanů žateckého kraje. Druhým hejtmanem žateckého kraje byl Šebestián z Weitmile na Chomutově.⁵¹⁵ Záhy psal Rožmitál oběma hejtmanům znovu, aby na krajském sněmu seznámili s jeho psaním všechny, kteří na sněm dorazí.⁵¹⁶ Na sklonku roku 1514 Jakub usoudil, že jeho ves Valeč je poměrně rozvinutá a jistě by si zasloužila, aby se stala alespoň městečkem. O povýšení Valče a o udělení privilegií Jakub požádal krále Vladislava a jeho prosby byly skutečně dne 2. prosince tohoto roku vyslyšeny. Kromě povýšení povolil král Jakobovi, aby se v městečku mohly vystavět budovy, potřebné k výrobě piva, tedy sladovna, pivovar a „ladunk“ (sklep, sklad?). Na základě Vladislavova privilegia se směli ve Valči usazovat řezníci, sladovníci, soukeníci, kováři, ševci, pekaři a jiní řemeslníci a obchodníci. Dále král Jakobovu městečku povolil střední trhy a jarmark, jenž měl trvat osm dní od svátku Jana Křtitele, a na trhovce, kteří by jeli na tyto trhy či na jarmark, se nemělo vztahovat žádné clo, pokud jeli do Valče po cestě z Žateckého kraje nebo po téže cestě z druhé strany směrem od Žlutic. Z listiny se současně

⁵¹³AČ XIX., s. 211-213 a 221.

⁵¹⁴Starí letopisové, s. 366. Srovnej J. MACEK, Jagellonský věk v českých zemích II, s. 127-128.

⁵¹⁵AČ VII, s. 63-64.

⁵¹⁶AČ VII, s. 70.

dozvídáme, že v době vydání listiny na tuto cestu žádné clo uvaleno nebylo a toto ustanovení má platit do budoucna, kdyby zde již někdo nějaké clo zavedl. Valečtí také získali právo pečetit zeleným voskem, přičemž na pečetidle mělo být znamení brány s mříží.⁵¹⁷ V polovině téhož měsíce, kdy vydal král Vladislav privilegium pro Valeč, psal Jakub chebské městské radě. Jeho list byl reakcí na nám neznámý list Chebských, v němž po Jakubovi požadovali, aby ze svého žaláře ve Valči propustil jakési vězně, patrně chebské měšťany. Jakub se hájil tím, že dotčení věžňové na jeho panství tropili různé nepravosti, začali prý „svodem všetečným“, pak zranili ve Valči hospodáře i hospodářku a dokonce uťali valečskému rychtáři prst. Jakub však Chebským slíbil, že pokud budou dotčení vězni potrestáni v Chebu, klidně je městu vydá, neboť chtěl s Chebem jakožto hejtman žateckého kraje udržovat dobré vztahy.⁵¹⁸ Poté se nám Jakub až do roku 1519 zcela ztrácí z pramenů.

8.2.2. Jakubův vzestup (leden 1519 – březen 1523)

Když v lednu roku 1519 zemřel římský císař Maxmilián, bylo zapotřebí zvolit nového panovníka. Zástupci stavů na sněmu v Praze se ještě v průběhu téhož měsíce usnesli na složení poselstva, které mělo odjet do Frankfurtu a jménem nedospělého krále Ludvíka odevzdat český kurfiřtský hlas Ludvíkovu pozdějšímu švagrovi a Maxmiliánovu vnukovi Karlu. Ludvík i stavové žili stále v naději, že Karel pojme za manželku Ludvíkovu sestru Annu, což se pak nestalo. Vůdcem výpravy byl zvolen nejvyšší kancléř Ladislav ze Šternberka na Bechyni. Kromě něj byli součástí poselstva Kryštof ze Švamberka, Radslav Beřkovský ze Šebířova a také Jakub z Vřesovic.⁵¹⁹ Je otázkou, proč byl součástí poselstva právě Jakub, o kterém jsme od konce roku 1514 nic neslyšeli a můžeme tak maximálně předpokládat, že se věnoval rozvoji městečka Valče a přestavbě tamní tvrze na pohodlnější a rozměrnější sídlo (hrad), jehož pozdějšími přestavbami vznikl barokní zámek, který je dosud ozdobou celého kraje. Rovněž nemůže vyloučit, že Jakuba schvátila dlouhodobá nemoc. Poselstvo se zatím na cestu nechystalo. V březnu toho roku Jakub zastupoval jistého Jana z Milošic, který se soudil s městem Žatcem kvůli majetkům, jež měl zdědit po jakémisi Matoušovi, pravděpodobně žateckém měšťanovi. Nakonec bylo rozhodnuto v neprospěch

⁵¹⁷CIM IV/3, s. 266-268. Text je dochován bohužel pouze ve formě vidimátu ze 17. století; Jaroslav FIALA, *Historické cesty starého Loketska – Historische Wege im alten Elbogener Land*, Karlovy Vary 2005, s. 15 A. SEDLÁČEK, *Hrady XIII.*, s. 213; J. PELANT, *Města městečka západočeského kraje*, s. 289

⁵¹⁸SOA Cheb, fond 1, karton 485, fasciكل 662, A2799/25.

⁵¹⁹Archiv koruny české 6. Katalog listin z let 1438-1526, ed. A. HAAS, Praha 1958, s. 198.

Jana z Milošovic, kterému nepomohlo ani to, že se proti verdiktu soudu odvolal. List, dle kterého měl Jan držet dědictví, nebyl totiž Žateckými považován za kšaft.⁵²⁰

V květnu se stal Jakub Kyšperský jedním z přísedících na komorním soudu a z této pozice tehdy pohnal před komorní soud Vikharta ze Šanova, svého souseda z Jeřeně, a to jako svědka v případě Jana z Gutštejna. Bližší okolnosti nám nejsou známy, leč ze stejné příčiny pohnal Jakub záhy před tentýž soud rovněž rytíře Opla z Fictumu na Šumburce, pana Hynka Bořitu z Martinic na Smečně a Buriana Vahance z Vahanče.⁵²¹

Poselstvo do Frankfurtu muselo vyrazit na konci května či na samém začátku června. Dne 28. června roku 1519 odevzdal pan Ladislav ze Šternberka ve Frankfurtu český hlas skutečně Karlovi, který byl zvolen a poté se stal jako Karel V. jedním z nejmocnějších mužů světa. Ve Frankfurtu mělo dojít k jakýmsi blíže neznámým sporům mezi Ladislavem ze Šternberka a Jakubem Kyšperským, o nichž víme pouze z dopisu Zdeňka Lva z Rožmitálu, který byl adresován Petrovi z Rožmberka. Podle Rožmitála o těchto sporech již Rožmberk jistě slyšel, pročež se o nich nijak nerozepisuje. Tyto spory měly být řešeny některým soudem či na nejbližším sněmu, leč nevíme o nich bohužel vůbec nic.⁵²²

Na počátku roku 1520 poháněl Jakuba z Vřesovic, Oldřicha Fremuta z Krásného Dvora a Jiříka Chlumčanského před komorní soud Jan Boreš z Rýzmburka a Oseka a to jako svědky v případě Jaroslava Sekerky ze Sedčic.⁵²³ V srpnu 1520 se snažil Jakub Kyšperský urovnat spory mezi bratry Děpoltem a Václavem z Lobkovic.⁵²⁴

Koncem května 1522 obeslal král Ludvík Děpolta Popela z Lobkovic, neboť si králi na Popela stěžoval Jakub Kyšperský z Vřesovic na Valči. Jeho bratr Václav Kyšperský z Vřesovic na Stoličkách prodal Lobkovicovi jakýsi nejmenovaný statek, za který mu Lobkovic stále ještě nezaplatil, čímž Václavovi značně uškodil. Dne 6. června měla být tato záležitost vyřízena.⁵²⁵ Když měla být řešena pře mezi Jakubem z Vřesovic ze strany jedné a Kryštofem ze Švamberka a Raclavem Beřkovským z Šebířova ze strany druhé kvůli již zmiňované cestě do Říše, kam se vypravili na volbu římského krále jakožto Ludvíkovi zástupci, král Ludvík v červnu 1522 obeslal Vojtěcha z Pernštejna, aby se tohoto soudu

⁵²⁰ AČ XXVIII, s. 404-405.

⁵²¹ AČ XXXII, s. 4; 25-26; 30.

⁵²² AČ XII, s. 187; AČ XVI, s. 71. Srovnej F. PALACKÝ, Dějiny VI, s. 264; P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, Velké dějiny VI., s. 673-674; Ferdinand SEIBT, Karel V. Císař a reformace, Praha 1999, s. 38-41.

⁵²³ AČ XXXII, s. 151-152; 154.

⁵²⁴ AČ VIII, s. 181-182.

⁵²⁵ AČ XXXII, s. 201-202.

zúčastnil, neboť Jakub z Vřesovic si Pernštejnovu přítomnost zde vyžádal. Mezi Jakubovými žalobci scházel Ladislav ze Šternberka, neboť byl již po smrti.⁵²⁶

Na konci září téhož roku řešil komorní soud při mezi Jakubem a Oplem z Fictumu, toho času královským podkomořím. Tehdy došlo na krajském sjezdu v zelené světnici žatecké radnice k volbě čtyř „starších“, popř. „ředitelů“, tedy jinak řečeno došlo k ustavení nové krajské správy. Kromě Jakuba z Vřesovic na Valči a Fictuma byli zvoleni Fremut z Krásného Dvora a Vilém z Doupova. Společně sepsali tito čtyři šlechtici smlouvu, kterou zpečetili. Pan Opl z Fictumu však záhy usoudil, že se s ostatními „staršími“ příliš neshodne a na dalším sjezdu se rozhodl, že se svého nově nabytého postu vzdá. Přestože byl Fictum Jakubovým blízkým příbuzným (byl jeho synovcem a Jakubova matka pocházela také z rodu Fictumů), začal Jakuba pomlouvati a dokonce mu před králem Ludvíkem řekl: „Však´s jednoho pod glejthem královském (sic!) zamordoval a však vieš, co o tobě Šertingar píše, kdes kuklu nechal.“. Ve Fictumově výroku měl figurovat i jeden z Jakubových svědků Mikuláš Hýzrle z Chodů, leč Fictumova slova směřovaná ke králi „že jsi se Hýzrlovi nestavil“ lze jen obtížně interpretovat. Snad tak naznačoval, že Jakub Hýzrlovi přislíbil účast na nějakém soudu a nedostavil se. Fictum rovněž tvrdil, že svého strýce Jakuba 18 týdnů kryl a nechtěl o jím připomínaném „mordu“ nikomu říci. Obsah zmíněného Šertigárova psaní o Jakobovi nám sice není znám, leč tento Fictumův očividně nepřátelský výrok měl Jakuba pošpinit jakožto domnělého vraha.⁵²⁷

Z výpovědi žlutických měšťanů, poddaných Jana II. Žlutického z Vřesovic se o Oplem zmiňované vraždě dovídáme víc. Bratrance Jan II. Žlutický z Vřesovic, Jaroslav Brozanský z Vřesovic a Jakub byli spolu na roku v Krupce a když se vraceli, Jakub se zdržoval vzadu za Janem a Jaroslavem. Tehdy kdesi mezi Krupkou a Teplicemi spatřil Jakub tři muže, ve kterých poznal opovědníky svého bratrance Jana Žlutického. Poté Jakub s Jaroslavem Brozanským vyrazili proti třem dotčeným osobám, které když oba rytíře spatřily, daly se na útěk. Oba rytíři je záhy dostihli a nutili je, aby se vzdali. Všichni tři opovědníci tvrdili, že mají glejt od pana podkomořního (tj. Fictuma) a vzdát se nehodlají. Jakub jim tedy řekl, že pokud mají glejt, tak ať jej ukážou, což se samozřejmě nestalo. Poté přinutil dva ze tří opovědníků, aby sejmuli svou zbroj a odhodili své zbraně, načež tak oba učinili. Třetí opovědník Jakobovi vzdoroval, a přestože odhodil svůj oštěp, šavli si ponechal. Když rytíři třetího opovědníka nepřesvědčili, ten pak znovu popadl svůj oštěp a snažil se jím zabít Jakubova koně, leč

⁵²⁶ AČ XXXII, s. 223-224.

⁵²⁷ AČ XXXII, s. 316-319; 333-337; J. MACEK, Jagellonský věk v českých zemích II, s. 116.

netrefil se a zabil dva jiné koně. Poté se dal do boje s Jaroslavem z Vřesovic a lidmi od Jana z Vřesovic, zatímco Jakub hlídal své dva zajatce. Mezitím byl bojovný opovědník zabit a Jakub poté odvedl oba zajatce do Teplic. Jméno zabitého nám známo není, Jakubovi zajatci se jmenovali Urban a Zolar.⁵²⁸ Ještě v průběhu následujících let se Kyšperský i Fictum navzájem předvolávali před komorní soud a oba obesílali svědky.⁵²⁹ Z výpovědí se tedy dozvídáme, že se Vřesovci bránili útoku agresivního opovědníka, který byl během zběsilé bitky zabit. V žádné z výpovědí svědků není řečeno, že by dotčeného opovědníka, údajně chráněného glejtem, zabil Jakub. Zdá se tedy, že Opl z Fictumu nařkl svého strýce Jakuba z vraždy neprávem.

Na počátku roku 1523 mělo dojít k „napravení práva“, tedy revizi zemského zřízení na zemském sněmu, a když byly čteny články o tom, co má být změněno, někteří zde přítomní měli k dotčenému usnesení nejednu připomínku. Dle Rožmitálova svědectví se nejvíce ozývali Jakub Kyšperský a Mikuláš z Leskovce.⁵³⁰ Král Ludvík se poté rozhodl, že již nebude déle v Čechách trpět vládu Zdeňka Lva z Rožmitálu a sesadil jej z úřadu pražského purkrabího, který po léta zastával. Současně s odvoláním Rožmitála odvolal ze zemských úřadů i příslušníky jeho frakce. Dne 3. března došlo k novému osazení zemských úřadů a Jakub Kyšperský se stal novým českým podkomořím.⁵³¹ Již o několik dní poté byl Jakub společně s nejvyšším komorníkem Konrádem z Krajku, nejvyšším sudím Václavem Bezdrůžickým z Kolovrat a Volfhartem Planknárem z Kynšperka vyslán na Karlštejn, aby odvezl do Prahy „hlavu svatého Pavla“, neboť se na převezení této svaté relikvie smluvili páni a rytíři na již zmiňovaném sněmu.⁵³²

8.2.3. Jakub královským podkomořím (1523-1526)

Již záhy po obsazení podkomořského úřadu se Jakub začal svědomitě věnovat svým povinnostem. Jako podkomoří dosazoval nové městské rady, případně činil ve starých městských radách změny, vybíral poplatky pro královskou komoru a byl prostředníkem mezi

⁵²⁸ AČ XXXII, s. 344-347.

⁵²⁹ AČ XXXII, s. 506-507; 509; 512; AČ XXXIII, s. 10; 205-206.

⁵³⁰ AČ VIII, s. 207-208; F. PALACKÝ, *Dějiny VI*, s. 322.

⁵³¹ *Stáří letopisové*, s. 454; *Kronika Bartoše Písaře*, in: FRB VI, ed. J. V. Šimák, s. 15; František PALACKÝ, *Přehled současných nejvyšších důstojníků a úředníků*, doplnil J. Charvát, in: *Dílo Františka Palackého I*, ed. J. CHÁRVÁT, Praha 1941, s. 365; F. PALACKÝ, *Dějiny VI*, s. 321; W. W. TOMEK, *Dějepis X*, s. 516-517; Jaromír ČELAKOVSKÝ, *Úřad podkomořský v Čechách*. Příspěvek k dějinám stavu městského v českých zemích, Praha 1881, s. 42; Josef PETRÁŇ, *Stavovské království a jeho kultura v Čechách (1471-1526)*, in: *Pozdně gotické umění v Čechách*, Praha 1985, s. 33, 42; Simona KOTLÁROVÁ, *Páni z Rožmitálu*, České Budějovice 2008, s. 53.

⁵³² *Archiv koruny české VI. Katalog listin z let 1438-1526*, s. 206.

královskými městy a královskou radou.⁵³³ Ne ze všech měst, která spadala pod jeho kompetenci, máme o jeho činnosti dochovány zprávy. Známe je například z Čáslavi, z Českých Budějovic, z Kadaně, Klatov, z Litoměřic a ze Slaného.⁵³⁴ V červnu poháněl Jakuba Kyšperského před zemský soud samotný král Ludvík společně s Jaroslavem ze Šelmberka a dalšími pány, o čemž se dozvídáme z „Knížky z nálezův desk zemských“. Příliš jasná nám s ohledem na dobové právní formulace není příčina pŕuhonu. Týká se tzv. braní s komorníkem (=pŕuhončím). Komorníkem je zde myšlen úředník zemského soudu, braní je pak jedna z povinností tohoto úředníka, kterou bychom dnes asi nazvali exekucí. Nález ve zmíněné knize můžeme snad interpretovat tak, že Jakub, poháněný králem a Šelmberkem, zrovna nebyl doma, v důsledku čehož nemohl být sankcionován a žalobci považovali absenci dlužníka za „odboj“, tedy protiprávní jednání. Ve výsledku bylo rozhodnuto, že se o odboj nejedná.⁵³⁵

Na konci srpna téhož roku poháněl Jakub před komorní soud Štěpána Šlika a křivoklátského purkrabího Petra Holého z Chrástu. Oba se prý angažovali ve dvou dřívějších Jakubových sporech a to s Volfem z Gutštejna a s jakýmsi Jakubovým poddaným, který tvrdil, že mu Jakub jeho majetky zaplavil rybníkem. Šlik a Holý měli tyto spory rozsoudit, leč nestalo se tak, v důsledku čehož po nich Jakub požadoval 500 kop grošů jako odškodné. Tento pŕuhon je připomínán ještě v roce 1527, kdy již byli Vřesovec i Šlik sice mrtvi, leč jejich smrtí si nikdo nebyl zcela jistý a stále se věřilo, že přežili moháčskou bitvu.⁵³⁶ Na podzim 1523 pohnali Jakuba před komorní soud bratři Úličtí z Plesnic, neboť potřebovali pro vyřešení svých sporů s bratry Žďárskými jako svědka Jakubova písaře Vavřince, který předtím sloužil na Chyši u Jana z Gutštejna, a zdá se, že Jakub Úlickým ve vydání svého písaře bránil.⁵³⁷

⁵³³ J. MACEK, *Jagellonský věk III*, s. 41.

⁵³⁴ SČPLL 3., s. 1577. Jakub záhy po obsazení úřadu potvrdil přijetí peněz od purkmistra a rady města České Budějovice za nové osazení úřadů a lotovné, tedy poplatek z nákupu a prodeje; Historický ústav AV ČR, fond Kartotéka Augusta Sedláčka, skříň C, řada C03, zásuvka C03A, lístek č. 350, 430, v srpnu 1523 byl Jakub v Čáslavi; SOA Kladno, fond Archiv města Slaný, nezpracovaný fond (29. dubna 1524). Na konci dubna 1524 kvitoval Jakub město Slaný kvůli svatomartinskému úroku pro královskou komoru; SČPLL 3., s. 1610. V květnu 1524 přijal Jakub opět od města České Budějovice peníze za osazení úřadů a lotovné jako v předchozím roce; SČPLL 3., s. 1627. Během roku 1524 obnovil městskou radu v Klatovech. Viz Jindřich VANČURA, *Dějiny někdejšího král. města Klatov 1. část 3. svazku I. dílu, Klatovy 1928-1929*, s. 651. Na počátku roku 1525 přijal svatomartinský úrok od městské rady v Litoměřicích. SČPLL 3, 1633-1634, 1641, 1644, 1648. Téhož roku a v roce následujícím (1526) kvitoval Budějovické, kteří zaplatili za osazení městské rady, lotovné a svatomartinský úrok. Na začátku června 1526 obnovil městskou radu v Kadaňi. Viz Petr RAK, *Kadaňské městské knihy a správa města v letech 1465-1620*. Nepublikovaný rukopis disertační práce obhájené na FF UK, Chomutov 2012, s. 287.

⁵³⁵ AČ XIX, s. 485; RTT I, s. 244. Srovnej např. Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích), edd. P. KREUZ – I. MARTINOVSKÝ, Praha 2007, s. 114, 139, 161; Viktorin Kornel ze Všehrd, *Knihy dewatery o práwích a súdiech i o diskách země Česke*, s. 340-341; Karel MALÝ, *K českému trestnímu právu 15. - 16. století*, Praha 1962, s. 78, 90-94.

⁵³⁶ AČ XXXII, s. 471-472.

⁵³⁷ AČ XXXII, s. 519-520.

Tehdy také předvolal Jan Tetauer z Tetova Jakuba k soudu jako svědka ve sporu, který měl už od roku 1522 s Vilémem Krušinou z Lichtenburka. Krušina Tetauera přepadl a zbil jej před jeho vlastním domem. Příčinu tohoto útoku můžeme hledat snad v mileneckém vztahu Krušiny a Tetauerovy manželky Korduly.⁵³⁸

Na počátku roku 1524 se musel Jakub potýkat s krádežemi zvířat na svých panstvích. V lednu pohnal Jakub před komorní soud Kryštofa Štampacha ze Štampachu na Lukách, neboť jeho poddaný Václav z Jesení Jakubovi ukradl jeho krávy. Současně pohnal také Baltazara Frankengrýnara na Týništi, protože ten poslal svého poddaného Jakuba Zapluhaře, aby Jakubovi ukradl koně.⁵³⁹ V březnu tohoto roku poháněl před soud jakéhosi Hanuše Glokvice z Dubína, kterého potřeboval jako svědka k soudu s Volfem z Gutštejna.⁵⁴⁰ Na počátku téhož měsíce přijal Jakub na Starém městě pražském městské právo. Z toho můžeme usuzovat, že se stal vlastníkem pražské nemovitosti, kterou při svých častých cestách do Prahy jistě zužitkoval.⁵⁴¹ Koncem téhož měsíce vymáhal od Jakuba pomocí půhonu Václav Zima z Novosedl přístup ke komorním registrům, aby se obhájil v jakýchsi svých sporech s žateckými měšťany.⁵⁴² V prosinci roku 1524 podkomoří Jakub prosil českobudějovické měšťany o dceru-sirotka jakéhosi Petra Berana, neboť ji chtěl dát svému synovi Jiřímu za manželku. Na oplátku nabízel Českobudějovickým své přátelství. O dceři Petra Berana sice nic nevíme, ale určitě musela být velmi bohatá.⁵⁴³ Přestože předání sirotka schválil dokonce i král Ludvík, ani po dvou letech dotčená dívka podkomořímu vydána nebyla, na což si Jakub stěžoval Budějovickým ještě na konci června roku 1526. Tón tohoto listu již není oproti předchozímu v přátelském duchu a mimo jiné se z něj dozvídáme, že o sirotka usilují i jiní. Sirotek měl být předán hofrychtěři Václavu Valečskému z Doupova, neboť samotný Jakub Kyšperský neměl mnoho času. Tehdy se totiž již připravoval na tažení proti Turkům.⁵⁴⁴ Poněkud matoucí je zpráva z novověké kroniky města Loun, která se vztahuje k roku 1524. Tehdy měl přijet do Loun „pan podkomoří z Weitmile (sic!)“, který zde řešil jakési spory. Poté se měl účastnit hostiny na radnici. Jak můžeme soudit z této zprávy, budeme-li jí věřit,

⁵³⁸AČ XXXII, s. 512; Jan URBAN, Lichtenburkové. Vzestupy a pády jednoho panského rodu, Praha 2003, s. 338.

⁵³⁹AČ XXXII, s. 621.

⁵⁴⁰AČ XXXIII, s. 15-16.

⁵⁴¹ Historický ústav AV ČR, FOND Kartotéka Augusta Sedláčka, skříň C, řada C03, zásuvka C03A, lístek č. 432.

⁵⁴²AČ XXXIII., s. 22

⁵⁴³AČ VII, s. 425-426.

⁵⁴⁴AČ VII, s. 426.

jméno Jakuba z Vřesovic časem vymizelo z paměti Lounských, načež jej nahradili jiným šlechticem.⁵⁴⁵

Na začátku března 1525 ustanovil král Ludvík, že vikář Jošt a klášter svatého Jakuba na Starém městě pražském mají pobírat plat z pražského Ungeltu. Pokud by však Ungelt peníze z nějakého důvodu dávat nemohl, měli je dotčení obdržet z důchodu komory a vyplatit je měl podkomoří Jakub z Vřesovic.⁵⁴⁶ V průběhu téhož měsíce se řešil spor mezi panošem Janem Grenauerem z Křenového a českobudějovickými měšťany. Král Ludvík rozhodl o složení komise, která měla tento případ posoudit, přičemž členem této komise byl rovněž Jakub.⁵⁴⁷ Tehdy byl také Jakub pohnán před komorní soud rytířem Jaroslavem Sekerkou ze Sedčic na Bezděkově, neboť mu Jakub vylovil jeho rybník a ryby prodal. Jaroslav Sekerka pak po Jakobovi jako odškodné požadoval půl druhého sta kop, půl druhé kopy a 15 grošů.⁵⁴⁸ Se Sekyrkou se Jakub znovu soudil ještě v květnu, tentokrát však z jiných důvodů. Jaroslav Sekyrka totiž prodal Janovi Borešovi z Oseka tvrz Bezděkov a svou roli při tomto prodeji prý sehrál jakýsi úplatek. Není nám úplně jasné, co vlastně Jakobovi vadilo, ale nakonec byl Boreš nucen tvrz Sekyrkovi prodat nazpět.⁵⁴⁹

V následujícím měsíci obeslal král Ludvík Rožmitála, pana Pernštejna (Vojtěcha?), mistra Jana Paška z Vratu, podkomořího Jakuba a mnohé další, aby za ním jeli do Budína, kde se měl řešit spor mezi Rožmitálovou stranou a panem Jindřichem z Rožmberka. Jindřich se měl stát po smrti svého strýce Petra z Rožmberka novým vladařem rožmberského domu. V Petrově testamentu však bylo ustanoveno, že značnou část rožmberských majetků měl získat johanitský převor Jan z Rožmberka a v případě jeho smrti měly tyto majetky spadnout na Petrova blízkého přítele a příbuzného Zdeňka Lva z Rožmitálu. Spory mezi Jindřichem a Rožmitálem skončily sice roku 1524 v Jindřichův prospěch, avšak nyní se Rožmitál opět hlásil o rožmberské dědictví. Jakub z Vřesovic stál zcela nepochybně na Rožmberkově straně. Rožmberkovi jeho soběslavský hejtman Václav z Jiter radil, aby v tomto i ve kterémkoliv jiném budoucím případě před odjezdem na nějaký sněm korespondenčně požádal o radu pány z Vartenberka, Zdislava Berku z Dubé a Jakuba Kyšperského, neboť oni se prý v těchto

⁵⁴⁵Jan MOJŽÍŠ, Letopisy města Luna v nich dobrá i zlá správa městská vypsána jest k naučení a ku příkladu potomkům téhož města, aby vlast svou pobožně, pokojně, užitečně a spravedlivě řídili a zlych věcí se vystříhali, ed. B. LŮŽEK, Praha 1970, s. 38.

⁵⁴⁶SČPLL 3., s. 1627.

⁵⁴⁷AČ XII., s. 88.

⁵⁴⁸AČ XXXIII., s. 358-359; 420-421.

⁵⁴⁹AČ XXXIII., s. 515; T. VELÍMSKÝ, Hrabišici. Páni z Rýzmburka, s. 229.

záležitostech vyznají.⁵⁵⁰ O dobrých vztazích mezi Rožmberkem a Kyšperským svědčí mimo jiné zpráva z března tohoto roku, kdy Jakub Kyšperský děkoval Rožmberkovi za půjčení koně, přičemž mu slíbil, že kdykoliv by Jindřich z Rožmberka s čímkoliv potřeboval pomoci, on mu pomoc rád poskytne.⁵⁵¹ V Budíně se obeslaní zástupci českého království objevili již mezi 16.–18. květnem, přičemž Jakub dorazil společně s Janem Bustěhradským z Kolovrat již 16. května.⁵⁵² Ani v tomto případě Rožmitál stejně jako dříve neuspěl a rožmberské majetky nezískal.⁵⁵³

V říjnu téhož roku povolil Jakub z Vřesovic českobudějovickým měšťanům, aby si mohli ponechat svou starou městskou radu, která měla být původně nahrazena novou, přičemž o tomto rozhodnutí podkomořího je zpravil Karel Minsterberský.⁵⁵⁴ V listopadu 1525 psal dubský opat Jan z Vartenberka Adamovi z Hradce o tom, jak by se mělo postupovat proti piklím Rožmitálovým a Paškovým. Dle Vartenberkova soudu se mimo jiné Rožmitál a Pašek snažili připravit Jakuba Kyšperského o úřad podkomořího, neboť „města k nim nevede, nežli vede ke králi JMti.“⁵⁵⁵ Tehdy byl také svolán králem Ludvíkem sněm do Kolína. Sešlo se zde tolik pánů a rytířů, že bylo pro mnohé z nich obtížné najít si ve městě ubytování. Na sněmu chyběli Pražané s Rožmitálem, neboť by zde jistě vzplanuly všelijaké nesváry. Jednání na sněmu se intenzivně účastnil i Jakub z Vřesovic. O samotném průběhu sněmu mnoho nevíme, ale můžeme si být jisti tím, že zásluhou zde přítomných Jana Hlavsy, bývalého pražského primátora, a podkomořího Jakuba Kyšperského se všechna královská města v Čechách obrátila proti Praze, ovládané diktátorským režimem Jana Paška z Vratu.⁵⁵⁶ Z této doby by snad mohl pocházet nedatovaný pŕuhon na Jakuba od Zdeňka Lva z Rožmitálu. Zápis z register komorního soudu je však nekompletní a poté, co jsou jmenováni akterěji soudu, končí zápis slovy „viniti ho chce“, což vyvolává otázku, z čeho mohl Rožmitál Jakuba vinit. Zápis je mřežován, takže k soudu mezi Jakubem a Rožmitálem nikdy nedošlo.⁵⁵⁷ Rožmitál však chtěl dozajista vinit Jakuba z toho, že proti němu a Paškovi všechny poštvál.

⁵⁵⁰ AČ XII, s. 90-91, P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, Velké dějiny VI, s. 696 a 703.

⁵⁵¹ Státní oblastní archiv Třeboň, fond Cizí rody II. Registratura, karton 150, signatura Vřesovec z Vřesovic, folio 8 -9; AČ XIV, s. 319. Srovnej Winfried EBERHARD, *Konfessionsbild und Stände in Böhmen 1478-1530*, München 1981, s. 198.

⁵⁵² AČ XII, s. 92; Josef Vítězslav ŠIMÁK, *Spor o dědictví rožmberské*, in: *Časopis musea království českého* 70, 1896, s. 314-315.

⁵⁵³ P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny VI*, s. 703-704.

⁵⁵⁴ AČ XXI, s. 271-272.

⁵⁵⁵ AČ XI, s. 468-472, o „panu podkomořím“ na s. 469; J. V. ŠIMÁK, *Spor o dědictví rožmberské*, s. 320.

⁵⁵⁶ *Kronika Bartoše Písaře*, s. 176-177, F. PALACKÝ, *Dějiny VI*, s. 366-368; W. W. TOMEK, *Dějepis X*, s. 589.

⁵⁵⁷ AČ XXXIII, s. 550.

Počátek nového roku nebyl pro Jakuba zrovna příznivý. Jakub byl v lednu 1526 zažalován Břetislavem Švihovským z Rýzmburka na Rabí. Město Domažlice totiž Břetislavovi dlužilo peníze, které měl dát Domažlicím z královských důchodů na příkaz krále Ludvíka Jakub z Vřesovic. Ten tak však dosud neučinil. Současně žaloval Břetislav i samotné Domažlice.⁵⁵⁸ Zda své peníze získal, je nejasné.

Někdy mezi 1523-1526 řešil Jakub z pozice podkomořího problémy města Slaný. Slánští měli spory s bratry Jakubem a Janem z Libovice, které se týkaly dovážení vody a sladu do slánského pivovaru. Jakub z Vřesovic tento spor rozsoudil a obě sporné strany obdržely jeho rozsudek písemně. Slánští však o písemnou podobu tohoto rozsudku nejspíš přišli, protože pozvali roku 1530 do Slaného svědky někdejšího právního pořízení, aby potvrdili jeho znění. Těmito svědky byli Zdeněk z Kladna, Votík ze Studeněvsí a Zdislav z Libušína. Tato svědectví jsou našimi jedinými zprávami o obsahu Jakubova rozsudku. Dle něj měli Slánští bratrům z Libovice vrátit jejich vodu a dotčení bratři z Libovice měli tuto vodu „ujítí“ (zbavit se jí?). Spory o vodu mezi Slánskými a bratry z Libovice Jakubův rozsudek očividně neukončil, což dokládá například rozsudek podkomořího Volfharta Planknára z Kynšperka z července 1531.⁵⁵⁹

Roku 1526 se nad střední Evropou začala stahovat temná mračna mající podobu tureckých vojáků neustále se přibližujících k uherským hranicím pod velením expanzivního sultána Sulejmana. Do boje proti Turkům se měl záhy vypravit i podkomoří Jakub.

8.2.4. Bitva u Moháče

Neklidná situace v Uhrách vyvolala potřebu sebrat z obou zemí, kterým král Ludvík vládnul, všechny bojeschopné muže a Turky odrazit. Jakub obeslal královská města a nakázal jim, aby se svými hotovostmi dorazila k moravskému Žďáru.⁵⁶⁰ Dne 13. července, když již před Žďárem stála vojska z Táboru, Loun, Žatce, Kadaně, Mostu a dalších měst, se dala tato armáda pod velením Jakuba Kyšperského na pochod k uherským hranicím. Podle Zdeňka Vybírala měl Jakuba doprovázet jeho synovec Jan a přidali se k němu také vojáci

⁵⁵⁸ AČ XXXIII, s. 536.

⁵⁵⁹ SOA Kladno, fond Archiv města Slaný, nezpracovaný fond, 2x 10. 3. 1530, 13. 6. 1530 – složka chybně datována, na složce datace 3. 4. 1530, 26. 6. 1531. Z Planknárova rozsudku se dozvídáme mnoho detailů o těchto sporech a navíc se zde objevuje i konkrétní dodavatel vody do Slaného, jistý Jan Smejkal. Ten měl mimo jiné dodávat i vodu do městské kašny.

⁵⁶⁰ F, PALACKÝ, Dějiny VI., s. 376; W. W. TOMEK, Dějepis X., s. 604; Jaroslav ČECHURA, České země v letech 1437-1526 II. Jagellonské Čechy (1471-1526), Praha 2012, s. 195.

z boleslavského kraje a 600 rožmberských žoldněřů.⁵⁶¹ Hned o týden později vyrazil do boje z Budína i král Ludvík. S Jakubem Kyšperským a ozbrojenci z českých měst se setkal snad již 6. srpna v Tulně (Tolna).⁵⁶² Ludvíkova armáda čítala 25 000 mužů.⁵⁶³ Dne 29. srpna se Ludvíkova česká a uherská vojska, která doprovázeli mnozí spojenci z jiných zemí, střetla u uherského Moháče s Osmany. Dvě hodiny trávající krvavá bitva skončila Ludvíkovou drtivou porážkou a samotný Ludvík utonul v močálu. Některým z Ludvíkova vojska se podařilo zachránit holý život, Jakub Kyšperský z Vřesovic na Valči však mezi nimi nebyl. Jak přesně „urozený a statečný rytíř Jakub Kyšperský“ v bitvě zemřel, není zcela jasné. Staré letopisy o něm sice píší, že „ten (=Jakub, poznámka J. B.) lid pěší z královských měst vedl, a při nich v pavézách zavřev se, od Turků zabít s mnoha jinými“, ale hned po bitvě se rovněž šířily zvěsti o tom, že utonul.⁵⁶⁴ Záhy po bitvě vzniklo několik písní o jejím průběhu, přičemž Jakub Kyšperský je v těchto písních prezentován jako jedna z vůdčích osobností českého vojska. Nepochybně jí skutečně byl.⁵⁶⁵

Po Jakobovi z Vřesovic zůstali synové Jindřich, Jiřík, Jetřich, Jakub, Mikuláš, Jaroslav, Václav, Ludvík a Vojtěch, kteří záhy po jeho smrti prodali Valeč Hugovi z Leisneku. Po otcovi zdědili synové zejména dluhy, které museli zaplatit.⁵⁶⁶ Nyní se zameříme na Jakubova bratra Albrechta.

8.3. Albrecht Kyšperský z Vřesovic

O Albrechtovi z Vřesovic jsme se již zmínili v souvislosti s první písemnou zmínkou o jeho bratru Jakobovi z roku 1478.⁵⁶⁷ Po smrti otce Jaroše nejspíš prodal Jakub svůj díl Kyšperka bratrům Albrechtovi a Václavovi. Albrecht patrně půjčoval peníze svému neustále zadluženému sousedovi, Těmovi z Koldic. Ten v roce 1501 zapsal Albrechtovi 300 kop grošů a záhy mu i zastavil manský statek Chabařovice, což vzbudilo nevoli u Kateřiny z Mansdorfu.

⁵⁶¹ Kronika Bartoše Písaře, s. 196; W. W. TOMEK, Dějepis X., s. 605; W. EBERHARD, Konfessionsbild und, s. 199 a 202; Zdeněk VYBÍRAL, Bitva u Moháče. Krvavá porážka uherského a českého krále Ludvíka Jagellonského v bitvě s Osmany 29. srpna 1526, Praha 2008, s. 24-25. Zprávu o přítomnosti synovce Jana (snad syn Václava Kyšperského?) převzal Vybíral nejspíš od Pelcla. Viz F. M. PELCL, Kurzfassste Geschichte der Böhmen, s. 374.

⁵⁶² Staří letopisové, s. 465-466; W. W. TOMEK, Dějepis X., s. 606

⁵⁶³ Z. VYBÍRAL, Bitva u Moháče, s. 24

⁵⁶⁴ Staří letopisové, s. 465; AČ IX., s. 132; SČ I., s. 6; W. W. TOMEK, Dějepis X., s. 608; J. MACEK, Jagellonský věk v českých zemích I, s. 316-318; A. BACHMANN, Geschichte Böhmens II., s. 795-796; O. FRANKENBERGER, Husitské válečnictví po Lipanech, s. 137-141; Petr ČORNEJ, Moháč 1526, in: Petr ČORNEJ – Pavel BĚLINA (edd.), Slavné bitvy naší historie, Praha 1993, s. 111-117; S. KOTLÁROVÁ, Páni z Rožmitálu, s. 58; Z. VYBÍRAL, Bitva u Moháče, s. 58

⁵⁶⁵ Národní zpiewanky čili písně světské Slowákůw w Uhrách II, ed. J. KOLLÁR, Budín 1835, s. 404-407; Dvě písně o bitvě u Moháče, ed. Č. ZÍBRT – Z. NEJEDLÝ, in: Časopis Českého musea 79, 1905, s. 372-374.

⁵⁶⁶ AČ XXVIII., s. 437; A. SEDLÁČEK, Hrady XIII., s. 213

⁵⁶⁷ Viz výše.

Tato Kateřina v létě 1504 poháněla Albrechta před dvorský soud a hlásila se o držbu Chabařovic, na kterých seděl jako man její otec Jan Trmický z Mansdorfu. Kateřina, jež byla v této době manželkou Jiřího Kfelíře, ve své při neuspěla, neboť pohnaný Albrecht, kterého považovala za držitele tohoto statku, již tehdy Chabařovicemi nedisponoval.⁵⁶⁸ O Albrechtovi rovněž víme, že se po boku bratra Jakuba roku 1505 účastnil obléhání Lokte.⁵⁶⁹

V polovině srpna 1509 připsal král Vladislav II. Albrechtovi k zástavní sumě za hrad Kyšperk 500 kop grošů, které Albrecht vynaložil na údržbu hradu. Současně král Vladislav ustanovil, že Kyšperk může ze zástavy vyplatit pouze český král nebo pražský arcibiskup (pokud by tedy v budoucnu Praha nějakého měla). To se však již nikdy nemělo stát.⁵⁷⁰ V témže roce také zaznamenáváme Albrechtova bratra sezením na Černčicích, pročež se snad můžeme domnívat, že Václav tehdy svůj díl kyšperského panství bratrovi prodal.

Na počátku dubna roku 1510 řešil komorní soud spor mezi Albrechtem Kyšperským a Děpoltem z Lobkovic.⁵⁷¹ Příčina sporu působí poněkud banálně. Jeden z Albrechtových poddaných, jistý Vít ze Všebořic, koupil od jistého ovčáka ovce. Zrovna v tu samou dobu Děpoltovi z Lobkovic jeho ovce někdo ukradl. Záhy k Vítovi na jeho dvorec ve Všebořicích přijel bílinský hejtman, tedy Lobkovicův služebník, který měl podezření, že kradené ovce nalezne právě zde. Lobkovicovy ovce nebylo obtížné identifikovat, neboť byly opatřeny jakousi blíže nepopsanou značkou. Výpovědi svědků hejtmanovy vizitace se však značně liší. Jedni tvrdili, že mezi ovce nebyla žádná z Lobkovicových a samotný hejtman to potvrdil, jiní byli zase toho názoru, že zde hejtman našel 46 Lobkovicových ovcí a naléhal na Víta ze Všebořic, aby je Lobkovicovi vrátil. Když Vít odmítl, měl hejtman poznamenat, že „se vo to páni některak smluví“. Již se sice nedozvídáme, zda se Vřesovec s Lobkovicem dohodli, ale jelikož již tento případ nebyl nadále připomínán, pravděpodobně k jejich shodě došlo.

Na sklonku roku 1513 povolil král Vladislav Albrechtovi zřizovat na kyšperském panství rybníky. Náklady za jejich výstavbu měly být opět připočteny k zástavní sumě za

⁵⁶⁸DD VIII, s. 205-206; Ivan MARTINOVSKÝ, Spory o Trmice, Chabařovice a Krupku na přelomu na 15. -16. století, in: Ústecký sborník historický 1985, Ústí nad Labem 1985, s. 93,100, 102-103; J. ÚLOVEC, Hrady, zámky a tvrze na Ústecku, s. 92.

⁵⁶⁹ AČ VI, s. 317.

⁵⁷⁰Národní archiv Praha, fond České gubernium-guberniální listiny (993-1526), signatura 609. Dostupné online na stránkách: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/CGL/609/charter?q=v%C5%99esovic> (24. 1. 2015); SČPLL 3, s. 1264; A. SEDLÁČEK, Hrady XIV, s. 336-337; J. ÚLOVEC, Hrady, zámky a tvrze na Ústecku, s. 92.

⁵⁷¹ AČ XIII, s. 267-268.

Kyšperk.⁵⁷² Podle Hallwicha měl roku 1516 nechat „rytíř Albrecht Kyšperský“ vysvětit kostel svaté Anny v Krupce. V tomto jediném případě je Albrecht nazýván rytířem. V jiných písemnostech je označován jako vladyka.⁵⁷³

V říjnu roku 1520 udělila Ludmila z Křemýže městu Ústí list, dle kterého jí Jan z Vartenberka dlužil 150 kop grošů českých. Mezi rukojmími (v tomto smyslu ručiteli) nacházíme vedle rytíře Viléma z Vřesovic také vladyku Albrechta z Vřesovic. Po zaplacení dlužné částky městu Ústí měla být dotčená suma přičtena k záduší oltáře sv. Kříže v městském kostele.⁵⁷⁴ V následujícím roce se Albrecht společně se synem Janem zúčastnil vydání městského řádu pro Chabařovice.⁵⁷⁵ Někdy poté, snad roku 1522, prodal Albrecht hrad Kyšperk (ačkoliv se jednalo o zástavu!) Janu Glacovi ze Starého Dvora, svému sousedu z malé a dodnes existující tvrze nedaleko Kyšperka. Ten se z nově získaného hradu dlouho netěšil. Glacův bratr Zikmund pravděpodobně považoval za velkou zábavu střelbu z ručnice z hradních ochozů. Během střelby od ručnice vyšla jiskra, která způsobila požár. Celý hrad pak lehl popelem a již nebyl obnoven.⁵⁷⁶ Albrecht se pak na několik let ztratil a nevíme, kde vlastně po prodeji Kyšperka sídlil.

Někdy v průběhu roku 1528 se stal Albrecht hejtmanem na Křivoklátě, jednom z mála hradů v Čechách, které dosud zůstaly v držbě českých králů. Ještě téhož roku, dne 3. července, vydala komorní rada na základě Albrechtovi žádosti instrukci, dle které měl Albrecht křivoklátské panství spravovat. Podle ní měl především dbát na to, aby všichni jeho podřízení na hradě a poddaní na křivoklátském panství plnili své povinnosti. Rovněž měl dozírat na průběžnou údržbu hradu. Z instrukce se dozvídáme mnoho informací o povinnostech purkrabího, kuchmistra, důchodního písaře a dokonce na hradě sloužících holomků.⁵⁷⁷ Jak se záhy ukáže, stav, který byl v instrukci popsán, byl bohužel pouze normou, která zůstala na papíře. Albrecht byl z úřadu křivoklátského hejtmana naprosto nešťastný a hned v dubnu roku 1529 dal z této služby na čtvrt roku výpověď. Samotný král Ferdinand

⁵⁷² Národní archiv Praha, fond Úřad desk zemských-listiny (1351-1526), signatura 780. Dostupné online na stránkách: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/DZ/780/charter?q=v%C5%99esovic> (24. 1. 2015); SČPLL 3, s. 1384; A. SEDLÁČEK, Hradý XIV, s. 337; J. ÚLOVEC, Hradý, zámky a tvrze na Ústecku, s. 92.

⁵⁷³H. HALLWICH, Geschichte der Bergstadt Graupen, s. 98.

⁵⁷⁴UB Aussig, s. 185.

⁵⁷⁵CIM IV/3, s. 333; J. ÚLOVEC, Hradý, zámky a tvrze na Ústecku, s. 92.

⁵⁷⁶UBT, s. 328; A. SEDLÁČEK, Hradý XIV, s. 337; J. ÚLOVEC, Hradý, zámky a tvrze na Ústecku, s. 92.

⁵⁷⁷ Národní archiv Praha, fond Stará manipulace, inv. č. 2663, signatura P90/5/3, karton 1685, folio 201-208. Tento vcelku rozsáhlý pramen nám sice nepřináší mnoho informací o Albrechtovi z Vřesovic, ale jistě by si do budoucna zasloužil větší pozornost, neboť je důležitým pramenem pro hospodářské dějiny. Tato hospodářská instrukce nebyla známa Josefu Kalouskovi, pročez se nenachází v jeho edici obdobných pramenů. Srovnej AČ XXII; AČ XXIX.

Albrechta přemlouval, aby vydržel v úřadu křivoklátského hejtmana alespoň rok. Proč se pobyt na Křivoklátě Albrechtovi tolik přičil, nám odhalují jeho dopisy české komoře. Albrecht, jeho žena, děti a čeládka trpěli na hradě zejména tím, že zde byli jedinými utrakvisty a scházeli jim zde utrakvistický duchovní. Albrechtův plat byl značně nízký a stěžil z něj uživil čtyři koně, které na hradě měl. Lidé z Křivoklátska se Albrechtovi posmívali, neboť předchozí hejtmané směli v okolí hradu lovit a on ne. Stejně tak oproti předchozím hejtmanům postrádal sud vína, který byl dříve dodáván do hradu jako desátek. Celý hrad byl navíc značně zchátralý, manové, kteří měli hrad bránit, byli nespolehliví a mnohdy už ani nevěděli, že jsou ke Křivoklátu vázáni manskou službou. Zámky na hradě byly rozbité, okna vytlučená, služebníci nespokojení se svým platem a celkově vzato na nic na křivoklátském panství nebyly peníze. Hlásní a vrátní měli být dle Albrechtova názoru raději vyvázáni z manské služby. V okolí hradu zbytečně hnilo seno na polích. V lesích se přemnožila divoká prasata, lišky, rysové, divoké kočky a vlci, což lesům a zejména ostatní lesní zvěři nijak neprospívalo. Lidé z Křivoklátska nadmíru požívali alkoholických nápojů a pytláčili. Z těchto důvodů jistě nepřekvapí, že ačkoliv se stal Albrecht hejtmanem jednoho z nejvýznamnějších hradů v Čechách a za jiných okolností by pro něj mohl být úřad křivoklátského hejtmana jistě prestižní záležitostí, tato služba mu byla spíše k zlosti a ke škodě. K těmto problémům přibyly Albrechtovi rovněž přírodní katastrofy v podobě povodní a turecká expanze, jejíž zadržování si vyžádalo z křivoklátského panství nejen lidské síly, ale též značné množství obilí a mouky pro armádu.⁵⁷⁸ Krom toho měl Albrecht také problémy se svými sousedy Týřovskými z Einsidle.⁵⁷⁹

Někdy v průběhu roku 1530 prodali Albrechtovi bratři z Vchynic polovinu svého hradu Opárno, tehdy již pustého, a polovinu tvrze Vchynice s příslušenstvím.⁵⁸⁰ Koncem dubna téhož roku psali Albrechtovi Kyšperskému z Vřesovic na Vchynicích Jan z Vartenberka, Vojtěch z Pernštejna, Radslav Beřkovský a Volfhart Planknár z Kynšperka, aby poslal své lidi do Berouna pro vězně z Příbrami a nechal je odvézt do křivoklátských žalářů.⁵⁸¹ V červnu 1531 již byla správa Křivoklátu nad Albrechovy síly, a tak se vzdal svého

⁵⁷⁸A. SEDLÁČEK, *Hrady VIII.*, s. 29; V. KOČKA, *Dějiny Rakovnícka*, s. 39-40, 110, 119, 130, 148, 184, 204, 218, 230; V. BŮŽEK, *Manové ve skladě nižší šlechty jagellonského věku*, s. 167; Eva ŠIMICOVÁ, *Křivoklátská manská kniha z let 1454-1566*, in: *Rakovnický historický sborník V/2004*, Rakovník – Praha 2004, s. 27-28. O tom, že Albrecht byl křivoklátským hejtmanem, věděl již Březan. Viz Státní oblastní archiv Třeboň, fond Cizí rody II. Registratura, karton 150, signatura Vřesovec z Vřesovic, folio 9.

⁵⁷⁹V. KOČKA, *Dějiny Rakovnícka*, s. 246.

⁵⁸⁰Desky zemské království českého I. Knihy trhové 2. Kvatern trhový běžný červený od léta 1542-1543., ed. A. VAVROUŠKOVÁ, Praha 1935, s. 269; A. SEDLÁČEK, *Hrady XIV.*, s. 391, 399; Aleš VALENTA, *Dějiny rodu Kinských*, České Budějovice 2004, s. 11.

⁵⁸¹AČ XII., s. 290-291.

úřadu, načež česká komora pronajala křivoklátské panství Albrechtovu bratranci Jaroslavu Brozanskému z Vřesovic, toho času hejtmanu Pražského hradu.⁵⁸² Ten o pět měsíců později zemřel a tak se stal Albrecht znovu křivoklátským hejtmanem. Jeho stížnosti z dřívějších nezůstaly bez odezvy a křivoklátským manům bylo přikázáno, aby se dostavili do Rakovníka a byl vytvořen soupis jejich povinností. Už v létě 1532 se o hrad Křivoklát hlásil jeho někdejší hejtman Petr Holý, který jej skutečně načas získal do nájmu a tehdy pravděpodobně Albrecht z Křivoklátu definitivně odešel.⁵⁸³ V letech 1532-1533 byl Albrecht přisedícím při komorním soudu.⁵⁸⁴ Roku 1534 si Albrecht Kyšperský sezením na Vchynicích nechával potvrdit jakési starodávné svobody na hony a pastvy na Lovosicku.⁵⁸⁵

V červenci roku 1535 byly ustanovovány hranice mezi lesy, jež náležely ke Krupce, toho času v majetku Zdeňka Lva z Rožmitálu, a lesy kyšperskými, které náležely Janu Glacovi ze Starého Dvora. Když se Rožmitál s Glacem přeli o to, kudy má hranice probíhat, Glac se ptal předchozího vlastníka Kyšperka Albrechta z Vřesovic, co o hranicích mezi krupskými a kyšperskými lesy ví. Albrecht z Vřesovic příliš nevěděl, kudy přesně hranice v lesích probíhala, ale přesto se snažil Glacovi pomoci. A tak Albrecht spolu s bratrem Václavem a s Janem Glacem chodili po lese a oba Vřesovci ukazovali Glacovi, kudy si myslí, že hranice probíhá. V jednom místě dokonce označili za přesný mezník jakýsi buk, který prý označoval hranici již za časů jejich otce Jaroše.⁵⁸⁶

Ještě v dubnu 1536 byl Albrecht naživu, neboť tehdy kšaftoval Jiří Vrš na Skalce a určil jako jednoho ze svých poručníků právě Albrechta.⁵⁸⁷ Kdy Albrecht zemřel, je nejasné, ale patrně nebudeme daleko od pravdy, když budeme tvrdit, že mohl zemřít někdy v průběhu druhé poloviny 30. let 16. století. Václav Kočka sice ještě k roku 1547 připomíná Albrechta z Vřesovic jako hejtmana Pražského hradu, leč v tomto případě se patrně jedná o omyl, neboť tehdy zastával tento úřad Volf z Vřesovic, syn Albrechtova bratrance Viléma.⁵⁸⁸

8.4. Václav Kyšperský z Vřesovic

Poměrně málo výraznou postavou je Václav Kyšperský, o kterém máme jen několik zmínek. S ohledem na to, že se s jeho jménem nesetkáváme v listině z roku 1478, vydané pro

⁵⁸² V. KOČKA, Dějiny Rakovníka, s. 41. Kočka se mýlí, když označuje Jaroslava z Vřesovic jako Albrechtova synovce.

⁵⁸³ V. KOČKA, Dějiny Rakovníka, s. 42.

⁵⁸⁴ Petr MAREŠ, Soupis přisedících komorního soudu Českého království v letech 1527-1620, Praha 2013, s. 123.

⁵⁸⁵ A. SEDLÁČEK, Hrady XIV., s. 387, 399.

⁵⁸⁶ AČ XXX, s. 30-33.

⁵⁸⁷ Historický ústav AV ČR, fond Kartotéka Augusta Sedláčka, skříň C, řada C03, zásuvka C03A, lístek č. 1178.

⁵⁸⁸ V. KOČKA, Dějiny Rakovníka, s. 49. Srovnej A. SEDLÁČEK, Z Vřesovic, s. 1026.

jeho otce Jaroše, musel se narodit až po tomto roce. Před rokem 1500 byl již nejspíše zletilý. Poprvé se v pramenech objevil až během několikrát zmíněného obléhání Lokte roku 1505.⁵⁸⁹ Do roku 1509 žil Václav společně se svým bratrem Albrechtem na Kyšperku. Ve zmíněném roce měl Václav Kyšperský od svých bratranců z Kostomlat získat ke Kostomlatům příslušející ves Černčice.⁵⁹⁰ Podle Palackého, Lipperta a Hallwicha se měl Václav Kyšperský z Vřesovic účastnit roku 1514 po boku knížete Bartoloměje Minsterberského výpravy na Moravu a poté do Uher za účelem likvidace tzv. Dožóva povstání. Navíc měl Václava doprovázet Jaroslav Brozanský z Vřesovic, jeho bratranec. Podle Lipperta se přidali k Bartolomějovi proto, že měli tehdy nějaké spory s příbuznými z Kostomlat a doufali, že je posléze kníže Bartoloměj podpoří. Záhy poté, co kníže Bartoloměj utonul ve vlnách Dunaje, se nejspíš oba Vřesovci rychle vrátili domů.⁵⁹¹

Když v roce 1515 odkazoval Jindřich z Vřesovic své majetky synům Jaroslavovi a Jiříkovi, Václav z Vřesovic na Stoličkách zde vystupoval jako svědek. Někdy před tímto rokem musel tedy Václav koupit Stoličky od předchozích majitelů, Kaplířů ze Sulevic. Současně se Stoličkami držel Václav tvrz v Malhosticích.⁵⁹² V listopadu roku 1518 poháněli Václava před soud Jan z Vřesovic, patrně jeho syn, a Prokop Kuneš. Oba chtěli být vyvázáni z rukojemství za věno, které mělo být vyplaceno Václavem Kateřině z Říčan a Václavu Sakovi ze Značic. Václav jim však ve vyvázání se z rukojemství bránil. Jelikož oba žalobci žádali o vyvázání z rukojemství, došlo tedy k vyplacení přislíbené částky. Soud rozhodl ve prospěch žalobců, neboť Václav se k soudu nedostavil. Oba pak od něj měli dostat 500 kop grošů.⁵⁹³ Na konci března 1519 se měl Václav po boku Jana z Vartenberka účastnit soudu mezi Marianou z Nevídkova a Jakubem Hodkem z Čeledic a stát na straně dotčené Mariany. Ani Václav z Vřesovic, ani Vartenberk se však k soudu nedostavili, čímž si od Mariany vysloužili pūhon.⁵⁹⁴ Z blíže nedatované zprávy z roku 1520 se dovídáme, že Václav Kyšperský škodil mlynáři Hanušovi z Mostu a to tak, že mu zadržoval vodu z rybníka a poté

⁵⁸⁹ AČ VI, s. 317.

⁵⁹⁰ A. SEDLÁČEK, Hradý XIV., s. 209, 336; F. BERNAU, Studien und Materialien, s. 222.

⁵⁹¹ F. PALACKÝ, Dějiny VI., s. 201. Jména účastníků výpravy sebral Palacký z opovědního listu, určeného pánům z Lichtenštejna; Julius LIPPERT, Die Betheiligung der Stadt Leitmeritz am böhmische Standestreite, in: MVGDB 7, 1869, s. 93-94, 97; týž, Geschichte der Stadt Leitmeritz, Prag 1871; s. 234, 240; H. HALLWICH, Töplitz, s. 130-131; J. MACEK, Jagellonský věk III, s. 359.

⁵⁹² AČ XVIII, s. 321; A. SEDLÁČEK, Hradý XIV, s. 154, 336; KOLEKTIV, Encyklopedie českých tvrzí II, Praha 2000, s. 444.

⁵⁹³ AČ XIX, s. 368. Není zcela jisté, zda se jedná o Václava Kyšperského nebo jeho bratrance Václava Kostomlatského. Editor příslušného svazku AČ však tohoto Václava ztotožňoval s Václavem z Vřesovic na Stoličkách. O vyvázání z rukojemství viz Rudolf RAUSCHER, K rukojemství v českém právu zemském, Praha 1923, s. 26.

⁵⁹⁴ AČ XIX, s. 452-453. Srovnej H. HALLWICH, Töplitz, s. 131. Hallwich píše, že byl Václav po smrti krále Vladislava opakovaně předvoláván k soudu.

ji pouštěl na mlýn v nadměrném množství, aby mlýn poškodil. Václav se totiž nedokázal přenést přes to, že mlýn kdysi patřil jeho rodině a jemu zůstal pouze přilehlý rybník. Hanuš pak nemohl platit nájem majiteli mlýna Albrechtu Glacovi ze Starého Dvora. Poté co Albrecht Glac zjistil, jak se věci mají, Hanušovi nájemné snížil.⁵⁹⁵ V témže roce byl Václav hejtmanem v Teplicích, jak dokládá zápis z teplického rychtářského registra, ale nejspíš jím nebyl dlouho. Znovu obsadil tento úřad v letech 1527-1528.⁵⁹⁶

V květnu 1522 prodal Václav z Vřesovic na Stoličkách Děpoltu Popelovi z Lobkovic „svůj statek“ (Stoličky to patrně nebyly) a Lobkovic pak Václavovi za zmíněný statek nadále dlužil peníze, na což si králi Ludvíkovi stěžoval Václavův bratr Jakub Kyšperský.⁵⁹⁷ Někdy kolem roku 1527 prodal Václav Stoličky Janu a Václavu Kostomlatským z Vřesovic, synům jeho bratrance Jana Kostomlatského.⁵⁹⁸ V roce 1527 vyplul znovu na povrch Václavův problém s rukojemstvím kvůli věnu. Tentokrát jej k soudu poháněl jeho bratranec Vilém z Vřesovic a je zajímavé, že Václav se nyní psal sezením na Mlýně, z čehož není jasné, zda se jedná o místní jméno, nebo zda se skutečně jeho sídlem stal nějaký mlýn.⁵⁹⁹ Podle Hallwicha zemřel někdy po roce 1528, Sedláček jej však ještě roku 1532 zaznamenává jako držitele Krušovic.⁶⁰⁰

8.5. Hodnocení středověkých Kyšperských z Vřesovic

Starý Jaroš, nejstarší syn Jana z Vřesovic, patřil k oporám moci králů Jiřího a Vladislava v severních Čechách. Ti jej ve svých listinách vždy označovali jako svého věrného služebníka. Některé zprávy o něm nám sice naznačují, že byl otrlým válečníkem, leč přímá zpráva o jeho participaci na některém z bojových tažení doby králů Jiřího a Vladislava nám schází. Jaroš však nikdy nezastával žádný úřad a to ani v rámci regionální správy. Nejúspěšnějším z jeho synů byl Jakub, který odešel z otcovských statků do západočeské Valče, a stal se tak sousedem svých žlutických příbuzných. Zpočátku nepříliš výrazný Jakub se časem dokázal prosadit v regionální správě jako jeden z hejtmanů žateckého kraje. Od té doby hvězda jeho slávy nadále rostla a roku 1523 získal úřad podkomořího. Správu nad městy českého království vykonával svědomitě a čile se účastnil politického života. V důsledku své věrnosti králi Ludvíkovi neměl příliš v lásce Zdeňka z Rožmitálu a členy jeho kliky. Jakub po

⁵⁹⁵ UB Aussig, s. 185-186.

⁵⁹⁶SOA Teplice, fond Archiv města Teplice, inv. č. 187, kniha 172, Rychtářské registrum 1501-1527, folio 147; H. HALLWICH, Töplitz, s. 126, 129. Hallwich omylem považuje Václava za bratra Viléma Doubravského z Vřesovic.

⁵⁹⁷AČ XXXII, s. 201-202.

⁵⁹⁸A. SEDLÁČEK, Hrady XIV, s. 153.

⁵⁹⁹ AČ XXXII, s. 655.

⁶⁰⁰ H. HALLWICH, Töplitz, s. 131; A. SEDLÁČEK, Z Vřesovic, s. 1026.

boku krále Ludvíka tragicky zahynul v boji s Turky. Zkazky o Jakobově hrdinské smrti nalézáme ještě dlouho po jeho smrti. Nebýt Jakobovy předčasné smrti, jistě by dosáhl ještě mnohých úspěchů. Kromě jeho praděda Jakoubka je Jakub jediným ze středověkých Vřesovců, kterému věnovala dosavadní historiografie větší pozornost. Nebude jistě troulalé, označíme-li Jakuba společně s jeho bratranci Vilémem Doubravským a Jaroslavem Brozanským za nejvýznamnější Vřesovce z přelomu středověku a novověku. Jak se dozvíme v příslušné kapitole, z Jakobovy smrti pak těžil zejména jeho bratranec Vilém.

Neméně významnou postavou byl Jakobův bratr Albrecht, pán hradu Kyšperka. Ten svého největšího úspěchu dosáhl až na sklonku života jako hejtman královského hradu Křivoklátu. Tento zdánlivě prestižní úřad Albrechta s ohledem na zanedbanost křivoklátského panství příliš netěšil, pročež byl jistě rád, když z něj odešel. Zbytek života strávil Albrecht na tvrzi ve Vchynicích, kde také nejspíš zemřel. Albrecht získal sice velkou příležitost, ale nebylo mu přáno, aby z ní mohl něco vytěžit.

Vyloženě zapomenou postavou (a nutno podotknout, že nejspíš oprávněně) byl nejmladší syn Jaroše z Vřesovic Václav. Ten se záhy po dovršení své zletilosti snažil o osamostatnění, leč neustálé stěhování a soudy kvůli penězům svědčí nejspíš o tom, že nebyl příliš dobrým hospodářem. Úspěchem každého člověka, ať již v minulosti či dnes, je to, že po něm na světě něco zůstane. Po člověku zůstává nejen jeho práce, ale též potomci, jejichž životy jsou mnohdy (byť třeba nevědomě) determinovány dědictvím po předcích. Proto považuji za vhodné ve stručnosti připomenout osudy potomků bratrů Kyšperských z Vřesovic.

8.6. Kyšperští z Vřesovic v raném novověku

Z kyšperské větve rodu Vřesovců mohla snad pocházet Anna Vřesovcová, manželka Václava Dlaska ze Vchynic, díky níž dodnes koluje příslušníkům rodu Kinských v žilách krev Vřesovců.⁶⁰¹ Anna mohla být snad sestrou kyšperských bratrů nebo dcerou některého z nich. Albrecht i Václav sice měli potomky, ale mnoho o nich nevíme. Albrechtův syn Jan po otcově smrti zdědil Vchynice, na nichž seděl až do své smrti v roce 1591. Jelikož byl bezdětný, Vchynice po něm zdědil jeho příbuzný Jetřich Kyšperský. Václav měl dle Sedláčka rovněž jednoho syna, Jana, o kterém „není nic známo“.⁶⁰² Snad jej můžeme ztotožnit s Janem z Vřesovic, který měl údajně doprovázet Jakuba Kyšperského na cestě k Moháči.

⁶⁰¹ Srovnej s rodokmenem v knize A. VALENTA, Dějiny rodu Kinských, s. 303.

⁶⁰²RTT I, s. 260; A. SEDLÁČEK, Z Vřesovic, s. 1026-1027.

Nejpočetnější bylo potomstvo Jakubovo, čítající devět synů. Téměř všichni z nich měli rovněž mnoho synů a dcer, v důsledku čehož byla tato rodová linie velmi rozvětvena. Příslušníci rodu Kyšperských z Vřesovic se v průběhu raného novověku uplatnili v úřadech spíše nevýznamných, například Jetřich, jenž po určitou dobu sídlil se svými bratry Jaroslavem a Vojtěchem na tvrzi v Krušovicích, se posléze usídlil na Hracholuskách, v důsledku čehož se stal křivoklátským manem a později povýšil na křivoklátského lesmistra. Jetřichův bratr Jaroslav byl komornickým starostou při deskách zemských.⁶⁰³ Stavovské povstání, které odstartovalo tzv. třicetiletou válku, způsobilo rozdělení členů rodu na ty, kteří se stali katolíky a na jiné, kteří povstání podporovali a dokonce se jej i účastnili. Druzí zmiňovaní pak v důsledku toho přišli o mnohé ze svých majetků. Katoličtí Kyšperští z Vřesovic po třicetileté válce postupně přesídlili na Plzeňsko, kde drželi například Bělou, Všeruby či Lštění. Bělou získal Jan Vilém Kyšperský z Vřesovic jako nejstarší žijící člen rodu Vřesovců, neboť předchozí vlastník, hrabě Jan Vikhart Doubravský z Vřesovic zemřel bez potomků a z jeho rodové větve již nikdo nežil. Jan Vilém proslul zejména jako rytmistr v Pappenheimově pluku. Za věrné služby císaři byl povýšen do panského stavu. Poslední mužský člen rodu Jan Maxmilián Kyšperský z Vřesovic, syn Jana Viléma, zemřel roku 1755 na svém statku Přívozec. Po Janu Maxmiliánovi dědil manžel jeho dcery Anny Elišky Jan Kryštof Bořek Dohalský z Dohalic.⁶⁰⁴ Jan Maxmilián byl rovněž zcela posledním Vřesovcem vůbec, neboť ostatní rodové větve neměly tak dlouhého trvání.

⁶⁰³ AČ XXII, s. 256; A. SEDLÁČEK, Hradý VIII, s. 36, 39, 48, 53, 68, 88, 94; A. SEDLÁČEK, Hradý XIII, s. 213.

⁶⁰⁴ A. SEDLÁČEK, Z Vřesovic, s. 1026-1027; A. SEDLÁČEK, Hradý IX, s. 123; Tomáš V. BÍLEK, Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618 II, Praha 1882, s. 915-918; Zdeněk PROCHÁZKA, Lštění. Proměny jednoho rytířského sídla aneb jak se státi zemánkem, Domažlice 2007, s. 28-30.

9. Illburkové (Doubravští) z Vřesovic

9.1. Jan Illburk z Vřesovic

Druhorozený syn starého Jana z Vřesovic Jan řečený Illburk z Vřesovic se poprvé v písemných pramenech objevil po boku svého bratra Jaroše, když společně vypovídali nepřátelství saskému knížeti Fridrichovi.⁶⁰⁵ Předpokládejme, že nebyl o mnoho mladší než jeho starší bratr Jaroš a nejspíš se stejně jako on narodil v průběhu 30. let 15. století. Proč se honosil přízviskem Illburk, což bylo jméno rodu ze středního Poohří, s nímž neměli Vřesovci zrovna dobré vztahy, je záhadou. V kapitole o jeho otci Janovi jsme dospěli k závěru, že z rodu Illburků snad mohla pocházet jeho matka. Nevíme však, zda můžeme Janovu potencionální manželku z rodu Illburků ztotožnit s jeho jedinou doloženou manželkou Kateřinou. Nejspíš již krátce poté, co Janův děd Jakoubek předal královně Johaně město Teplice, se stal Jan Illburk teplickým hejtmanem.⁶⁰⁶

Během sporů děda Jakoubka a otce Jana s Vilémem z Bukoviny a jeho manželkou Anežkou o Štedrý hrádek na počátku 60. let 15. století se Jan pochopitelně zastával členů své rodiny.⁶⁰⁷ Jistě nebudeme daleko od pravdy, když budeme tvrdit, že během poděbradských válek stál Jan Illburk na straně krále Jiřího a po jeho smrti setrval v boji proti Matyáši Korvínovi na straně nového krále Vladislava. Jan rozhodně nebyl členem zelenohorské jednoty, jak tvrdí Jurok, který jej omylem považuje za příslušníka rodu Illburků.⁶⁰⁸

V říjnu roku 1473 se Jan Illburk účastnil setkání s královnou vdovou Johanou z Rožmitálu v Teplicích, o čemž se dozvídáme z listu saských knížat, v němž píší o svých sporech s Jindřichem z Rabštejna. Důvodem tohoto setkání bylo vyřešení napjaté situace mezi Rabštejnem a Johanou z Rožmitálu. Rabštejn byl osobou značně konfliktní. Jednalo se o straníka Matyáše Korvína, kterému bylo lhostejné, že král Jiří a po něm i mladý Vladislav udržovali křehké příměří mezi českým královstvím a saskými knížaty. Po smrti svého příbuzného Prokopa z Rabštejna, který držel zástavně hrad Osek (Rýzmburk), Jindřich tento hrad zdědil a škodil z něj saským knížatům, dokud knížata tento hrad nedobyla a nepředala jej královně vdově Johaně. Rabštejn byl královnou odškodněn, novými vlastníky hradu se stali Kaplířové ze Sulevic a Jindřich pak přesídlil na Ploskovice u Litoměřic. O výsledcích tohoto

⁶⁰⁵UBT, s. 152.

⁶⁰⁶Srovnej H. HALLWICH, Töplitz, s. 95.

⁶⁰⁷AČ III, s. 570.

⁶⁰⁸J. JUROK, Česká šlechta a feudalita, s. 87. Srovnej P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, Velké dějiny VI, s. 231.

jednání informoval saská knížata teplický hejtman Jan Illburk z Vřesovic.⁶⁰⁹ Po smrti Johany z Rožmitálu získal Teplice její syn Hynek Minsterbeský, jemuž však Teplice zatím nebyly zapsány do zemských desek.⁶¹⁰ I po smrti královny Johany si Jan Illburk podržel úřad teplického hejtmána.

V prosinci 1475 psala saská knížata Janu Illburkovi stížnost na saského rytíře Valčíka z Bärensteinu, na kterého si pak stěžovali i Janovu bratru Jarošovi a jejich sousedu Těmovi z Koldic. V Krušnohoří a přilehlém podhůří dotčený Valčík často kradl, zejména koně. Valčík psal v průběhu téhož měsíce Janu Illburkovi, aby se ospravedlnil. Konflikty mezi saskými knížaty a českými šlechtici (mezi nimiž byl i Jan Illburk) na straně jedné a Valčíkem na straně druhé se pak táhly po dobu několika let.⁶¹¹ Koncem listopadu 1477 vyslala saská knížata do Teplic svého služebníka Jana Weikharta se zprávou pro Jana Illburka. Jan měl tohoto hosta v Teplicích uvítat a vpustit jej do místních vyhlášených teplých lázní.⁶¹²

Během roku 1478 potvrdil král Vladislav knížeti Hynkovi držbu Teplic. Téhož roku si Jan Illburk z Vřesovic uvědomil, že mu dosud chybělo nějaké stálé sídlo. Jistě ho příliš netěšilo, že na rozdíl od svých bratrů dosud žádným nedisponoval a pravděpodobně se musel spokojit jen s jakýmsi hejtmanským příbytkem v Teplicích. To se v březnu 1478 změnilo. Král Vladislav udělil Janovi privilegium na výstavbu nového hradu na Doubravské hoře nad Teplicemi, blízko vsi Doubravice, jež byla manstvem mosteckého hradu. Snad již od časů Janova děda Jakoubka zde stálo nějaké opevnění. Nový hrad vystavěl pro Jana Illburka v duchu nejmodernějších fortifikačních trendů neznámý mistr, patrně saského původu.⁶¹³ Na podzim téhož roku, po smrti Janova otce Jana, došlo k jakýmsi blíže nespecifikovaným, nejspíše majetkovým sporům mezi Jindřichem z Vřesovic a jeho bratry, tedy i Janem

⁶⁰⁹UBT, s. 160-161 A. SEDLÁČEK, *Hrady XIV*, s. 174-175 a 376; P. PEER, *Dějiny Teplicka do roku 1848*, s. 34. Peer považoval Jindřicha z Rabštejna za bratra Prokopa z Rabštejna. Dle sdělení kolegy Davida Kozlera, který se dějinami Rabštejnů zabývá, jím však nebyl. H. HALLWICH, *Töplitz*, s. 96. Podle Hallwicha se teprve tehdy stal Jan Illburk teplickým hejtmánem, což si nemyslíme.

⁶¹⁰P. PEER, *Dějiny Teplicka do roku 1848*, s. 34; Ondřej FELCMAN – Radek FUKALA (edd.), *Poděbradové. Rod českomoravských pánů, kladských hrabat a slezských knížat*, Praha 2008, s. 103, 320

⁶¹¹UBT, s. 162-163. O stížnosti Jarošovi viz příslušná kapitola. UBT, s. 168-169. Ještě v roce 1479 si Jan Illburk stěžoval saským knížatům na Valčíka. H. HALLWICH, *Töplitz*, s. 95-96; U. TRESP, *Nachtbarschaft zwischen Erbeinung und Hegemoniestreben*, s. 54.

⁶¹²UBT, s. 166.

⁶¹³Národní archiv Praha, fond Úřad desek zemských – listiny (1351-1526), signatura 770. Dostupné online na stránkách: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/DZ/770/charter?q=v%C5%99esovic> (23. 1. 2015); UBT, s. 166-167; Zbytky register, s. 296. A. SEDLÁČEK, *Hrady XIV.*, s. 144; F. BERNAU, *Studien und Materialien*, s. 657; H. HALLWICH, *Töplitz*, s. 100; P. PEER, *Dějiny Teplicka do roku 1848*, s. 34. Tato listina je jedním z mála v Čechách dochovaných privilegií na výstavbu hradu. Srovnej Robert ŠIMŮNEK, *Reprezentace české středověké šlechty*, Praha 2013, s. 24.

Illburkem. Bratři byli nakonec rozsouzeni tak, že mají své majetky držet společně.⁶¹⁴ V tomto roce také zapsal král Vladislav Teplice Hynkovi Minsterberskému, z čehož záhy vyplynuly značné problémy.⁶¹⁵

Jarní měsíce roku 1479 se staly dobou, během níž řešil komorní soud při mezi Hynkem Minsterberským a Janem Illburkem z Vřesovic.⁶¹⁶ Kníže Hynek vinil Jana Illburka z porušení přísahy, tedy jinak řečeno tvrdil, že Jan Illburk je nečestný. Illburk měl údajně po smrti královny vdovy Johany odjet do Poděbrad, kde se prý zavázal knížatům Hynkovi a Jindřichovi službou a poté se měl vrátit do Teplíc. Když v inkriminované době minsterberská knížata po Janovi žádala, aby svolal lid z Teplíc a donutil jej k přísaze minsterberským knížatům, Jan Illburk v tu chvíli na svou přísahu v Poděbradech zapomněl (pokud k ní vůbec došlo) a tvrdil, že se nikdy nezavázal službou nikomu jinému nežli nebožce královně Johaně. Z výpovědí knížecích svědků si nic nedělal, neboť to prý byli „kniežeci úředníci, služebníci a náchlebníci, a že oni jeho cti osvědčiti nemohú“. Rozsudek zněl v Illburkův prospěch a zdá se, že knížeti Hynkovi skutečně žádnou přísahu neučinil. Jan se měl posléze dostavit do Prahy, aby zde byla jeho čest, jíž se týkal Hynkův púhon, očištěna.⁶¹⁷

V roce 1480 již Jan Illburk teplickým hejtmanem patrně nebyl. Dle Hallwicha získal někdy v průběhu tohoto roku tvrz Předboř a části vsí Bžany a Černice. S ohledem na to, že dotčenou tvrz měla po Illburkově smrti zakoupit jeho manželka se nabízí dvě možná vysvětlení tohoto Hallwichova tvrzení. Buď se Hallwich spletl anebo Jan Illburk o tvrz záhy přišel.⁶¹⁸ Na jaře roku 1480 zapsal Jan Illburk Jindřichu Šanovcovi ze Šanova dvory v Hostěnicích, Řepnici a Záhořanech.⁶¹⁹ V březnu roku 1481 řešil komorní soud spor mezi Janem Illburkem a Lukášem Podvinským z Lerojed. Lukáš Podvinský vinil Illburka i jménem jakéhosi Vespesiána, neboť kvůli Illburkově „nevyváženie“ (tj. nejspíš zanedbání či přehlížení něčeho) přišli oba o své statky. Škody měl oběma poškozeným způsobit jakýsi Vrchota, patrně Janův služebník. Jan Illburk uznal svou vinu a chtěl učinit nápravu. Oběma žalujícím měl poté, co se smíří s Vrchotou, vyplatit odškodné.⁶²⁰ Během verbování vojsk na

⁶¹⁴AČ IV, s. 518-519.

⁶¹⁵UBT, s. 168.

⁶¹⁶AČ IV, s. 326-328; H. HALLWICH, Töplitz, s. 103-104; A. SEDLÁČEK, Hrady XIV, s. 151, S. KOTLÁROVÁ, Páni z Rožmitálu, s. 35. Srovnej P. PEER, Dějiny Teplicka do roku 1848, s. 34.

⁶¹⁷Srovnej Jana JANIŠOVÁ, Delikt Urážka na cti v českém a moravském zemském právu. Právní normy a právní praxe, in: Tomáš BOROVSÝ – Dalibor JANIŠ – Michaela MALANÍKOVÁ (edd.), Spory o čest ve středověku a v raném novověku, Brno 2010, s. 76.

⁶¹⁸H. HALLWICH, Töplitz, s. 105.

⁶¹⁹AČ XXXVII/2, s. 1631.

⁶²⁰AČ VII, s. 562.

podzim tohoto roku se objevují již dříve zmiňovaní „čtyři Jakoubkové“, přičemž jedním z nich mohl být i Jan Illburk.⁶²¹ V polovině prosince 1481 požádal Jan Illburk krále Vladislava o povýšení jeho vsi Strupčice na městečko. Král Vladislav Janu Illburkovi vyhověl a udělil městečku právo týdenního trhu každý čtvrtek, erb, který mohli Strupčičtí užívat na svých pečetích, a právo pečeti zeleným voskem. V erbu Strupčic se dodnes nachází brána se dvěma věžemi a půlměsíc, erbovní znamení Vřesovců.⁶²² Koncem června roku 1482 se Jan Illburk snažil donutit majitele pražského domu U měsíce, aby mu dům, který jim jeho otec Jan z Vřesovic prodal, vrátili. Illburk se odkazoval na své dědické právo k tomuto domu, leč neuspěl, neboť současní vlastníci domu prokázali oprávněnost své držby prodejní listinou, vydanou Illburkovým otcem.⁶²³

V blíže nespecifikované době si měl Zdeněk Lev z Rožmitálu nadělat dluhy u jistého Jana Dobřenského, Rybského a knížat (nevíme kterých), přičemž Jan Illburk byl jistcem (ručitelem) těchto dluhů. Jan Illburk za Rožmitála zaplatil nejspíš někdy na sklonku svého života. Jeho peníze se mu však již nevrátily.⁶²⁴

Jan Illburk z Vřesovic zemřel v polovině osmdesátých let 15. století, neboť v půhonu Martina z Dření z roku 1485 je již nazýván nebožtíkem. Martin poháněl z blíže neznámých příčin vdovu po Janu Illburkovi Elišku z Landštejna. Shodou okolností se jedná o vůbec první zmínku o Illburkově manželce.⁶²⁵ V květnu 1486 pohnala Eliška z Landštejna před komorní soud dosud žijící bratry jejího nebožtíka manžela, tedy Jaroše, Jakuba, Jindřicha a Jana. Bratři z Vřesovic totiž usilovali o majetky po zemřelém Janu Illburkovi. Pochopitelně neuspěli, neboť vdova Eliška si útoky na sebe a své děti nenechala líbit. Dokázala, že jí náleží jako věno plat ze vsi Strupčice o částce 1000 zlatých a též obhájila jakési dva majestáty a kšaft jejího nebožtíka manžela. Dle kšaftu měli Janovi dědicové („sirotci“) nadále držet nějaké své statky, které již drželi, a dále si měli rozdělit dědictví po otci, což byly celkem 2/3 veškerého majetku Illburků z Vřesovic. Zbývající 1/3 měla zůstat vdově Elišce z Landštejna.⁶²⁶ Je

⁶²¹Politische Korespondenz des Kurfürsten Albrecht Achilles III, Leipzig 1898, s. 104; J. JÁNSKÝ, Kronika česko-bavorské hranice V, s. 22; J. JÁNSKÝ, Hroznatovci a páni z Gutštejna, s. 172.

⁶²²CIM IV/2, s. 229-230; Karel KUČA, Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 7, Praha 2008, s. 133.

⁶²³J. TEIGE, Základy starého místopisu pražského, S. 403-404.

⁶²⁴AČ X, s. 456. Dluhy po Rožmitálovi pak roku 1492 vymáhal Illburkův syn Vilém.

⁶²⁵RTT I, s. 191; UBT, s. 174-175; Viktorin Kornel ze Všehrd, Knihy dewatery o práwiech a súdiech i o diskách země Česke, s. 129; A. SEDLÁČEK, Hrady XIV, s. 145. Dle Sedláčka zemřel až v roce 1486, což není pravda. Eliška z Landštejna byla nejspíš dcerou Jana Střelečka z Landštejna na Borotíně a tudíž sestrou Viléma Zuba z Landštejna a Jaroslava z Landštejna. Viz Miroslav MILEC, Zubové z Landštejna a z Borotína, in: Jihočeský Herold. Časopis o historii a pomocných vědách historických, Mimořádné číslo 2007, díl II, s. 18.

⁶²⁶AČ VIII, s. 434. Srovnej UBT, s. 177.

zajímavé, že se v tomto zápisu z register komorního soudu hovoří o sirotcích. Je nám totiž známo pouze jedno dítě Jana Illburka a Elišky, a to jejich syn Vilém. Ten měl tedy patrně ještě nějaké sestry, což nám naznačují pozdější prameny. Na počátku roku 1486 dovolil král Vladislav bratřím Felixovi a Kryštofovi z Fictumu, aby nyní, když byl Jan Illburk z Vřesovic po smrti, vyplatili někdejší vsi teplického kláštera Trnovany, Šanov, Bořislav, Bílku a Kvítkov.⁶²⁷ V roce 1487 přikoupila Eliška z Landštejna k Doubravské Hoře Předboř, aby tak rozšířila panství svého synka Viléma.⁶²⁸

Humanistický básník Tomáš Mitis, který v polovině 16. století vychovával mladého Viléma Vřesovce, syna Volfa Vřesovce, který byl Illburkovým vnukem, obdařil Jana Illburka ve své básni *De thermis Teplicensibus* mnoha skvostnými přídomy. Nejenže vystavěl hrad, jehož „vysoké hradby ... se málem k nebesům tyčí“, ale sám měl být „moudrý, statečný, výmluvný, slavný a zahrnutý poctami králů“.⁶²⁹ Ve snaze zalíbit se Vřesovcům místy jistě přeháněl, ale i tak můžeme bezpochyby Jana Illburka z Vřesovic z kariérního hlediska považovat za nejúspěšnějšího ze všech pěti bratrů Vřesovců. Podle Josefa Petráně měl Jan Illburk během svého života předpoklady k tomu, aby se mohl stát příslušníkem panského stavu.⁶³⁰ Nestalo se tak, ale přesto právě z řad jeho potomstva vzešli ti nejmocnější z Vřesovců, kteří, byť za poměrně dlouhou dobu, nakonec dosáhli nejen panského, ale dokonce hraběcího stavu.

9.2. Vilém Doubravský z Vřesovic

9.2.1. Vilémův pozvolný vzestup

Vilém z Vřesovic, nejspíš jediný syn Jana Illburka a Elišky, se narodil pravděpodobně v průběhu 70. let 15. století. V čase otcovy smrti ještě nebyl zletilý, a jak jsme již výše nastínili, Vilémovy majetky zatím spravovala jeho matka Eliška. Poručníkem Viléma a jeho matky byl Vilémův strýc Jindřich z Vřesovic. Dospělým se Vilém stal pravděpodobně na počátku 90. let. V polovině listopadu 1492 poháněl Vilém z Vřesovic Zdeňka Lva z Rožmitálu před komorní soud kvůli dluhům, o nichž jsme již psali v souvislosti

⁶²⁷Národní archiv Praha, fond Úřad desek zemských – listiny (1351-1526), signatura 773. Dostupné online na stránkách: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/DZ/773/charter?q=v%C5%99esovic> (23. 1. 2015). UBT, s. 173-174; SČPLL 2, s. 791.

⁶²⁸UBT, s. 177-178; A. SEDLÁČEK, *Hrady XIV*, s. 145. Dle Hallwicha však byla Předboř Eliščiným vdovským sídlem: H. HALLWICH, *Töplitz*, s. 120.

⁶²⁹Tomáš Mitis, *O lázních teplických*, ed. B. RYBA, *Teplice 1980*, s. 10-11, 32-33; H. HALLWICH, *Töplitz*, s. 101-102.

⁶³⁰J. PETRÁŇ, *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*, s. 48.

s Vilémovým otcem Janem Illburkem.⁶³¹ Podle Václava Březana měl mít Vilém roku 1497 jakési spory s Mosteckými kvůli blíže nespecifikovaným „výsadám a privilegiím“.⁶³²

Až do roku 1498 spravoval některé z Vilémových majetků jeho strýc Jindřich z Vřesovic. Konkrétně se jednalo o majetky, které byly Vilémovu otci Janu Illburkovi uděleny listinou z roku 1467, v níž se bratři z Vřesovic dohodli na dělbě majetků, které jim postoupil otec. V květnu dotčeného roku převedl král Vladislav zástavní právo na tyto majetky z Jindřicha na Viléma. Vilém pak tyto statky připojil k Doubravské Hoře.⁶³³ Někdy na sklonku roku 1499 Vilémovi velmi uškodil jeho soused Těma z Koldic sezením na Krupce. Odvedl vodu z jakéhosi „starého toku“ směrem ke Krupce, přičemž dotčený vodní tok zásoboval vodou čtyři z Vilémových vesnic a poháněl tři mlýny. Vilém měl rovněž zisk z rybolovu na tomto nejmenovaném toku. Pohnání Koldice před soud tak na sebe nenechalo dlouho čekat, leč zdá se, že soud nakonec neproběhl.⁶³⁴ Poté se Vilém na několik let odmlčel a znovu se s ním setkáváme ve svědečné řadě listiny, vydané jeho matkou Eliškou koncem července 1504. Eliška byla tehdy již několik let manželkou jistého Jana Firšice a měla s ním syna Jindřicha. Zmíněnou listinou se vzdala některých svých majetků ve prospěch manžela a syna.⁶³⁵ Viléma nacházíme rovněž po boku jeho bratranců během obléhání Lokte roku 1505. K Lokti jej tehdy doprovázeli čtyři pěšáci, jeden jezdec a tři vozy.⁶³⁶

V polovině prosince 1506 povolil král Vladislav Vilémovi, aby mohl svobodně odkazovat majetek komukoliv kromě duchovenstva a aby mohl jmenovat poručníky.⁶³⁷ Na počátku roku 1507 vydal král Vladislav na žádost Albrechta z Kolovrat listinu, podle které směly Vilémovy zástavní majetky po jeho smrti vyplatit pouze duchovní osoby, které na toto vyplacení měly právo.⁶³⁸ V únoru téhož roku uzavřeli starocelský opat Martin a Albrecht z Kolovrat smlouvu o Lovosice a jedním ze svědků tohoto právního pořízení byl i Vilém

⁶³¹AČ X., s. 456;RTT I., s. 220.

⁶³²Státní oblastní archiv Třeboň, fond Cizí rody II. Registratura, karton 150, signatura Vřesovec z Vřesovic, folio 9.

⁶³³Národní archiv Praha, fond Úřad desek zemských – listiny (1351-1526), signatura 776. Dostupné online na stránkách: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/DZ/776/charter?q=v%C5%99esovic> (23. 1. 2015); AČ IV, s. 569; AČ XVIII, s. 45-46, UBT, s. 181; A. SEDLÁČEK, Hradý XIV, s. 145.

⁶³⁴DD VIII, s. 529; UBT, s. 182.

⁶³⁵SČPLL 3, s. 1170. Listina se dnes nachází v soukromém archivu Lobkoviců. Dřívější umístění: Státní oblastní archiv Litoměřice, fond Lobkovicové roudničtí – rodinný archiv, signatura P5/14. Viz: <http://database.aipberoun.cz/pecete/engine/pecete.cg2> (30. 3. 2015), heslo zpracoval:Kopička.

⁶³⁶AČ VI, s. 317.

⁶³⁷Národní archiv Praha, fond Úřad desek zemských – listiny (1351-1526), signatura 204. Dostupné online na stránkách: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/DZ/204/charter?q=v%C5%99esovic> (24. 1. 2015); SČPLL 3, s. 1213-1214.

⁶³⁸SČPLL 3, s. 1216.

z Vřesovic na Hunerperku. Vilémův predikát je zarážející, leč nejspíš se jedná o zkomoleninu německého názvu Doubravské Hory (Daubersberg).⁶³⁹ V květnu byla Vilémovi potvrzena králem Vladislavem dědičná držba hradu Doubravská Hora a tvrze Předboř a v létě mu pak král navíc potvrdil dědičnou držbu vsí Žalany, Věšťany, Roudník, Chabařice, Chanice, Liběšovice, Skršín, Lahovice a Řisuty.⁶⁴⁰

Vilém z Vřesovic, jmenovaný v registrech komorního soudu jako Vilém Doubravský, byl jedním z přísedících tohoto soudu v letech 1510-1511.⁶⁴¹ Na sklonku ledna roku 1511 získal Vilém od krále Vladislava někdejší vsi teplického kláštera Šanov a Trnovany jako zpupné statky.⁶⁴² V listopadu roku 1511 se při komorním soudu přeli Jan Novohradský z Kolovrat a Vilém z Vřesovic. Hajný Martin z Leské (?) byl okraden o koně, kterého zloděj záhy prodal jakémusi židovi z Trnovan a ten jej půjčil svému pánu Vilémovi z Vřesovic. Vilém poslal koně Václavu Minzerovi z Krupky, aby mohl doprovodit Vilémovu ženu „do Němec“. Pak se kuň vrátil na Doubravskou Horu. Poté za panem Vilémem přišel rychtář z Leské, Kolovratův poddaný, a žádal pro hajného Martina koně nazpět. Vilém jej odmítl vydat, a když zjistil, jak se věci mají, navrhl prosebníkům o navrácení koně, tedy rychtářovi a hajnému, aby mu dali peníze, a jeho žid jim pak sežene jiného koně. To hajný Martin odmítl, načež měl Vilém opět prohlásit, že hajný svého koně nedostane, ani kdyby mu za něj měl zaplatit Jan z Kolovrat. Na jaře následujícího roku „válka o koně“ pokračovala, tentokrát Viléma žaloval i bratr Jana z Kolovrat Purkart.⁶⁴³

V průběhu listopadu 1511 se Vilém soudil rovněž s bílinskými měšťany. Z výpovědí se dozvídáme, že Vilémovi poddaní byli na příkaz Děpolda Popela z Lobkovic uvěznění a drženi v Bílině jako rukojmí. Vilémovi lidé se totiž v Bílině účastnili jakési bujaré zábavy s alkoholickými nápoji, jejichž nadměrná konzumace způsobila, že začali na své spolustolovníky útočit tesáky. Když za ně bylo zapláceno výkupné a měli být propuštěni, Bílinští od každého z nich vymohli ještě jednu kopy míšeňských grošů. Bližší okolnosti nám

⁶³⁹AČ XVIII, s. 300-301.

⁶⁴⁰Národní archiv Praha, fond Úřad desek zemských – listiny (1351-1526), signatura 777. Dostupné online na stránkách: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/DZ/777/charter?q=v%C5%99esovic> (25. 1. 2015); A. SEDLÁČEK, Hradý XIV, s. 145; H. HALLWICH, Töplitz, s. 121.

⁶⁴¹AČ XIII, s. 279; AČ XIX, s. 1.

⁶⁴²Národní archiv Praha, fond Archiv českých klášterů zrušených za Josefa II. (1115-1760), signatura 723: Dostupné online na stránkách: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK/723/charter?q=v%C5%99esovic> (25. 1. 2015); SČPLL 3., s. 1301, Urkunden - Regesten aus den ehemaligen Archiven der von Kaiser Joseph II. aufgehobenen Klöster Böhmens, ed. A. SCHUBERT, Innsbruck 1901, s. 141. V regestech došlo omylem k záměně teplického kláštera za klášter tepelský. Též A. SEDLÁČEK, Hradý XIV, s. 145; H. HALLWICH, Töplitz, s. 121-122.

⁶⁴³AČ XIII, s. 478-479; AČ XIX, s. 114.

bohužel nejsou známy, leč soud tuto záležitost nedořešil a Vilém pak Bílinské i Lobkovice znovu poháněl v roce 1512.⁶⁴⁴

V březnu 1512 poháněl Viléma před komorní soud Václav Sokol z Mor. Lounští chtěli po Sokolovi, aby v Chaběřicích (Chabařovicích) našel jakéhosi Vaňka Dlouhého, poddaného pana Viléma. Potkal zde však pouze jeho syna Jíru, který tvrdil, že otec není doma a posléze začal Sokola častovat nadávkami, což si Sokol nenechal líbit. Dotčenému Jírovi dal pohlavek a praštil jím o zem. V dubnu téhož roku pak Vilém poháněl Sokola.⁶⁴⁵ V průběhu roku 1512 se s Vilémovými poddanými několikrát soudil Děpolt z Lobkovic, zejména pak s liběšovickým rychtářem Oldřichem, který zajal Děpoltova poddaného Martina.⁶⁴⁶ Spory mezi dalšími z Vilémových poddaných, Matoušem Horkým, Ondřejem z Chouč a Vavřincem ze Svinčic ze strany jedné a bílinskými konšely ze strany druhé už musel řešit Vilém sám, jelikož jej Děpolt Lobkovic na Bílině pohnal v listopadu před komorní soud. Bohužel příliš nevíme, o co v těchto sporech šlo.⁶⁴⁷ Lobkovic se snad mohl dotknout Vilémovy cti. V listopadu tohoto roku pak poháněl Vilém Lobkovice kvůli jakémusi polnímu pychu.⁶⁴⁸

Když psal Zdeněk Lev z Rožmitálu v srpnu 1514 o příčinách svolání krajských sjezdů, o čemž jsme se již zmiňovali v souvislosti s Jakubem Kyšperským, adresáty byli rovněž hejtmané litoměřického kraje Vilém z Illburka na Ronově a Vilém z Vřesovic na Doubravské Hoře.⁶⁴⁹ V listopadu roku 1514 vyjelo do Uher české poselstvo ke králi Vladislavovi, které sestávalo z několika pánů a rytířů. Mezi rytíři byl i Vilém z Vřesovic. Cílem Čechů se stal hrad Tata u Ostřihomi, kde tou dobou král prodléval. Páni a rytíři jeli za králem, neboť si u něj chtěli stěžovat na aktivity Bartoloměje Minsterberského a měst a také na Albrechta Rendla z Oušavy.⁶⁵⁰

Na jaře 1515 byl zástupci rytířského stavu vyřčen rozsudek nad rytířem Janem z Polenska, který měl tehdy spory s městem Litoměřice. Opis tohoto rozsudku byl odeslán Litoměřickým a doručili jej Vilém z Vřesovic a Volfhart Planknár z Kynšperka. Litoměřické poněkud popudilo, že nemohli dát na list odpověď, neboť odesílatelem byl „rytířský stav“. Doručitelům si pak stěžovali: „Sice vůbec nevíme, kdo jsou ti páni z rytířského stavu, kteří

⁶⁴⁴AČ XIII, s. 512-513; AČ XIX, s. 109-110 a 160-161.

⁶⁴⁵AČ XIX, s. 75-76; AČ XIX, s. 210.

⁶⁴⁶AČ XIX, s. 133 a 161-162.

⁶⁴⁷AČ XIX, s. 162-163.

⁶⁴⁸AČ XIX, s. 622.

⁶⁴⁹AČ VII, s. 63 a 70.

⁶⁵⁰Staří letopisowé, s. 355; W. W. TOMEK, Dějepis města Prahy X, s. 352.

nařídili sepsání toho (rozsudku), ale viděli jsme na něm vaše pečeti. Když by nám psal někdo konkrétní z rytířského stavu a své psaní potvrdil pečeti, pak bychom mu na to psaní dali řádnou odpověď. Dosud však nevíme, komu máme vlastně psát“.⁶⁵¹ Na podzim téhož roku Vilém opět zasedal při komorním soudu. Projednával zde spolu s ostatními přísedícími například spory mezi Volfem z Gutštejna a městem Rakovníkem kvůli neoprávněnému vybírání cla.⁶⁵² V polovině listopadu téhož roku pohnal Viléma před tento soud nepřítel rodu Vřesovců a zároveň jejich příbuzný Opl z Fictumu. Vilém byl prý totiž rukojmím ve smlouvě, kterou sepsali Opl s Albrechtem z Kolovrat. Dle smlouvy měl Vilém za Albrechta zaplatit 202,5 kop a 9 grošů míšeňských za obilí. Albrecht byl v době púhonu již nebožtíkem. Vilémovi svědkové tvrdili, že Vilém byl z rukojemství vyvázán jakousi jinou listinou, leč soud rozhodl nakonec ve prospěch Fictuma.⁶⁵³

Roku 1518 postihla Viléma rodinná tragédie, neboť přišel o svou druhou manželku Sabinu, dceru Hildebranta Sataněře z Drahovic a Apolónie z Fictumu. Vilémovou první manželkou byla dle Sedláčka Mandaléna ze Smiřic, s níž jsem se bohužel žádném prameni neseťkal. O životě Sabiny nevíme kromě toho, kdy zemřela, vůbec nic. Máme však rámcovou představu o jejím vzhledu, neboť se dochoval její náhrobník. Ten je jedním z mála figurálních náhrobníků z doby jagellonské v Čechách. Obličej je poněkud nezřetelný, ale předpokládáme, že se nejedná o zcela stylizovanou postavu a tvůrci náhrobku byla vzorem nebožka Sabina. Byla to nejspíše poměrně útlá žena menší postavy a dle jejího jednoduchého odění a různých drobných detailů (např. křížek na šňůrce kolem krku) můžeme maximálně soudit, že byla ženou zbožnou.⁶⁵⁴

V prvé polovině května roku 1519 Vilém opět zasedal při komorním soudu.⁶⁵⁵ Na přelomu let 1519 a 1520 poháněl mnohé pány i rytíře (vladyky) pan Prokop z Vartenberka,

⁶⁵¹ J. LIPPERT, Die Beteiligung der Stadt Leitmeritz am böhmische Standestreite, s. 100; J. LIPPERT, Geschichte der Stadt Leitmeritz, s. 247. Lippert přepsal list určený Vilémovi a Volfhartovi v soudobé němčině. Jazyk originálu, natož pak jeho uložení, se mi nepodařilo zjistit.

⁶⁵² AČ XIX., s. 270; Kateřina ZENKLOVÁ, Správa města Rakovníka v pozdním středověku. Nepublikovaný rukopis diplomové práce obhájené na FF UK, Praha 2014, s. 149.

⁶⁵³ AČ XIX., s. 289-290.

⁶⁵⁴ Gustav C. LAUBE, Der Grabstein der Sabina von Wrzesowitz auf der Burg zu Graupen, in: MVGDDB 31, Prag 1893, s. 396-400; Jan CHLÍBEC – Jiří ROHÁČEK, Sepulkrální skulptura jagellonského období v Čechách. Figura a písmo, Praha 2011, s. 185-187, fotografie náhrobku s. 188-189; Jiří HÁS, O původu Sabiny z Drahovic a Sabiny z Vřesovic, in: Heraldika a genealogie 35, Praha 2002, s. 167-170. Jiří Hás poukazuje na to, že Sabina z Drahovic (†1518) by neměla být nazývána Sabinou z Vřesovic, neboť tento predikát přísluší pouze jiné Sabině z Vřesovic (†1581), provdané za Kryštofa Zilvára z Pilníkova. Lze si však položit otázku, co tím sleduje.; Zuzana KŘENKOVÁ, Pohřebiště pánů z Vřesovic v zaniklém klášteře františkánů observantů v Krupce, in: Zprávy a studie Regionálního muzea v Teplicích 29, Teplice 2012, s. 109-114; A. SEDLÁČEK, Z Vřesovic, s. 1024.

⁶⁵⁵ AČ XXXII, s. 30.

příčemž ve výčtu pohnaných nechyběl ani náš Vilém. K naší neradosti není uvedena příčina púhonu.⁶⁵⁶ Stejně tak poháněl v roce 1520 několik šlechticů včetně Viléma z neznámých příčin Oldřich z Krásného Dvora.⁶⁵⁷

V dubnu 1522 poháněl Vilém Purkarta Kaplíře ze Sulevic na Duchcově. Vilém měl totiž spory s Lounskými a chtěl předvolat jako svědka Kaplíře, neboť ten měl vlastnit jakési dokumenty, které by pak hrály ve Vilémův prospěch.⁶⁵⁸ Na podzim téhož roku poháněl Vilém bratry Bernarda a Petra Keble z Geysinku, kteří byli prý Vilémovými strýci. Jako strýcové však bývali ve středověku označováni švagři. Jednalo se tedy nejspíš o manžele Vilémových sester. Oba Vilémovi švagrové zasahovali do práv kmetičně (manželce kmeta) Martě Pecherni, která měla jakási práva ke vsi Malé Březno, zděděná po tamním rychtáři Jakubovi. Vilém proto pokutoval své švagry částkou 500 kop grošů.⁶⁵⁹ Snad může tento případ nějak souviset s obesláním Viléma jakýmsi Jakubem Hruškou z Března. Hruška obeslál Viléma kvůli právům své kmetičny Káči z Chrabřic, manželky jistého Urbana.⁶⁶⁰ V červnu téhož roku poháněl král Ludvík Děpolta Popela z Lobkovic kvůli stížnosti Jakuba Kyšperského z Vřesovic, která se týkala jeho bratra Václava. Mezi osobami, které král Ludvík k soudu obeslál, byl i bratranec bratrů Kyšperských Vilém.⁶⁶¹

9.2.2. Vilém královským prokurátorem a podkomořím

Když došlo roku 1523 k obměně nejvyšších zemských úředníků, Vilém z Vřesovic získal úřad královského prokurátora. Jako prokurátor byl zástupcem krále v soudních záležitostech, ale též zasedal v královské radě, účastnil se diplomatických jednání a zasedal při komorním soudu. Stejně jako jeho bratranec Jakub z Vřesovic byl i Vilém jedním z těch, kteří se krátce předtím snažili o „napravení práva“.⁶⁶² Na přelomu let 1523 a 1524 se přel Volf z Gutštejna z Oldřichem Fremutem z Krásného Dvora. Gutštejn si jako svědky předvolal Viléma z Vřesovic a Karla z Duban. Fremut tehdy Volfa Gutštejna žaloval kvůli jeho dluhům. Je

⁶⁵⁶AČ XXXII, s. 151.

⁶⁵⁷AČ XXXII, s. 163.

⁶⁵⁸AČ XXXII, s. 181.

⁶⁵⁹AČ XXXII, s. 133 a 198-199.

⁶⁶⁰AČ XXXII, s. 275.

⁶⁶¹AČ XXXII, s. 223-224.

⁶⁶²Staří letopisowé, s. 454; F. PALACKÝ, Dějiny VI, s. 321-322. O úřadu prokurátora v době jagellonské viz Boleslav FUX, K působnosti bývalých královských prokurátorů v Čechách a nynější c. k. prokuratury, in: Právník. Časopis věnovaný vědě právní i státní 41, 1902, s. 154; Jaroslav DEMEL, Dějiny fiskálního úřadu v českých zemích I. Oddělení I. Doba státu stavovského (do roku 1620), Praha 1904, s. 51-78; Jaroslav DRÍMAL, Královský prokurátor a jeho úřad do roku 1745, in: Sborník archivních prací 29, č. 2, Praha 1969, s. 349-355.

zajímavé, že jako svědka si Viléma žádal i Fremut z Krásného Dvora.⁶⁶³ Na jaře 1524 žádal po Vilémovi jistý Bartoloměj z Velebudic, aby postavil před komorní soud svého člověka Matouše Vrbického, kterého Bartoloměj potřeboval jako svědka ve své věci s Jaroslavem z Vřesovic na Dlačimi.⁶⁶⁴ Zhruba v téže době poháněl Viléma z Vřesovic, jeho bratrance Jaroslava Brozanského z Vřesovic, Opla z Fictumu a Mikuláše Hýzrleho z Chodů jistý Jan z Trojetic. Dotčení přislíbili Janovi z Trojetic svědectví v jeho sporech a pak se k soudu nedostavili, pročež je zažaloval a vymáhal na nich 4000 kop grošů českých.⁶⁶⁵ Na počátku roku 1525 předvolával Vilém, toho času hejtman žateckého kraje, k soudu bratry Karla a Václava z Míliny na Trmicích, neboť jejich lidé ubili Vilémova žida Jakuba a ještě předtím mu ukradli peníze a tele. Současně pohnal Hanuše Manvice z Patokryj, jelikož dva z jeho lidí dlužili Vilémovi peníze.⁶⁶⁶ V březnu tohoto roku poháněl Viléma a mnohé další Vít Lišovský z Prochodu, protože potřeboval jejich svědectví při řešení svého sporu s Václavem Razickým z Vchynic.⁶⁶⁷

Počátkem jara 1526 psal Zdeněk Lev z Rožmitálu Vilémovi z Vřesovic o tom, že by se s ním rád setkal na sněmu v Kutné Hoře, aby odtud pak společně jeli na kolínský sjezd. Rovněž jej informoval o odjezdu rytíře (Volfharta?) Planknára do Budína, o jakémsi jednání s Trčky z Lípy a o odkladu jednání komorního soudu, v němž měl Vilém nejspíš zasedat.⁶⁶⁸ Rožmitál od té doby s Vilémem korespondoval poměrně často, leč bohužel se nám dochovaly pouze dopisy z Rožmitálovy strany, v důsledku čehož nám občas uniká jejich kontext.⁶⁶⁹ V polovině července téhož roku psal Rožmitál Vilémovi znovu. Tentokrát se Rožmitálův list týkal teplických židů. Jednalo se o reakci na nám neznámý list, v důsledku čehož je pro nás Rožmitálova zpráva bohužel poněkud nesrozumitelná. Dále Rožmitál informoval Viléma o příjezdu Karla Minsterberského a hejtmana Pražského hradu z Budína do Čech a rovněž vyjádřil své obavy z tureckého postupu.⁶⁷⁰ Jak víme, tyto obavy byly oprávněné. V boji s Turky zahynul nejen král Ludvík, ale též Vilémův bratranec Jakub, královský podkomoří.

⁶⁶³AČ XXXII., s. 518 a 524. Srovnej J. JÁNSKÝ, Hroznatovci a páni z Gutštejna, s. 319. Jánský o svědcích nic nepíše.

⁶⁶⁴AČ XXXIII., s. 24.

⁶⁶⁵AČ XXXIII., s. 146.

⁶⁶⁶AČ XXXIII., s. 335.

⁶⁶⁷AČ XXXIII., s. 404.

⁶⁶⁸AČ IX, s. 44.

⁶⁶⁹Srovnej Zdeněk VYBÍRAL, Politická komunikace aristokratické společnosti českých zemí na počátku novověku, České Budějovice 2005, s. 282.

⁶⁷⁰AČ IX, s. 105-106.

Když byl v září téhož roku Zdeňku Lvu z Rožmitálu postoupen Pražský hrad, jednou z osob, které byly tomuto aktu přítomny, byl i Vilém z Vřesovic.⁶⁷¹ Vztahy mezi Rožmitálem a Vilémem byly více než dobré a byl to pravděpodobně právě Rožmitál, kdo se později zasadil o to, aby se Vilém stal novým českým podkomořím a nahradil svého nedávno zesnulého bratrance Jakuba.⁶⁷² Vilém se rovněž účastnil sněmu českých stavů na počátku října.⁶⁷³

Od března 1527 do prosince 1529 pohnal Vilém před soud jistého Jakuba z Želivlic, neboť jeho poddaný Martin „pychem páčil“ Vilémova člověka Řihu z Šanova. Řihovi škodil i jakýsi Duchek, rovněž Jakubův poddaný. Vilém se v těchto půhonech tituloval mimo jiné i jako hejtman litoměřického kraje.⁶⁷⁴ V březnu 1527 Vilém z pozice prokurátora poháněl svého bratrance Václava Kyšperského kvůli nevyvázání z rukojemství, o čemž jsme již v souvislosti s Václavem psali.⁶⁷⁵ V následujícím měsíci zreorganizoval král Ferdinand české zemské úřady. Vilém od té doby již nebyl prokurátorem, ale stal podkomořím. Povinností podkomořímho se začal věnovat záhy po svém jmenování do tohoto úřadu.⁶⁷⁶ V létě roku 1527 vyjadřoval Rožmitál v dopise Vilémovi své obavy z rozmachu luteránů a pikardů (tj. českých bratří). Motivací k sepsání tohoto listu byly snad náboženské nepokoje v Kadani. Dle tohoto listu měl Vilém z Vřesovic novému panovníku Ferdinandovi sepsat stížnost na tyto v Čechách spíše negativně vnímané konfese, což Rožmitála obzvláště těšilo. Rožmitál rovněž zpravil Viléma o tom, že se Černý muž (?) připojil ke králi Ferdinandovi a také jej informoval o počtech Ferdinandových vojáků.⁶⁷⁷ V červenci psal Rožmitál Vilémovi znovu a žádal jej, aby se přičinil o obnovu františkánských klášterů v Kadani a u sv. Jakuba v Praze.⁶⁷⁸

⁶⁷¹ AČ X, s. 145, SČ I, s. 9.

⁶⁷² Josef JANÁČEK, *České dějiny. Doba předbělohorská 1526-1547 I/2*, Praha 1986, s. 338; W. EBERHART, *Konfessionsbildung*, s. 250. Srovnej F. PALACKÝ, *Přehled současných nejvyšších důstojníků a úředníků*, s. 367. Palacký Viléma vůbec nezmiňuje - mezi lety 1526-1529 má u přehledu podkomořímho za vlády krále Ferdinanda mezeru.

⁶⁷³ SČ I, s. 24.

⁶⁷⁴ AČ XXXII, s. 655; AČ XXXIII, s. 316.

⁶⁷⁵ AČ XXXII, s. 655.

⁶⁷⁶ J. DEMEL, *Dějiny fiskálního úřadu v českých zemích I. Oddělení I. Doba státu stavovského (do roku 1620)*, s. 38; J. DRÍMAL, *Královský prokurátor a jeho úřad do roku 1745*, s. 354. Aktivita Viléma jako podkomořímho jsou nám známy např. ze Slaného, z Kadaňe a Klatov. SOA Kladno, fond Archiv města Slaný, nezpracovaný fond (22. 9. 1528; 23. 11. 1528). Jedná se o Vilémovy kvitance městu Slaný o poplatcích určených podkomořímho (hromničná suma, lotovné, svatomartinský plat ...); P. RAK *Kadaňské městské knihy a správa města v letech 1465-1620*, s. 287. V letech 1527-1528 obnovoval Vilém městské radou v Kadaňi; J. VANČURA, *Dějiny někdejšího král. města Klatov I. část 3. svazku I. dílu*, s. 652. V roce 1527 obnovil Vilém městskou radu v Klatovech.

⁶⁷⁷ AČ X, s. 188-189; W. EBERHART, *Konfessionsbildung*, s. 255; S. KOTLÁROVÁ, *Páni z Rožmitálu*, s. 70.

⁶⁷⁸ AČ X, s. 206.

Na počátku roku 1528 se král Ferdinand rozhodl, že má v Čechách opět dojít k napravení práva a tak bylo zvoleno osm komisařů, kteří byli tímto úkolem pověřeni. Jedním z nich byl i Vilém.⁶⁷⁹ V červnu byl „statečný“ Vilém z Vřesovic, „podkomoří království českého“, spolu s Adamem z Hradce, Konrádem Krajířem z Krajku a Janem z Vartenberka pověřen králem Ferdinandem řešením sporu mezi bratry Janem Joštem a Petrem z Rožmberka ze strany jedné a Kryštofem ze Švamberka ze strany druhé. Tyto dvě strany se přely zejména kvůli kšaftu Petra staršího z Rožmberka. Spor byl nakonec rozhodnut tak, že bratři Jošt a Petr měli Švamberkovi dát k jeho dědictví ještě 2000 kop grošů a pokud by nezaplatili, měl Kryštof ze Švamberka získat město Soběslav. Dále měli Rožmberkové zapsat Švamberkovi na panství Bechyně 7000 kop grošů, a v případě, že by k vyplacení této sumy nedošlo, měl Švamberk získat panství Choustník.⁶⁸⁰ V následujícím roce již Vilém zemřel a novým podkomořím se stal Volhart Planknár z Kynšperka.⁶⁸¹ Nejspíš zemřel již na počátku tohoto roku, neboť v březnu 1529 zastupoval Viléma v povinnostech podkomořího jeho nejstarší syn Volf.⁶⁸² Vilém po sobě zanechal šest synů: již zmíněného Volfa, Albrechta, Bernarda, Jáchyma, Václava a Šebestiána. Zejména Volf a Václav náleželi z politického a kulturního hlediska mezi přední velmože své doby, jak si záhy ve stručnosti ukážeme. Jistě by se jimi nestali, nebýt zázemí, které pro ně vytvořil jejich otec.

9.3. Hodnocení středověkých Illburků (Doubravských) z Vřesovic

Jan Illburk z Vřesovic značnou část svého života strávil ve službách královny Johany jako teplický hejtman a teprve po rozmíšce s minsterberskými knížaty se stáhl do ústraní. Během svého života měl také intenzivní vztahy se sousedním saským prostředím. Nepochybně dobře ovládal němčinu, což pro něj bylo v severních Čechách výhodou. Rovněž je třeba si uvědomit, že musel být ve své době považován za výhodnou partii, jinak by se jeho manželkou jistě nestala Eliška z panského rodu Landštejnů. Úspěchy a četné konexe Jana Illburka sehrály jistě velkou roli při formování osobnosti jeho syna Viléma. Po otcově smrti živila veliké ambice v malém Vilémovi jistě i jeho matka Eliška. Vilém byl krajským hejtmanem, přisedicím při komorním soudu, prokurátorem a nakonec podkomořím. Je však otázkou, zda lze Viléma hodnotit vyloženě kladně. Nevíme totiž, zda svých úspěchů dosáhl

⁶⁷⁹SČ I, s. 268; W. W. TOMEK, Dějepis města Prahy XI., s. 58-59.

⁶⁸⁰ Státní oblastní archiv Třeboň, fond Cizí rody Listiny I. 1286-1826, karta 71, signatura z Rožmberka 15/11; A. SEDLÁČEK, Hradý III, s. 214; J. V. ŠIMÁK, Spor o dědictví rožmberské, s. 439; Jindřich ŠEBÁNEK, Příspěvek ke konci sporů o rožmberské dědictví, in: Časopis společnosti přátel starožitností XXXIII, 1925, s. 97.

⁶⁸¹ W. EBERHART, Konfessionsbildung, s. 236, 251, 258.

⁶⁸² SOA Kladno, fond Archiv města Slaný, nezpracovaný fond (12. - 13. března 1530). Volf kvitoval zaplacení sumy hromničního platu a lotovného, přičemž se dozvídáme, že jeho otec, podkomoří Vilém, je již nebožtíkem a Volf jej zastupuje.

kvůli svým osobním kvalitám nebo spíše díky dobrým vztahům s Rožmitálem. Je třeba mít na paměti, že do úřadu královského podkomořího se dostal nejspíš jen kvůli smrti bratrance Jakuba Kyšperského a na základě Rožmitálova doporučení. Vilémův strmý vzestup ukončila až jeho smrt v prvních letech vlády krále Ferdinanda. Přestože se raději zdržíme posuzování Vilémových morálních kvalit, můžeme si být téměř jisti tím, že Vilém patřil k významnějším osobnostem své doby a jeho zásluhou se stali Illburkové neboli Doubravští nejmocnější rodovou větví Vřesovců.

9.4. Doubravští (Illburkové) z Vřesovic v raném novověku

Nejstarší syn Viléma Doubravského Volf z Vřesovic je pravděpodobně nejúspěšnější postavou svého rodu. Do světa vrcholné politiky vstoupil nejspíše zásluhou otce Viléma již v mladém věku. Nejprve zastával úřad purkrabího Pražského hradu, od roku 1543 byl podkomořím královny Anny a od roku 1547 až do své smrti roku 1569 zastával úřad nejvyššího písaře. Od roku 1561 se navíc honosil titulem prezidenta české komory. Koncem 50. let 16. století byl pověřen napravením zemského práva. Napravené zemské právo pak roku 1564 vyšlo tiskem pod Volfovým jménem. Volf značně rozšířil rodové majetky. Po otci zdědil Doubravskou Horu a záhy po svém vzestupu k ní přikoupil Teplice a Krupku. Zásluhou Volfa z Vřesovic došlo k obnově někdejší slávy teplických lázní. Je nám dokonce známo, jak Volf vypadal, neboť si svou podobiznu (společně s erbem Vřesovců) nechal vyrazit na pamětní minci.⁶⁸³ Volf před smrtí odkázal majetky svému bratru Bernardovi, neboť Volfův jediný syn zemřel ještě za jeho života. Měl však několik dcer, které se úspěšně provdaly. Bernard bratra o mnoho let nepřežil.⁶⁸⁴

Slavnou postavou českých dějin byl rovněž Václav z Vřesovic, rada komorního soudu a později komorník arciknížete Ferdinanda. Ve své době vlastnil jednu z největších knihoven, přičemž některé ze svazků z jeho knihovny se dochovaly dodnes. Většinou se jednalo o knihy s teologickou tematikou. Do mnoha knih si Václav Vřesovec vepisoval své vlastní postřehy a sám byl také literárně činný. V roce 1557 pověřil císař Maxmilián Václava zprostředkováním míru mezi polským králem a řádem mečových bratrů na sněmu v Augsburgu. Poté, co u sebe doma nechal roku 1579 vytisknout text české konfese, upadl v nemilost. Zbytek svého života

⁶⁸³A. SEDLÁČEK, Z Vřesovic, s. 1024; Josef JIREČEK, Rukověť české literatury II., Praha 1876, s. 339; Heinrich Otokar MILTNER – Josef NEUMANN (edd.), Beschreibung der Bisher bekannten böhmischen Privatmünzen und Medaillen, Prag 1852.

Prag 1870, s. 698-701, tab. LXXVII.; H. HALLWICH, Töplitz, s. 135-175

⁶⁸⁴H. HALLWICH, Töplitz, s. 176-177

strávil tak, že se zabýval alchymii.⁶⁸⁵ Další z bratrů, Albrecht z Vřesovic se nijak výrazně neprojevoval, ale zanechal po sobě úspěšného syna Jana. Ten byl nejprve hejtmanem hradeckého kraje, od roku 1594 rovněž nejvyšším lovčím a nakonec karlštejnským purkrabím. Janovými syny byli Volf Illburk a Vilém. Zatímco Volf Illburk proslul zejména jako voják, který velel mnohým bitvám s Turky v Uhrách a poté se na vysokých vojenských pozicích účastnil tzv. třicetileté války na císařské straně, jeho bratr Vilém byl nejprve královským číšníkem a poté kutnohorským mincmistrem. Je obecně známo, že z popudu Viléma z Vřesovic byl zničen Žižkův náhrobek v Čáslavi. Oba bratři zbohatli zakupováním zkonfiskovaných majetků. Za věrné služby Habsburkům byli roku 1609 povýšeni do českého panského stavu. V roce 1622 byli povýšeni mezi říšské pány a roku 1628 se dokonce stali říšskými hrabaty. Nedlouho poté však již oba zemřeli. Volf Illburk byl pohřben v kapli sv. Zikmunda v katedrále sv. Víta na Pražském hradě, kde se dodnes nachází jeho náhrobek. Pouze Vilém měl potomka a to syna Jan Vejkharta, který zemřel roku 1659 bezdětný jako poslední mužský člen této rodové větve.⁶⁸⁶

Ze synů starého Viléma Doubravského měl kromě Albrechta potomky rovněž Šebestián z Vřesovic, známý v české historiografii zejména z procesu s Jiřím a Ladislavem z Lobkovic. Ten vlastnil kromě drobných venkovských statků Nový Hrad u Jimlína na Lounsku. Po Šebestiánovi dědili synové Vilém, Volf a Jan Illburk. Vilém a Jan Illburk svého otce přežili jen o pár let, protože Nový Hrad zdědil Volf. Ten podporoval stavovské povstání, byť se jej sám pro svůj věk a chatrné zdraví neúčastnil. Jeho zkonfiskované majetky (zejména již zmíněný Nový Hrad) zůstaly v rodině, neboť je získal výše zmiňovaný Volf Illburk z Vřesovic. O majetky tehdy přišel i syn Jan Illburka Volf Karel Doubravský, který byl uvězněn na Pražském hradě. Podařilo se mu však utéct. Posléze utekl do ciziny, kde se nám jeho stopy ztrácejí.⁶⁸⁷

⁶⁸⁵ A. SEDLÁČEK, Z Vřesovic, s. 1024; J. JIREČEK, Rukověť literatury české II., s. 337-339; Vlasta FALTYSOVÁ – Vladislav KOTEK, Knihovna Václava Vřesovce z Vřesovic, in: Vlasta FALTYSOVÁ (ed.), Rukověť tištěných knihovních fondů Národní knihovny České republiky od prvotisků do konce 19. století, Praha 2006, s. 195-197.

⁶⁸⁶ A. SEDLÁČEK, Z Vřesovic, s. 1024-1025; Václav RYBAŘÍK, Epitafy a náhrobní kameny v katedrále sv. Víta, Vojtěcha a Václava v Praze, in: Epigraphica et sepulkralia 4, Praha 2013, s. 385.

⁶⁸⁷ A. SEDLÁČEK, Z Vřesovic, s. 1025; T. V. BÍLEK, Dějiny konfiskací, s. 908-910.

10. Kostomlatští z Vřesovic

10.1. Jakub Kostomlatský z Vřesovic

Jakub Kostomlatský se nejspíš narodil v průběhu 40. let 15. století. Usuzujeme tak na základě toho, že se poprvé objevil až v roce 1467, kdy došlo k dělení majetků mezi bratry z Vřesovic.⁶⁸⁸ Jeho vlastnictvím se tehdy kromě kostomlatského hradu s příslušenstvím stala ves Černčice. Poté o něm až do září roku 1471 nemáme žádné zprávy. Ve zmíněném roce vinila převorka kláštera ve Světcích na Teplicku Jakuba z toho, že jí odcizil devět vsí, sebral její úroky a „lesy porúbal“. Komorní soud rozhodl v převorčin prospěch. Vsi jí měly být navraceny a navíc měla být jakýmsi nespecifikovaným způsobem odškodněna.⁶⁸⁹ Stejně jako Jaroš, Jan Illburk a Jan Žlutický se i Jakub Kostomlatský svářel s bratrem Jindřichem z Vřesovic a po smrti staršího bratra Jana Illburka se v kooperaci s ostatními bratry snažil uchvátit jeho dědictví, které spravovala vdova Kateřina z Landštejna.⁶⁹⁰ Oproti svým ostatním dosud žijícím bratrům se však Jakub neúčastnil soudů mezi Vřesovci a Šlejnicem, o kterých již byla řeč dříve.⁶⁹¹ Není jasné, zda mohl být Jakub jedním ze čtyř „Jakoubků“, kteří se roku 1481 účastnili verbování českých vojsk.⁶⁹²

V roce 1485 přikoupil Jakub ke svým majetkům Lhenice. O dva roky později prodal Bohuslav ze Švamberka bratřím Jakubovi, Jindřichovi a Janovi Chlumskou horu nad Manětínou. V dubnu 1488 pak poháněli žlutíci měšťané bratry Jindřicha a Jakuba z Vřesovic. Jejich otec Jan odkázal žlutickému kostelu 20 kop grošů. Tuto částku měli po otcově smrti bratři (všichni společně nebo pouze tito dva?) kostelu zaplatit a dosud se tak nestalo. Krom toho prý Jindřich s Jakubem sebrali ve Žluticích děla, prach, pavězy a střelbu (tj. střelivo), které měly sloužit k obraně města. Podle Sedláčka zemřel Jakub roku 1491, což ale není pravda, neboť již v předchozím roce byla Jakubova manželka Kateřina z Helfenburka označena jako vdova.⁶⁹³ S Kateřinou, jako po Jakubovi pozůstalou vdovou, se setkáváme v srpnu 1490, kdy se soudila se svým sousedem Buškem Kaplířem Milešovským ze Sulevic. Dotčený Bušek se měl údajně dotknout cti Kateřiny a jejích dětí, leč ve výsledku se ukázalo,

⁶⁸⁸ J. BAČINOVÁ, Rod rytířů Kostomlatských z Vřesovic, s. 7.

⁶⁸⁹ AČ IV, s. 263; F. BERNAU, Studien und Materialien, s. 80, J. ČECHURA, České země v letech 1437-1526 II., s. 285.

⁶⁹⁰ AČ VII, s. 519; AČ VIII, s. 434.

⁶⁹¹ AČ XI, s. 422; AČ XXXVII/2, s. 1606-1607; DD VIII, s. 223.

⁶⁹² Politische Korespondenz des Kurfürsten Albrecht Achilles III., Leipzig 1898, s. 104; J. JÁNSKÝ, Kronika česko-bavorské hranice V., s. 22; J. JÁNSKÝ, Hroznotovci a páni z Gutštejna, s. 172.

⁶⁹³ AČ X., s. 543; Srovnej A. SEDLÁČEK, Z Vřesovic, s. 1025; A. SEDLÁČEK, Hrady XIII, s. 46; A. SEDLÁČEK, Hrady XIV, s. 206, 209; Rovněž J. BAČINOVÁ, Rod rytířů Kostomlatských z Vřesovic, s. 8 uvádí na základě literatury mylně rok 1491, ale rovněž odhaduje Jakubův věk v době jeho úmrtí. Dle jejího soudu mu mohlo být zhruba 50 let.

že k ničemu takovému nedošlo. Paní Kateřina před soudci prohlásila, že se žaloby zříká a považuje Kaplíře za „dobře zachovalého vladyku“. Spor Kateřiny a Buška se měl točit rovněž kolem jistého rybníka, o který se pak Bušek soudil s Kateřininým synem Janem.⁶⁹⁴

Jakub Kostomlatský z Vřesovic je ze všech pěti bratrů Vřesovců postavou nejméně výraznou. Nikdy nedosáhl většího postavení, neúčastnil se žádné válečné výpravy ani politického jednání. Z několika málo zpráv, které se nám o něm dochovaly, můžeme maximálně usuzovat, že byl poněkud divoké povahy a své finanční problémy řešil loupením. Jakub po sobě zanechal sedm synů, kteří pak drželi kostomlatský hrad v nedělu. To patrně žádnému z nich nevyhovovalo, od čehož se pak odvíjely jejich životní osudy. Podle odhadů Jarmily Bačínové byl pouze jeden z Jakubových synů, Jan Kostomlatský, v čase otcovy smrti dospělý. Jeho bratři mohli být zhruba ve věku 1-16 let, což považujeme za celkem pravděpodobné už s ohledem na to, že Jan z bratrů zemřel jako první a někteří ze zbývajících bratrů jej přežili o mnoho let.⁶⁹⁵

10.2. Bratři Jan, Mikuláš, Václav, Zikmund, Kryštof, Jaroslav a Jindřich

Kostomlatští z Vřesovic

Jelikož jsou zprávy o sedmi synech Jakuba Kostomlatského značně kusé a po určitou dobu žili všichni společně na kostomlatském hradě, můžeme každému z nich věnovat pouze několik řádků. Dědictví po otci si bratři Kostomlatští rozdělili snad v roce 1508, kdy byl již i nejmladší z nich nepochybně dospělý. Hrad Kostomlaty se zdál bratrům pravděpodobně poněkud stísněný, pročež se jednotliví bratři svých dílů postupně zbavovali. Od roku 1508 držel navíc část hradu s příslušenstvím jejich strýc Jindřich z Vřesovic. Ten však svůj díl hned roku 1513 prodal bratřím Václavovi, Zikmundovi, Kryštofovi a Jaroslavovi Kostomlatským.⁶⁹⁶ Bratrům náleželo rovněž patronátní právo nad kostelem ve vsi pod hradem a společně vlastnili rovněž velkou tarasnici, umístěnou na hradě.⁶⁹⁷

10.2.1. Jan Kostomlatský z Vřesovic

Nejstarší Jakubův syn Jan Kostomlatský se objevil poprvé v polovině listopadu roku 1490, kdy jej pohnal před soud nám již známý Bušek Kaplír kvůli rybníku, který Vřesovec Kaplířovi „zadělával“, navzdory tomu, že spolu měli o rybníku jakousi smlouvu. Spor měl

⁶⁹⁴AČ IX, s. 522; F. BERNAU, Studien und Materialien, s. 220.

⁶⁹⁵Srovnej J. BAČINOVÁ, Rod rytířů Kostomlatských z Vřesovic, s. 4.

⁶⁹⁶A. SEDLÁČEK, Hrad XIV., s. 207; F. BERNAU, Studien und Materialien, s. 222-223; J. MACEK, Jagellonský věk v českých zemích 2., s. 94; J. BAČINOVÁ, Rod rytířů Kostomlatských z Vřesovic, s. 8.

⁶⁹⁷F. BERNAU, Studien und Materialien, s. 222.

skončit domluvou obou sporných stran.⁶⁹⁸ Předpokládejme tedy, že Jan byl v době soudu již plnoletý, a musel se tudíž narodit během 70. let 15. století. V létě 1495 byl Jan soudcem během řešení sporů mezi Jindřichem z Vřesovic a Těmou z Koldic.⁶⁹⁹ Stejnou úlohu hrál Jan během soudu mezi Vilémem z Vřesovic a Těmou z Koldic v letech 1499-1500, kdy Koldic odklonil jistý nám neznámý tok tak, aby tekł směrem k němu, což jsou události, které jsou nám již známé.⁷⁰⁰ V polovině roku 1501 je připomínána Janova manželka Zuzana z Lužné, které tehdy zapsal 400 kop grošů ze svého dílu Kostomlat. Ze zápisu v deskách zemských se dovídáme, že Janovi náležela část hradu, zvaná Černý dům. Krom toho měl být držitelem poplužního dvora ve vsi Dvořiště.⁷⁰¹ Již v roce 1504 Jan nebydlel na hradě, jehož díl mu však zatím nadále patřil, nýbrž v Lounech, kde byl dokonce na začátku tohoto roku purkmistrem. Znovu se jím stal v polovině roku 1508.⁷⁰²

V letech 1507-1508 poháněli společně bratři Jaroslav a Kryštof svého staršího bratra Jana, stále ještě označovaného jako královského mana. Jan bratrům slíbil, že jim prodá svůj díl Kostomlat za 250 kop grošů míšeňských, leč následně jim tento díl odmítl vydat. V květnu roku 1508 prodal Jan svůj díl Kostomlat svému strýci Jindřichovi z Vřesovic.⁷⁰³ Během roku 1513 mělo dojít k jakýmsi sporům mezi v Lounech usedlými šlechtici (včetně Jana Kostomlatského) a Lounskými. Tyto spory měl řešit podkomoří Burian Trčka z Lípy.⁷⁰⁴ V polovině února roku 1514 byl Jan jedním z rukojmích Heřmana Petrovského z Petrovic a společně s ostatními rukojmími slíbil splatit dluh 50 kop grošů Janovi Přemyslskému ze Žlunic.⁷⁰⁵ Na jaře či na počátku léta 1522 byl Jan spolu s ostatními šlechtici vyhnán Lounskými z města, v němž již po mnoho let žil. Šlechtici měli být vyhnáni proto, že prý odmítali uznávat rozsudky městského soudu, čímž porušili první článek svatováclavské smlouvy. Vyhnání šlechtici se v létě 1522 s Lounskými soudili. Na příkaz krále Ludvíka měli Lounští šlechtice do města opět vpustit. Sedláček sice tvrdí, že Jan zemřel až roku 1523, ale spíše se tak stalo již během soudu s Lounskými. Nároky Janových potomků a po něm pozůstalé manželky již tehdy hájil Janův bratr Václav.⁷⁰⁶ Hermann Hallwich nazýval Jana

⁶⁹⁸AČ IX., s. 530; F. BERNAU, Studien und Materialien, s. 221.

⁶⁹⁹DD VIII, s. 310.

⁷⁰⁰DD VIII, s. 529; UBT, s. 182.

⁷⁰¹A. SEDLÁČEK, Hradý XIV., s. 206; F. BERNAU, Studien und Materialien, s. 222.

⁷⁰²František ŠTĚDRÝ, Dějiny města Loun, Louny 1930, s. 66-67.

⁷⁰³DD VIII, s. 107; A. SEDLÁČEK, Hradý XIV., s. 207.

⁷⁰⁴Historický ústav AV ČR, fond Kartotéka Augusta Sedláčka, skříň B, řada B02, zásuvka B02A, lístek č. 1420. Sedláček bohužel neuvádí, kde se dotčená písemnost nachází.

⁷⁰⁵Národní archiv Praha, fond České gubernium – guberniální listiny (993-1526), signatura 730. Dostupné online na stránkách: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/CG/L/730/charter?q=v%C5%99esovic> (24. 1. 2015).

⁷⁰⁶DD VIII., s. 107; CIM III., s. 1194 -1196; A. SEDLÁČEK, Hradý XIV., s. 207; A. SEDLÁČEK, Z Vřesovic, s. 1025; J. MACEK, Jagellonský věk III, s. 368. Srovnej Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny

Kostomlatského z Vřesovic zemským opovědníkem. Pravděpodobně si jej však spletl s jeho bratrem Jindřichem.⁷⁰⁷

Ještě před svou smrtí musel Jan od svého bratrance Václava Kyšperského z Vřesovic zakoupit jeho statek Stoličky, kde jsou pak v roce 1529 doloženi Janovi synové. Tehdy se totiž s Janovými syny Jakubem, Mikulášem a Václavem soudil Jiří Stroupecký ze Stroupců. Starý Jan půjčil Jiřímu peníze a při této příležitosti Jiří úrok z této půjčky Janovi okamžitě splatil. Jan před smrtí daroval list, který se týkal dotčené půjčky, svému bratru Václavu Kostomlatskému, který se nyní snažil na Jiřím vymoci dlužnou částku i s úrokem. V důsledku toho se Jiří snažil získat úrok od Janových synů zpět.⁷⁰⁸ Po Janovi zůstala kromě synů rovněž dcera Anna Kostomlatská, které roku 1526 svěřila její matka Zuzana z Lužné dům na předměstí v Lounech.⁷⁰⁹

10.2.2. Mikuláš Kostomlatský z Vřesovic

Janova bratra Mikuláše Kostomlatského dokládá Sedláček již v roce 1499, leč není jasné, z jakého pramene vychází. Bačinová se domnívá, že se Mikuláš narodil v polovině 70. let 15. století.⁷¹⁰ Když se v letech 1503-1504 domáhala Kateřina z Mansdorfu na Petrovi z Kouče na Trmicích svého dědictví, jedním z rytířů, kteří ji v tomto púhonu podpořili, byl i Mikuláš. Zatímco roku 1503 je nazýván Mikulášem z Vřesovic na Kostomlatech, v následujícím roce se již tituluje sezením na Ohniči.⁷¹¹ Mikuláš se se svými bratraci roku 1505 účastnil obléhání Lokte. Doprovázel jej pouze jeden pěšák (!).⁷¹² Téměř současně se svým bratrem Janem se i Mikuláš v květnu roku 1508 zbavil svého dílu Kostomlat.⁷¹³

V letech 1511-1512 se s Mikulášem soudili bratři Jan a Litkýř (Rytkěř) Kozelkové z Hřivic. List, kterým Kozelkové Mikuláše pohnali k soudu, mu prý nebyl doručen. Mikulášův člověk Jan Němeček měl zbit Káču, pastýřku na jakémsi gruntu, jenž byl ve vlastnictví Kozelků. Káča byla Němečkovou milenkou a měla s ním dítě, které bylo ve chvíli Němečkova útoku při ní. Němeček jí dítě vzal.⁷¹⁴ V dubnu 1513 se s Mikulášem soudil jeho

(Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích), s. 269; Jindřich FRANCEK 24. 10. 1517 Svatováclavská smlouva. Urození versus neurození, Praha 2006, s. 92.

⁷⁰⁷Srovnej H. HALLWICH, Töplitz, s. 131.

⁷⁰⁸AČ XXXIII, s. 334.

⁷⁰⁹Historický ústav AV ČR, fond Kartotéka Augusta Sedláčka, skříň C, řada C03, zásuvka C03A, lístek č. 249.

⁷¹⁰A. SEDLÁČEK, Z Vřesovic, s. 1025; J. BAČINOVÁ, Rod rytířů Kostomlatských z Vřesovic, s. 6.

⁷¹¹DD VIII., s. 105-106 Nelze tedy souhlasit se Sedláčkovým tvrzením, že koupil Ohnič až v roce 1513. Srovnej A. SEDLÁČEK, Z Vřesovic, s. 1025 nebo A. SEDLÁČEK, Hradý XIV, s. 210.

⁷¹²AČ VI, s. 317.

⁷¹³A. SEDLÁČEK, Hradý XIV, s. 207.

⁷¹⁴AČ XIII, s. 515 a 517; AČ XIX, s. 115, 119, 178.

strýc Jindřich z Vřesovic. Mikuláš totiž lovil se svými psy na Jindřichových pozemcích.⁷¹⁵ Mikuláš se pak až do roku 1518, kdy dlužil peníze mostecké měšťance Kateřině Maizlové, ztrácí. Kateřina se snažila získat své peníze nazpátek soudní cestou, jenže Mikuláš na předvolání k soudu nereagoval, a tak získala Kateřina stanné právo, tedy jinak řečeno soud rozhodl v její prospěch.⁷¹⁶ Na podzim téhož roku koupil Mikuláš lovecké („čižebné“) ptáky, kteří však byli ukradeni jednomu z poddaných Děpolda z Lobkovic, a ten pak Mikuláše pohnal třikrát k soudu, k němuž se Mikuláš ani jednou nedostavil.⁷¹⁷ Někdy poté Mikuláš přesídlil do Loun. Koncem jara či na počátku léta roku 1522 byl z města vyhnán Lounskými stejně jako jeho bratr. Král Ludvík pak Lounské 7. června tohoto roku předvolal k soudu a donutil je k opětovnému vpuštění šlechticů do města.⁷¹⁸

V jakési blíže nespecifikované době (dle Sedláčka okolo roku 1536), patrně již na sklonku života, se Mikuláš dostal do potyčky s jistým Matějem Vartovským. Mikuláš se vracel společně se svou čeledí v podnapilém stavu z Roudnice domů, a když přijel k jakémusi mlýnu, na jeho chrta se od mlýna vyřítily psi a ti začali na chrta útočit. Situace si povšimnul čeledín z mlýna, který k Vřesovcovi přispěchal a oba se pustili do hádky plné vzájemných nadávek. Mikuláš dokonce začal čeledína bít. Když k mlýnu dorazila Mikulášova opožděná čeládka, Mikuláš se snažil svému čeledínovi Bartošovi vyrvat z ruky oštěp, aby čeledína ze mlýna zabil, leč Bartoš mu v tom bránil. Mikuláš Vřesovec počastoval Bartoše pohlavky, vyrazil mu zub a se slovy „Pusť mi, lotře zvy...ý, oštíp“ se oštěpu zmocnil. Opilého a agresivního Vřesovce zadržel před útokem na mlynářského čeledína jiný z jeho čeledínů, jistý Boukal. Mikuláš se chtěl i přesto s čeledínem bít a požadoval, aby mu někdo přinesl tesák. V tu chvíli se objevila paní Vartnovská, jejímuž manželu mlýn náležel, a rozhodla, že dokud nepřijde pan Vartnovský, nikdo se u mlýna bít nebude. Když se záhy Mikuláš setkal s Vartnovským, hned si mu začal stěžovat na to, že má nešlechtné psy a že jeho čeledíni jsou lotři, kteří ho prý shodili z koně a okradli o kord. Takovýmto pomlouvám se Vartnovský začal okamžitě bránit. Paní Vartnovská pak zavolala na svého muže, ať už toho nechají a aby její muž přišel do mlýna, neboť jejich čeledín byl raněn. Mikuláš mezitím odjel.⁷¹⁹ U tohoto příběhu, který zachytil Sedláček, bohužel nemáme jistotu, zda se vztahuje skutečně k našemu Mikulášovi. Přestože jej Sedláček ve svých Hradech vztahuje k němu, ve svém hesle o rodu

⁷¹⁵AČ XIX, s. 196.

⁷¹⁶AČ XIX, s. 327-328.

⁷¹⁷AČ XIX, s. 364-365.

⁷¹⁸AČ XXXII, s. 215; CIM III, s. 1194.

⁷¹⁹A. SEDLÁČEK, Hrad IV, s. 207-208 V prameni, ze kterého Sedláček čerpal, bylo patrně důvěrné oslovení Mikulášova čeledína Bartoše necenzurováno.

Vřesoviců v Ottově slovníku naučném o témže Mikulášovi tvrdí, že zemřel již v roce 1519 (!) a velmi si tak protiřečí.⁷²⁰ Uvážíme-li, že na počátku 90. let 15. století byl Mikuláš nejspíš ještě nezletilý, mohlo mu být v době, kdy se incident odehrál, zhruba kolem 50 let. Jediný jiný Mikuláš v rodině, který by se mohl pustit do této potyčky, byl syn Mikulášova staršího bratra Jana, o kterém jinak téměř nic nevíme. Domníváme se tedy, že rok Mikulášova úmrtí z Ottova slovníku je chybný a více důvěřujeme datu z Hradů. Skutečný rok Mikulášovy smrti neznáme, ale teoreticky jej můžeme položit do druhé poloviny 30. let 16. století.

10.2.3. Václav Kostomlatský z Vřesovic

Václav se narodil snad v 80. letech 15. století. Poprvé se objevuje roku 1504 jako púhonce Těmy z Koldic, kterého tehdy žaloval Děpolt z Lobkovic. Václav měl jako púhonce vyzvat Těmu z Koldic k tomu, aby se s Lobkovicem do 14 dnů vyrovnal. V zápise o tomto púhonu je výslovně označen jako královský man.⁷²¹ Koncem jara 1508 prodal Václav bratru Mikulášovi Kostomlatskému své majetky ve Bzanech.⁷²² Někdy v průběhu následujícího roku prodal i svou ves Černice.⁷²³ Po smrti bratra Jana (1522) se stal Václav poručníkem jeho dětí a vdovy.⁷²⁴ V létě roku 1524 zastavil Václavovi Děpolt z Lobkovic ves Hetov s příslušenstvím a nyní ji chtěl vykoupit. Částka, kterou měl Lobkovic Václavovi dát, byla 380 kop grošů míšenských, jenže Václav pak i přesto odmítal Lobkovicovi zástavní list vydat a Lobkovic se pak s Václavem soudil. Ručiteli dotčeného zástavního listu byli Václavovi bratři Kryštof, Mikuláš a Zikmund Kostomlatští z Vřesovic a kromě nich také Václav z Polenska. Václav z Vřesovic vyřešil své problémy s Lobkovicem zdánlivě šalamounsky. Zástavní list na Hetov prodal pražskému měšťanu Řehoři z Vodolic, jenže poté pohnal Lobkovic před soud Václava i Řehoře.⁷²⁵ Téhož roku se Václav zbavil svého dílu Kostomlat.⁷²⁶ Na podzim 1529 se snažil vymoci na Jiřím Stroupeckém ze Stroupče jeho dluh, o kterém již byla řeč v souvislosti s Janem.⁷²⁷ Václav zemřel patrně někdy v průběhu 30. let 16. století.⁷²⁸

⁷²⁰Srovnej předchozí citaci s A. SEDLÁČEK, Z Vřesovic, s. 1025.

⁷²¹DD VIII, s. 122; I. MARTINOVSKÝ, Spory o Trmice, Chabařovice a Krupku na přelomu na 15. -16. století, s. 103.

⁷²²UBT, s. 175.

⁷²³A. SEDLÁČEK, Z Vřesovic, s. 1025.

⁷²⁴CIM III., s. 1196.

⁷²⁵AČ XXXIII, s. 161, 214, 421-422.

⁷²⁶A. SEDLÁČEK, Z Vřesovic, s. 1025.

⁷²⁷AČ XXXIII, s. 173.

⁷²⁸A. SEDLÁČEK, Z Vřesovic, s. 1025. Sedláček jej naposledy zaznamenává roku 1539, jenže tehdy již žilo mnoho jiných Václavů z Vřesovic, pročež je třeba být při přiřazování údajů k jednotlivým členům rodu opatrný.

10.2.4. Zikmund Kostomlatský z Vřesovic

Zikmund byl patrně natolik nevýraznou osobou, že se v pramenech téměř nevyskytuje. Narodil se nejspíš během 80. let 15. století. Poprvé na sebe výrazněji upozorňuje roku 1512, kdy jej nalézáme po boku jeho bratra na Kostomlatech.⁷²⁹ Jeho soukromým sídlem byla Dlačim, kterou však v březnu roku 1514 prodal a to s veškerým příslušenstvím. Pramen, který o prodeji pojednává, obsahuje urbaniální pasáž - velmi podrobný výčet všeho, co nová majitelka Dlačimi Kateřina Dřelská z Janovic získala.⁷³⁰ Dne 30. prosince 1518 uzavřel Zikmund smlouvu s teplickým židem Izákem. Ten dlužil Zikmundovi 36 kop grošů a smluvil se s ním, že mu dotčenou sumu vrátí bez úroku do svátku svatého Martina.⁷³¹ Na sklonku roku 1523 zběhnul od svého pána Zikmunda z Chlumu šafář Kryštof, který mu záhy opověděl a uchýlil se k Zikmundovi Kostomlatskému. Kníže Karel z Minsterberka se pak na Zikmundovi z Vřesovic domáhal toho, aby byl tento opovědník vydán do rukou spravedlnosti.⁷³² Ještě v květnu 1531 byl Zikmund naživu, neboť tehdy byl svědkem při prodeji čtvrtiny vsi Koporeč, kterou prodával Bartoloměj Koporecký z Velebudnice svému kmotrovi Beňovi Havranskému. Téhož roku Zikmund přepadnul Židovice, ves světelského kláštera.⁷³³ Zikmund zemřel nejspíš někdy krátce poté a jeho díl Kostomlat pak připadl jeho bratru Kryštofovi.⁷³⁴

10.2.5. Kryštof Kostomlatský z Vřesovic

Kryštof musel být v roce smrti svého otce velmi malým dítětem, neboť se objevuje poměrně pozdě a všechny své bratry značně přežil. Podle Bačínové se narodil roku 1485. Poprvé na sebe upozornil až na sklonku podzimu 1512. Tehdy se s Kryštofem a Zikmundem z Vřesovic přeli lidé pana Kunše z Tloskova. Bratři Kryštof a Zikmund drželi na kostomlatském hradě jako zajatce Kunešova poddaného rychtáře Baláše a čekali na Kunešovy lidi, jenže ti se nedostavili. Rovněž se dovídáme o žalobě bratří z Kostomlat na Kuneše, který měl Kostomlatským vydat jistého Jana Holého. K jeho vydání nedošlo, neboť tento Jan od Kuneše ještě před zasláním púhonu utekl.⁷³⁵ Když se na podzim roku 1519 přel Václav

⁷²⁹Více viz výklad o jeho bratru Kryštofovi. J. BAČINOVÁ, Rod rytířů Kostomlatských z Vřesovic, s. 6 uvádí, že Zikmund se narodil roku 1483 (?).

⁷³⁰AČ XXVIII., s. 698. V textu se píše o jednotlivých lidech z Dlačimi a okolí a u každého je poznamenáno, kolik věřtelí obilí, případně kolik slepic a vajec má nové majitelce odevzdávat. A. SEDLÁČEK, Hradý XIV., s. 417.

⁷³¹SOA Teplice, fond Archiv města Teplice, inv. č. 187, kniha 172, Rychtářské registrum 1501-1527, folio 221.

⁷³²AČ XXXII., s. 425; AČ XXXIII., s. 47-48.

⁷³³Historický ústav AV ČR, fond Kartotéka Augusta Sedláčka skříň C, řada C03, zásuvka C03A, lístek č. 254.

⁷³⁴SOA Most, fond Archiv města Most, inv. č. 134, č. f. 134; A. SEDLÁČEK, Z Vřesovic, s. 1025; A. SEDLÁČEK, Hradý XIV., s. 208.

⁷³⁵AČ XIX., s. 163-164 a 177-178.

z Polenska s Děpoltem z Lobkovic, pohnal Václav Kryštofa Kostomlatského, aby k soudnímu řízení vyslal svého člověka Lukáše, kostomlatského rychtáře, jehož potřeboval jako svědka.⁷³⁶ V létě 1523 poháněla Kryštofa z neznámých příčin jistá Kateřina z Šanova.⁷³⁷ Téhož roku získal Kryštof díl Kostomlat od svého bratra Václava a hned následujícího roku pak i díl bratra Zikmunda. Jelikož ostatní bratři již své díly prodali dříve a jeden byl již dokonce prokazatelně mrtvý, Kryštof se stal jediným vlastníkem Kostomlat.⁷³⁸ Zmiňovaným mrtvým bratrem byl Jindřich Kostomlatský, někdejší držitel hradu Pajreka, který pak Kryštof roku 1538 obdržel od krále Ferdinanda jako manství. Na počátku prosince 1541 se stal Kryštof společně se synem svého bratrance Albrechta Kyšperského Janem a svým synovcem Janem Dlačimským z Vřesovic poručíkem dětí jistého Mikuláše Kunše. Roku 1545 přikoupil Kryštof ke Kostomlatům Ohnič. V roce 1549 se jako „člověk starý“ účastnil sněmu v Praze a velmi ostře protestoval proti zde proklamovaným článkům. V 50. letech 16. století byl Kryštof přisedícím při komorním soudu. Na sklonku 50. let 16. století udělil statek Ohnič nejstaršímu synu Jakubovi. Poslední zpráva o Kryštofovi pochází z roku 1562, kdy již Kryštofovi nevyhovovalo, že hrad drží jako královské manství a nechal si jej zapsat do desek zemských. Záhy poté již v poměrně pokročilém věku zemřel.⁷³⁹ Kryštof byl nejúspěšnějším a také nejdéle žijícím ze všech sedmi bratrů. Zanechal po sobě značné množství potomků, kterým vytvořil slušné zázemí, čímž jim zajistil možnost další existence a rozvoje.

10.2.6. Jaroslav Kostomlatský z Vřesovic

Jaroslav musel být rovněž v době smrti otce velmi mladý, neboť poprvé se objevuje až při prodeji svého dílu Kostomlat roku 1513. Narodil se tedy nejspíš ve druhé polovině 80. let 15. století.⁷⁴⁰ Jaroslav se v letech 1518-1524 sváril s Bartolomějem z Velebudnic, neboť ten pobral Jaroslavovu člověku Henzlovi dobytek a rovněž vpadl do jeho obydlí, kde Henzlovi pobral všechny jeho oděvy. Bartoloměj požádal Jaroslavova bratrance Vilém Doubravského, aby vyslal k soudu jednoho ze svých lidí jako svědka. Jaroslav se bránil a předvolával jako svědky samotného Henzlina a jakéhosi Havla z Třískolup, člověka Kateřiny z Kolovrat.⁷⁴¹ Od

⁷³⁶AČ XXXII., s. 149-150.

⁷³⁷AČ XXXII., S. 493.

⁷³⁸A. SEDLÁČEK, Hradý XIV., s. 208; F. BERNAU, Studien und Materialien, s. 224

⁷³⁹SČ II, s. 240, 278, 576, 612, 637, 659, 672, 713, 811; SČ III, s. 16, 71, 73; Desky zemské království českého I. Kvaterny trhové 1. Kvaterny trhové běžný černý od léta 1541-1542, ed. A. VAVROUŠKOVÁ, Praha 1941, s. 30; AČ XXVI, s. 309, 311; W. W. TOMEK, Dějepis města Prahy XII, s. 26-27, A. SEDLÁČEK, Hradý XIV, s. 208; A. SEDLÁČEK, Hradý IX, s. 134; F. BERNAU, Studien und Materialien, s. 157-159; P. MAREŠ, Soupis přisedících komorního soudu Českého království v letech 1527-1620, s. 123.

⁷⁴⁰ A. SEDLÁČEK, Z Vřesovic, s. 1026; J. BAČINOVÁ, Rod rytířů Kostomlatských z Vřesovic, s. 6 uvádí rok 1487 (?).

⁷⁴¹AČ XIX, s. 426; AČ XXXIII, s. 5, 7-8, 24 a 331.

roku 1523 mu patřila Dlažim, kdysi sídlo jeho bratra Zikmunda. V roce 1524 se Jaroslav soudil s Vilémem Švihovským z Rýzmburka na Roudnici, který měl za úplatu postoupit ves Břízu, leč nestalo se tak a Vilém byl pokutován částkou 50 kop grošů.⁷⁴²

V září 1529 se přel Jaroslav se Zikmundem Chlumem z Chlumu, který vsadil jednoho z Jaroslavových lidí do vězení, neboť jej vinil z „pychu“. Jelikož k zajetí Jaroslavova člověka došlo v Teplicích, Jaroslav povolal jako svědky teplického hejtmana a jeho manželku.⁷⁴³ Někdy na konci jara roku 1530 se měl Jaroslav pokusit zaútočit na grunty vladyky Šťastného Šmohaře z Rochova na Minicích. Jaroslav měl mít jakési spory s jeho bratrem, leč ten jej i přesto nepohnal k soudu. V listu, který dotčenému Šmohařovi zaslali Vojtěch z Pernštejna, Radslav Beřkovský a Volfhart Planknár, vyslovili tito šlechtici přání, aby byly spory vyřešeny dle práva a nikomu již dále nebylo škozeno.⁷⁴⁴ Jaroslava v průběhu jeho života nacházíme sezením na Ohniči a na Dlažimi a rovněž mu patřily vsi Němečky a Nehasice. Roku 1534 již musel být mrtvý, neboť jeho majetky tehdy převzal syn Jan.⁷⁴⁵ K Jaroslavovi se snad může vztahovat dodnes dochovaný fragment náhrobníku, který je zazděn ve zdi kostomlatského zámku.⁷⁴⁶ Jaroslava můžeme považovat za jednoho z mála úspěšných příslušníků této generace Kostomlatských, neboť se mu podařilo rozmnožit své majetky a předat je další generaci.

10.2.7. Jindřich Kostomlatský z Vřesovic na Pajreku

Jindřich byl patrně nejmladším ze sedmi bratří, což pro něj jistě nebylo příznivé. Narodil se asi na samém sklonku 80. let 15. století nebo možná dokonce až v roce 1490. Ve druhém případě by byl pohrobkem. Přestože přesně nevíme, jak velký díl Kostomlat mu náležel, dost možná to byl ten nejmenší. Ctižádnostivý a po moci bažící Jindřich se s takovýmto stavem nechtěl smířit. Již v poměrně mladém věku se stal spojencem loupeživých rytířů Janovských, působících na česko-bavorské hranici. Po jejich boku dokonce vypálil Neukirchen u Heiligen Blutu a Atzlern.⁷⁴⁷ Ještě roku 1510 měl být jedním z držitelů Kostomlat, leč již o dva roky později svůj díl prodal a začal se poohlížet po sídle, které by uspokojilo jeho aspirace. Potřeboval však více peněz, pročež se rozhodl, že jich nabude pomocí sňatku. O něm se dozvídáme zprostředkovaně ze zápisů o soudních předvoláních.

⁷⁴²A. SEDLÁČEK, Hrad VIII, s. 184; A. SEDLÁČEK, Hrad XIV, s. 417.

⁷⁴³AČ XXXIII, s. 172-173, 224.

⁷⁴⁴AČ XII, s. 319-320.

⁷⁴⁵A. SEDLÁČEK, Hrad XIV, s. 210, 419; A. SEDLÁČEK, Z Vřesovic, s. 1026.

⁷⁴⁶Ferdinand MADĚRA, Heraldické památky regionu Teplice, Teplice 2001, s. 122.

⁷⁴⁷J. JÁNSKÝ, Páni ze Švamberka, s. 237; J. JÁNSKÝ, Hroznatovci a páni z Gutštejna, s. 242; J. JÁNSKÝ, Dobrohostové z Ronšperka, s. 251.

V dubnu 1512 se Markvart Koc z Dobrše soudil se svou sestrou Kateřinou, novomanželkou Jindřicha Kostomlatského. Po smrti svého prvního manžela Alše z Vidhostic se Kateřina vzdala svého věna ve prospěch bratra. Když si Kateřina měla brát Jindřicha, chtěla po bratrovi, aby jí věno opět vydal. Jelikož se tak nestalo, uražená Kateřina si věno vzala sama. Komorní soud rozhodl v tomto sporu ve prospěch Markvarta a Kateřina mu navíc musela zaplatit 100 zlatých rýnských.⁷⁴⁸ Manželství Kateřiny a Jindřicha nedopadlo zrovna nejlépe. Jindřich Kateřině sebral to, co jí z věna zbylo, a poté se o ni příliš nestaral, čímž si Jindřich od své ženy vysloužil předvolání k soudu. S manželem se pak Kateřina soudila až do jeho neslavné smrti.⁷⁴⁹ Stejně tak nebyly zrovna ideální ani vztahy mezi Jindřichem a jeho novými příbuznými Kocy z Dobrše. Už roku 1512 Kocové Jindřicha žalovali, protože jim pokácel stromy. Na jaře 1518 poháněli bratři Jindřich a Přibík Kocové Jindřicha před soud kvůli pychu (patrně tentýž případ jako dříve), leč Vřesovec půhon ignoroval a před soud se nedostavil ani na třetí ohlášený termín. Soud na základě toho obdařil Koce stanným právem.⁷⁵⁰

Leč vraťme se nyní do doby po sňatku Jindřicha s Kateřinou. V květnu 1512 prodal Jindřich Janovský z Janovic Jindřichovi „zámek svojej dědičný manský Peyrek“ za 125 kop grošů. Hrad Pajrek blízko Nýrska v jihozápadních Čechách byl v té době pustou ruinou a Jindřich jej dozajista musel zvelebit aspoň natolik, aby byl obyvatelný. V této době probíhaly v kraji kolem Pajreku tzv. „janovické vojny“, tedy boje rodu Janoviců s okolní šlechtou, které měly za cíl navrátit Janovicům jejich někdejší majetky. Jedním z nepřátel Janoviců byl i proslulý lupič rytíř Petr Suda sezením na Janovicích. Jindřich z Kostomlat stál na straně Janoviců a společně s „panem Herštejnským“ se pustil do boje se Sudovými loupežníky. Sám však v těchto bojích užíval jako vojáky všemožné kriminální živly, které s ním sídlily na Pajreku, a krom bojů se Sudou se Jindřich Kostomlatský účastnil na straně Janovských rovněž jejich záští s okolními královskými městy. To se Jindřichovi vymstilo, neboť roku 1519 oblehly Pajrek hotovosti královských měst a Jindřicha společně s „Herštejnským“ zajali a odeslali je do Prahy, aby zde bylo rozhodnuto o jejich osudu.⁷⁵¹ Poté, co byl Jindřich Kostomlatský z Vřesovic více než rok držen ve věži Daliborce Pražského hradu, byl roku 1520 společně se svým kumpánem „panem Herštejnským“ popraven a nijak mu nepomohly

⁷⁴⁸AČ XIX, s. 220, s. 292-293.

⁷⁴⁹AČ XIX, s. 406.

⁷⁵⁰AČ XIX, s. 177 a 321-322.

⁷⁵¹A. SEDLÁČEK, Hrad IX, s. 134; F. BERNAU, Studien und Materialien, s. 156; Jiří JÁNSKÝ, Protiměstské a opovřednické družiny v jižních a jihozápadních Čechách, in: Tábořský archiv 5, Tábor 1993, s. 67; Ivana VYHNALOVÁ, Bavor v rohu aneb kronika hradu Pajreka – Bayer in der Eck. Chronik der Burg Bayereck, Domažlice 2005, s. 33-35.

ani přímluvy Heřmana z Janovic. Zpráva o této popravě ze Starých letopisů zaujme označením Jindřicha jako příslušníka rodu Jakoubků. Jméno Jindřichova praděda tak v době jagellonské stále ještě výrazně rezonovalo.⁷⁵² Otázkou zůstává, kdo byl onen pan Herštejský. Můžeme v něm vidět příslušníka rodu někdejších pánů z Velhartic. Ti se totiž psali také dle hradu Herštejna. Někteří by však v „Herštejnovi“ rádi viděli „Jana Kopidlanského, který tehdy sídlil na Starém Herštejně“.⁷⁵³ Žádný Jan Kopidlanský však na Starém Herštejně, který byl ostatně tehdy již několik let v troskách, doložen není, takže se raději přikláníme k názoru, že Jindřichův společník pocházel z rodu Velharticů.⁷⁵⁴

10.3. Hodnocení středověkých Kostomlatských z Vřesovic

Hodnotit jednotlivé členy rodu Kostomlatských pravděpodobně postrádá smysl. Jakub Kostomlatský, který se v pramenech téměř nevyskytuje, odkázal svým synům kromě bojovné povahy takové majetky, které si nemohli za žádných okolností spravedlivě rozdělit. I kdyby se jim to přeci jen podařilo, majetky jednotlivých bratrů Kostomlatských by byly vskutku nepatrné. Způsoby, jakými se bratři s neuspokojivým dědictvím vypořádali, byly různé. Jedni se vystěhovali z kostomlatského hradu na jiné sídlo, jiní se stali měšťany a pouze Kryštof Kostomlatský, který od ostatních bratrů koupil jejich díly hradu, na Kostomlatech zůstal. Nejextrémněji řešil svou bídou situaci Jindřich Kostomlatský, který pak na svůj loupeživý způsob života doplatil. S výjimkou Kryštofa a částečně i Jaroslava se nedá o žádném z bratrů Kostomlatských říct, že by byl (alespoň z hlediska majetkové držby) úspěšný. Politická moc Kostomlatských z Vřesovic v pozdním středověku byla pramalá. Ostatní větve rodu Vřesovců vnímaly Kostomlatské nejspíš jako chudé příbuzné, se kterými nechtěli nic mít. V budoucnu se však tato situace částečně zlepšila.

10.4. Osudy Kostomlatských z Vřesovic v raném novověku

Zda měli synové Jana Kostomlatského, kteří byli lounskými měšťany, vůbec nějaké potomky, nevíme. Václav Kostomlatský po sobě sice zanechal syna Jana, avšak ten zemřel bez potomků. Bratři Mikuláš, Zikmund a Jindřich zemřeli buď bezdětní anebo měli pouze dcery. Přestože z poloviny 16. století známe několik žen z rodu Kostomlatských, nedokážeme k nim jako otce přiřadit žádného z kostomlatských bratrů. Jak jistě vyplynulo z předchozího

⁷⁵²Staří letopisové, s. 442; Justin Václav PRÁŠEK, Některé příspěvky ku záští Heřmana a Oldřicha z Janovic s králi Vladislavem II., i Ludvíkem a zemí českou, in: Sborník historický II., Praha 1884, s. 354; A. SEDLÁČEK, Hraď XIV., s. 207; J. MACEK, Jagellonský věk v českých zemích II, s. 108.

⁷⁵³Srovnej I. VYHNALOVÁ, Bavor v rohu, s. 35.

⁷⁵⁴Srovnej A. SEDLÁČEK, Hraď IX., s. 105 nebo Zdeněk FIŠERA, Loupeživí rytíři a zemští škůdci Království českého, Praha 2013, s. 199. I. VYHNALOVÁ, Bavor v rohu, s. 35 bohužel zaměnila Jana Kopidlanského za jeho bratra Jiřího, který skutečně na Starém Herštejně pobýval, jenže v roce 1510, načež se jeho stopy ztrácejí.

textu, nejméně úspěšnějšími ze synů Jakuba Kostomlatského byli Kryštof a Jaroslav. Zatímco Kryštofovi synové sídlili na kostomlatském hradě, Jaroslavovi synové založili sekundogenituru a nazývali se Dlažimskými z Vřesovic.⁷⁵⁵ Kryštofovi synové Jakub a Oldřich dále rozmnožovali rodové majetky. Tři synové Oldřicha na sklonku 16. století opustili kostomlatský hrad a přesídlili do městečka pod ním, kde vystavěli dvě tvrze, jež lépe odpovídaly dobovým nárokům na bydlení. Z jedné z těchto tvrzí se později stal dnešní kostomlatský zámek. Po stavovském povstání byly Kostomlatským jakožto jeho účastníkům jejich majetky zabaveny a získal je Humprecht Černín z Chudenic. Ten bratrům Petru Pavlovi a Oldřichovi Kostomlatským zaplatil slušné odstupné, v důsledku čehož mohli dožít jako rentiéři.⁷⁵⁶

Jan Kostomlatský, zvaný též Jan Dlažimský, syn Jaroslava Kostomlatského, byl hejtmanem žateckého kraje a dokonce zakoupil hrad Kuncberk na Poděbradsku. Nejspíš byl vcelku konfliktní osobou, o čemž svědčí půhon Jana Šmohaře z Rochova. Podle tohoto půhonu se měl Jan na Šmohaře vyřítit opilý z krčmy s tasenou zbraní a volat na něj „Počkaj zvyjedený zrádce, nemám tebe než za zvyjedeného zrádci a nejsi dobré mateře syn, než jsi z vyjedaný pankhart“. Jan měl s manželkou Dorotou z Duban osm synů, v jejichž majetku se pak kromě Dlažimi, Kuncberku nacházely například také Ploskovice u Litoměřic. Dlažimští Vřesovci se stejně jako jejich Kostomlatští příbuzní účastnili stavovského povstání, za což draze zaplatili. Mnohé z jejich zkonfiskovaných majetků získal Albrecht z Valdštejna, jiní však přijali katolickou víru a směli si své majetky ponechat. Někteří z Vřesovců postižených konfiskacemi přesídlili do Saska, jiní se dostali do švédské armády. Členové dlažimské větve Kostomlatských z Vřesovic dokonce vlastnili dům v Drážďanech, kde žil Jan Habart Kostomlatský s Vřesovic s manželkou, dcerou a třemi syny. Právě v Drážďanech zemřel roku 1690 Volf Rudolf Kostomlatský z Vřesovic, syn Jana Habarta a poslední člen kostomlatské větve rodu.⁷⁵⁷

⁷⁵⁵ J. BAČINOVÁ, Rod rytířů Kostomlatských z Vřesovic, s. 8.

⁷⁵⁶ J. BAČINOVÁ, Rod rytířů Kostomlatských z Vřesovic, s. 9-10.

⁷⁵⁷ T. V. BÍLEK, Dějiny konfiskací, s. 911-915; A. SEDLÁČEK, Z Vřesovic, s. 1026; J. BAČINOVÁ, Rod rytířů Kostomlatských z Vřesovic, s. 11-16; Lenka BOBKOVÁ, Exulanti z Prahy a severozápadních Čech v Pirně v letech 1621-1639, Praha 1999, s. XVII, 19, 188-189. V Drážďanech žila tehdy rovněž Magdaléna Carettová z Milessima, rozená z Vřesovic. Nemůžeme spolehlivě určit, z jaké rodové větve pocházela.

11. Brozanští z Vřesovic

11.1. Jindřich Brozanský z Vřesovic

Čtvrtý syn Jana z Vřesovic, Jindřich, byl určitě dospělý již v roce 1467, kdy si společně s bratry dělil. Teoreticky tak můžeme klást dobu jeho narození do konce 40. let nebo počátku 50. let 15. století. Za svůj život vystřídal mnohá přízviska a teprve na sklonku svého života se nazýval Jindřichem Brozanským. Hlavním Jindřichovým sídlem se po rozdělení majetků stala tvrz Dlažim u Postoloprta. Po smrti otce (1478) se nejspíš zmocnil Štědrého hrádku, který byl starým Janem z Vřesovic připojen ke Žluticím. Žlutice po otci zdědil jeho nejmladší syn Jan, který tuto ztrátu určitě nesl nelibě.⁷⁵⁸ Jak se záhy dozvíme, bratr Jindřich v následujících letech v oklešťování majetků nejmladšího bratra pokračoval.

V letech 1478-1479 se Jindřichem soudili jeho bratři z blíže nespecifikovaného důvodu a my můžeme pouze tušit, že tímto důvodem bylo porušení smluv o rozdělení majetků z roku 1467.⁷⁵⁹ Jak se dozvíme z mladších pramenů, Jindřich disponoval kromě svých majetků i jinými, které měly náležet jeho bratrům. Jindřich na tvrzi v Dlažimi seděl až do roku 1480, kdy měl být v důsledku jakýchsi konfliktů s bratrem Janem donucen králem Vladislavem k tomu, aby svému bratru Janu Žlutickému tento statek postoupil. Současně se dozvíme, že Jan měl tehdy Jindřichovi prodat ves Středku za 600 zlatých. Dlažim se pak dostala nám neznámým způsobem do držení Kostomlatských z Vřesovic.⁷⁶⁰ Někdy kolem roku 1480 postoupil Jindřichovi jeho bratr Jan Žlutický Toužim, která mu dle smlouvy z roku 1469 měla náležet.⁷⁶¹ Zda ji Jan Jindřichovi postoupil dobrovolně, je otázkou.

V březnu 1480 postoupil Vilém z Přestání Jindřichovi z Vřesovic na Toužimi za 13 kop grošů tvrz Přestání s veškerým příslušenstvím.⁷⁶² Je až podivuhodné, že někdo prodal sídlo, dle kterého se psal, za tak nízkou cenu. Tento fakt svědčí jistě o Vilémově značné finanční nouzi. Jindřichova titulatura v listině, svědčící o prodeji, je zvláště podivná, neboť oslovení „urozený pan“ působí s ohledem na Jindřichovu příslušnost k nižší šlechtě neadekvátně. V březnu následujícího roku potvrdil král Vladislav Jindřichovi pro Toužim právo týdenního trhu každý čtvrtek a právo osmidenního výročního trhu ode dne Stětí svatého

⁷⁵⁸A. SEDLÁČEK, Hradý XIII, s. 211.

⁷⁵⁹AČ VII, s. 518-519.

⁷⁶⁰AČ VII, s. 527; A. SEDLÁČEK, Hradý XIV, s. 417.

⁷⁶¹A. SEDLÁČEK, Hradý XIII, s. 219.

⁷⁶²SOA Karlovy Vary, fond Archiv města Žlutice, Listina města Žlutice L11. Dostupné online na stránkách: <http://www.portafontium.cz/iipimage/30350131> (20. 1. 2015); SČPLL 2, s. 667. Písemnost je značně poškozena, pečeti chybí.

Jana.⁷⁶³ Ještě v následujícím roce se Jindřich zval Jindřichem Dlačimským, přestože mu již dotčená tvrz nepatřila. Tehdy se s ním soudil milevský opat, který si nárokoval právo na Vřesovci založené město Toužim, jež vzniklo na někdejších majetcích kláštera. Opat však se svými nároky neuspěl.⁷⁶⁴ Jindřich snad mohl být jedním ze čtyř „Jakoubků“ z Vřesovic, o kterých máme zprávu z podzimu roku 1481, kdy došlo k verbování českých vojsk.⁷⁶⁵

V polovině září roku 1482 psal Jindřich do Chebu a snažil se vyřídit záležitosti svých lidí z Útviny, kterým Chebští dlužili peníze.⁷⁶⁶ Jelikož chtěl Jindřich s Chebskými udržovat dobré vztahy, rozhodl se Chebské nehnat hned k soudu a nejprve je na tuto situaci upozornil listem. Jelikož nevíme nic o tom, že by pak Jindřich Chebské poháněl, dluhy byly Jindřichovým lidem patrně splaceny. Na počátku června 1485 nechal Jindřich pro Toužimské sepsat městské zřízení, neboť došlo k požáru města a Toužimským většina jejich výsad (s výjimkou listiny krále Jiřího z roku 1469 a listin krále Vladislava z let 1478 a 1481) shořela. Jindřichův městský řád kromě potvrzení privilegií ukládal Toužimským různé povinnosti. Měli Jindřichovi platit 14 kop grošů z města a z pusté vsi Lhoty, která k Toužimi patřila. Lesy směli Toužimští mýtit pouze se svolením purkmistra a konšelů. Rovněž měli odevzdávat dávky z vaření piva. To vařili na pánvi a za jednu uvařenou pánev měli dát Jindřichovi čtyři groše a dva džbery mláta. Dávky řezníků měly zůstat při starém, leč z předchozích pramenů o nich nic nevíme. Platy od podruhů a kupců měly připadnout městu. Toužimští měli Jindřichovi platit z každého lánu, který vlastnili, úrok o výši 50 grošů, 4 kurů a 20 vajec, a robotu měli konat pouze na toužimském popluží a na okolních loukách. Toužimští směli svobodně kšaftovat, leč pokud někdo zemřel bez kšaftu, polovina jeho majetku propadla kostelu a druhá měla připadnout nejbližšímu příbuznému, pocházel-li z Toužimi. Pokud ne, druhá polovina dědictví připadla obci. Každý se směl z Toužimi vystěhovat, a to pod podmínkou, že svůj grunt osadí novým hospodářem a že se zrovna s někým nesoudil. Ve městě se měl každoročně konat soud v přítomnosti Jindřichova úředníka. Konšelé směli ve městě soudit cizoložství, smilstvo a falšování měř a vah. Kromě Jindřicha přivěsilo k listině, obsahující nové městské zřízení, své pečeti několik panošů. Tuto listinu pak o tři roky později potvrdil král Vladislav.⁷⁶⁷

⁷⁶³CIM IV/2, s. 223; J. PELANT, *Města městečka západočeského kraje*, Plzeň 1984, s. 51, 283.

⁷⁶⁴AČ VII, s. 559-560; A. SEDLÁČEK, *Hrady XIV*, s. 417.

⁷⁶⁵ *Politische Korespondenz des Kurfürsten Albrecht Achilles III.*, Leipzig 1898, s. 104, 133; J. JÁNSKÝ, *Kronika česko-bavorské hranice V.*, s. 22; J. JÁNSKÝ, *Hroznatovci a páni z Gutštejna*, s. 172

⁷⁶⁶ SOA Cheb, fond 1, kartón 485, A2779/13

⁷⁶⁷CIM IV/2, s. 254-256, 543; M. URBAN, *Zur Geschichte der Burg und Stadt Theusing*, s. 110; J. PELANT, *Města městečka západočeského kraje*, Plzeň 1984, s. 51, 283.

V srpnu 1485 korespondovali bratři Jindřich a Jan Žlutický s chebskou městkou radou a králem Vladislavem o lupičích, kteří se pohybovali na „královské cestě“ u Dřenic blízko Chebu a ukradli jim koně. Vůdcem těchto zlodějů koní byl Jiří Trautenbergár. Hans Hirschberg, jehož si Vřesovci najali jako ochránce svých formanů na cestách, které směřovaly do Chebu a dále na západ, neplnil své povinnosti. Chebští sice jednoho z lupičů chytili, ale záhy jej propustili, neboť je přesvědčil o spravedlivosti „války“ Trautenbergára proti Vřesovcům. Vřesovci prý měli ve Žluticích přechovávat Trautenbergárovy opovědníky a mělo se tak jednat o jeho soukromou zášť. Podivné chování Chebských zapříčinilo, že si Jindřich s Janem na Chebské stěžovali u krále Vladislava. Nakonec musel Trautenbergár Vřesovcům koně navrátit. Pře mezi bratry Jindřichem a Janem a Chebskými se pak táhly až do počátku 90. let 15. století. Jak se dozvídáme, kromě Trautenbergára se v akcích zaměřených proti Vřesovcům měli angažovat rovněž Oldřich Cedvic či jakýsi pan Hořický. Jindřich a Jan z Vřesovic tehdy navíc vedli drobnou válku s braniborským markrabětem Albrechtem Achillem, jehož považovali za osobu odpovědnou za jejich újmu, a v boji s braniborskými markrabaty pokračovali i po jeho smrti.⁷⁶⁸ Po smrti Jana Illburka usiloval Jindřich stejně jako jeho pozůstalí bratři o bratrovo dědictví.⁷⁶⁹ Patrně někdy krátce poté se Jindřich musel stát poručníkem vdovy Elišky z Landštejna a svého synovce Viléma, což Eliška patrně nesla s velkou nelibostí.⁷⁷⁰

Stejně jako ostatní dosud žijící bratři se i Jindřich přel se Šlejnicem kvůli Tolštejnu.⁷⁷¹ Jindřich, sídlící na Toužimi a Štědrém hrádku, značně škodil na počátku roku 1487 svému mladšímu bratru Janovi sezením na Žluticích a to tak, že se snažil získat část svého dědictví ve Žluticích, tedy jinak řečeno chtěl se podělit s Janem o vládu nad městem a žlutickými hrady. Jan pak v důsledku toho hnal v březnu Jindřicha před dvorský soud, leč Jindřich se odmítal dostavit. Jejich vzájemné spory byly ukončeny až smírem v říjnu téhož roku.⁷⁷² V průběhu roku získal Jindřich společně s bratry Jakubem a Janem také Chlumskou horu od Bohuslava ze Švamberka.⁷⁷³

⁷⁶⁸SOA Cheb, fond 1, kartón 485, A2779/15, 17, 21; J. JÁNSKÝ, Kronika česko-bavorské hranice V, s. 34, 40-41.

⁷⁶⁹AČ VIII, s. 434.

⁷⁷⁰Poprvé je Jindřich nazýván poručníkem Elišky roku 1492, když řešila Eliška své spory s Chomutovem. RTT I, s. 220. O poručnictví nad Vilémem nemáme přímou zprávu, leč můžeme na něj usuzovat na základě Jindřichova předání majetků Vilémovi roku 1498, viz níže.

⁷⁷¹AČ XI, s. 422; DD VIII, s. 223.

⁷⁷²DD VIII, s. 222, 300-301; J. ÚLOVEC, Hrad Hrádek a tvrz a zámek Štědrá, s. 7.

⁷⁷³A. SEDLÁČEK, Hrady XIII, s. 46.

Na počátku února 1488 udělil král Vladislav Jindřichovi privilegium, na jehož základě si mohl „zříditi“ nějaký statek, který měl být poté Jindřichovi zapsán do zemských desek. Jindřich směl tento statek svobodně odkázat, komu chtěl.⁷⁷⁴ Na jaře téhož roku poháněl Jindřich svého nejstaršího bratra Jaroše. Ten ale tehdy zemřel a půhon byl zrušen.⁷⁷⁵ V průběhu tohoto roku dlužil Jindřich společně s bratrem Jakubem Kostomlatským městu Žlutice peníze, které odkázal žlutickému kostelu jejich nebožtík otec. Oba bratři městu rovněž odcizili výbroj a výstroj, jak již bylo uvedeno v souvislosti s Jakubem. Tehdy se také Jindřich soudil s hrabětem Arnoštem z „Kleychu“ (Gleichenu?), který Jindřichovu člověku pobral čtyři koně.⁷⁷⁶ Dne 11. září Jindřich potvrdil Martinu Sokolíkovi držbu dvora ve vsi Štědré purkrechtním právem. Jan od Sokolíka vyžadoval roční plat v podobě 90 míšenských grošů, strychu ječmene a strychu ovsa, čtyř slepic a desátku od poddaných.⁷⁷⁷

Jindřich i nadále udržoval dobré vztahy s Chebem, o čemž svědčí například list Chebských z dubna 1489 nebo Jindřichův list z počátku roku 1490.⁷⁷⁸ Na počátku července 1489 psal Jindřich z Vřesovic svému sousedu a kmotru Jindřichovi z Plavna sezením na Bochově. Jindřich byl totiž Jindřichem z Plavna pozván k jakémusi soudu do Bochova, kde měli být souzeni „Elpugnár, Remar a Ffaith“. Pouze v případě první zmiňované osoby tušíme, že se jedná o příslušníka rodu Elpognárů z Dolního Šenfeldu (Krásna). Totožnost zbylých dvou je nejasná. Předmětem Jindřichova listu byl návrh na pozvání Floribely Elpognárové k tomuto soudu.⁷⁷⁹ V roce 1489 se Jindřich navíc připomíná jako zástavní držitel Toužetína u Loun, který mu nejspíš zastavili předchozí majitelé bratři z Klinštejna. Jak dlouho Jindřich Toužetínem disponoval, není zcela jasné, leč od roku 1515 jsou zde opět doloženi Klinštejnové.⁷⁸⁰ Během roku 1489 Jindřich prodal Štědrý hrádek u Žlutic a k němu příslušející vesnice bratřím Jetřichovi, Janovi a Volfgangovi z Gutštejna.⁷⁸¹ V lednu roku 1490 postoupil Bohuslav z Krašovic na Přehýšově „statečnému rytíři“ Jindřichovi z Vřesovic

⁷⁷⁴ Národní archiv Praha, fond Úřad desek zemských-listiny (1351-1526), signatura 203. Dostupné online na stránkách: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/DZ/203/charter?q=v%C5%99esovic> (23. 1. 2015); AČ XVIII, s. 314-315; SČPLL 2, s. 829.

⁷⁷⁵ AČ XIX, s. 538; RTT I, s. 167-168.

⁷⁷⁶ AČ X, s. 543 a 548.

⁷⁷⁷ SČPLL 2, s. 841; J. ÚLOVEC, Hrad Hrádek a tvrz a zámek Štědrá, s. 7.

⁷⁷⁸ SOA Cheb, fond 1, kartón 485, A2779/17-18. List Chebských je jakousi změtí různých informací, které si snad Jindřich vyžádal. Jindřichův list Chebským je zprávou o tom, že posel, který tento list přinesl, jistý Linhart Sklenář, má v Chebu cosi vyřídit.

⁷⁷⁹ SOA Cheb, fond 1, kartón 485, A2779/16. Snad je Elpugnárem myšlen Václav Elpognár z Dolního Šenfeldu, který se stal později hejtnanem hradů Andělská Hora a Kraslice - srovnej F. BERNAU, Studien und Materialien, s. 590. V jakém vztahu byl „Elpugnár“ ke Floribele „Elpognárové“ se nedozvídáme.

⁷⁸⁰ A. SEDLÁČEK, Hrad VIII, s. 225.

⁷⁸¹ A. SEDLÁČEK, Hrad XIII, s. 211; J. ÚLOVEC, Hrad Hrádek a tvrz a zámek Štědrá, s. 7; J. JÁNSKÝ, Hroznatovci a páni z Gutštejna, s. 275.

všechna svá práva k zápisné vsi chotětovského kláštera Přehýšov.⁷⁸² Někdy v průběhu roku 1490 se Jindřich rozhodl, že své dosavadní sídlo, Toužim, prodá svým sousedům fojtům z Plavna.⁷⁸³ Jindřichova motivace k vzdání se Toužimi nám není příliš jasná. Rozhodně se nám nezdá, že by Jindřich trpěl nedostatkem peněz, který by ho k prodeji Toužimi donutil.

Roku 1492 žaloval mostecký purkmistr jistého Jindřicha z „Nečestovic“, neboť tento Jindřich „ze vsi městečko udělal“.⁷⁸⁴ Editor pramene ztotožňuje tohoto Jindřicha s Jindřichem z Vřesovic, neboť někdo s predikátem z „Nečestovic“ se v žádném jiném prameni neobjevuje. Prohřešek dotčeného Jindřicha byl nepochybně zásahem do městských práv Mostu. Pokud je tímto Jindřichem skutečně Jindřich z Vřesovic, můžeme vztáhnout danou zprávu nejspíše ke vsi Libčeves, která není příliš vzdálená od Mostu a jež byla v Jindřichově držení. Jak se dozvídáme z mladších pramenů, Jindřich tuto svou ves považoval za velmi důležitou. Téhož roku žalovali Jindřicha, tentokrát již se správným predikátem, ze stejného důvodu i purkmistr a rada města Chomutova.⁷⁸⁵

Velmi nejasná zpráva z desek zemských o tom, že roku 1495 „Jindřich z Vřesovic kladl Jiříkovi (kterému? Poznámka J. B.) Vlkanice, v Poliradech, v Koporci“, bude sotva kdy nějakým historikem rozluštna. Téhož roku je Jindřich z Vřesovic doložen jako držitel tvrze Voděrady.⁷⁸⁶ V polovině června téhož roku se na Jindřicha usmálo štěstí, neboť se mu podařilo získat jako zástavu hrad i město Bílinu s celým panstvím (s výjimkou vesnic Bečova u Mostu a Zaječic) na dobu šesti let, a to za 17 000 kop mečových grošů. Bílina dosud patřila Těmovi z Koldic, který se dle Sedláčkova soudu svým nezřízeným životním stylem přivedl na mizinu. Jindřich se tak vrátil do míst, kde kdysi započal kariéru jeho děd Jakoubek. Co náš však může zarazit, je to, kde tak značnou sumu peněz Jindřich získal. Možná se jednalo o peníze, které dostal od Plavenských za Toužim. Hned následujícího roku zapsal Těma Jindřichovi 1000 kop grošů. Patně se tak snažil vyplatit část Jindřichovy zástavy.⁷⁸⁷

⁷⁸² Národní archiv Praha, fond Archiv českých klášterů zrušených za Josefa II. (1115-1760)/ŘP Chotěšov, signatura 2252. Dostupné online na stránkách: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK%7CChotesov/2252/charter?q=v%C5%99esovic> (24. 1. 2015).

⁷⁸³ A. SEDLÁČEK, Hrady XIII, s. 219.

⁷⁸⁴ AČ XIX, s. 520.

⁷⁸⁵ RTT I, s. 220. Srovnej A. SEDLÁČEK, Hrady XIV., s. 435 Sedláček neví, komu Libčeves na konci 15. století patřila.

⁷⁸⁶ RTT II, s. 468; Viktorin Kornel ze Všehrd, Knihy dewatery o práwiech a súdiech i o dskách země Česke, s. 169; A. SEDLÁČEK, Hrady XIV., s. 274.

⁷⁸⁷ UBT, s. 323; A. SEDLÁČEK, Hrady XIV, s. 215; I. MARTINOVSKÝ Ivan, Spory o Trmice, Chabařovice a Krupku na přelomu na 15. -16. století, s. 100; KOLEKTIV, Bílina v zrcadle staletí, s. 11.

Jindřich z Vřesovic se po dobu své zástání držby Bíliny psal sezením na Bílině a je tak nazýván i v púhonu Václava Tvocha z Nedvídkova na Těmu z Koldic, přičemž Tvoch poháněl i Jindřicha, snad jako svědka.⁷⁸⁸ Na počátku ledna 1498 se snažil Jindřich rozsoudit Petra z Kouče a Těmu z Koldic během jejich rozepří o statek Chabařovice.⁷⁸⁹ Roku 1498 předal Jindřich svému synovci Vilémovi všechny jeho majetky, které spravoval. Jednalo se o tytéž statky, které Vilémův otec Jan Illburk získal během dělení majetků mezi bratry Vřesovci roku 1467.⁷⁹⁰

Na samém počátku 16. století usiloval Těma z Koldic o navrácení Bíliny, na jejíž vyplacení od Jindřicha dosud neměl peníze. Učinil tak riskantní krok. Zastavil svůj hrad v Krupce Děpoltovi z Lobkovic za 10 000 kop grošů, aby mohl být Jindřich konečně vyplacen. Poté Těma znovu zastavil Bílinu, tentokrát Lobkovicovi, a sám se vrátil na Krupku.⁷⁹¹ V letech 1501-1508 byl Jindřich poručníkem svého mladého synovce Jana II. Žlutického z Vřesovic.⁷⁹² Koncem dubna roku 1502 postoupili Zdeněk z Valdeka, Purchart a Oldřich Čichalovcové a Bohuslav Žleb „urozenému a statečnému rytíři“ Jindřichovi z Vřesovic své listiny, kterými jim král Vladislav zastavil tvrz a ves Brozany a vsi Hostnice a Rochlov se vším příslušenstvím. Toto příslušenství sestávalo z dědin, luk, lesů, luhů, řek, pastvin, ale také z robot, kmetčích lidí, podacího práva k brozanskému kostelu, kurů a vajec.⁷⁹³

K květnu 1504 byl Jindřich jedním ze šlechticů, kteří zasedali při dvorském soudu, jenž tehdy řešil spory mezi Těmou z Koldic a Děpoltem z Lobkovic. V zápise o tomto soudu je zarážející, že Jindřich je zde nazván sezením na Žluticích, přestože Žlutice mu nepatřily. Jak již víme, pouze je spravoval jako majetek svého synovce Jana. Snad v důsledku toho považoval sám sebe za žlutickou vrchnost.⁷⁹⁴ Když byli roku 1505 na Lokti obléháni Šlikové, Jindřich vyslal k této pevnosti v ohbí řeky Ohře 17 pěších a 2 jezdce. Obléhání se nejspíš i sám účastnil.⁷⁹⁵ V témže roce se měl soudit s jakýmsi Matesem (Hýzrlem?), leč o povaze

⁷⁸⁸DD VIII, s. 528.

⁷⁸⁹DD VIII, s. 424.

⁷⁹⁰AČ VI, s. 569; AČ XVIII, s. 46-47; UBT, s. 181; SČPLL 2, s. 1036.

⁷⁹¹UBT, s. 312; H.HALLWICH, Geschichte der Bergstadt Graupen, s. 75; A. SEDLÁČEK, Hrady XIV, s. 215; KOLEKTIV, Bílina v zrcadle staletí, s. 11.

⁷⁹²A. SEDLÁČEK, Hrady XIII, s. 208.

⁷⁹³AČ XVIII, s. 317-319; SČPLL 3, s. 1121; A. SEDLÁČEK, Hrady XIV, s. 421. Srovnej František BENEŠ, Brozany, in: Památky. Časopis Musea království Českého pro dějepis hlavně český X, Praha 1863, s. 338. Beneš Jindřicha vůbec nezná a zisk Brozan přisuzuje až jeho synovi Jaroslavovi.

⁷⁹⁴DD VIII, s. 121-122; A. SEDLÁČEK, Hrady XIII, s. 208.

⁷⁹⁵AČ VI, s. 318.

tohoto sporu nic nevíme.⁷⁹⁶ Koncem září 1509 si Jindřich nechal potvrdit listinu o převzetí Brozan a přilehlých majetků králem Vladislavem.⁷⁹⁷ Jindřichova držba Brozan byla nyní již zcela legální a on tak svým potomkům vytvořil potřebné a stálé zázemí. Ti se pak dle Brozan začali psát jako Brozanští z Vřesovic. Jindřich nejspíš během roku 1510 postoupil svému synu Jaroslavovi Libčeves. V téže roce poháněl Jindřich svého synovce Jana II. Žlutického, kterému byl donedávna poručníkem.⁷⁹⁸

Na počátku roku 1513 se s Jindřichem pustil do křížku jeho synovec Jaroslav Kostomlatský, který lovil se psy na Jindřichových majetcích.⁷⁹⁹ Na počátku dubna roku 1515 již patrně Jindřich věděl, že se blíží jeho poslední hodina, a tak se rozhodl, že využije svého privilegia od krále Vladislava z roku 1488 a na jeho základě rozdělil své majetky mezi syny Jaroslava a Jiřího. Jaroslav získal Brozany, Hostnici a Rochlov se vším příslušenstvím, které jsme již dříve zmiňovali, a Jiří se stal vlastníkem tvrze a vsi Libčeves, ke které náleželo obdobné příslušenství jako k Brozanům. Do budoucna pro nás bude z obsahu listiny důležitá zejména věta, dle které mají v případě smrti jednoho z bratrů, pokud by byl bezdětný, připadnout všechny jeho majetky bratru druhému. Krom Jindřicha, jeho synů a několika šlechtických sousedů přivěsil k této listině svou pečeť i Jindřichův synovec Václav Kyšperský z Vřesovic.⁸⁰⁰ Předpokládáme, že záhy po vydání této listiny již Jindřich zemřel.

11.2. Jaroslav Brozanský z Vřesovic

Jindřichův syn Jaroslav se mohl narodit někdy kolem roku 1490. První zmínka o něm pochází z dubna 1510, kdy se Jaroslav soudil s Děpoltem Popelem z Lobkovic na Bílině. Problém se točil okolo Jaroslavova poddaného z Libčevsi, jejíž obyvatelé Jaroslavovi slíbili člověčenství za života jeho otce Jindřicha. Spor se točil okolo libčeveského krčmáře Václava Holého, který měl zabít jakéhosi Jakuba Srba a bratr zavražděného Jan Srp žádal, aby byl vrah jeho bratra vydán spravedlnosti. Přestože se tak skutečně stalo, Václav Holý byl záhy propuštěn, jelikož se zaručil rukojmími. Tito rukojmí měli být propuštěni za méně než 50 kop grošů, jenže k jejich vyplacení dosud nedošlo. Další problém tohoto soudního líčení tkvěl v tom, že Jan Srp sice v Bílině žil, ale nebyl Děpoltovým člověkem, takže bylo otázkou, kdo

⁷⁹⁶ RTT I, s. 374. Matese Hýzrleho se týká předchozí zápis, v dotčeném zápisu se Jindřich soudil pouze „s Matesem“.

⁷⁹⁷ Národní archiv Praha, fond Úřad desk zemských- listiny (1351-1526), signatura 778. Dostupné online na stránkách: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/DZ/778/charter?q=v%C5%99esovic> (24. 1. 2015); AČ XVIII, s. 319-320; SČPLL 3, s. 1265-1266; A. SEDLÁČEK, Hrady XIV, s. 417.

⁷⁹⁸ Historický ústav AV ČR, fond Kartotéka Augusta Sedláčka, skříň C, řada C03, zásuvka C03A, lístek č. 151, č. 223; AČ XIII, s. 230.

⁷⁹⁹ AČ XIX., s. 196.

⁸⁰⁰ AČ XVIII, s. 320-321; SČPLL 3, s. 1422; A. SEDLÁČEK, Hrady XIV, s. 421, 435.

byl vlastně jeho pánem a měl řešit jeho problémy.⁸⁰¹ Libčeves tedy byla nejspíš až do otcovy smrti Jaroslavovým sídlem. V roce 1514 se snad po boku svého bratrance Václava Kyšperského účastnil výpravy knížete Bartoloměje Minsterberského za účelem potlačení Dóžova povstání v Uhrách.⁸⁰²

Po smrti otce, k níž došlo nejspíš na jaře 1515, se Jaroslav ujal držby Brozan. Na počátku dubna následujícího roku se smluvil se svým sousedem, doksanským proboštem Janem, na tom, komu náleží v jaké části řeky Ohře, jež tvořila a dodnes tvoří hranici mezi Brozany a Doksany, právo rybolovu. Zatímco Jaroslav směl lovit ryby na řece od brozanského jezu až k tůni u Hostěnic, která vznikla stavbou hráze, tedy necelé tři kilometry jižně od Brozan, doksanský klášter se mohl věnovat lovu ryb od jezu nahoru až k místu, blízko kterého se nacházel kostel svatého Klimenta. Klášter rovněž obdařil dva z Jaroslavových lidí dědinami na vršku „naproti Rybové louce“, z nichž měli dotčení klášteru odvádět plat půl kopy grošů ročně, a tento plat měl být klášteru nadále placen, i pokud by tyto dědiny přešly na vlastníka Brozan.⁸⁰³

Z půhonu Václava z Polenska na Děpolta z Lobkovic z dubna 1519 se dozvídáme, že Jaroslav Brozanský měl někdy předtím prodat dotčenému Václavovi dvůr v Radovesčicích, na kterém kdysi seděl Václavův otec. Samotné Radovesčice však náležely Lobkovicovi a ten si stěžoval, že mu Václav z této vsi pobral obilí. Spor se pak táhnul až do roku 1524, kdy dal komorní soud za právo Václavovi.⁸⁰⁴ Kterak Jaroslav k dotčenému statku přišel, je nejasné, leč můžeme tušit, že Václavova otce Jíru o tento statek připravil Jaroslavův otec Jindřich. Václav posléze předvolával k soudu s Lobkovicem Jaroslava jako svědka.⁸⁰⁵

Beckovský píše, že předtím, než se koncem května či na počátku června 1519 vydalo české poselstvo do Frankfurtu, aby zde jménem krále Ludvíka zvolilo nového panovníka, vyslali čeští stavové do Uher za Ludvíkem své vyslance, kteří měli volbu s mladým králem projednat. Těmito posly měli být Václav z Roupova a Jaroslav Brozanský. Jinde než u Beckovského na tuto informaci nenarážíme, takže je otázkou, z čeho vycházel.⁸⁰⁶ V dubnu 1521 se Jaroslav soudil s Bartolomějem z Velebudnic a žádal Václava z Polenska, aby mu dva

⁸⁰¹AČ XIII, s. 230-231 a 234-235.

⁸⁰²J. LIPPERT, Die Betheldigung der Stadt Leitmeritz am böhmische Standestreite, s. 93-94, 97; J. LIPPERT, Geschichte der Stadt Leitmeritz, s. 234, 240; H. HALLWICH, Töplitz, s. 130-131.

⁸⁰³SČPLL 3, s. 1447.

⁸⁰⁴AČ XXXII, s. 14.

⁸⁰⁵AČ XXXII, s. 23; AČ XXXIII, s. 74-75.

⁸⁰⁶Jan BECKOWSKÝ, Poselkyně Starých Příběhůw, s. 1004.

ze svých lidí zaslal jako svědky.⁸⁰⁷ Z tohoto předvolání se mimo jiné dozvídáme, že Václav byl purkrabím na Doubravské Hoře, tedy služebníkem Jaroslavova bratrance Viléma Doubravského. Roku 1522 se Jaroslav po boku svých bratranců Jakuba Kyšperského a Jana Žlutického zúčastnil potyčky se třemi ozbrojenci na cestě mezi Krupkou a Teplicemi, o které již byla řeč v souvislosti s Jakubem Kyšperským.⁸⁰⁸ Na jaře roku 1524 poháněl jakýsi Jan z Trojetic Jaroslava, jeho bratrance Viléma, Opla z Fictumu a Mikuláše Hýzrleho z Chodů. Tito rytíři mu totiž přislíbili svědectví v jednom z jeho soudů, ke kterému se však žádný z nich nedostavil.⁸⁰⁹ V říjnu roku 1525 se Jaroslav opět přel s Děpoltem Lobkovicem. Jejich spor se měl týkat prodeje jakéhosi statku, přičemž tento prodej nebyl zaznamenán v zemských deskách. Bližší okolnosti bohužel neznáme.⁸¹⁰ V lednu 1526 propustil Zdeněk Lev z Rožmitálu na Jaroslavovu přímluvu ze svých služeb jistého Tomáška z Hlubína a vyslal jej k Jaroslavovi.⁸¹¹

Po smrti krále Ludvíka byl na podzim 1526 zvolen novým českým králem manžel Ludvíkovy sestry Anny Ferdinand Habsburský. Jeho volitelé pocházeli ze všech tří stavů, přičemž každý stav byl zastoupen šesti osobami a jedním ze zástupců rytířského stavu byl i Jaroslav Brozanský. Jaroslav byl následně rovněž zvolen jako člen poselstva k Ferdinandovi, které za ním v prosinci téhož roku dorazilo do Vídně. Před členy tohoto poselstva Ferdinand volbu českých stavů přijal a rovněž učinil svou přísahu království a stavům.⁸¹² Král Ferdinand byl roku 1528 neustále zpravován o postupu tureckých vojsk na území Uher a rakouských zemí a nemalou starost mu rovněž činila uherská šlechta. Na podzim toho roku musel Ferdinand odjet z Čech, ale ještě předtím ustanovil po dobu své nepřítomnosti v království dva své zástupce, které nazval „nejvyššími hejtmany krále a království českého“. Jeden pocházel ze stavu panského a byl jím Hanuš Pluh z Rabštena na Bečově, jenž měl navíc v rámci tohoto úřadu na starost hejtmanství německých lén, druhý pak pocházel ze stavu rytířského a nebyl jím nikdo jiný než Jaroslav Brozanský z Vřesovic. Oba se kvůli společnému užívání tohoto titulu později přeli, neboť Jaroslav si sám pro sebe uzurpoval titul „nejvyššího hejtmána království českého“. Nakonec bylo rozhodnuto, že Pluh má vyšší

⁸⁰⁷AČ XXXII, s. 172-173.

⁸⁰⁸AČ XXXII, s. 345-346, 506-507 a 509. Viz kapitola o Jakubovi Kyšperském.

⁸⁰⁹AČ XXXIII, s. 146.

⁸¹⁰AČ XIX, s. 576.

⁸¹¹AČ VIII, s. 279.

⁸¹²Staří letopisové, s. 523; Marek Bydžovský z Florentina, Svět za tří českých králů, s. 16; Bartoloměj PAPROCKÝ, Diadochos, s. 64; SČ I, s. 25-26, 30,46-48; W. W. TOMEK, Dějepis města Prahy XI., s. 18, 24; Josef JANÁČEK, České dějiny. Doba předbělohorská 1526-1547 I/1, Praha 1968 s. 51-52; Petr VOREL, Velké dějiny země Koruny české VII. 1526-1618, Praha – Litomyšl 2005, s. 18-23. V textu Electio regis Ferdinandi byl Jaroslav zaměněn se svým bratracem Vilémem – viz SČ I, s. 75.

postavení, jelikož je pánem a Jaroslav se již nad něj neměl povyšovat. V tomto úřadu setrvali oba pouze do jara následujícího roku.⁸¹³ V listopadu 1528 psali Jaroslav Brozanský a Hanuš Pluh Vojtěchovi z Pernštejna, aby donutil olomoucké měšťany k vydání jakýchsi „artikulů“, které potřeboval Bohuš Trnavský z Boskovic v jedné své pří.⁸¹⁴

Po smrti svého bratrance Viléma Doubravského z Vřesovic na počátku roku 1529 byl Jaroslav Brozanský jedním z možných kandidátů na úřad královského podkomořího. Nakonec se jím však stal Volfhart Planknár z Kynšperka.⁸¹⁵ Dne 10. září téhož roku vydal král Ferdinand listinu, určenou komorní radě Království českého. Před Ferdinandem předstoupil Jaroslav Brozanský a postěžoval si, že mu komorní rada zadržuje plat, který mu jako zemskému hejtmanu náležel. Komorní radě bylo nařízeno, aby Jaroslavovi okamžitě vyplatila alespoň polovinu jeho platu. Druhá polovina platu měla být vyplacena později, neboť Jaroslav měl prý pro komorní radu, zatíženou mnohými finančními náklady, pochopení.⁸¹⁶ V květnu 1530 žádali Jan z Vartenberka, Radslav Beřkovský a Volfhart Planknár Jana Sezimu z Ústí a Jaroslava Brozanského, aby obeslali Fridricha Zolhause a jeho poddané ze vsi Huntířov a společně se snažili v Litoměřicích jejich vzájemné rozepře vyřešit. Celkem záhy se titíž šlechtici snažili přizpůsobit termín soudu mezi Jaroslavem a knězem Izajášem z Houstoně tak, aby mohl Jaroslav nejprve vyřešit dříve vzpomínanou záležitost. O sporu s knězem Izajášem víme, že tento kněz byl z neznámých příčin Jaroslavem uvězněn. Poté byl odeslán do Prahy, kde byl držen na radnici. Následně pohnal kněz Jaroslava k hejtmanskému soudu, leč jeho žaloba nebyla přijata a musel se Jaroslavovi omluvit. Jsou známa slova, která měl Izajáš před soudci pronést, a z nich se dovídáme, že měl nazvat Jaroslava „loupežníkem a zločincem“. Spolehlivě nemůžeme říct, zda bylo hanobení Jaroslavovy cti rovněž příčinou knězova prvního uvěznění. Jaroslav knězi odpustil pod podmínkou, že se k němu bude chovat uctivě.⁸¹⁷ Sněm v červnu 1530 ustanovil, že když by pražská konzistoř potřebovala někoho ku pomoci, mělo jim být dáno několik osob ze všech stavů. Ze stavu rytířského byl vybrán i Jaroslav. Hned v následujícím roce se stal Jaroslav jedním z defensorů strany pod obojí.⁸¹⁸

⁸¹³ AČ XII, s. 190-191; SČ I, s. 290-295; W. W. TOMEK, Dějepis města Prahy XI, s. 71 a 74; W. EBERHART, Konfessionsbildung, s. 234 a 258. Ještě roku 1530 je Jaroslavův úřad připomínán jako čas, kdy se odehrával jeden spor. Viz AČ XII, s. 369.

⁸¹⁴ AČ XX, s. 14.

⁸¹⁵ W. EBERHART, Konfessionsbildung, s. 251.

⁸¹⁶ Národní archiv Praha, fond Stará manipulace, inv. č. 3883, signatura W 11/111, karton 2491.

⁸¹⁷ AČ XII, s. 300-301 a 313; A. SEDLÁČEK, Hradý XIV, s. 421-422.

⁸¹⁸ SČ I, s. 337, 351; W. W. TOMEK, Dějepis města Prahy XI, s. 125; Jiří RAK, Vývoj utrakvistické správní organizace v době předbělohorské, in: Sborník archivních prací 31, č. 1, Praha 1981, s. 181.

Roku 1531, tedy na samém sklonku svého života, získal Jaroslav, jenž byl tehdy hejtmanem Pražského hradu, do pronájmu křivoklátské panství. To předtím opustil tamní hejtman a Jaroslavův bratranec Albrecht Kyšperský. Jaroslav pak velmi litoval toho, že za Křivoklát platil roční nájem ve výši 1500 zlatých. Chátrající a tudíž téměř neobyvatelný hrad, přemnožená agresivní prasata v křivoklátských lesích a pytláčící poddaní dozajista v Jaroslavovi vzbuzovali pocit zoufalství. Problémy s křivoklátským panstvím sám charakterizoval slovy „Kdybych to byl znal, nebyl bych to panství přijal“. Lze se jen podívat nad tím, že mezi Jaroslavem a Albrechtem neproběhla žádná komunikace, která by nepochybně s ohledem na Albrechtovy zkušenosti Jaroslava od nájmu panství odradila. Jaroslavovo trápení s Křivoklátem nemělo dlouhého trvání, neboť již v říjnu téhož roku zemřel.⁸¹⁹

11.3. Jiří Brozanský z Vřesovic

Jiří Brozanský byl nejspíš mladší než jeho bratr Jaroslav. Teoreticky můžeme klást dobu jeho narození do 90. let 15. století. Poprvé se s ním setkáváme až v roce 1515, kdy mu otec svěřil držbu Libčevsi. Na počátku léta roku 1523 žádali bratři ze Vchynic Jiříka z Vřesovic na Libčevsi, aby jim jako svědky k soudu s Děpoltem z Lobkovic zaslal své lidi.⁸²⁰ Na podzim téhož roku se pak Lobkovic soudil s Jiřím, který provozoval myslivost na Lobkovicových pozemcích a nebyl sám, neboť na Lobkovicových majetcích lovíli i Jiřího lidé. Jiří se ani napotřetí k soudu nedostavil a Lobkovic tak získal stanné právo.⁸²¹ Po smrti bratra Jaroslava získal Jiří Brozany. Roku 1543 rozdělil brozanské panství mezi tři ze svých pěti synů – Jindřicha, Zikmunda a Jakuba. Ti také zdědili Libčeves, kterou záhy prodali. Starý Jiří Brozanský nejspíš někdy krátce poté zemřel.⁸²²

11.4. Hodnocení středověkých Brozanských z Vřesovic

Jindřich z Vřesovic byl bezesporu pozoruhodnou osobností. Přestože nikdy nedosáhl žádného úřadu, byl nejspíše nejbohatším ze všech pěti bratrů Vřesovců. Praktiky, kterými se svých majetků domohl, se nám však zdají být poněkud neetické. Téměř vždy, když rozmnožil své majetky, to bylo na úkor příslušníků jeho rodiny, nebo někoho velmi zadluženého. Zamyslíme-li se nad Jindřichovými konkrétními majetky, dojde nám, že se Jindřich vlastně snažil obnovit někdejší dominium Vřesovců, které ještě zažil v čase svého děda Jakoubka a

⁸¹⁹ V. KOČKA, Dějiny Rakovnícka, s. 41-42, 204; E. ŠIMICOVÁ, Křivoklátská manská kniha z let 1454-1566, s. 28. Podle Augusta Sedláčka byl však Jaroslav pouze křivoklátským hejtmanem. Viz A. SEDLÁČEK, Hrady VIII, s. 30.

⁸²⁰ AČ XXXII, s. 495.

⁸²¹ AČ XXXII, s. 564-565, 576-577, 606-607.

⁸²² A. SEDLÁČEK, Hrady XIV, s. 422, 435.

otce Jana. Byť na nás Jindřich působí spíše nesympaticky, nelze mu upřít určitý talent ve finančních záležitostech. Jindřich tak představuje typ pozdně středověkého šlechtice, který se již neživí bojem, nýbrž žije z půjček a přesně stanovených dávek, jež mu odevzdávali jeho poddaní. Velmi úspěšný byl i jeho syn Jaroslav, který dosáhl mnohých politických úspěchů a na sklonku života se stal dokonce nájemcem jednoho z nejvýznamnějších českých hradů. Poněkud zarážející a nepochopitelné pro nás je, jakým způsobem dosáhl svých úradů. Jaroslav, který se během volby krále Ferdinanda objevil mezi voliteli, do té doby vůbec neměl významné posty. Nedokážeme tak dát spolehlivou odpověď na otázku, proč byl mezi voliteli právě on. Jeho participace na volbě krále mu však umožnila jeho hvězdný, byť pouze několik let trvající, nepřetržitý vzestup. Na základě několika útržkovitých zpráv o Jiřím z Vřesovic nelze dojít k žádnému objektivnímu hodnocení Jaroslavova mladšího bratra. Jeho největším úspěchem tak bylo nejspíš to, že po sobě na rozdíl od bratra Jaroslava zanechal potomstvo.

11.5. Brozanští z Vřesovic v raném novověku

Jiřího nejstarší syn Jindřich, který vlastnil kromě svého dílu Brozan i Žitenice, koupil díl Brozan od svého bratra Jakuba, který záhy společně se svým dílem prodal bratru Zikmundovi. Svým sňatkem s Johankou Chotkovou získal hrad Žerotín a ves Vraný, na čas mu také patřily Kryry, panství Kyšperk a dokonce Doubravská Hora. Druhá Jindřichova manželka pocházela z rodu pánů z Potštejna a sňatkem s ní získal Čeradice, které záhy postoupil své tchýni. V letech 1572-1574 byl místokomorníkem a místosudím království českého. Zemřel bezdětný. Z potomků starého Jiřího Brozanského se nejvýrazněji projevoval Zikmund. Ten jediný měl také potomky. Jeho manželkami byly Markéta ze Smiřic a Lidmila Myšková ze Žlunic. Od určité doby byl jediným držitelem Brozan a po svém bezdětném bratrovi zdědil Žerotín a Vraný. Zikmund se honosil titulem královského rady, jak dodnes dokládá nápis na jeho náhrobku. Byl to snad právě on, kdo vytvořil v brozanském kostele svatého Gotharta rodinou nekropoli. Zikmund zemřel roku 1588. Několik měsíců před jeho smrtí zesnul jeho nejstarší syn Jiří, který za života vykonal pouť do Svaté země a pak působil na dvoře Rudolfa II. jako kráječ. Zikmundův druhý syn Jan Václav roku 1605 Brozany prodal a poté se zcela ztratil z písemných pramenů. Janem Václavem nejspíš brozanská větev rodu Vřesovců vymřela po meči.⁸²³

⁸²³F. BENEŠ, Brozany, s. 342-346; A. SEDLÁČEK, Z Vřesovic, s. 1024; Aleš NAVRÁTIL, Brozanští z Vřesovic a Salmhausenové ve světle výtvarného umění, in: Vlastivědný sborník Podřipsko 8/2 1998 (Jubilejní sborník 2.), Roudnice nad Labem 1998, s. 60-63; Petr HRUBÝ, Šlechtické sepulkrální památky Litoměřicka do počátku 18. století jako historický pramen, Ústí nad Labem 2010, s. 91-110.

12. Žlutičtí z Vřesovic

12.1. Jan I. Žlutický z Vřesovic

Nejmladší syn Jana z Vřesovic, rovněž Jan, měl obdržet při dělení majetků mezi bratry Vřesovci panství Toužim u Žlutic a Bukovinu u Mašťova. K převzetí těchto majetků mělo dojít až poté, co by se Jan oženil. Jan tak učinil teprve počátkem ledna 1471, kdy si vzal dceru Jana z Gutštejna, jejíž jméno neznáme. S ohledem na původ Janovy novomanželky pak nijak nepřekvapí, že Janův syn z tohoto manželství dostal jméno, které bylo v rodině Gutštejnů populární – Burian. Svatba se odehrála na hradě Rabštejně a oslavy posléze pokračovaly ve Žluticích.⁸²⁴ Na počátku ledna roku 1478 udělil král Vladislav Janovi na základě jeho žádosti privilegium, kterým obdrželo město Toužim erb, který směli Toužimští užívat na pečetích i kdekoliv jinde.⁸²⁵ Po smrti otce získal Jan kromě výše zmíněných majetků rovněž otcovo rezidenční město Žlutice.⁸²⁶ Koncem srpna 1478 potvrdil král Janovi privilegia, která se týkala dědického práva v Žluticích a rovněž udělil Žluticím právo druhého výročního trhu v den svatých Šimona a Judy, přičemž trh měl trvat osm následujících dní, a právo druhého týdenního trhu, který se měl konat každé úterý. Žlutičtí pak chebské městské radě oznamovali, že získali nový výroční trh a žádali, aby byla v Chebu tato zpráva veřejně provolána.⁸²⁷

Ani Jan se stejně jako jeho ostatní bratři nevyhnul přím s bratrem Jindřichem.⁸²⁸ Nevraživost mezi Jindřichem a Janem byla dána nejspíš jejich vzájemným sousedstvím. Jindřich se stal Janovým sousedem proto, že mladšího bratra obral nejen o Toužim, ale též o Štědrý hrádek, náležející ke žlutickému panství. V březnu roku 1480 se Jan soudil s bratrem Jindřichem a podařilo se mu na něm vymoci jeho statky Dlažim a Sředku.⁸²⁹ Téhož roku byla uzavřena smlouva mezi Žlutickými a Janovým bratrem Jarošem, o níž již byla řeč. V případě, že by Jan zemřel dříve než Jaroš, měly Žlutice připadnout Jarošovi.⁸³⁰ S velkou

⁸²⁴Srovnej F. BERNAU, Studien und Materialien, s. 246. Bernau nazývá Jana Jakubem. Srovnej J. JÁNSKÝ, Hroznatovci a páni z Gutštejna, s. 144-145, 494. Jánský nazývá Jana dokonce „Jakubem Žlutickým“ (!). Otec nevěsty, Jan z Gutštejna, byl bratrem Buriana z Gutštejna.

⁸²⁵CIM IV/2, s. 183; M. URBAN, Zur Geschichte der Burg und Stadt Theusing, s. 109; J. PELANT, Města městečka západočeského kraje, Plzeň 1984, s. 51, 283.

⁸²⁶A. SEDLÁČEK, Hrady XIII, s. 207.

⁸²⁷SOA Karlovy Vary, fond Archiv města Žlutice, listina L10. Dostupné online na stránkách:

<http://www.portafontium.cz/iipimage/30350130?x=15&y=-27&w=1133&h=423> (7. 2. 2015); CIM IV/2, s. 190-191. A. SEDLÁČEK, Hrady XIII, s. 207; J. PELANT, Města městečka západočeského kraje, s. 300. První výroční trh získali Žlutičtí již za časů krále Václava. O právu prvního týdenního trhu však bohužel nic nevíme. M. NOSKOVÁ, Nástin správy poddanského města Žlutice, s. 41

⁸²⁸AČ VII, s. 518-519.

⁸²⁹AČ VII, s. 527.

⁸³⁰SOA Karlovy Vary, fond Archiv města Žlutice, Památná kniha městské rady z let 1444-1584, fol. 50.

pravděpodobností se Jan Žlutický účastnil verbování českých vojsk na podzim 1481.⁸³¹ Tehdy si také Jan pojistil své obchodní styky s Bavorskem a to tak, že zaplatil Hansi Hirschbergovi, úředníkovi kurfiřta Albrechta Achilla, za ochranu žlutických formanů před případnými útoky z řad hornofalcké šlechty. Janovi nebyl jeho placený ochránce příliš platný, neboť záhy po uzavření smlouvy byl Janův forman Jan Heřman přepaden u Andělské Hory a odvečen na hrad Streitberg, sídlo rodu Streitbergárů, kteří byli poddáni Albrechtu Achillovi. Jelikož Albrecht Achilles proti Streitbergárům nezasáhl, na počátku července vyhlásil Jan Žlutický válku kurfiřtu a dokonce i bamberskému biskupovi. K žádnému boji naštěstí nakonec nedošlo, jelikož Albrecht Achilles se záhy s Janem z Vřesovic v Bayreuthu usmířil. Streitbergárové byli potrestáni a Janovi se vrátili zajatci, koně a dokonce i nějaký zcizený dobytek. I přesto měl Jan s Albrechtem Achillem neustále napjaté vztahy.⁸³² V květnu 1482 řešil Jan problémy jednoho ze svých poddaných s chebskou městkou radou, neboť jistý chebský měšťan dlužil Janovu poddanému peníze.⁸³³ Na počátku roku 1483 se Jan společně se svým nejstarším bratrem Jarošem soudil s Markétou Údrčskou o hrad Křečov na Podbořansku, jak jsme již psali v kapitole o Jarošovi z Vřesovic.⁸³⁴

Na jaře 1484 vyrazila vojska českých šlechticů, vedená nejspíš Burianem z Gutštejna, Švamberky a Janem z Vřesovic proti bamberskému biskupovi, s nímž měli již delší dobu spory.⁸³⁵ Janovi a jeho bratru Jindřichovi byli v roce 1485 ukradeni koně, což jsme již popsali v kapitole o Jindřichovi. Samotný Jan považoval za osobu, která měla za tuto krádež nést odpovědnost kurfiřta Albrechta Achilla, jemuž Jan v říjnu opět vypověděl nepřátelství a nebyl jediný, kdo tehdy kurfiřtovi opověděl. Poté se Jan snažil neúspěšně nalézt spojence ve své válce proti kurfiřtovi v příslušnících rodu Šliků. Šlikové se snažili válku mezi Albrechtem Achillem a jeho českými opovědníky ukončit v lednu 1486 na mírovém jednání v Lokti. Do Lokte se ale Jan z Vřesovic nedostavil. Krátce poté Albrecht Achilles zemřel, čímž však zášť mezi Vřesovci a braniborskými markrabaty neskončila.⁸³⁶ Na počátku roku 1486 byli bratři Jan a Jindřich z Vřesovic obviněni z krádeže koní a oloupení služebníků braniborských markrabat blízko Plzně. Mírová jednání mezi Vřesovci a dalšími opovědníky ze strany jedné a braniborskými markrabaty ze strany druhé, která se odehrála v Chebu a v Kulmbachu na

⁸³¹Politische Korespondenz des Kurfürsten Albrecht Achilles III., Leipzig 1898, s. 104, 133; J. JÁNSKÝ, Kronika česko-bavorské hranice V, s. 22; J. JÁNSKÝ, Hroznatovci a páni z Gutštejna, s. 172.

⁸³²Politische Korespondenz des Kurfürsten Albrecht Achilles III, s. 108, 111, 187, 196; J. JÁNSKÝ, Kronika česko-bavorské hranice V, s. 29-30 ; J. JÁNSKÝ, Hroznatovci a páni z Gutštejna, s. 175.

⁸³³SOA Cheb, fond 1, kartón 485, A2779/12.

⁸³⁴AČ VIII, s. 413.

⁸³⁵J. JÁNSKÝ, Kronika česko-bavorské hranice V, s. 32.

⁸³⁶Politische Korespondenz des Kurfürsten Albrecht Achilles III, Leipzig 1898, s. 354; J. JÁNSKÝ, Kronika česko-bavorské hranice V, s. 36-37; J. JÁNSKÝ, Hroznatovci a páni z Gutštejna, s. 179-180.

konci téhož roku, nepřinesla očekávané výsledky. Došlo pouze k uzavření příměří do Hromnic.⁸³⁷

I Jan se po smrti svého druhého nejstaršího bratra Jana Illburka snažil roku 1486 společně s bratry neúspěšně získat něco z Illburkova dědictví.⁸³⁸ V téže roce se Jan soudil s Burianem z Gutštejna. Burian totiž škodil Janovým Žlutickým tím, že v nedaleké Chyši pořádal trhy, dopouštěl se „ladování“ (překupování?) a rovněž zpoplatnil clem cestu mezi Žluticemi a Chyší. Gutštejn rovněž uvalil cla na Jesenici, Zdice, Chodouň a Lubenec, čímž si vysloužil pŕuhon i od berounské městské rady. Soud rozhodl v záležitosti pořádání trhů v Burianův prospěch, leč chtěl-li by Jan pohánět Buriana kvůli clům, mohl tak učinit. Janovy spory s Gutštejnem trvaly až do roku 1488. Jan u soudu s žalobou na Gutštejna neuspěl, neboť se nemohl prokázat mílovým právem pro Žlutice.⁸³⁹ V roce 1487 se Jan spolu se svými bratry soudil se Šlejnicem kvůli manským právům k hradu Tolštejnu.⁸⁴⁰

O Janových soudech s bratrem Jindřichem roku 1487 jsme již psali v kapitole o Jindřichovi, stejně jako o tom, že v průběhu tohoto roku získal Jan od Švamberků společně s bratry Jakubem a Jindřichem Chlumskou horu. V průběhu tohoto roku také Jan zapsal své manželce Johance z Kolovrat Bukovinu. Když se od března do června téhož roku soudil Jan Plik z Varů se Šliky, Jan byl v této při soudcem.⁸⁴¹ Koncem září téhož roku se s Janem soudil jistý Žibřid Angel. Podle Angelovy žaloby měl „starý pan žlutický“ prošacovat truhly do Žlutic jedoucího Radslava Angela a jeho manželky a z dotčených truhel něco pobrat. Radslavův syn Žibřid se pak kvůli tomu soudil s mladým Janem, neboť mezi odcizenými věcmi měl být i jakýsi „věnec perlový“, na kterém Angelům očividně záleželo. Starý Jan měl snad Angelům rovněž odcizit koně.⁸⁴² Lze se jen podívat nad tím, proč se spolu nesoudili Radslav se starým Janem a soud byl ponechán v režii jejich potomků. Třeba však k soudům mezi starým Angelem a starým Vřesovcem přeci jen došlo a pouze se nám k nim nedochovaly prameny. V téže době se Jan Žlutický soudil s jistým Prokopem Pičkovským kvůli sirotku pozůstalému po Hanuši Vancovi. Poručníkem sirotka byl právě Pičkovský, což se Janovi nelíbilo, neboť se domníval, že Pičkovský by majetky svého svěřence rád předal sirotkovým

⁸³⁷J. JÁNSKÝ, Kronika česko-bavorské hranice V, s. 40-41.

⁸³⁸AČ VIII, s. 434.

⁸³⁹AČ VIII, s. 440; AČ X, s. 543; M. NOSKOVÁ, Nástin správy poddanského města Žlutice, s. 41-42; J. JÁNSKÝ, Hroznatovci a páni z Gutštejna, s. 171, 184.

⁸⁴⁰AČ XI, s. 422.

⁸⁴¹DD VIII, s. 222, 300-301; A. SEDLÁČEK, Hrady XIII, s. 46; A. SEDLÁČEK, Hrady XIV, s. 382.

⁸⁴²AČ VIII, s. 461-462.

strýcům. Soud stanovil, že se má sirotkův poručník znovu dostavit k soudu s kšaftem.⁸⁴³ Janův nejstarší bratr Jaroš jmenoval Jana těsně před svou smrtí poručníkem svých majetků. To Janův starší bratr Jindřich, který se s Jarošem těsně před jeho smrtí soudil, jistě nesl s nelibostí.⁸⁴⁴ Od června do září se s Janem soudili bratři Purkart a Václav Budovcové z Budova, neboť jim měl Jan škodit. Bližší okolnosti sice neznáme, ale obě strany se nakonec usmířily. V téže době byl Jan jedním ze soudců ve sporu mezi Albrechtem Zockem z Müldorfu a Jindřichem z Plavna, který si uzurpoval jakýsi ze Zockových statků.⁸⁴⁵

Na počátku prosince roku 1489 potvrzoval Jan městu Žlutice jeho výsady dvěma listinami. Konkrétně se jednalo o listinu pánů z Rýzmburka z roku 1389, listinu krále Václava IV. z roku 1416, listinu Jindřicha z Elsterberka z roku 1418, listinu Jakoubka z Vřesovic z roku 1434, listinu Jakoubka a Jana z roku 1445, potvrzující svobodný obchod se solí, a listinu krále Vladislava z roku 1478.⁸⁴⁶ Na počátku července 1491 dal Jan jistému Václavu Kašmanovi do dědičného nájmu část své louky, zvané Kněžská. Kašman a jeho dědicové měli Janovi a jeho dědicům platit za tento kus louky dva groše ročně ve dvou termínech.⁸⁴⁷ V polovině března 1494 prodal Jan žlutickému měšťanovi Jílkovi louku zvanou Suchá a k ní příslušející meze za roční úrok šest grošů, splácený opět ve dvou termínech.⁸⁴⁸ V srpnu téhož roku řešil Jan s Chebskými finanční záležitosti svého poddaného Jana Platnéře.⁸⁴⁹

Někdy na sklonku Janova života se do jeho služeb dostal německý student Johannes Butzbach, jehož vyprávění o jeho nešťastných studentských letech je českou i německou historiografií dobře známo. Butzbach měl na čas sloužit na statku Čihalov (dnes Čichalov), odkud si jej Jan vyžádal do Žlutic. Jan Žlutický mu byl dle všeho odporný a ve svém vyprávění jej označuje jako „zavilého kacíře“. Daleko více jej však znechucovala morální stránka Janovy osobnosti a služba, kterou jím měl být pověřen. Janova druhá manželka

⁸⁴³AČ VIII, s. 464.

⁸⁴⁴RTT I, s. 167-168.

⁸⁴⁵DD VIII, s. 37, 420.

⁸⁴⁶SOA Karlovy Vary, fond Archiv města Žlutice, listiny L12 a L13. Dostupné online na stránkách: http://www.portafontium.cz/iipimage/30350132/soap-kv_00096_am-zlutice-l12_la; http://www.portafontium.cz/iipimage/30350133/soap-kv_00096_am-zlutice-l13_la (7. 2. 2015); CIM IV/2, s. 291-294; SČPLL 2, s. 856-857; F. KURSCHNER, Die Stadtrecht von Luditz, s. 28; A. SEDLÁČEK, Hradý XIII, s. 207-208; K. FLEIßNER, Dějiny města Žlutice, s. 26.

⁸⁴⁷SOA Karlovy Vary, fond Archiv města Žlutice, listiny L14. Dostupné online na stránkách: http://www.portafontium.cz/iipimage/30350134/soap-kv_00096_am-zlutice-l14_la (7. 2. 2015); SČPLL 2, s. 892.

⁸⁴⁸SOA Karlovy Vary, fond Archiv města Žlutice, listiny L15. Dostupné online na stránkách: http://www.portafontium.cz/iipimage/30350135/soap-kv_00096_am-zlutice-l15_la (7. 2. 2015). K potvrzení přivěšili své pečeti Vilém Planknár z Kynšperka a Kašpar Šnobl z Plikenštejna; SČPLL 2, s. 949. M. NOSKOVÁ, Nástin správy poddanského města Žlutice, s. 41.

⁸⁴⁹SOA Cheb, fond 1, kartón 485, A2779/20.

Johanka Libštejnská z Kolovrat, kterou si měl Jan vzít pouze pro peníze, byla již poměrně stará a Jan si ji zošklivil. Proto se snažil Butzbacha donutit k tomu, aby mu vodil do Žlutic děvečky ze svého předchozího působiště, které měly Vřesovcovi v jistých směrech manželku nahrazovat. Butzbach tento Vřesovcův vulgární návrh odmítal, a to tak dlouho, dokud mu Jan Žlutický nesebral jeho „lepší šaty“ a neuzamknul je u sebe v truhlici. Poté Butzbach naoko na Janův návrh přistoupil, leč ve skutečnosti nešel shánět do Čihalova mladá děvčata, nýbrž sem z Vřesovcovy služby utekl a vrátil se ke svému předchozímu pánovi. Jednou však musel jet z Čihalova se svým staronovým pánem do Žlutic a ze strachu, aby se zde nesetkal s Janem z Vřesovic, se ukryl v tamní hospodě. Tento úkryt mu byl málo platný, neboť Jan jej zde stejně našel a slíbil mu, že mu neublíží a dokonce mu vrátí šaty, pokud splní jeho úkol. Butzbach měl zajít do stáje, kde byl kůň s falešným přivázaným ocasem. Německý student měl Janovi tento ocas přinést. Butzbach souhlasil, dotčený ocas skutečně přinesl, a jeho šaty se mu vrátily, leč za tento svůj skutek se styděl, neboť se dopustil krádeže a to ještě z popudu „hříšného člověka“.⁸⁵⁰

Těsně před svou smrtí převedl Jan držbu panství Bukovina z manželky na město Žlutice. Když roku 1495 Jan zemřel, Johanka z Kolovrat, stará vdova po Janovi, zapsala své věno dceři Elišce (Vřesovcové?) z Cítova, synu Janovi z Vřesovic, bratru Jinřichovi z Kolovrat, strýci Jaroslavovi z Kolovrat a nevlastní dceři Johance z Vřesovic.⁸⁵¹ Panství se tehdy ujal Burian z Vřesovic, syn starého Jana Žlutického z Vřesovic z prvního manželství.

12.2. Burian Žlutický z Vřesovic

Burian z Vřesovic je poměrně nevýraznou postavou, což je nejspíš dáno tím, že svého otce o mnoho let nepřezil. Snad se narodil krátce po sňatku jeho rodičů. První zmínka o něm pochází z listiny z roku 1478, kdy král Vladislav potvrdil bratrům Jaroroši a Janu Žlutickému držbu hradu Kyšperka.⁸⁵² Dospělosti musel Burian dosáhnout krátce před otcovou smrtí. Nemáme bohužel žádnou zprávu, která by nám přímo dokazovala převzetí Žlutic Burianem. Burian se pak znovu objevil v pramenech až dva roky po otcově smrti. Bylo to na počátku června roku 1497, kdy se s Burianem soudili Jiří Čaplík a Václav Hlůžek. Burianův otec Jan měl dotčeným pobrat jejich dvory, které nyní protiprávně držel Burian. Král Vladislav

⁸⁵⁰Böhmen wie es Johannes Butzbach von 1488-1497 erlebte, ed. H. PREIß, München 1958, s. 26; Karel DVOŘÁK, Humanistická etnografie Čech. Johannes Butzbach a jeho Hodoporicon, Praha 1975, s. 28-29; J. MACEK, Jagellonský věk v českých zemích 4., s. 131.

⁸⁵¹ A. SEDLÁČEK, Hrady XIII, s. 208; A. SEDLÁČEK, Hrady XIV, s. 382.

⁸⁵² Národní archiv Praha, fond Úřad desk zemských – listiny (1351-1526), signatura 771. Dostupné online na stránkách: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/DZ/771/charter?q=v%C5%99esovic> (21. 12. 2014)

rozhodl, že žalobcům mají být majetky navráceny.⁸⁵³ Roku 1499 dlužil Burian Jiljímu Štampachovi ze Štampachu 800 zlatých rýnských, pročež mu zapsal část Žlutic. V listopadu 1499 získal Burian „fristunk“ na žlutické hory, tedy jinak řečeno byl osvobozen na čas od daní, které by jinak odváděl z těžby zlata, stříbra a jiných kovů. Koncem ledna roku 1501 psal Burian Chebským o tom, že s nimi chce udržovat přátelské vztahy a zval Chebské do Žlutic. To je také poslední zmínka o Burianovi, v důsledku čehož soudíme, že někdy záhy poté zemřel.⁸⁵⁴ Příčina Burianovy smrti, která byla dle našeho soudu nejspíš předčasná, nám není známa. Novým vlastníkem Žlutic se stal jeho nevlastní bratr Jan, který byl však stále velmi mladý a potřeboval poručníka.

12.3. Jan II. Žlutický z Vřesovic

Roku 1501 se stal poručníkem nevlastního bratra nebožtíka Buriana z Vřesovic Jana II. Žlutického jeho strýc Jindřich z Vřesovic, který se pak načas dokonce dle Žlutic psal. Jindřich měl zůstat Janovým poručníkem až do roku 1508, kdy se Jan oženil s Lidmilou z Lipé.⁸⁵⁵ Jelikož právě v tomto roce nejspíš Jan dospěl, můžeme klást dobu jeho narození asi do počátku 90. let 15. století. Jan již v době strýcova poručnictví příležitostně vystupoval samostatně. Na počátku roku 1505 děkoval chebské městské radě za záchranu svého poddaného Havla Řezníka, kterého zajali „lotři neb zločinci silniční“.⁸⁵⁶ O dva roky si Jan půjčil od městské rady 600 kop míšeňských grošů ze zádušního platu žlutickému špitálu ze vsi Kobyla. Zápis o této půjčce ze žlutické městské knihy, který však pochází až z roku 1512, je poněkud zarážející a snad by nám mohl naznačovat, že Jindřichovo poručnictví nad Janem skončilo již o rok dříve, než uvádí Sedláček.⁸⁵⁷ Jan mohl být „panem Vřesovcem“, který se v červnu roku 1508 účastnil obléhání hradu Libá, na němž sídlili zemští škůdci Jiří Cedvic a Enderle z Bachu.⁸⁵⁸ Ve čtvrtek po svatém Vavřinci (17. srpna) téhož roku Jan žaloval chebskou městskou radu kvůli tomu, že žlutičtí měšťané si chtěli v bavorském Hofu nakoupit koně, jenže u Chebu je přepadli lupiči a okradli je. Přestože Chebští proti lupičům okamžitě

⁸⁵³ AČ X, s. 478; M. NOSKOVÁ, Nástin správy poddanského města Žlutice, s. 40.

⁸⁵⁴ SOA Cheb, fond 1, kartón 485, A2779/22; AČ VI., s. 582; AČ XVIII, s. 189; A. SEDLÁČEK, Hradý XIII., s. 207; M. NOSKOVÁ, Nástin správy poddanského města Žlutice, s. 44.

⁸⁵⁵ A. SEDLÁČEK, Hradý XIII, s. 208.

⁸⁵⁶ SOA Cheb, fond 1, kartón 485, A2779/23.

⁸⁵⁷ SOA Karlovy Vary, fond Archiv města Žlutice, Památná kniha městské rady 1444-1584, folio nečíslováno.

⁸⁵⁸ Karl SIEGL, Die Fehde Egers mit Ritter Jorg von Zedwitz auf Liebenstein, in: MVGDB 55, Prag 1916, s. 17, 54, č. 105.

vyslali své vojáky, Žlutickým příliš nepomohli a lupiči během zásahu Chebských dokonce zajali žlutického měšťana Rybáka.⁸⁵⁹ Kdo byli tito lupiči, s jistotou nevíme.

Dne 16. října 1510 prodal Jan měšťanu Martinu Buniekovi do dědičného nájmu dědinu, která ležela vedle dědiny jistého Vávry. Za to si Jan vymínil roční plat v podobě dvou velkých měr soli ve dvou tradičních termínech.⁸⁶⁰ Ten samý den pronajmul Jan svůj pozemek vedle pozemků faráře a jistého Kolušky měšťanům Duchkovi a Struhancovi a za to si od nich vyžádal totéž jako v předchozím případě. Rovněž prodal pozemek u „luk lazeckých“ Janu Lisému, za který chtěl pouze jednu velkou míru soli.⁸⁶¹ Lze si položit otázku, proč Jan z Vřesovic nechtěl jako najemné spíše peníze, kterých se mu nedostávalo.

V září roku 1511 se Jan vzdal svého práva odúmrti ve Žluticích a také se rozhodl, že po Žlutických nebude vymáhat peněžní půjčky.⁸⁶² To od Jana rozhodně nebylo prozíravé, neboť se mu náhle nedostávalo peněz a musel si je začít půjčovat od žlutických měšťanů. Jan se tak v následujících letech značně zadlužil. Hned v následujícím roce si od měšťanů půjčil 126 kop grošů. Částka, kterou Jan měšťanům dlužil, se postupně čím dál tím víc navyšovala.⁸⁶³ Koncem dubna roku 1513 se s Janem II. Žlutickým soudil Mates Hýzrle z Chodů. Příčina jejich vzájemného sporu působí bizarně. Hýzrlovi služebníci Jan Ohman a forman Volf Jundra projížděli Pšovem u Žlutic s vozem, který byl naložen cínem a chtěli zde zaplatit clo místnímu rychtáři. Ten nebyl na rychtě a Hýzrlovi služebníci jej posléze našli kdesi na poli, načež se jej ptali, kolik mu mají zaplatit za proclení vezeného zboží. Rychtář nic nevěděl a pravil, že se během zítřejšího dne zeptá ve Žluticích, jak se mu má clo platit. Hýzrlovi služebníci očividně spěchali, leč nijak jim nepomohlo, že se před rychtářem oháněli listem svého pána s instrukcemi, neboť pšovský rychtář neuměl číst. Rychtář se nakonec rozhodl, že je pustí, aniž by clo zaplatili. Pak pokračovali v cestě, leč v Chyši byl jejich povoz zastaven, neboť tamní úředníci je kvalifikovali jako podvodníky, kteří projeli clo a nezaplatili.

⁸⁵⁹K. FLEIßNER, Dějiny města Žlutice, s. 27; Jaroslav FIALA, Staré cesty a celnice na Karlovarsku, in: Historický sborník Karlovarska IV, Karlovy Vary 1996, s. 14.

⁸⁶⁰ SOA Karlovy Vary, fond Archiv města Žlutice, listiny L17. Dostupné online na stránkách: http://www.portafontium.cz/iipimage/30350137/soap-kv_00096_am-zlutice-l17_la1 (7. 2. 2015)

⁸⁶¹ SOA Karlovy Vary, fond Archiv města Žlutice, listiny L18-L19. Dostupné online na stránkách: http://www.portafontium.cz/iipimage/30350138/soap-kv_00096_am-zlutice-l18_la1;

http://www.portafontium.cz/iipimage/30350139/soap-kv_00096_am-zlutice-l19_la1 (7. 2. 2015); SČPLL 3, s. 1292-1293.

⁸⁶² SOA Karlovy Vary, fond Archiv města Žlutice, listiny L20. Dostupné online na stránkách:

http://www.portafontium.cz/iipimage/30350140/soap-kv_00096_am-zlutice-l20_la (7. 2. 2015); CIM IV/3, s. 197; SČPLL 3, s. 1319; F. KURSCHNER, Die Stadtrecht von Luditz, s. 28-29; A. SEDLÁČEK, Hradý XIII, s. 208; K. FLEIßNER, Dějiny města Žlutice, s. 27.

⁸⁶³ SOA Karlovy Vary, fond Archiv města Žlutice, Památná kniha městské rady 1435-1648, folio 38 s.1 – folio 40 p. o. Srovnej s K. FLEIßNER, Dějiny města Žlutice, s. 27.

Rychtář vzal posléze před Janem z Vřesovic vinu na sebe, ale nic tím nevyřešil. Soud se pak táhnul až do roku 1518, kdy bylo dáno za právo Hýzrlemu a jeho škoda mu měla být nahrazena. Kněz Jan z Púchova, kterému mělo být zboží nejspíš určeno, se s Janem Vřesovcem, Hýzrlem a poté i jeho synem rovněž několik let soudil.⁸⁶⁴

V červenci 1513 se Jan poprvé nazývá hejtmanem žateckého kraje.⁸⁶⁵ Dlouho jím určitě nebyl, neboť jak již víme, hned v následujícím roce se jím stal Janův bratranec z nedaleké Valče Jakub Kyšperský. V polovině prosince 1514 zakázal král Vladislav na základě Janovy žádosti ládování a překupování obilí, sladu, omastku, soli a vlny v okruhu jedné míle kolem Žlutic. Pokud by se někdo něčeho z toho přece jen dopustil, Žlutičtí měli právo překupníkům zboží zabavit. Jan o toto privilegium krále požádal patrně na základě toho, že věděl o otcových někdejších problémech, způsobených absencí mílové práva pro Žlutice.⁸⁶⁶ Až do roku 1515 bylo žlutické panství se třemi hrady a okolními vesnicemi královským manstvím. V dotčeném roce Jana král Vladislav na jeho prosbu z manství propustil.⁸⁶⁷

V lednu roku 1516 se Jan přel s nejvyšším komorníkem Janem ze Šelmberka na Kosti. Spor se týkal Janova práva svobodného trhu ve Žluticích, v čemž mu Šelmberk a snad i jeho švagr Kryštof ze Švamberka bránili.⁸⁶⁸ Podle Fleissnera získal v září téhož roku Jan právo vařit ve Žluticích pivo. Pramen, který by to dokazoval, se mi bohužel nepodařilo dohledat.⁸⁶⁹ Koncem dubna roku 1518 žalovala Jana mostecká měšťanka Kateřina Majzlová, jejímuž zesnulému manželu Mikulášovi dlužil Jan peníze.⁸⁷⁰ Na počátku srpna roku 1520 psal „statečnému rytíři“ Janovi z Vřesovic na Žluticích Zdeněk Lev z Rožmitálu. Na Rožmitálově panství Velhartice se totiž jeden z Janových lidí, jakýsi Honza Glaz, dopustil vraždy. Jelikož Rožmitálovi a snad i Janovi byly okolnosti vraždy známy, Rožmitál se na základě žádostí lidí

⁸⁶⁴ AČ XIX, s. 227-229,334; J. MACEK, Jagellonský věk I, s. 118. Štěderský farář Jan z Púchova chtěl po Janovi z Vřesovic svědky, aby se mohl soudit s Matesovým synem Václavem Hýzrlem. Ještě roku 1524 je tento případ připomínám v souvislosti s púhonom na Václava Hýzrleho, po němž chtěl týž Jan z Púchova náhradu za škodu ze zdrženého zboží. AČ XIX., s. 408; AČ XXXII., s. 4, 190-191; AČ XXXIII., s. 61-62, 146-147. Jan z Púchova pokračoval v púhonech i poté, co se stal farářem v Budyni nad Ohří. Viz AČ XXXIII, s. 234, 387-388.

⁸⁶⁵ SOA Cheb, fond 1, kartón 485, A2779/24.

⁸⁶⁶ CIM IV/3, s. 271-272; K. FLEIßNER, Dějiny města Žlutic, s. 27; M. NOSKOVÁ, Nástin správy poddanského města Žlutic, s. 43; J. FIALA, Staré cesty a celnice na Karlovarsku, s. 14; J. FIALA, Historické cesty starého Loketska, s. 15.

⁸⁶⁷ A. SEDLÁČEK, Hrady XIII, s. 208; K. FLEIßNER, Dějiny města Žlutic, s. 27.

⁸⁶⁸ AČ XV, s. 123-124.

⁸⁶⁹ K. FLEIßNER, Dějiny města Žlutic, s. 27.

⁸⁷⁰ AČ XIX, s. 333.

z Velhartic za dotčeného vraha přimlouval a žádal Jana, aby mu udělil milost. Zdá se, že tento Vřesovcův člověk Glaz působil ve Velharticích jako horník či dělník.⁸⁷¹

Jak jsme již dříve podotkli, Jan se neustále zadlužoval u žlutických měšťanů. V roce 1520 již měšťanům dlužil 1235 kop grošů.⁸⁷² Jana Žlutického roku 1522 nacházíme po boku jeho bratranců Jakuba Kyšperského na Valči a Jaroslava Brozanského během bitky se třemi opovědníky mezi Krupkou a Teplicemi, v důsledku čehož se stejně jako Jakub a Jaroslav dostal do sporů s Oplem z Fictumu. Tehdy byl Jan Žlutický opět hejtmanem žateckého kraje.⁸⁷³ Koncem ledna 1523 obeslal Jindřich z Plavna „slovutného“ Jana z Vřesovic k soudu, neboť ten mu ve Štědré na cestě do Varů pobral koně a obilí. Zápisy o tomto půhonu jsou bohužel značně poškozeny.⁸⁷⁴ Z téhož roku pochází nápis, který se původně nacházel na jedné ze žlutických městských bran. O tomto nápisu bude řeč později. Není pochyb o tom, že vzniknul z popudu Jana II. Žlutického.⁸⁷⁵ Od počátku roku 1525 se s Janem soudil Jan Zručský z Chřenovic. Jan měl přislíbit, že vyplatí věno Barboře Elpognárové, dceři Václava Elpognára z Dolního Schönfeldu (Krásna) na Kraslicích. Jan pak disponoval věnným listem. Barbora, tou dobou již zesnulá, byla manželkou Zručského, který chtěl nyní od Jana Žlutického získat věnný list zpět. Hodnota věnného listu byla 50 kop grošů. Bohužel nevíme, zda Zručský uspěl.⁸⁷⁶ Na sklonku téhož roku zapsal Jan své manželce Lidmile 100 kop grošů.⁸⁷⁷

Na počátku roku 1526 chtěla Magdaléna z Chrástu po Janovi, aby jí dal k dispozici její věnný list, který mu svěřil její nebožtík manžel Purkart z Čihalova. V polovině března roku 1526 se měl v Kutné Hoře řešit spor mezi Zdeňkem Lvem z Rožmitálu a Jindřichem z Rožmberka, o němž již byla v předchozích kapitolách řeč. Zdeněk Lev zval do Kutné Hory mnohé rytíře a vladyky a nechyběl mezi nimi ani „statečný rytíř“ Jan z Vřesovic na Žluticích.⁸⁷⁸ V dubnu 1528 přijal Jan městské právo na Starém městě pražském. Není zcela jasné, na co potřeboval Jan II. Žlutický dům v Praze, když nezastával žádný významný úřad, který by jej nutil k pobytu v české metropoli.⁸⁷⁹ Na začátku října 1530 psali Janovi Jan

⁸⁷¹AČ VIII, s. 170-171. Bližší okolnosti, které by se týkaly této vraždy, nám nejsou známy.

⁸⁷²SOA Karlovy Vary, fond Archiv města Žlutice, Památná kniha městské rady 1435-1648, folio 40 p. o.

⁸⁷³AČ XXXII, s. 346, 506-507, 509; AČ XXXIII, s. 10, 17. Hejtmanem byl určitě ještě v následujícím roce. Viz Historický ústav AV ČR, fond Kartotéka Augusta Sedláčka, skříň C, řada C03, zásuvka C03A, lístek č. 828.

⁸⁷⁴AČ XXXII, s. 379-380.

⁸⁷⁵K. FLEIßNER, Dějiny města Žlutice, s. 27.

⁸⁷⁶AČ XXXIII, s. 328, 401.

⁸⁷⁷Historický ústav AV ČR, FOND Kartotéka Augusta Sedláčka, skříň C, řada C03, zásuvka C03A, lístek č. 830.

⁸⁷⁸AČ IX., s. 29.

⁸⁷⁹Historický ústav AV ČR, FOND Kartotéka Augusta Sedláčka, skříň C, řada C03, zásuvka C03A, lístek č. 831.

z Vartenberka, Vojtěch z Pernštejna, Radslav Beřkovský a Volfhart Planknár, aby u sebe nezadržoval majetek svého někdejšího poddaného Jana Korandy, který byl v této době již měšťanem Nového města pražského.⁸⁸⁰ Na konci listopadu 1530 propustil Jan II. Žlutický z človecenství svého člověka jménem Marek, kterému pak vystavil výhostní list. Ten se nejspíš záhy usídlil ve Slaném, což by vysvětlovalo, proč se výhostní list, který pro něj Jan vydal, nalézá ve fondu Archiv města Slaný v kladenském archivu.⁸⁸¹

V roce 1534 objednal Jan pro žlutický kostel u mistra Matyáše z Nového Města pražského nový zvon a tehdy také vznikl zvon zvaný Polední, který odlil žlutický konvář mistr Ondřej.⁸⁸² Počátkem roku 1535 žádal Jan chebskou městskou radu o pomoc. Jeden z jeho poddaných byl „obstaven“ (tedy zadržen) v Toužimi a Jan poslal do Chebu své lidi, aby jim městská rada poradila, jak se má v tomto případě postupovat, aby se dotčený poddaný mohl vrátit do Žlutic.⁸⁸³ Na konci června 1536 pronajal Jan svému poddanému Pavlovi Šedivému „klín“ půdy (dědiny) „pod Leštinou na Lazečku nad Jiříkovskou loukou“ a dva hony nad tímto klínem. Slovo klín snad v tomto případě označuje tvar pozemku. Z těchto pozemků si Jan vyžádal roční plat o výši 36 grošů.⁸⁸⁴ Na počátku července dal Jan Žlutický měšťanovi Janu Havranovi do nájmu za úrok o výši dvou grošů dědinu „Na lázečku“, která se nacházela vedle dědiny Jana Kočky.⁸⁸⁵ Někdy v průběhu roku 1537 prodalo město Žlutice Janovi ves Vladořice. Ještě téhož roku však Jan prodal Žlutice pánům z Plavna. Co Jana přimělo k prodeji jeho města, sice nevíme, ale tušíme, že svou roli jistě sehrála Janova finanční nouze. Jan získal od Jindřicha z Plavna za Žlutice celých 12 800 kop grošů.⁸⁸⁶ Z žádného pramene se však nedozvídáme, zda Jan po prodeji Žlutic zaplatil své dluhy tamním měšťanům.

Někdy mezi lety 1537-1540 musel Jan z Vřesovic koupit od Jana a Albrechta Kaplířů ze Sulevic hrad Skalka v Českém středohoří, jenž byl prakticky na dohled od hradu Oltáříku, zbudovaného Janovým prapradědem Jakoubkem. V roce 1540 zde však již jistě byl se svou

⁸⁸⁰AČ XII., s. 389.

⁸⁸¹SOA Kladno, fond Archiv města Slaný, nezpracovaný fond (25. 11. 1530).

⁸⁸²Gertrude TRÄGER, Denkmäle im Egerland. Kreis Luditz, Eichstätt 1993, s. 193; K. FLEIßNER, Dějiny města Žlutice, s. 27. Oba zvony byly vysvěceny až na počátku 18. století.

⁸⁸³SOA Cheb, fond 1, kartón 485, A2779/26.

⁸⁸⁴SOA Karlovy Vary, fond Archiv města Žlutice, listiny L29. Dostupné online na stránkách:

http://www.portafontium.cz/iipimage/30350149/soap-kv_00096_am-zlutice-l29_la (7. 2. 2015).

⁸⁸⁵SOA Karlovy Vary, fond Archiv města Žlutice, listiny L28. Dostupné online na stránkách:

http://www.portafontium.cz/iipimage/30350148/soap-kv_00096_am-zlutice-l28_la (7. 2. 2015).

⁸⁸⁶M. URBAN, Die Burggrafen zu Meißen, s. 487; A. SEDLÁČEK, Hrady XIII, s. 208; K. FLEIßNER, Dějiny města Žlutice, s. 27-28; J. PELANT, Města městečka západočeského kraje, s. 301.

novou manželkou Annou z Gutštejna.⁸⁸⁷ Kdy zemřela Janova první manželka Lidmila, bohužel nevíme.

Roku 1541 byl na sněmu v Praze zvolen Jan z Vřesovic na Skalce jako jedna z osob, kterým byl svěřen dozor nad odvodem daní na válku s Turky.⁸⁸⁸ V následujícím roce zapsal Jan své manželce Anně 1000 kop grošů. Již o dva roky později, tedy v roce 1544 musel Jan Skalku prodat. Koupil ji Jan Kaplír ze Sulevic.⁸⁸⁹ Koncem října roku 1547 psal král Ferdinand mnohým pánům a rytířům, aby svůj zbrojný lid ještě nechali v poli a jedním z adresátů byl i Jan z Vřesovic.⁸⁹⁰ Nemáme vůbec jistotu, zda se jedná o Jana Žlutického. Jan pak zcela zmizel z pramenů. Můžeme si být jisti tím, že Jan zemřel bez mužských potomků. Mohl však mít dceru, za níž bychom teoreticky mohli považovat Lidmilu z Vřesovic, manželku Jana Fremuta z Krásného Dvora, nepříliš vzdáleného od Žlutic.⁸⁹¹ Podle Sedláčka zemřel Jan II. Žlutický „před rokem 1551“. Nemáme sebemenší tušení, kde Jan strávil poslední léta svého života. Bylo jistě zvláštní shodou okolností, že nejmladší z větví rodu Vřesovců vymřela po meči jako první.

12.4. Hodnocení Žlutických z Vřesovic

Přestože byl Jan I. Žlutický nejmladším synem starého Jana Vřesovce, zdědil nezávisle na dohodě s bratry z roku 1467 nejvýznamnější z otcových majetků – velké rezidenční město s hradem a dvěma přilehlými hrady. Zatímco s nejstaršími bratry Jarošem a Janem Illburkem udržoval Jan nejspíše dobré vztahy, poněkud velké problémy mu činil bratr Jindřich, který se zmocnil části jeho majetků, a snad i Jakub, který s Jindřichem spolupracoval. Jan se záhy přes Jindřichovo odsouzeníhodné chování přenesl a přeci jen se snažil s ním vycházet. Jan I. Žlutický sice nikdy nezastával žádný úřad, ale rozhodně mu nechybělo sebevědomí, neboť si troufl pustit se do křížku se samotným braniborským markrabětem. Nemáme žádné zprávy o konfliktech se žlutickými měšťany, z čehož snad můžeme vyvodit, že vztahy mezi měšťany a Janem byly vcelku příznivé. S ohledem na unikátní a dříve citovaný pramen můžeme také říct, že Jan byl veselé povahy, ale nebyl zrovna vzorným manželem. Těžko zhodnotíme postavu Janova staršího syna Buriana, který

⁸⁸⁷Desky zemské království českého I. Kvaterny trhové 2., s. 206; A. SEDLÁČEK, Hrady XIV, s. 310.

⁸⁸⁸ SČ I, s. 496.

⁸⁸⁹Desky zemské království českého I. Kvaterny trhové 1, s. 186; A. SEDLÁČEK, Hrady XIV, s. 310; F. BERNAU, Studien und Materialien, s. 149; Petr KOZOJED, Kaplírův ze Sulevic na prahu raného novověku. Nepublikovaný rukopis diplomové práce obhájené na FF UK, Liberec 2009, s. 93.

⁸⁹⁰AČ XX, s. 246-247.

⁸⁹¹Desky zemské království českého I. Kvaterny trhové 1., s. 111.

nejspíš předčasně zemřel. Janův druhý syn Jan II. Žlutický byl sice starostlivým pánem svých žlutických poddaných, ale měl neuvěřitelné výdaje. Na základě torzovitých pramenů nemůžeme rozhodnout, zda byl špatným hospodářem, vedl nákladný životní styl anebo obojí. Byla to nejspíš právě nešťastná finanční situace, která Jana donutila k prodeji Žlutic. Několik dalších let trávil na Skalce v Českém středohoří a poté se nám jeho stopy ztrácejí. Pravděpodobně dožil v chudobě a zapomenut na nějakém venkovském sídle. Nijak mu ani nepomohlo, že měl během života coby hejtman žateckého kraje i jistou politickou moc, kterou neměl jeho otec.

13. Projevy šlechtické reprezentace u rytířů z Vřesovic v pozdním středověku

Až dosud jsme se věnovali jednotlivým osobnostem rodu Vřesovců. Snažili jsme se podat jejich kritické životopisy, přičemž jsme se pokusili zařadit jejich osudy do kontextu politických a hospodářských dějin a zhodnotit jejich úspěchy, neúspěchy a postavení v rámci stavovské obce. V této kapitole se zaměříme na Vřesovce z jiného úhlu pohledu. Rozebereme jednak stavební podobu jejich sídel v době, kdy jimi tato sídla byla obývána, a rovněž se zaměříme na různé jiné projevy jejich reprezentace. Symbolem každého šlechtice byl bezesporu jeho erb, jehož vyobrazení se nejčastěji uplatňovalo na pečetích, ale též i jinde. Důležitou roli hrála jistě i rodová paměť a typická rodová jména. S rodovou pamětí souvisí nejen již zmiňovaná sídla, ale též šlechtické nekropole, o kterých v případě Vřesovců bohužel mnoho nevíme.⁸⁹²

13.1. Sídla

13.1.1. Hrady a tvrze

Hrady či jejich zříceniny lze dodnes považovat za nejvýraznější pozůstatky středověku v české krajině. Hrad měl funkci fortifikační a správní, ale pro středověkého šlechtice byl především jeho rezidencí, tedy místem, kde trávil značnou část svého života. Kromě hradního pána, případně hradních pánů s rodinou obývala hrad hradní posádka a dále zde byli úředníci, specializovaní řemeslníci a další lidé, kteří zajišťovali každodenní chod hradu. Počet členů stálé hradní posádky nebýval ani na hradech takových velmožů, jakými byli Rožmberkové, nijak zvlášť závratný. Jejich hrady střežilo obvykle 20-30 mužů. Hrad představoval rovněž zástupný symbol šlechtice v krajině, které vládnul. Ne všechny hrady však sloužily současně jako pevnost, správní centrum a šlechtická rezidence. V mnoha případech byla některá z těchto funkcí do značné míry potlačena na úkor zbývajících.⁸⁹³

Se zvýšenými životními nároky pozdně středověké šlechty a větším kladením důrazu na obytnou složku na úkor složky obranné spojovali někteří historikové (např. Josef Macek) přeměnu hradu v zámek. Středověké fortifikace jsou skutečně na přelomu 15. - 16. století opouštěny (popřípadě přestavovány) a šlechta si buduje komfortnější sídla, čímž vzniká nový typ sídla. Zde však narazíme na terminologický problém, neboť pojem zámek se ve

⁸⁹² Srovnej Robert ŠIMŮNEK, *Paměť a tradice v prostředí české šlechty v pozdním středověku. Formy a média*, in: *Mediaevalia Historica Bohemica* 10, Praha 2005, s. 199-246.

⁸⁹³ Robert ŠIMŮNEK – Roman LAVIČKA, *Páni z Rožmberka 1250-1520. Jižní Čechy ve středověku. Kulturněhistorický obraz šlechtického dominia ve středověkých Čechách*, České Budějovice 2001, s. 65-66; R. ŠIMŮNEK, *Reprezentace české středověké šlechty*, s. 18-19; Robert ŠIMŮNEK, *Hrad jako symbol v myšlení české středověké šlechty*, in: *Český časopis historický* 108, č. 2, 2010, s. 185-219.

středověku běžně užíval i jako synonymum k pojmu hrad. Rovněž je třeba vzít v potaz, že mnohé zámky v Čechách byly ještě v 17. století mohutnými pevnostmi. Ve výjimečných případech byl pojem zámek užit i pro město ve smyslu něčeho opevněného, uzavřeného, tedy doslova zamčeného.⁸⁹⁴

Mnohem méně výraznými prvky v krajině byla venkovská sídla zvaná tvrze. Přesná definice tvrze (stejně jako hradu) neexistuje, leč jistě neuděláme chybu, označíme-li za tvrz drobné šlechtické sídlo, jehož zázemí tvořila přilehlá vesnice. Stranou ponecháme pojem hrádek, který je nadužíván některými (zejména moravskými) archeology jako označení tvrze, které vesnické zázemí chybělo. S tímto termínem bylo ve středověku zacházeno všelijak, ostatně jako „hrádek“ byl ve středověku vnímán i rozsáhlý královský hrad Křivoklát.

Hrad (či jiné sídlo) byl pro středověkého šlechtice především jeho rezidencí, tedy místem, kde „seděl“ (latinsky *residere*). Současný trend studia středověkých a raně novověkých rezidencí se dosud možná až přehnaně zabýval otázkou, jak rezidenci definovat. Rezidencí středověkého šlechtice ve smyslu místa, kde „seděl“, mohl být kromě hradu či tvrze klidně i městský dům, pročez je třeba mít na paměti, že konstrukty soudobých historiků mohou být poněkud vzdáleny od historické reality.⁸⁹⁵

V tomto přehledu hradů a tvrzí, které náležely námi sledovaným čtyřem generacím rodu Vřesovců, se pokusíme zachytit nejen počet sídel a stav, v jakém se tato sídla v námi sledovaném čase nacházela, ale také jejich stavební podobu. V případě středověkých Vřesovců se jména nově získaných hradů a tvrzí nezdálo se stala součástí jejich osobních jmen a někdy i vytěsnila starý predikát „z Vřesovic“.⁸⁹⁶

Zcela prvním sídlem Jakoubka z Vřesovic byl hrad v Bílině. Ten stál v místech někdejšího raně středověkého přemyslovského hradu již od 13. století. Přestože Jakoubek po husitských válkách vrátil Bílinu někdejším majitelům, Koldicům, na sklonku 15. století se Bílina opět stala majetkem Vřesovců, byť pouze jako zástava, která byla po několika letech

⁸⁹⁴J. MACEK, Česká středověká šlechta, s. 91-113; Robert NOVOTNÝ, K Mackově pojetí hradu a zámku, in: *Mediaevalia Historica Bohemica* 7, 2000, s. 191-199; Robert ŠIMŮNEK, Správní systém šlechtického dominiav pozdně středověkých Čechách. Rožmberská doména 1418-1472, Praha 2005, s. 31-32.

⁸⁹⁵Srovnej např. R. ŠIMŮNEK, Reprezentace české středověké šlechty, s. 20 nebo týž, Město jako výrazový prostředek osobní reprezentace. Chyšce a Rabštejn za Buriána II. z Gutštejna († cca 1489), in: *Všední a sváteční život na středověkých dvorech. Mediaevalia Historica Bohemica* 12, 2009, Supplementum 3, s. 337.

⁸⁹⁶Například Jaroš Kyšperský, Vilém Doubravský, Jaroslav Brozanský a další. Do přehledu nebyly zahrnutы hrady Křečov a Křivoklát, které drželi Vřesovci pouze krátce.

vyplacena. Stavební podobu hradu v Bílině v jeho vrcholně a pozdně středověké fázi bohužel nelze s ohledem na mnohé mladší přestavby nijak rekonstruovat.⁸⁹⁷

V průběhu druhé poloviny 20. let 15. století již patrně Jakoubek disponoval Chomutovem, který posléze přešel do vlastnictví jeho syna Jana. Sídlem jim zde byla nejspíš někdejší komenda řádu německých rytířů, která vznikla již ve 13. století v místě staršího dvorce. Až do razantní pozdně gotické přestavby byla komenda na chomutovském náměstí tvořena kostelem propojeným s obdélníkovou palácovou budovou.⁸⁹⁸

Městský hrad ve Žluticích byl součástí městských hradeb a vznikl nejspíše již na konci 14. století za pánů z Oseka – Rýzmburka. Žlutický hrad byl Jakoubkovou nejmilejším sídlem. Po Jakoubkovi zde sídlili jeho potomci - syn Jan, vnukové Jan I. Žlutický a Jindřich a pravnukové Burian a Jan II. Žlutický. Budova žlutického hradu (později přestavěného na zámek) dnes již bohužel neexistuje, neboť byla roku 1761 zbořena. Ze samotné stavby, v jejímž místě se dnes z valné části nachází panelové domy, tak zůstala pouze barokní brána a jeden gotický portál. Zámek byl dle starých vyobrazení dvoupatrová stavba, na kterou navazovala kratší pravoúhlá křídla. O podobě hradu, který byl určitě čtvercového půdorysu, nic nevíme. Jakoubek však žlutický hrad nejspíš nepovažoval za dostatečně obranyschopnou pevnost, pročež město Žlutice zabezpečil stavbou dalších dvou hradů.⁸⁹⁹ Na sever od městských hradeb vystavěl Jakoubek opevnění zvané Mazanec, které časem získalo charakter hradu. Mazanec byl obehnan mohutným valem, který je dnes jeho jediným pozůstatkem. Vnitřní zástavbu hradu nelze rekonstruovat, neboť do areálu bylo značně nešťastně zasaženo vestavbou hřiště, které ostatně není ani využíváno a zarůstá travou (stav v době autorovy návštěvy lokality – 8. 8. 2012). Jižně nad městem nechal Jakoubek vystavět z materiálu ze zbořeného dvora v Semtěši nový hrad, který později získal jméno Nevděk. Nevděk byl poměrně malý hrad, obepnutý náspem a hlubokým příkopem. Rovněž byl opatřen předsunutým opevněním. Přístupovou cestu ke hradu tvořila uměle vytvořená rampa ze zeminy. Jádro hradu bylo zhruba lichoběžníkového tvaru a vstupovalo se do něj po mostě skrze věžovou bránu. Nacházel se zde palác, možná propojený s věží, a studna, která je dodnes jednou z mála dosud dochovaných zděných částí hradu. Nevděk obecně nebývá

⁸⁹⁷ Tomáš DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, Praha 1999, s. 62.

⁸⁹⁸ Tomáš DURDÍK, *Hrady severních Čech*, Praha 1992, nestránkováno; T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 212-213.

⁸⁹⁹ T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 647-648.

z vojenského hlediska hodnocen jako příliš zdařilá pevnost, ale spíše se jednalo o Jakoubkovu soukromou rezidenci, ze které měl dobrý rozhled na Žlutice a blízké okolí.⁹⁰⁰

Nejspíše na konci 20. či počátku 30. let 15. století dobyl Jakoubek na Rytkéřovi z Polenska hrad Kyšperk, který pak setrval kontinuálně v držbě Jakoubkových potomků až do 20. let následujícího století. Nepříliš starý hrad (zvaný zpočátku Geyerberg, tj. Supí hora) byl vystavěn pány z Bergova za vlády Jana Lucemburského a posléze jej vlastnili pražští arcibiskupové. Samotný hrad sestával ze tří částí. Za ve skále vytesaným příkopem se nacházelo předhradí, do kterého se vstupovalo po mostě skrze kulisovou bránu. Vnitřní zástavbu předhradí nelze bohužel za současného stavu poznání rekonstruovat. Z předhradí bylo možné dále pokračovat do zaobleného „druhé předhradí“. Zeď, která oddělovala tuto část hradu od jeho jádra, již neexistuje. Jádro hradu bylo poměrně malé a úzké a nacházel se zde podsklepený palác, obytná věž (donjon), jež měla přinejmenším tři patra a stavba, která bývá interpretována obvykle jako konírna. Vřesovci hrad udržovali, ale patrně jej sami nijak nepřestavovali.⁹⁰¹

Hrad Andělská Hora nedaleko Karlových Varů držel Jakoubek pouze krátce. Tento hrad vznikl nejspíš na počátku 15. století a jeho zakladateli mohli být páni z Oseka. Jak vypadal tento hrad, který byl v průběhu druhé poloviny 15. století značně rozšiřován a přestavován, v letech, kdy jej držel Jakoubek, s jistotou říci nemůžeme. Určitě zde tehdy byla přinejmenším mohutná obytná věž (donjon), jejíž zbytky se dodnes nacházejí na nejvyšším bodě hradní skály, a snad též nedaleká budova na skále nad přístupovou cestou.⁹⁰²

Hrad Kostomlaty, nepříliš vzdálený od Bíliny a vybudovaný v první třetině 14. století pány z Oseka – Rýzmburka, získal Jakoubek nejspíš již roku 1434. Od této doby až do opuštění hradu na sklonku 16. století obývali Kostomlaty Jakoubkovi potomci, kteří se dle hradu nazývali Kostomlatskými z Vřesovic. Hrad byl dvojdílný. Skrze první hradební okruh se vstupovalo do hradu kulisovou bránou, za níž po zatáčce doleva následovala věžovitá brána chráněná válcovou věží. Věžovitou branou se vstupovalo do lichoběžníkového předhradí, které obsahovalo hospodářské budovy. Obranschopnost předhradí se snažili Vřesovci v 50.

⁹⁰⁰ Libor WETTENG, Žlutický hrad Nevděk, in: České památky č. 1-2, 2006, s. 4-6; M. SÝKORA, Hradby doby husitské, s. 119-128; T. DURDÍK, Ilustrovaná encyklopedie českých hradů, s. 356-357, 378.

⁹⁰¹ J. ÚLOVEC, Hradby, zámky a tvrze na Ústecku, s. 83-95; Tomáš DURDÍK, Hradby severních Čech, Praha 1992, nestránkováno; T. DURDÍK, Ilustrovaná encyklopedie českých hradů, s. 316-317; Petr KAUSEK, Hrad Kyšperk – zamyšlení nad přístupovými komunikacemi, in: Příspěvky k ústecké vlastivědě č. 3, 2001, s. 4-11; Pavel MALEČEK, Kyšperk. Hrad nad Krupkou - Unčínem, Krupka 2004, nestránkováno. Tento text (či spíše leták) vůbec nepočítá s držbou hradu Jakoubkem z Vřesovic (!). Součástí letáku je pokus o hmotovou rekonstrukci hradu.

⁹⁰² T. DURDÍK, Ilustrovaná encyklopedie českých hradů, s. 48-50.

letech 15. století zlepšit pomocí vestavby dvou hranolových bašt. Další kulisovou branou bylo možné vejít do prostoru parkánu, odkud se snad již vstupovalo do jádra hradu. Lichoběžníkové jádro obsahovalo dva paláce, menší nádvoří a v rohu nad zmíněnou kulisovou branou jej chránila mohutná válcová útočištná věž (bergfrid), nezvykle zakončená užší věžičkou, okolo níž obíhal ochoz. Jedná se tedy o řešení bergfritu známé jako „máselnicová věž“ (Butterfassturm). Kde na hradě Vřesovci umístili svou v pramenech zmiňovanou velkou tarasnici, sice nevíme, ale snad se mohla nacházet na jedné ze dvou zmíněných hranolových bašt.⁹⁰³

Od poloviny 40. let 15. století byl Jakoubek majitelem (nebo spoluvlastníkem?) Štědrého hrádku u Žlutic. Rozsáhlé předhradí Štědrého hrádku bylo zabezpečeno okrouhlou baštou. Skrze předhradí vedla cesta do jádra hradu přes příkop po mostu. Není však jasné, kde se tento most nacházel. Samotné jádro hradu tvořil skalní suk, na němž se nacházela věž či věžovitý palác. Pod skalním sukem se nalézala (a dodnes nalézá) ve skále vylámaná cisterna, v jejíž blízkosti stával objekt neznámé podoby (snad věž). Na západ od skalního suku se nacházelo nádvoří zakončené podsklepeným palácem.⁹⁰⁴

Egerberk držel Jakoubek pouze krátce. Tento hrad u Klášterce nad Ohří z přelomu 13. a 14. století získal poněkud zvláštním způsobem, který byl popsán již dříve. Do hradu se vstupovalo branou, za kterou se nacházel příkop. Po mostě přes něj bylo možné pokračovat skrze věžovitou bránu, a odtud dále vedla cesta k předhradí. Ta přiléhala k hradnímu jádru. Z předhradí s hospodářskými budovami se vstupovalo skrze průchozí palác z doby vlády Václava IV. do hradního jádra. To tvořilo kromě již zmíněného paláce nádvoří zakončené druhým palácem o podkovovitém půdorysu. Jednalo se tedy o tzv. dvoupalácovou dispozici.⁹⁰⁵

Hrad Oltářík vystavěl Jakoubek (snad společně se synem Janem) nejspíš někdy po husitských válkách v srdci Českého středohoří. Jednoduchá stavba zaujala celý vrchol čedičové homole. Drobnou věžovitou branou bylo možné vstoupit buď na malou plošinu, jejíž středověká zástavba nám není známa, nebo bylo možné pokračovat v cestě rovně a poté zahrnout doprava, kde se již nacházel vstup do lichoběžníkové věže se dvěma zaoblenými

⁹⁰³ T. DURDÍK, Hradý severních Čech, nestránkováno; T. DURDÍK, Ilustrovaná encyklopedie českých hradů, s. 278-280.

⁹⁰⁴ T. DURDÍK, Ilustrovaná encyklopedie českých hradů, s. 541; J. ÚLOVEC, Hrad Hrádek a tvrz a zámek Štědrá, s. 13-18; Martin CIKÁN – Petr ROŽMBERSKÝ, Štědrý hrádek, Plzeň 2013.

⁹⁰⁵ Dobroslava MENCLOVÁ, České hrady II., Praha 1972, s. 146-150; T. DURDÍK, Hradý severních Čech, nestránkováno; T. DURDÍK, Ilustrovaná encyklopedie českých hradů, s. 129-13.

rohy. Do patra této stavby se nejspíš vstupovalo po schodišti, které bylo přistavěno k jejímu průčelí. Heber zde ještě spatřoval zbytky jakéhosi arkýře. Z hradu se dodnes dochovaly pouze zbytky dvou zmíněných staveb. Oltářík je typickou stavbou své doby. Nijak výrazně se totiž svou podobou nelišil od hradů jiných husitských hejtmanů či jejich protivníků. Zajímavé je rovněž jméno hradu, které dobře zapadá do okruhu jmen hradů, zbudovaných husitskými hejtmany.⁹⁰⁶

Kdo přestavěl toužimskou tvrz na hrad, zvaný Janův zámek, není zcela jasné. Buď to byl Jakoubkův syn Jan či jeho vnukové Jindřich nebo Jan I. Žlutický. Jednalo se o palác (snad ve tvaru písmene L), který byl začleněn do městského opevnění. K paláci měla dle Tomáše Durdíka přiléhat polygonální věž, která má být dosud dochována v torzu. Tato věž však není zakreslena na plánu hradu s vyznačením stavebně-historických fází od Dobroslava Líbala. Na východ od palácové stavby vzniklo předhradí (přibližně ve tvaru písmene U), které rovněž obsahuje zbytky středověkých konstrukcí.⁹⁰⁷

Když roku 1478 povolil král Vladislav Jagellonský Janu Illburkovi z Vřesovic výstavbu hradu Doubravská Hora na stejnojmenném vrchu nad Teplicemi, Jan pověřil vyprojektováním své pevnosti a vedením stavebních prací nejspíše nějakého mistra ze sousedního Míšeňska, čemuž napovídají na hradě dodnes patrné okenní výklenky, zaklenuté sklípkovými klenbami. Za života Jana Illburka z Vřesovic působil v blízké Krupce saský stavitel Konrád Pflüger zvaný mistr Kunz, a lze tak vyslovit domněnku, že mohl být oním neznámým stavitelem hradu právě on. Tomáš Durdík uvažoval o stavební huti Arnolda Westfálského. Samotný hrad reagoval na nejnovější vojenské trendy a lze jej řadit k vrcholům hradní architektury své doby. Hrad o půdorysu protáhlého mnohoúhelníku byl v rozích opatřen bateriovými věžemi s jednou výjimkou, a tou bylo západní nároží, vyzděné oble. Tzv. bateriové věže umožňovaly flankování (boční palbu) pomocí palných zbraní. Kromě opevnění zde nechal Jan Illburk vybudovat velký palác, který přiléhal k hradbě. O jeho podobě bohužel

⁹⁰⁶ F. A. HEBER, *České hrady, zámky, tvrze II*, s. 298; D. MENCLOVÁ, *České hrady II.*, 332-333; T. DURDÍK, *Hrady severních Čech*, nestránkováno; T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 399. O hradech husitských hejtmanů obecně např. Tomáš DURDÍK, *Husitské hrady*, in: *Česká husitská reformace. Slánské rozhovory 2010, Slaný 2011*, s. 39-43. Milan SÝKORA, *Šlechtická sídla v Milešovské části Českého středohoří*. Nepublikovaný rukopis bakalářské práce obhájené na FF UK, Praha 2007, s. 100-104. Dosud nejpodrobněji: I. LEHKÝ – M. SÝKORA, *Nové poznatky o stavební podobě hradu Oltářík*, s. 237-254; Martin ČECHURA, *Hmotná kultura husitského věku*, in: Pavlína CERMANOVÁ – Robert NOVOTNÝ – Pavel SOUKUP (edd.), *Husitské století*, Praha 2014, s. 530 klade zcela nesmyslně vznik hradu do roku 1426, přestože se odkazuje na článek I. Lehkého a M. Sýkory (!).

⁹⁰⁷ Stavebníkem Janova zámku však rozhodně nebyl Jan Illburk z Vřesovic, jak píše Lukáš HANZL, *Zámky v Toužimi – příběh zániku památky?*, in: *České památky č. 1-2, 2009*, s. 6; T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 558-559, 656.

mnoho nevíme, neboť byl v 19. století znehodnocen vestavbou restaurace. V patře byl palác zaklenut prostými křížovými klenbami. F. A. Heber si během své návštěvy hradu povšimnul dvou studní a rozsáhlého klenutého sklepení, leč obojí mohlo být mladšího data. O předhradí prakticky nic nevíme.⁹⁰⁸

Centrální stavbou hradu Pajreka u Nýrska, vybudovaného pány z Janovic v průběhu 14. století, byla mohutná obytná věž (donjon), která patří k největším stavbám svého druhu v Čechách. Donjon byl vytápěn kachlovými kamny, jejichž zlomky odhalil archeologický výzkum, vedený v letech 1969-1973. Do donjonu se vstupovalo pomocí schodišťového přístavku. Tato věž byla obklopena přibližně pětiúhelníkovou hradbou, která se napojovala k severní zdi donjonu. To vše bylo navíc obepnuto ještě jedním hradebním okruhem. Když roku 1512 koupil hrad Jindřich Kostomlatský, jednalo se o značně pobožené sídlo, které musel záhy uvést do obyvatelného stavu. Po jeho popravě hrad chátral a nový vlastník hradu, Jindřichův bratr Kryštof, se o hrad nijak zvlášť nestaral.⁹⁰⁹

Jan II. Žlutický strávil několik let předtím, než se zcela vytratil z písemných pramenů, na hradě Skalka uprostřed Českého středohoří. Tento malý hrad bergfritového typu Janovi a jeho manželce jistě mnoho pohodlí nenaskýtal. Kromě věže-begfritu se zde nacházel rovněž menší palác.⁹¹⁰

Majetková držba tvrze v Řisutech na Slánsku je problematičtější. Tvrz, jež vznikla během 14. století, se poprvé objevuje coby Jakoubkův majetek v době, kdy ji obléhali Jakoubkovi nepřátelé, aby jej odlákali od Kostomlat. Poté měl sice Aleš Holický ze Šternberka připojit Řisuty ke Křivoklátu, leč záhy zapsal Řisuty císař Zikmund Jakoubkovi. V roce 1454 měly Řisuty připadnout královské komoře, ale nejspíš se tak nestalo. Během dělení majetků mezi bratry z Vřesovic roku 1467 je získal s vědomím starého Jana z Vřesovic jeho čtvrtý syn Jindřich. Jádro tvrze se nacházelo na čtverhranné plošině a bylo odděleno od předhradí příkopem. Z tvrze se dochovaly pouze terénní relikt.⁹¹¹

⁹⁰⁸ F. A. HEBER, *České hrady, zámky, tvrze II*, s. 67; D. MENCLOVÁ, *České hrady II.*, 437-440, s. 172; T. DURDÍK, *Hrady severních Čech*, nestránkováno; T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 119-120; Tomáš DURDÍK, *Hrady s bateriovými věžemi v Čechách*, in: *Časopis Společnosti přátel starožitností* 117, č. 2, 2009, s. 70-71; Jiří KUTHAN, *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců. Díl první – Král a šlechta*, Praha 2010, s. 437; R. ŠIMŮNEK, *Reprezentace české středověké šlechty*, s. 24.

⁹⁰⁹ Dobroslava MENCLOVÁ, *České hrady I*, Praha 1972, s. 325-327; T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, s. 415-416; I. VYHNALOVÁ, *Bavor v rohu*, s. 17, 34-35. Na s. 24 hmotová rekonstrukce hradu.

⁹¹⁰ T. DURDÍK, *Hrady severních Čech*, nestránkováno; M. SÝKORA, *Šlechtická sídla v Milešovské části Českého středohoří*, s. 131.

⁹¹¹ KOLEKTIV, *Encyklopedie českých tvrzí II*, s. 663; Srovnej Lukáš VYTLAČIL, *Čtyři tvrziště na Slánsku*, Plzeň 2006, s. 21-22.

Brozanská tvrz zcela jistě existovala ve zděné podobě již v 15. století a existuje dodnes, leč přestavba provedená Vřesovci zhruba v polovině 16. století setřela veškeré stopy po starších konstrukcích, v důsledku čehož dnes již nevíme, která tvrz vypadala v čase Jindřicha z Vřesovic či jeho syna Jaroslava. Z tvrže se do dnešních dob dochoval pouze palác.⁹¹²

Tvrz v Libčevsi, sídlo Jaroslavova bratra Jiřího Brozanského z Vřesovic, rovněž dodnes existuje, byť byla později přestavěna na zámek a momentálně se nachází v natolik katastrofálním stavu, že jí hrozí zánik. Tvrz existovala nejspíš již ve 14. století, čemuž by odpovídala i její stavební podoba. Jedná se totiž o tvrz s dvoupalácovou dispozicí. Oba paláce byly podsklepené. Za stavebníka pozdně gotické fáze tvrže považuje stavební historik Martin Ebel právě Jiřího Brozanského.⁹¹³

Tvrz v Malhosticích, která od roku 1515 patřila Václavovi Kyšperskému, je v současné době nepravidelnou patrovou budovou. Jelikož zde však nebyl proveden stavebně-historický průzkum, nelze podobu tohoto sídla v čase Václavově nijak rekonstruovat.⁹¹⁴ Z ostatních tvrzí, které byly v majetku Vřesovců v průběhu středověku, se nám bohužel nic nezachovalo, v důsledku čehož jejich stavební podobu charakterizovat nemůžeme.

Vřesovci spíše sídlili na starých hradech, které nijak výrazně neupravovali, ale přesto je nám známo několik jejich hradních novostaveb. Hrady starého Jakoubka z Vřesovic nijak výrazně nevybočují z hradní architektury doby husitské. Jedná se o menší stavby, podobající se spíše tvrzím, které se však nachází ve výšinných, mnohdy extrémních polohách (např. Nevděk, Oltářík). Extrémní výšinná poloha byla zoufalou reakcí na rozvoj palných zbraní. Stavební podoba Jakoubkových hradních novostaveb, podobajících se tvrzím, je nepochybně odrazem jeho sociálního původu. Novostavbou byl do určité míry i toužimský hrad Jana z Vřesovic, jenž byl součástí nově lokovaného města. Podobá se tak rezidenčním zámkům 16. století. Ukázkou dokonalé fortifikace, reagující na změny ve válečné praxi, je hrad Doubravská Hora, zbudovaný Janem Illburkem. Ten byl nejen kvalitní pevností, ale též pohodlným sídlem a především demonstrací moci Vřesovců. Tento mohutný hrad nelze dodnes v krajině kolem Teplíc přehlédnout.

⁹¹² KOLEKTIV, Encyklopedie českých tvrzí I, Praha 1998, s. 48.

⁹¹³ KOLEKTIV, Encyklopedie českých tvrzí II, s. 386; Martin EBEL, Tvrz v Libčevsi, okres Louny, in: Castellologica Bohemica 1, Praha 1989, s. 253-264, o Jiřím Brozanském s. 260.

⁹¹⁴ KOLEKTIV, Encyklopedie českých tvrzí II, s. 444.

13.1.2. Rezidenční města a ostatní poddanská města a městečka

Pozdní středověk je již dobou, kdy lze v souvislosti se šlechtou hovořit o rezidenčních městech. V ideálním případě můžeme považovat za středověké rezidenční město takové, kde šlechtické sídlo přímo navazuje na hrazený městský areál s církevními stavbami. Na stavbách profánních i sakrálních pak nalzáme projevy šlechtické reprezentace, např. v podobě nápisů, erbů či v případě církevních staveb i náhrobků. Těmito projevy dávala šlechta obyvatelstvu svého poddanského rezidenčního města najevo svou permanentní přítomnost. Rezidenční město se rovněž vyznačovalo přítomností polyfunkčního aristokratického dvora.⁹¹⁵ Ne všechna města (respektive městečka), která Vřesovci obývali, lze označit za města rezidenční. V případě některých městeček (např. Valeč, Brozany) se však jejich vlastníci snažili rezidenční města napodobit. Kromě měst, která Vřesovci obývali, vlastnili také jiná poddanská města a městečka, ve kterých se nenacházela šlechtická sídla.

Pvním rezidenčním městem byla pro Jakoubka Bílina, kde nejprve působil jako hejtman, leč záhy se začal dle tohoto města psát a dokonce pro Bílinské vydal jednu listinu. Bílina vznikla již v raném středověku jako podhradí přemyslovského hradu. Již ve 13. století máme Bílinu doloženu ve šlechtickém držení. Městské hradby navazovaly na opevnění hradu. Samotné město mělo poněkud neobvyklý, protáhlý tvar. Jádrem Bíliny bylo obdélné náměstí. Kromě toho měla Bílina tři předměstí: Pražské, Teplické a Mostecké. Ve středověké Bílině stálo několik kostelů. Přestože Jakoubek po husitských válkách Bílinu vrátil předchozím majitelům, Koldicům, ještě na sklonku 15. století se jeden z jeho potomků do Bíliny vrátil jako její zástavní držitel. Byl jím Jakoubkův vnuk Jindřich.⁹¹⁶

Častým místem Jakoubkových pobytů byly rovněž Teplice. Město mělo tvar nepravidelného čtyřúhelníka. Jakoubek zde určitě sídlil v pozůstatcích tamního kláštera, který byl dle archeologů již ve středověku obepnut příkopem. Objevený středověký příkop však nelze přesněji datovat, v důsledku čehož nemůžeme jeho vznik spolehlivě spojit s dobou, kdy Jakoubkovi Teplice patřily. Klášterní kostel sice zanikl během husitských válek, existoval zde však ještě kostel Panny Marie, který stával na neznámém místě. Středověké Teplice byly

⁹¹⁵ R. ŠIMŮNEK, *Reprezentace české středověké šlechty*, s. 44-45; Petr VOREL, *Rezidenční a vrchnostenská města v Čechách a na Moravě v 15. - 17. století*, Pardubice 2001, s. 69-81. Srovnej též R. ŠIMŮNEK, *Město jako výrazový prostředek osobní reprezentace. Chyš a Rabštejn za Buriána II. z Gutštejna* († cca 1489, s. 337-361.

⁹¹⁶ Karel KUČA, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 1*, Praha 1999, s. 116-120.

hrozeným městem, opatřeným čtyřmi branami: Lesní, Bílinskou, Krupskou a Aukropskou. Až do poloviny 16. století město nemělo radnici.⁹¹⁷

Nejvýznamnějším rezidenčním městem Vřesovců byly bezesporu Žlutice. Ty vznikly s velkou pravděpodobností jako lokace pánů z Oseka-Rýzmburka. Město Žlutice bylo Jakoubkovou nejmilejší rezidencí. Po jeho smrti byly Žlutice sídlem jeho syna Jana, vnuků Jana I. Žlutického a Jindřicha (poručník Jana II., který se však v čase svého poručnictví po Žlutících psal) a pravníků Buriana a Jana II. Žlutického. Město na cestě z Prahy do Chebu mělo sice strategický význam, ale nevzniklo ve zcela výhodné poloze. Stojí totiž ve svahu. Město na ploše o rozměrech 400x280 m bylo vymezeno hradbami se čtyřmi branami (Horní, Chyšskou, Vodní a Paví) a příkopy. Na jedné z těchto bran se nacházela deska s nápisem „Kdo gy bude kaziti musy sweho nasaditi a. 1.5.23. Prawda.“. Text měl tedy varovat nejen případné útočníky na město, nýbrž byl nejspíš i varováním žlutickým měšťanům, kteří neměli městskou bránu nijak poškozovat. Deska byla rovněž opatřena znaky Hrabšiců (pánů z Oseka), Vřesovců a zpodobněním kalicha. Tato deska dodnes existuje a je osazena ve zdi jednoho ze žlutických domů. Stejným způsobem se dochovala i jiná deska se stejnými erby a motivem kalicha, avšak bez nápisu. I tato deska pochází z jedné z městských bran. Kromě dříve zmiňovaného městského hradu tvořil a dodnes tvoří dominantu města kostel sv. Petra a Pavla, který byl v čase Vřesovců přestavován. V roce 1441 podpořil Jakoubek vznik městského špitálu. Jak jsme již zmiňovali v kapitolách o Jakoubkovi, žlutická předměstí byla Jakoubkovými lokacemi.⁹¹⁸

Rezidencí Jakoubkova syna Jana bylo město Chomutov s křížáckou komendou. Chomutov se stal městem v průběhu 13. století zásluhou řádu německých rytířů, kteří byli jeho pány. Na počátku 15. století však došlo k sekularizaci města. Město o zhruba obdélném půdorysu s náměstím uprostřed bylo obeháno hradbami se čtyřmi branami a příkopem. Příkop byl dozajista napájen vodou z říčky Chomutovky. Město mělo již v čase německých rytířů radnici a kromě kostela, který byl součástí komendy, zde vznikl kostel Nanebevzetí Panny Marie.⁹¹⁹

⁹¹⁷ Karel KUČA, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 7.*, Praha 2008, s. 484-506; Michal B. SOUKUP, *Několik poznámek o archeologii vrcholného středověku a raného novověku v Teplicích*, in: *Zprávy a studie regionálního muzea v Teplicích 30*, Teplice 2014, s. 121-122.

⁹¹⁸ Karel KUČA, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 8.*, Praha 2011, s. 876-883; R. ŠIMŮNEK, *Reprezentace české středověké šlechty*, s. 161; Vladislav RAZÍM – Petr MACEK (edd.), *Zkoumání historických staveb*, Praha 2011, s. 37.

⁹¹⁹ Karel KUČA, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 2.*, Praha 2000, s. 436-439.

V čase husitských válek získal Jakoubek z Vřesovic města Ústí nad Labem a Ostrov nad Ohří. Tato města sice obsadil, ale po skončení válek je již neudržel a ostatně ani s výjimkou zpráv o obsazení těchto měst nevíme, že by se zde kdy zdržoval.

Město Toužim vzniklo jako lokace Vřesovců. Toužim byla vymezena obdélníkem o rozměrech zhruba 210x240 a již v čase svého zrodu byla opatřena hradbami a příkopy, přičemž v severozápadním nároží vystavěli Vřesovci své sídlo v podobě již dříve popisovaného hradu. Město mělo přinejmenším dvě brány, Dolní (Rybářskou) a Kostelní. Toužim měla dvojce předměstí, které bylo rovněž lehce ohrazeno. Ve městě již nejspíš krátce po založení vznikla radnice a existovaly zde i kamenné domy a kostel, jehož vznik byl až dosud kladen do doby po prodeji města fojtům z Plavna.⁹²⁰ Po určitou dobu byla Toužim rezidenčním městem Jana I. Žlutického a poté Jindřicha z Vřesovic.

V pramenech z doby kolem roku 1500 je ves Brozany označena jako městečko, byť zprávu o povýšení Brozan ze vsi na městečko postrádáme. Brozany vznikly již ve 13. století. Na počátku 16. století se staly majetkem Jindřicha z Vřesovic, jehož potomci zde sídlili více než sto let. Sídlem jim zde byla již zmiňovaná tvrz. Kromě tvrze je dominantou Brozan dodnes i kostel sv. Gotharta. Jádrem Brozan byla ve středověku náves („křižovatka“) ve tvaru písmene L. Vřesovci v Brozanech na sklonku středověku vystavěli mlýn pod tvrzí a dále vybudovali jez na Ohří.⁹²¹

Na žádost Jakuba Kyšperského z Vřesovic povýšil král Vladislav roku 1514 ves Valeč na městečko. Valeč, poprvé zmiňovaná na počátku 14. století, se stala Jakubovým majetkem někdy na přelomu 15. a 16. století. Jakub zde sídlil na tvrzi, kterou snad přestavěl na hrad. Kromě Jakubova sídla tvořil dominantu městečka kostel Narození sv. Jana Křtitele. Jádrem nehrazeného městečka bylo trojúhelníková náměstí. V případě Valče se Jakub Kyšperský nejspíš snažil napodobit rezidence svých bohatších sousedů.

Již v polovině 20. let 15. století je někdejší ves Kostomlaty pod stejnojmenným hradem nazývána městečkem. Ves byla založena snad současně s hradem někdy v 1/3 14. století. Většina staveb v městečku, jež vzešlo ze vsi typu „ulicovka“ s románským kostelem sv. Vavřince, byla hrázděná. V kostele se nacházela hrobka Kostomlatských z Vřesovic. Kostomlaty nikdy nebyly hrazené.⁹²² Listina, která by Kostomlaty povyšovala na městečko,

⁹²⁰ K. KUČA, Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 7, s. 579- 582. Srovnej s CIM IV/2., s. 254-256.

⁹²¹ K. KUČA, Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 1, s. 337-338.

⁹²² Karel KUČA, Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 3., Praha 2002, s. 102-103.

nám není známa. Kostomlaští z Vřesovci zde určitě měli dvůr či spíše dvory, na nichž sídlili, neboť si nelze představit, že by všech sedm bratrů Kostomlatských trvale sídlilo na hradě nad městečkem. Z drobných poddaných městeček Vřesovců můžeme dále jmenovat Strupčice nebo Útvinu u Toužimi.

13.1.3. Městské domy

Již v průběhu 14. století bylo vcelku běžnou záležitostí, že šlechtic vlastnil dům v Praze, který mu během zajižděk do české metropole poskytl potřebné zázemí.⁹²³ V době husitských válek navíc prudce klesla cena domů, v důsledku čehož mnozí měšťané své domy prodávali a zakupovali venkovské statky.⁹²⁴ Takovýmto způsobem snad Vřesovci přišli k pražskému domu U měsíce, který, jak již víme, stával v místě dnešního paláce Kinských na Staroměstském náměstí. Tento dům příležitostně obýval Jakoubek a po něm i jeho syn Jan. Janovi synové (s výjimkou Jana Illburka) nejspíš neměli důvod do Prahy zajižďet, což však neplatilo pro jejich syny. Domy v Praze vlastnili Jakub Kyšperský, Jan II. Žlutický, ale určitě též i Vilém Doubravský a Jaroslav Brozanský.⁹²⁵ Kostomlatským z Vřesovic náležel dům na lounském předměstí.⁹²⁶

13.2. Nekropole Vřesovců

Se šlechtickou reprezentací souvisí rovněž donace církevních staveb. V případě Vřesovců však máme tu smůlu, že postrádáme přímé zprávy o přestavbách a lokacích kostelů. Většina členů rodu patrně neměla velkou potřebu investovat do církevních staveb, což spíše souvisí s povahou Vřesovců nežli s jejich konfesí. Přesto jsou nám známy rodové nekropole, o kterých máme nejen drobné zprávy, ale v několika případech se nám dokonce dochovaly náhrobky příslušníků námi sledovaného rodu. V případě nekropolí si Vřesovci místo svého posledního odpočinku v církevních stavbách jistě ještě za svého života „předplatili“ jejich podporou.⁹²⁷

Pohřebištěm Illburků (Doubravských) z Vřesovic měl být klášter františkánů observantů v Krupce, který však zanikl v 18. století. Jedinou památkou na existenci této nekropole je dnes náhrobek Sabiny Vřesovcové z Drahovic, umístěný v současné době v kostele v Krupce-Bohosudově. Kromě toho máme z této nekropole doloženu existenci

⁹²³ R. ŠIMŮNEK – R. LAVIČKA, Páni z Rožmberka, s. 77.

⁹²⁴ J. KEJŘ, Husité, s. 62.

⁹²⁵ O domech Jakuba Kyšperského a Jana II. Žlutického v Praze viz příslušné kapitoly.

⁹²⁶ Historický ústav AV ČR, fond Kartotéka Augusta Sedláčka, skříň C, řada C03, zásuvka C03A, lístek č. 249; J. BAČINOVÁ, Rod rytířů Kostomlatských z Vřesovic, s. 8.

⁹²⁷ R. ŠIMŮNEK, Reprezentace české středověké šlechty, s. 67-81; R. ŠIMŮNEK, Pamět a tradice v prostředí české šlechty v pozdním středověku, s. 210-214, 222-224.

náhrobku Jana Doubravského z Vřesovic (†1591), přičemž známe pouze nápis z tohoto náhrobku, nikoliv jeho podobu. Dle tohoto nápisu byli v dotčeném klášteře pohřbeni další Vřesovci a to Janův otec Albrecht, děd (tedy Vilém Doubravský), praděd (Jan Illburk z Vřesovic) a „jiní mnozí předkové“. S ohledem na blízkost hradu Kyšperka můžeme snad předpokládat, že zde byl pohřben i Jaroš Kyšperský. Od poloviny 16. století byli příslušníci Doubravské rodové větve pohřbíváni rovněž v zámeckém kostele v Teplicích.⁹²⁸ U Kyšperských z Vřesovic známe rodové nekropole až z raného novověku. Jednou z nich se stal například kostel svatě Maří Magdalény v Chloumku u Mělníka.⁹²⁹

Kostomlatští z Vřesovic měli svou nekropoli dozajista v kostele svatého Vavřince v městečku pod svým hradem. Do současné doby se zachoval pouze náhrobek Jaroslava Kostomlatského, který byl z kostela přemístěn a zabudován do zdi blízkého zámku. Tento nápisový náhrobek není v příliš dobrém stavu a zachoval se z něj pouze fragment. Zda se pod podlahou kostela nachází nějaké další náhrobky, by mohl potvrdit či vyvrátit pouze další průzkum.⁹³⁰

Brozanští z Vřesovic byli pohřbíváni v kostele sv. Gotharta v Brozanech. Jsou zde sice dochovány pouze figurální náhrobníky Brozanských Vřesovců z 2. poloviny 16. století, ale s velkou pravděpodobností zde spočinul i zakladatel této rodové větve Jindřich a stejně tak i jeho synové Jaroslav a Jiří.⁹³¹

Žlutický kostel sv. Petra a Pavla byl v této práci zmiňován již několikrát. Ve žlutickém kostele existoval (nebo možná dokonce stále existuje) náhrobek se znamením půlměsíce a nápisem „WRZESOWITZ“. Domnívám se, že právě v tomto kostele byl pohřben otec rodu Vřesovců Jakoubek. Určitě se zde rovněž dodnes pod podlahou kostela nalézají ostatky jeho syna Jana, vnuka Jana I. Žlutického a jeho manželky a pravnuka Buriana.⁹³²

⁹²⁸ G. C. LAUBE, *Der Grabstein der Sabina von Wrzesowitz*, s. 398; F. MADĚRA, *Heraldické památky regionu Teplice*, s. 56-57,82; Z. KŘENKOVÁ, *Pohřebiště pánů z Vřesovic v zaniklém klášteře františkánů observantů v Krupce*, s. 113.

⁹²⁹ Jan KILIÁN, *Historické náhrobníky a epitafy Mělnicka*, Mělník 2004, s. 33-35. Kiliánův stručný prosopografický medailon o rytířích Kyšperských z Vřesovic obsahuje bohužel několik chyb. V kostele v Chloumku je dochován například figurální náhrobník Jetřicha Kyšperského, vnuka podkomořího Jakuba Kyšperského.

⁹³⁰ F. MADĚRA, *Heraldické památky regionu Teplice*, s. 122-124. Maděra tvrdí, že pod podlahou sakristie jsou údajně skryty náhrobky Kostomlatských. Z čeho čerpá, není zřejmé.

⁹³¹ F. BENEŠ, *Brozany*, s. 342-346; P. HRUBÝ, *Šlechtické sepulkrální památky Litoměřicka do počátku 18. století jako historický pramen*, s. 91-110.

⁹³² G. TRÄGER, *Denkmäler im Egerland. Kreis Luditz*, s. 193. Srovnej K. FLEIßNER, *Dějiny města Žlutice*, s. 24-27.

Se sepulkrálními památkami příslušníků rodu Vřesovců se můžeme setkat i mimo rodové nekropole. Máme na mysli zejména hroby provdaných ženských příslušnic rodu. Z náhrobníků provdaných žen z rodu Vřesovců, které pocházejí z pozdního středověku, se dochoval například náhrobek Johany z Vřesovic, umístěný v kostele sv. Martina v Kostelci nad Labem. Jedná se o pískovcovou desku s rodovým erbem, pocházející z roku 1516. Bohužel se z textu na náhrobníku nedozvídáme, kdo byl jejím manželem.⁹³³

13.3. Erb a varianty jeho zobrazení

S erbem jako zástupným symbolem středověkých (ale i pozdějších) šlechtických rodů se na středověkých památkách, ať již písemné či hmotné povahy, setkáváme poměrně často. Můžeme jej spatřit např. na pečetích, v erbovnicích či v jiných písemnostech, na obrazech, na zvonech, vytesaný v kameni na svornících, náhrobcích, kamenných deskách a jinde.⁹³⁴ Středověká šlechta se s ním nejčastěji setkávala na štítech a na korouhvích. Jelikož však byly štíty i korouhve z organických materiálů, postupem věků podlehly zkáze. Erb byl v dějinách šlechtického rodu nositelem rodové kontinuity, tedy něčím zděděným po předcích. Z toho je ostatně odvozeno české pojmenování šlechtického znaku (erbu), pocházející z německého slova „erben“, tedy „dědit“.⁹³⁵

Zaměříme se nyní na erbovní znamení rodu Vřesovců, podle kterého jsme ostatně pojmenovali tuto práci, a celkové zpodobnění jejich rodového erbu. Půlměsíc (respektive měsíc, který však až na výjimky bývá zobrazován jako půlměsíc) je prastarým znamením, které máme ikonograficky doloženo již v pravěku. Symbol půlměsíce byl užíván i starověkými civilizacemi a do heraldiky se dostal již v čase jejího zrodu, tedy během křížáckých válek. V průběhu 15. století převzal půlměsíc z křesťanského prostředí islám. Muslimové však takovýto výklad odmítají a tvrdí, že půlměsíc je (ve spojení s hvězdou) starobylým symbolem orientu. Jak jsme již nastínili v jedné z prvních kapitol, půlměsíc v erbu doplněný o další symboly se často objevuje zejména v polské heraldice.⁹³⁶

Erb rodu Vřesovců doznal v průběhu pozdního středověku značných proměn. Znamení ve štítu, zlatý půlměsíc v modrém poli, zůstalo až do 17. století víceméně nezměněno, byť je nám známo několik barevných odchylek (viz dále). Jakoubkovi potomci však v erbu

⁹³³ J. KILIÁN, Historické náhrobníky, s. 49. Fotografie náhrobku tamtéž, s. 53.

⁹³⁴ Zvon s erbem Vřesovců dodnes existuje ve Žluticích. Viz G. TRÄGER, Denkmäler im Egerland. Kreis Luditz, s. 193.

⁹³⁵ O významu a užití erbu v prostředí středověké šlechty např. R. ŠIMŮNEK, Reprezentace české středověké šlechty, s. 143-197.

⁹³⁶ Milan BUBEN, Encyklopedie heraldiky. Světská a církevní titulatura a reálie, Praha 1994, s. 214-215.

pozměnili klenot. Tím bylo v čase Jakoubka z Vřesovic křídlo (snad modré). Jakoubkův syn Jan užíval jako klenotu čtverhranné prkno s šachovnicí a na sklonku 15. století se již coby klenot objevuje zlatý půlměsíc, tedy figura z erbu Vřesovců. Zatímco v případě pečeti Buriana z Vřesovic je půlměsíc postaven na přílbu svým hřbetem a v této podobě nacházíme klenot i u jiných členů rodu, na pečeti Burianova nevlastního bratra Jana II. Žlutického z Vřesovic stojí půlměsíc na jedné ze svých špiček.⁹³⁷ V některých ojedinělých případech se barvy erbu mění. Půlměsíc v erbu Jana Illburka z Vřesovic byl možná stříbrný, jak naznačuje erb jeho městečka Strupčice. Dále můžeme uvést například vyobrazení erbu Viléma Doubravského z Vřesovic na Klaudyánově mapě z roku 1518, kde se ve zlatém štítě nachází černý půlměsíc, nebo vyobrazení erbu z Teplického kancionálu z roku 1560 a fresku ze zámku v Horšovském Týně, kde můžeme spatřit zlatý půlměsíc v červeném poli.⁹³⁸

Nejčastěji se s erbem Vřesovců setkáme na pečetích. Středověká pečeť měla i jiné funkce než funkci uzavírací. Sloužila především jako znamení identifikační, vyjadřující vůli jejího vydavatele, a také jako důkaz věrohodnosti příslušné písemnosti.⁹³⁹ Mnoho pečeti Vřesovců se ze středověku nezachovalo a narazíme-li na ně na některých listech a listinách, bývají mnohdy poškozeny. Můžeme-li soudit na základě námi prostudovaných pramenů, dochovalo se více pečeti přitištěných nežli přivěšených.⁹⁴⁰ Zpravidla se jedná o oválné erbovní pečeti menších rozměrů, které jsou téměř vždy z černého vosku. Jedinou výjimku představují pečeti Viléma z Vřesovic, které jsou z vosku červeného. Zatímco černý vosk byl nižší šlechtou běžně užíván, pečeti červeným voskem směli pouze zvláště privilegované osoby a instituce, neboť červeného vosku pro své pečeti užíval panovník.⁹⁴¹ Na pečetích

⁹³⁷A. SEDLÁČEK, *Českomoravská heraldika – část zvláštní*, s. 35; August SEDLÁČEK, *Atlasy erbů a pečeti české a moravské středověké šlechty II*, ed. V. RŮŽEK, Praha 2001, s. 347-348. V novověku změnili Vřesovci svůj erb v souvislosti se svým povýšením do panského a posléze hraběcího stavu. Erb byl polcený. V horní polovině se nacházel v bílém štítu s červeným pruhem dvojhlavý říšský orel s písmenem F na prsou, v dolní polovině v modrém poli zlatý půlměsíc. Pečeť Jana II. Žlutického z Vřesovic viz Antonín MASÁK, *Pečeti české, moravské a slezské šlechty. Příloha Časopisu Společnosti přátel starožitností XIII - XIX*, Praha 1911, s. 8 a tabulka III. Též Vojtěch KRÁL z DOBRÉ VODY, *Znaky rodů českých*, Praha 2009, s. 94-95; Josef JANÁČEK – Jiří LOUDA, *České erby*, Praha 1988, s. 340-341.

⁹³⁸ CIM IV/2, s. 230; Klaudyánova mapa Čech, dostupné online na stránkách:

<http://www.staremapy.cz/antos/zoomify/klaudyjan.html> (26. 2. 2015). Erb popsán slovy: Wylem z Wrzesowitz a na Daubrawie. Vyobrazení erbů z kancionálů viz F. MADĚRA, *Heraldické památky regionu Teplice*, s. 103; Jindřiška HAVLICOVÁ, *Zemské soudy ve vyobrazeních 16. století v Čechách*. Nepublikovaný rukopis diplomové práce obhájené na KTF UK, Praha 2014, s. 101.

⁹³⁹ Podrobněji Jarmila KREJČÍKOVÁ - Tomáš KREJČÍK, *Úvod do české sfragistiky*, Ostrava 1989, s. 6.

⁹⁴⁰ Srovnej např. Katalog pečeti, pečetidel a sbírkových odlitků. Dostupné online na stránkách: <http://database.aipberoun.cz/pecete/> (25. 3. 2015).

⁹⁴¹Např. SOA Kladno, fond Archiv města Slaný, nezpracovaný fond (22. 9. 1528); J. MACEK, *Jagellonský věk III*, s. 36; J. KREJČÍKOVÁ - T. KREJČÍK, *Úvod do české sfragistiky*, s. 46.

Vřesovců se nejčastěji nachází pouze prostý erb bez přilby, s vyobrazením půlměsíce. Je-li však přilba přítomna, jedná se o přilbu kolčí.⁹⁴²

Erb Vřesovců se dozajista nalézal i na městských a hradních branách. Přímo doloženy máme kamenné desky s jejich erbem ze žlutických městských bran.⁹⁴³ Jejich erb mohl rovněž zdobit síně hradů a domů, které se nacházely v jejich vlastnictví, a to jak v podobě nástěnné malby, tak například na kachlových kamnech, která vyhřívala jimi obývané prostory. Fresku s vyobrazením erbu Vřesovců, byť raně novověkého původu, můžeme nalézt například v jedné ze síní hradu v Budyni nad Ohří.⁹⁴⁴ Kachle s erbem Vřesovců sice na žádném z jejich sídel archeology doloženy nebyly, ale pokud existovaly, jejich fragmenty se stále mohou skrývat pod zemí. Rovněž nesmíme zapomenout na patníky či hraniční kameny s erbem Vřesovců, jejichž existence je jistá. Tyto patníky byly z druhé strany označeny šlikovským erbem, z čehož můžeme logicky vyvodit, že vymezovaly hranice panství Vřesovců a Šliků. Nálezy těchto patníků pocházejí z bezprostřední blízkosti hory Vladař u Žlutic. Celkem byly nalezeny čtyři exempláře. Jeden se nachází v lapidáriu muzea ve Žluticích, další dva jsou deponovány na dvoře téhož muzea a čtvrtý je uložen v depozitáři muzea v Karlových Varech, pod které žlutické muzeum spadá.⁹⁴⁵

13.4. Jména Vřesovců

Otázce rodových jmen u českých šlechtických rodů dosud nebyla věnována příliš velká pozornost. Motivace k výběru jména pro nově narozeného šlechtice byla různá. Nejčastěji se jednalo o jména rodičů, popřípadě jiných nejbližších příbuzných. V jiných případech bylo jméno zvoleno s ohledem na společenské vazby rodičů, případně též samotného novorozence. Nebylo nezvyklé, že novorozený šlechtic získal jméno po svém kmotru. Dále mohla být volba jména ovlivněna například dnem narození, na který připadal svátek svátce, jehož jméno novorozenec obdržel. Jen výjimečně se v českých zemích setkáváme se jmény, převzatými z rytířských románů. Taková jména sice nalézáme i v rodě Vřesovců, jenže až v raném novověku.⁹⁴⁶

⁹⁴² Např. pečeť na listu Jana I. Žlutického z Vřesovic SOA Cheb, fond 1, karton 485, fascikl 662, A2799/14, pečeť na listu Buriana z Vřesovic SOA Cheb, fond 1, karton 485, fascikl 662, A2799/22

⁹⁴³ R. ŠIMŮNEK, *Reprezentace české středověké šlechty*, s. 161, 163-197.

⁹⁴⁴ Erb Vřesovců je vymalován ve velkém sále hradu mezi erby Gutštejnů (trojí paroží) a erbem s ovci, který vzdáleně připomíná erb Ronšperků. Autorova návštěva hradu 14. 8. 2014.

⁹⁴⁵ Návštěva žlutického muzea autorem dne 8. 8. 2012. Za podrobné informace o těchto patnicích děkuji Ing. Romaně Borusíkové z karlovarského muzea.

⁹⁴⁶ O šlechtických jménech ve středověku podrobně Robert ŠIMŮNEK, *Rodová jména, příjmy a rodové tradice české šlechty v pozdním středověku*, in: *Acta onomastica XLVI*, Praha 2005, s. 116-142.; David PAPAJÍK, *Šlechtická jména v českých zemích ve 14. - 16. století*, in: *Mediaevalia Historica Bohemica 10*, Praha 2005, s.

Máme-li shrnout nejčastěji užívaná jména v rodě Vřesovců v pozdním středověku, na prvních místech se nám objevují jména Jan (5x) a Jakub (3-4x). Vícekrát se už vyskytnou pouze jména Jaroslav (2-3x), Jindřich a Václav (pouze 2x). Jméno Jan bylo v minulosti tak časté, jako je dnes. Jen příležitostně se jméno Jan objeví ve variantě Burian (BurJan). Jednou (snad) jako jiná varianta jména Jakoubkova syna Jana, podruhé v případě syna Jana I. Žlutického, přičemž v tomto případě se nejspíš jednalo o odkaz na původ matky, pocházející z rodu Gutštejnů, ve kterém bylo jméno Burian velmi populární. O jménu, které odkazuje na původ matky, můžeme teoreticky uvažovat i v případě Jana Illburka, jak jsme již nastínili v příslušné kapitole. Nijak nepřekvapí, že poměrně častým jménem v rodu Vřesovců bylo jméno Jakub. Určitě se jednalo o reminiscenci na slavného předka. Památka na něj byla ostatně v době jagellonské stále ještě živá. O Jindřichovi Kostomlatském slyšíme, že „pocházel z rodu Jakoubků“.⁹⁴⁷ Jako Jakoubkové či Jakubové byli během středověku příležitostně označováni téměř všichni příslušníci námi sledovaného rodu. Jindřich z Vřesovic získal jméno po svém kmotru, kterým nebyl nikdo jiný než Jindřich z Plavna.⁹⁴⁸ Není nám příliš jasné, jakým způsobem mohl získat jméno Jindřich synovec starého Jindřicha Vřesovce z kostomlatské větve. V případě jména Jaroslav bychom mohli snad uvažovat, že odkazuje na jméno Jakoubkova vnuka Jaroše, leč pouze za předpokladu, že budeme považovat Jaroše za domácí podobu jména Jaroslav. Jména Václav a Zikmund byla dozajista ovlivněna nejen oblibou těchto světců v českých zemích, ale nejspíš též datem narození, které nejspíš připadlo na svátek těchto světců.⁹⁴⁹ Jak jsme se již zmínili výše, součástí jmen Vřesovců byla rovněž adjektiva, odvozená z názvů jejich sídel, která nejen že deklarovala vlastnictví, ale rovněž sloužila k odlišení Vřesovců z různých rodových větví.

13.5. Úloha reprezentace a rodové paměti u rytířů z Vřesovic v pozdním středověku

Jak jsme poznali, Vřesovci se mohli pyšnit značným množstvím hradů a tvrzí. Dá se říct, že jich vlastnili více než mnohé panské rody. Ne všechna jejich sídla byla určena k dlouhodobému obývání, ale přesto můžeme některé z jejich hradů bez nadsázky označit jako vrcholná díla pozdně středověké hradní architektury. Vřesovci rovněž disponovali několika městy a městečky, kterým sami udělovali privilegia. Důležitou roli v jejich životě

247-263. Nejstarším synem Jakuba Kyšperského z Vřesovic byl Jetřich z Vřesovic. Jméno Jetřich bylo v českých zemích nezvyklé. Je odvozeno od jména hrdiny německého eposu Jetřicha Berúnského (Dietrich von Bern).

⁹⁴⁷ Staří letopisové, s. 442.

⁹⁴⁸ SOA Cheb, fond 1, kartón 485, A2779/16.

⁹⁴⁹ R. ŠIMŮNEK, Rodová jména, příjmy a rodové tradice české šlechty v pozdním středověku, s. 128.

hrála rovněž rodová paměť, projevující se například v budování nekropolí, zobrazování rodového erbu či oblibě určitých jmen.

14. Závěr

„generatio praeterit et generatio advent, terra vero in aeternum stat“

Rytíři z Vřesovic patřili k nejmocnějším rodům usedlým v severozápadních Čechách. Nestali by se významným rodem nebýt zakladatelské postavy rodu Jakoubka z Vřesovic. Ten byl na sklonku husitských válek nejspíš nejbohatším utrakvistickým rytířem v Čechách. Za dobu, která jej vynesla na absolutní vrchol, však můžeme považovat až dobu interregna, kdy se mu dostalo určité politické moci. Tehdy považovali nejvýznamnější čeští páni Jakoubka za sobě rovného, neboť si byli vědomi jeho moci a vlivu, který sahal i přes hranice království. Stabilizace poměrů v Čechách po roce 1453 však Jakoubkovi příliš nesvědčila, leč stále si udržel své majetky, které po něm mohl zdědit syn Jan. Hodnocení významu Jakoubka bývá mezi historiky až na několik čestných výjimek extrémní. Pro většinu autorů byl Jakoubek zrádcem husitů, který se na stranu podobojí přiklonil pouze kvůli své touze po moci a hmotných statcích. Bude přesnější a méně subjektivní, řekneme-li, že Jakoubek využil příležitosti, kterou mu poskytly husitské války, a pomohl si k polepšení svého sociálního postavení. V rámci snahy o přežití proplouval mezi stranami tak, aby stál vždy na straně vítězů a mohl si udržet své statky. Nečinil tak pouze pro sebe samého, nýbrž též pro svou rodinu, která se po husitských válkách začala značně rozrůstat.

Jakoubkův syn Jan sice neproslul na poli válečném jako jeho otec, a rovněž neměl žádnou politickou moc, ale zdá se, že byl vcelku dobrým hospodářem. Jako otci pěti synů mu však nezbylo nic jiného, než rozdělit rozsáhlé rodinné dominium. Ne každý z pěti bratrů Vřesovců získal takové majetky, které mu měly dle smlouvy z roku 1467 náležet. Mezi pěti Janovými syny nalézáme postavy, které toužily po vzestupu, a některým z nich se jej skutečně do určité míry podařilo dosáhnout. Jaroše z Vřesovic nalézáme ve vojskách králů Jiřího a Vladislava. Jeho bratr Jan Illburk z Vřesovic získal jako služebník královny Johany mezi bratry Vřesovci privilegované postavení a nejspíš byl královnou pověřován diplomatickým jednáním. Jiný postup, než jakým byla služba členům panovnické rodiny, zvolil jejich mladší bratr Jindřich, který žil z přesně stanovených příjmů ze svých panství, jejichž výši si sám určil. Jindřich se rovněž snažil obnovit někdejší rodové dominium do podoby, jakou mělo za časů děda Jakoubka.

Někteří ze synů pěti bratrů Vřesovců obsadili na sklonku doby jagellonské či na počátku vlády krále Ferdinanda významné zemské úřady, v důsledku čehož se stali Vřesovci jednou z nejmocnějších rodů přelomu středověku a novověku. Podle Petráňových odhadů byli

ve 20. letech 16. století společně s Trčky z Lípy a Čabelickými ze Soutic nejbohatšími příslušníky rytířského stavu.⁹⁵⁰ Z generace pravníků Jakoubka z Vřesovic můžeme považovat za zvláště úspěšné členy rodu podkomořího Jakuba Kyšperského, prokurátora a podkomořího Viléma Doubravského, zemského hejtmana Jaroslava Brozanského či Kryštofa Kostomlatského, který sice neměl politickou moc, ale podařilo se mu vykoupit majetky všech svých bratrů, čímž se stal jediným držitelem rozsáhlého kostomlatského panství. Relativních úspěchů dosáhli i Albrecht Kyšperský jako křivoklátský hejtman, Jan II. Žlutický jako hejtman žateckého kraje či Jindřich Kostomlatský. Jejich úspěchy však byly krátkodobé a pro další rozvoj rodu neměly žádný význam. Albrechtovi z Vřesovic byl jeho úřad křivoklátského hejtmana k zlosti a vzdal se jej. Jan II. Žlutický nejspíš vedl nákladný život, který jej přivedl na mizinu. Jindřich Kostomlatský sice nabyl značných majetků mimo rodové domény, ale získal je nepoctivou cestou a jeho loupeživý způsob života jej nakonec přivedl na popraviště. Ostatní příslušníci této generace Vřesovců nijak nevynikali nad svými vrstevníky.

Zvláštní roli v životě pozdně středověkých Vřesovců hrála jejich konfese. Přestože Vřesovci náleželi od časů praotce rodu Jakoubka až do počátku 17. století bez výjimky mezi utrakvisty, vztahy mezi nimi a katolíky byly vcelku intenzivní. Tyto vztahy byly bezpochyby determinovány prostředím, v němž Vřesovci žili, tedy převážně katolickou severozápadní částí Českého království. Z katolických rodů ostatně pocházely i nevěsty některých Vřesovců. Po skončení husitských válek víra rytířů z Vřesovic většinou jejich katolických sousedů nijak výrazně nevadila. Zasluhou Vřesovců vznikly rovněž mnohé hrady a mohla se rozvíjet jejich města, z nichž některá se městy stala jejich přičiněním. Čtenář této práce si jistě povšiml, že Vřesovci se velmi často zaobírali problémy svých poddaných, které dokonce i zastupovali u soudů. Za současného stavu poznání nelze stanovit, zda se ve šlechtickém prostředí jedná o běžný jev nebo anomálii.

Touto prací jsem se snažil dokázat, že mezi Jakoubkem z Vřesovic a novověkými Vřesovci nebyla temná propast, nýbrž že cesta Vřesovců mezi přední české rody byla sice pomalá, ale přesto do určité míry kontinuální. Po smrti Jakoubka bylo především zapotřebí udržet majetky a přízeň panovnického domu, což se členům rodu podařilo. Nebýt generace pěti bratrů Vřesovců, nemohli by jejich synové dosáhnout vysokých pozic v zemské politice. Jakoubkovi vnukové nejenže udrželi rodové majetky, ale rovněž získali manželky

⁹⁵⁰ J. PETRÁŇ, Skladba pohusitské aristokracie v Čechách, s. 22, 50. Srovnej J. JURK, Česká šlechta a feudalita ve středověku a raném novověku, s. 109, který označil Vřesovce v pozdním středověku za 34. -35. „politicky nejvlivnější rod vůbec“. V následujícím století se Vřesovci natolik rozmohli, že se v Jurokových tabulkách dostali na 10. místo, s. 242.

z významných (dokonce panských) rodů, které pak jejich potomky v očích české šlechty polepšovaly. Majetky, urozenost a čest představovaly pro středověkou šlechtu klíčové faktory, které určovaly postavení toho či onoho rodu v rámci zemské obce.⁹⁵¹ Povšimněme si toho, že úspěšní Vřesovci jagellonského věku byli obdařeni všemi těmito atributy. Pozdně středověcí Vřesovci rovněž recipovali nové umělecké trendy ze Saska, které se pak odrazily na podobě jejich novostaveb.⁹⁵² Přestože se členové jednotlivých větví rodu na prahu raného novověku již pomalu ubírali rozdílnými cestami, stále v nich bylo ještě hluboce zakořeněné povědomí o jejich vzájemné příbuznosti a vztahy mezi nimi byly vcelku intenzivní.

Vřesovci sice již před 260 lety vymřeli po meči, ale jejich krev stále koluje v žilách členů některých bývalých šlechtických rodů. Ti si jistě své příbuzenství s nimi ani neuvědomují, a tak dnes jediným dědictvím Vřesovců zůstávají jejich povětšinou rozpadlá sídla a písemnosti, uložené v archivech.

⁹⁵¹ Srovnej Robert NOVOTNÝ, Čest a urozenost v mentalitě pozdně středověké šlechty, in: Tomáš BOROVSKEJ – Dalibor JANIŠ – Michaela MALANÍKOVÁ (edd.), Spory o čest ve středověku a v raném novověku, Brno 2010, s. 56.

⁹⁵² J. PETRÁŇ, Stavovské království a jeho kultura v Čechách (1471-1526), s. 68

15. Seznam pramenů a literatury

15.1. Archivní prameny (včetně digitalizovaných pramenů)

Archiv Národního muzea

- fond Muzejní diplomatů, k. č. 26 1441-1446, 1445 6. April.

Deutschsordenzentralarchiv Wien,

- fond Urkunden, signatura 4210. Dostupné online na stránkách: <http://monasterium.net/> (1. 3. 2015).

Historický ústav AV ČR,

- fond Kartotéka Augusta Sedláčka. Dostupné online na stránkách: <http://www.augustsedlacek.cz/> (30. 3. 2015).

Klaudyánova mapa Čech. Dostupné online na stránkách:

<http://www.staremapy.cz/antos/zoomify/klaudyan.html> (26. 2. 2015)

Národní archiv Praha

- fond Archiv českých klášterů zrušených za Josefa II. (1115-1760), signatura 723; ŘP Chotěšov, signatura 2252. Dostupné online na stránkách: <http://monasterium.net/> (1. 3. 2015).

- fond České gubernium-guberniální listiny (993-1526), signatura 609; 730. Dostupné online na stránkách: <http://monasterium.net/> (1. 3. 2015).

- fond Stará manipulace, inv. č. 2663, signatura P90/5/3, karton 1685, folio 201-208; inv. č. 3883, signatura W 11/111, karton 2491.

- fond Úřad desk zemských – listiny (1351-1526), signatura 203; 204; 474; 769;770;771;773; 776; 777;778;780;3782. Dostupné online na stránkách: <http://monasterium.net/> (1. 3. 2015).

Státní oblastní archiv Litoměřice

- fond Řád cisterciáků Osek, inventární číslo 45.

Státní oblastní archiv Třeboň

- fond Cizí rody I. Listiny 1286-1826, karton 71, signatura z Rožmberka 15/11.

- fond Cizí rody II. Registratura, karton 150, signatura Vřesovec z Vřesovic.

- fond Historica Třeboň 1216-1659, inv. číslo 544, signatura 463; signatura 1228, listina č. 1631; signatura 1274, listina č. 1694. Dostupné online na stránkách:
<https://digi.ceskearchivy.cz/> (30. 3. 2015).

Státní okresní archiv Cheb

- fond 1, karton 6, fascikl 8, A99.

- fond 1, karton 485, fascikl 662, A2799.

Státní okresní archiv Karlovy Vary

- fond Archiv města Žlutice, Památná kniha městské rady 1435-1648.

- fond Archiv města Žlutice, Památná kniha městské rady 1444-1584.

- fond Archiv města Žlutice, listiny L3, L4, L5;L10; L11; L11; L12; L14; L15; L17; L18; L19; L20; L28; L29. Dostupné online na stránkách: <http://www.portafontium.cz/> (30. 3. 2015).

Státní okresní archiv Kladno

- fond Archiv města Slaný, nezpracovaný fond.

Státní okresní archiv Louny

- fond Archiv města Louny, signatura L Sbirka opisů listin a listů, inventární číslo 19.

- fond Archiv města Louny, inventární číslo 119.

- fond Archiv města Žatce, inventární číslo 11, signatura I A 10.

Státní okresní archiv Most

- fond Archiv města Most, inv. č. 134, č. f. 134.

Státní okresní archiv Teplice

- fond Archiv města Teplice, inv. č. 187, kniha 172, Rychtářské registrum 1501-1527.

15.2. Edice pramenů

Andreas von Regensburg, Fortsetzung der Chronica pontificum et imperatorum Romanorum, ed. G. LEIDINGER, in: Quellen und Erörterungen zur bayerischen und deutschen Geschichte I. Andreas von Regensburg, Sämtliche Werke, München 1903.

Archiv český čili Staré písemné památky české i moravské z archivův domácích i cizích sebrané I – XXXVII, edd. F. PALACKÝ – J. KALOUSEK – J. ČELAKOVSKÝ – G. FRIEDRICH, Praha 1840-1941.

Archiv koruny české VI. Katalog listin z let 1438-1526, ed. A. HAAS, Praha 1958.

Aus dem Egerer Stadtarchive, ed. K. SIEGL, in: Mitteilungen des K. K. Archivrates II, ed. F. WILHELM, Wien, 1916, s. 33-73.

Böhmen wie es Johannes Butzbach von 1488-1494 erlebte, ed. H. PREISS, München 1958.

Codex diplomaticus Lusatiae superioris II, ed. R. JECHT, Görlitz 1900-1903.

Codex iuris municipalis III – IV, ed. A. HAAS, Praha 1948-1961.

Der Briefwechsel des Eneas Silvius Piccolomini I. Briefe aus der Laienzeit (1431-1445) I. Band. Privatbriefe, ed. R. WOLKAN, Wien 1909.

Desky dvorské Království českého VIII. Druhá kniha půhonná z let 1407-1530, ed. G. FRIEDRICH, Praha 1944.

Desky zemské království českého I. Kvaterny trhové 1. Kvatern trhový běžný černý od léta 1541-1542, ed. A. VAVROUŠKOVÁ, Praha 1941.

Desky zemské království českého I. Knihy trhové 2. Kvatern trhový běžný červený od léta 1542-1543., ed. A. VAVROUŠKOVÁ, Praha 1935.

Deutsche Reichsakten unter Kaiser Friedrich III. Dritte Abteilung 1442-1445, ed. W. KAEMMERER, Göttingen 1963.

Deutsche Reichsakten unter Kaiser Sigmund III. 1427-1431, ed. D. KERLER, Gotha 1887.

Dvě písně o bitvě u Moháče, ed. Č. ZÍBRT – Z. NEJEDLÝ, in: Časopis Českého musea 79, 1905, s. 372-374.

Eneáše Sylvia Kronika česká, ed. J. EMLER, in: Fontes rerum bohemicarum VII, Praha s. d.

Geschichtschreiber der husitischen Bewegung in Böhmen I., *Fontes rerum austriacarum, Scriptorum II.*, ed. K. HÖFLER, Wien 1856.

Chroniken der Stadt Eger, ed. H. GRADL, Prag 1887.

Monumenta conciliorum generalit seculi decimi quinti. Concilium Basiliense I, ed. F. PALACKÝ, Wien 1857.

Jahrbuecher des Zittauischen Stadtschreibers Johannes von Guben und einiger seiner Amtsnachfolger, ed. E. F. HAUPT, in: *Scriptores rerum Lusitarum I*, ed. E. F. HAUPT, Goerlitz 1839.

Katalog pečetí, pečetidel a sbírkových odlišků. Dostupné online na stránkách: <http://database.aipberoun.cz/pecete/> (25. 3. 2015).

Korunování Albrechta II., krále římského, uherského a českého, ed. J. EMLER, in: *Fontes rerum bohemicarum VII*, Praha s. d.

Království dvojího lidu. České dějiny let 1436-1526 v soudobé korespondenci, ed. P. ČORNEJ – M. SVATOŠ, Praha 1989.

Kronika Bartoše Písaře, ed. J. V. ŠIMÁK, in: *Fontes rerum bohemicarum VI*, Praha 1907

Kronika Bartoška z Drahonice, ed. J. GOLL, in: *Fontes rerum bohemicarum V*, Praha 1893.

Kronika starého kolegiáta, ed. J. EMLER, in: *Fontes rerum bohemicarum VII*, Praha s. d.

Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka II. – IV., ed. B. RYNEŠOVÁ – J. PELIKÁN, Praha 1932-1954.

Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad II, ed. J. STRNAD, Plzeň 1905.

Marek Bydžovský z Florentina, Svět za tři českých králů, ed. J. KOLÁR, Praha 1987.

Národní zpiewanky čili písně světské Slowákůw w Uhrách II, ed. J. KOLLÁR, Budín 1835.

Politische Korespondenz des Kurfürsten Albrecht Achilles I-III, ed. F. PRIEBATSCH, Leipzig 1894-1898.

Prameny k synodám strany pražské a tábořské v letech 1441-1444, ed. Z. NEJEDLÝ, Praha 1900.

Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV. (1378 dec. – 1419 aug. 16) VII., ed. P. KRAFL, Praga 2010.

Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae anno MDXLI igne consumptarum. Pozůstatky desk zemských království Českého r. 1541 pohořelých I-II, ed. J. EMLER, Praha 1870-1872.

Sněmy české od léta 1526 po naši dobu I-III, Praha 1877-1884.

Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526 1-3, ed. F. BENEŠ – K. BERÁNEK, Praha 1974-1980.

Stadtbuch von Brüx bis zum Jahre 1526, ed. L. SCHLESINGER, Prag 1876.

Staré letopisy české (texty nejstarší vrstvy), ed. A. M. ČERNÁ – P. ČORNEK – M. KLOSOVÁ, in: Fontes rerum bohemicarum Series nova II, Praha 2003.

Staré letopisy české z rukopisu křížovnického, ed. F. ŠIMEK – M. KAŇÁK, Praha 1959.

Staré letopisy české z vratislavského rukopisu, ed. F. ŠIMEK, Praha 1937.

Staří letopisové čeští od roku 1378 do 1527, čili pokračování w kronikách Přibíka Pulkawy a Beneše z Hořovic z rukopisů starých vydané, ed. F. PALACKÝ, Praha 1829.

Tomáš Mitis, O lázních teplických, ed. B. RYBA, Teplice 1980.

Urkunden - Regesten aus den ehemaligen Archiven der von Kaiser Joseph II. aufgehobenen Klöster Böhmens, ed. A. SCHUBERT, Innsbruck 1901.

Urkunden und Actenstücke zur österreichischen Geschichte im Zeitalter Kaiser Friedrichs III. und König Georg von Podiebrad (1440-1471). Fontes rerum austriacarum XLII, ed. A. BACHMANN, Wien 1879.

Urkundenbuch der Stadt Aussig bis zum Jahre 1526, ed. A. HOŘČIČKA, Prag 1896.

Urkundenbuch der Stadt Saaz bis zum Jahre 1526, ed. L. SCHLESINGER, Prag 1892.

Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens und seiner Nachbärländer im Zeitalter Georg's von Podiebrad (1450-1471). Fontes reum austriacarum XX, ed. F. PALACKY, Wien 1860.

Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges I-II, ed. F. PALACKÝ, Prag 1873.

Václav Hájek z Libočan, Kronika česká, ed. Jan LINKA, Praha 2013.

Viktorin Kornel ze Wšehrd, Knihy dewatery o práwiech a súdiech i o dskách země Česke, ed. F. PALACKÝ Praha 1841.

Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích), edd. P. KREUZ – I. MARTINOVSKÝ, Praha 2007.

Quellen und Urkundenbuch des Bezirkes Teplitz-Schönau bis zum Jahre 1500, ed. A. MÜLLER, Prag 1929.

Zbytky register králův římských a českých z let 1361-1480, ed. A. SEDLÁČEK, Praha 1914.

15.3. Literatura

BALBÍN Bohuslav, Epitome historica rerum bohemicarum, Praga 1677.

BALBÍN Bohuslav, Krásy a bohatství země české, ed. H. BUSINSKÁ, Praha 1986.

BAČINOVÁ Jarmila, Rod rytířů Kostomlatských z Vřesovic erbu půlměsíce a rod Ferdinanda Kostomlatského, dědečka Jana Palacha, část 1, in: Listy heraldické a genealogické společnosti v Praze 11, č. 5-6, 1991, s. 1-18.

BACHMANN Adolf, Ein Jahr böhmischer Geschichte. Georgs von Podiebrad Wahl, Krönung und Anerkennung, Wien 1876.

BACHMANN Adolf, Geschichte Böhmens II. bis 1526, Gotha 1905.

BACHMANN Adolf, Thein Christoph von, in: Allgemeine Deutsche Biographie 37, 1894, s. 673-674. K dispozici online na stránkách <http://de.wikisource.org/> (13. 11. 2014).

BARTOŠ František Michálek, Husitská revoluce II. Vláda bratrstev a její pád 1426-1437, Praha 1966.

BECKOWSKÝ Jan, Poselkyně Starých Přjbehůw Českých, Aneb Kronyka Česka I, Praha 1700

BĚLOHLÁVEK Miloslav, Husitské Žluticko, Plzeň 1961.

BENEŠ František, Brozany, in: Památky. Časopis Musea království Českého pro dějepis hlavně český X, Praha 1863, s. 337-346.

BERAN Zdeněk, Boleslavský landfrýd 1440-1453: krajský landfrýdní spolek v pohusitských Čechách, České Budějovice 2011.

BERAN Zdeněk, Landfrýdní hnutí v českých zemích. Snahy o zajištění veřejného pořádku a bezpečnosti ve středověké společnosti, České Budějovice 2014.

BERNAU Friedrich, Studien und Materialien zur Specialgeschichte und Heimatkunde des deutschen Sprachgebiets in Böhmen und Mähren, Prag 1903.

BERNT Alois, Die Urfehde Friedrichs von Schönburg mit dem Saazer Kreise im Jahre 1451, in: MVGDB XLVI., Prag 1908, s. 392-394.

von BEZOLD Friedrich, K dějinám husitství. Kulturně historická – studie, Praha 1914.

BIEDERMAN Jan, Vojenství husitského věku, in: Pavlína CERMANOVÁ – Robert NOVOTNÝ – Pavel SOUKUP (edd.), Husitské století, Praha 2014, s. 333-351.

BÍLEK Tomáš V., Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618 II, Praha 1882.

BINTEROVÁ Zdena a kolektiv, Město Chomutov, Chomutov 1997.

BOBKOVÁ Lenka, Cizí šlechta usazená v severních Čechách do poloviny 17. století, in: Lenka BOBKOVÁ (ed.), Život na šlechtickém sídle v 16. -18. století, Ústí nad Labem 1992, s. 99-113.

BOBKOVÁ Lenka, Exulanti z Prahy a severozápadních Čech v Pirně v letech 1621-1639, Praha 1999.

BOBKOVÁ Lenka – BOBKOVÁ Kateřina, Středověké Ústí nad Labem ve světle královských listin, Ústí nad Labem 1999.

BOUBÍN Jaroslav, Česká národní monarchie. K domácím zdrojům a evropskému kontextu království Jiřího z Poděbrad, Praha 1992.

BOUKAL Jan, Rytíř Kryštof z Týna. Válečník a diplomat pozdního středověku.

Nepublikovaný rukopis bakalářské práce obhájené na FF UK, Praha 2013

BRENNER Johann B., Geschichte des Klosters und Stiftes Waldsassen, Nürnberg 1837.

BŘEZINA Vladimír, Rytířský stav v Čechách a na Moravě v raném novověku. Rod Bukůvků z Bukůvky od středověku do 20. Století, České Budějovice 2008

- BUBEN Milan, Encyklopedie heraldiky. Světská a církevní titulatura a reálie, Praha 1994.
- BŮŽEK Václav, Manové ve skladě nižší šlechty jagellonského věku, in: Marginalia Historica. Sborník prací Katedry dějin a didaktiky dějepisu Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy 1999, Praha 2001, s. 155-174.
- BŮŽEK Václav, Rytíři renesančních Čech, Praha 1995.
- BŮŽEK Václav – HRDLIČKA Josef – KRÁL Pavel – VYBÍRAL Zdeněk, Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku, Praha - Litomyšl 2002.
- BYSTRICKÝ Vladimír, Západní Čechy v husitských válkách, České Budějovice 2013.
- CIKÁN Martin – ROŽMBERSKÝ Petr, Štědrý hrádek, Plzeň 2013.
- ČECHURA Jaroslav, České země v letech 1437-1526 I-II Praha 2010-2012.
- ČECHURA Martin, Hmotná kultura husitského věku, in: Pavlína CERMANOVÁ – Robert NOVOTNÝ – Pavel SOUKUP (edd.), Husitské století, Praha 2014
- ČELAKOVSKÝ Jaromír, Úřad podkomořský v Čechách. Příspěvek k dějinám stavu městského v českých zemích, Praha 1881.
- ČERNÝ Marcel, Zrození básníka v románu Bohumily Šretrové „Chcu domoj“, in: Pražské stopy Jakuba Barta Čišinského, edd. M. ČERNÝ – P. KALETA, Praha 2010, s. 137-168.
- ČORNEJ Petr, Království dvojího lidu (1437-1485), in: Pavlína CERMANOVÁ – Robert NOVOTNÝ – Pavel SOUKUP (edd.), Husitské století, Praha 2014, Husitské století, Praha 2014, s. 549-585.
- ČORNEJ Petr, Lipanská křižovatka, Praha 1992.
- ČORNEJ Petr, 1438 Spiknutí proti Albrechtovi, in: P. ČORNEJ – J. POKORNÝ (edd.) Osudové osmičky. Přelomové roky v českých dějinách, Praha 1999.
- ČORNEJ Petr, 1458 Jiří z Poděbrad králem, in: Petr ČORNEJ – Jiří POKORNÝ (edd.) Osudové osmičky. Přelomové roky v českých dějinách, Praha 1999, s. 115-122.
- ČORNEJ Petr, Moháč 1526, in: Petr ČORNEJ – Pavel BĚLINA (edd.), Slavné bitvy naší historie, Praha 1993, s. 111-117.

ČORNEJ Petr, Praha 1448, in: Petr ČORNEJ – Pavel BĚLINA (edd.) Slavné bitvy naší historie, Praha 1993, s. 88-94.

ČORNEJ Petr, Světla a stíny husitství (Události – osobnosti texty – tradice). Výbor z úvah a studií, Praha 2012.

ČORNEJ Petr, Tajemství českých kronik. Cesty ke kořenům husitské tradice, Praha – Litomyšl 2003.

ČORNEJ Petr, Ústí nad Labem 1426, in: Slavné bitvy naší historie, edd. P.ČORNEJ – P. BĚLINA, Praha 1993, s. 68-74.

ČORNEJ Petr, Velké dějiny zemí Koruny české V. 1402-1437, Praha - Litomyšl 2010.

ČORNEJ Petr - BARTLOVÁ Milena, Velké dějiny zemí Koruny české VI. 1437-1526, Praha - Litomyšl 2007.

DEMEL Jaroslav, Dějiny fiskálního úřadu v českých zemích I. Oddělení I. Doba státu stavovského (do roku 1620), Praha 1904.

DŘÍMAL Jaroslav, Královský prokurátor a jeho úřad do roku 1745, in: Sborník archivních prací 29, č. 2, Praha 1969, s. 348-385.

DURDÍK Jan, Husitské vojenství, Praha 1953.

DURDÍK Tomáš, Hrady s bateriovými věžemi v Čechách, in: Časopis Společnosti přátel starožitností 117, č. 2, 2009, s. 65-79.

DURDÍK Tomáš, Hrady severních Čech, Praha 1992.

DURDÍK Tomáš, Husitské hrady, in: Česká husitská reformace. Slánské rozhovory 2010, Slaný 2011, s. 39-43.

DURDÍK Tomáš, Ilustrovaná encyklopedie českých hradů, Praha 1999.

DVOŘÁK Karel, Humanistická etnografie Čech. Johannes Butzbach a jeho Hodoporicon, Praha 1975.

EBEL Martin, Tvrz v Libčevsi, okres Louny, in: Castellologica Bohemica 1, Praha 1989, s. 253-264.

EBERHARD Winfried, *Konfessionsbildung und Stände in Böhmen 1478-1530*, München 1981.

FALTYSOVÁ Vlasta – KOTEK Vladislav, *Knihovna Václava Vřesovce z Vřesovic*, in: Vlasta FALTYSOVÁ (ed.), *Rukověť tištěných knihovnických fondů Národní knihovny České republiky od prvotisků do konce 19. století*, Praha 2006, s. 195-197.

FELCMAN Ondřej – FUKALA Radek (edd.), *Poděbradové. Rod českomoravských pánů, kladských hrabat a slezských knížat*, Praha 2008.

FIALA Jaroslav, *Historické cesty starého Loketska – Historische Wege im alten Elbogener Land*, Karlovy Vary 2005.

FIALA Jaroslav, *Staré cesty a celnice na Karlovarsku*, in: *Historický sborník Karlovarska IV*, Karlovy Vary 1996, s. 5-27.

FIŠERA Zdeněk, *Loupeživí rytíři a zemští škůdci Království českého*, Praha 2013.

FLEIßNER Karl, *Dějiny města Žlutice v chronologickém podání*, Žlutice 2012.

FRANCEK Jindřich, *24. 10. 1517 Svatováclavská smlouva. Urození versus neurození*, Praha 2006.

FRANKENBERGER Otakar, *Husitské válečnictví po Lipanech*, Praha 1960.

FRANKENBERGER Otakar, *Naše velká armáda II- III*, Praha 1922.

FUX Boleslav, *K působnosti bývalých královských prokurátorů v Čechách a nynější c. k. prokuratury*, in: *Právník. Časopis věnovaný vědě právní i státní* 41, 1902, 153-165.

GAVENDA Lukáš, *Páni Hasištejnští z Lobkovic na sklonku středověku*. Nepublikovaný rukopis diplomové práce obhájené na FF UK, Praha 2008.

GROSS Alexander, *Dějiny karlovarského kraje I. Od pravěku do konce feudálního období (1848)*, Karlovy Vary 1954.

GROSS Alexander a kol., *Sokolovské pohledy*, Plzeň 1963.

HALLWICH Herman, *Geschichte der Bergstadt Graupen in Böhmen*, Prag 1868.

HALLWICH Herman, Jakaubek von Wřesovitz. Ein Beitrag zur Geschichte der husitischen Bewegung, in: MVGDB 4, 1866, s. 33-51.

HALLWICH Herman, Töplitz. Eine deutschböhmisches Stadtgeschichte, Leipzig 1886.

HANZL Lukáš, Zámky v Toužimi – příběh zániku památky?, in: České památky č. 1-2, 2009, s. 6-8.

HÁS Jiří, O původu Sabiny z Drahovic a Sabiny z Vřesovic, in: Heraldika a genealogie 35, Praha 2002, s. 167-170.

HÁS Jiří, Zajícové z Házmburka, in: Heraldika a genealogie XXVI/2, 1993, s. 79-92.

HAVLICOVÁ Jindřiška, Zemské soudy ve vyobrazeních 16. století v Čechách. Nepublikovaný rukopis diplomové práce obhájené na KTF UK, Praha 2014.

HEBER Franz Alexander, České hrady, zámky a tvrze II. Severní Čechy, Praha 2006

HEJNIC Josef – POLÍVKA Miroslav, Plzeň v husitské revoluci, Praha 1987.

HEROUTOVÁ Kateřina, Páni ze Šumburka. Historie rodu v Království českém (od pol. 13. st. do 1. pol. 15. stol.). Nepublikovaný rukopis diplomové práce obhájené na FF UK, Praha 2009.

HOFFMANN František, České město ve středověku, Praha 1992.

HOLEČEK Jindřich, Příspěvky k metodologickým aspektům výzkumu české šlechty v období husitské revoluce. Marxistická nobilitologie, její metody a techniky, in: Ústecký sborník historický 1979, Ústí nad Labem 1979, s. 83-106.

HRUBÝ Petr, Šlechtické sepulkrální památky Litoměřicka do počátku 18. století jako historický pramen, Ústí nad Labem 2010.

CHLÍBEC Jan – ROHÁČEK Jiří, Sepulkrální skulptura jagellonského období v Čechách. Figura a písmo, Praha 2011.

JANÁČEK Josef, České dějiny. Doba předbělohorská 1526-1547 I/1-2, Praha 1968-1986.

JANÁČEK Josef – Jiří LOUDA, České erby, Praha 1988.

JANIŠOVÁ Jana, Delikt Urážka na cti v českém a moravském zemském právu. Právní normy a právní praxe, in: Tomáš BOROVSÝ – Dalibor JANIŠ – Michaela MALANÍKOVÁ (edd.), Spory o čest ve středověku a v raném novověku, Brno 2010, s. 69-110.

JÁNSKÝ Jiří, Dobrohostové z Ronšperka a na Poběžovicích, rod erbu berana, Domažlice 2013.

JÁNSKÝ Jiří, Hroznatovci a páni z Gutštejna, Domažlice 2009.

JÁNSKÝ Jiří, Kronika česko-bavorské hranice II-V, Domažlice 2003-2005.

JÁNSKÝ Jiří, Páni ze Švamberka – pětisetletá sága rodu s erbem labutě, Domažlice 2006.

JÁNSKÝ Jiří, Protiměstské a opovědnické družiny v jižních a jihozápadních Čechách, in: Táborský archiv 5, Tábor 1993, s. 63-135.

JÁNSKÝ Jiří, Rytíř Přibík Klenovský z Klenového (1416-1465), „bohatýr neodolatelný“ a „Jidáš táborů“, in: Sborník prací z historie a dějin umění Klenová/Klatovy, Klatovy 2004.

JIREČEK Josef, Rukověť české literatury II., Praha 1876.

JUKL Jan Jiří, Jan Smiřický ze Smiřic † 1453 Vzestup a pád zakladatele slavného rodu, České Budějovice 2012.

JUROK Jiří, Česká šlechta a feudalita ve středověku a raném novověku. Majetková a sociální struktura, politická moc a kulturní reprezentace šlechty a feudalit v českém státě ve 13. – první polovině 17. století, Nový Jičín 2000.

JUROK Jiří, Příčiny, struktury a osobnosti husitské revoluce, České Budějovice 2006.

KAUSEK Petr, Hrad Kyšperk – zamyšlení nad přístupovými komunikacemi, in: Příspěvky k ústecké vlastivědě č. 3, 2001, s. 4-11.

KAVKA František, Poslední Lucemburk na českém trůně. Králem uprostřed revoluce, Praha 1998.

KEJŘ Jiří, Husité, Praha 1983.

KILIÁN Jan, Historické náhrobníky a epitafy Mělnicka, Mělník 2004.

KOČKA Václav, Dějiny Rakovnícka, Rakovník 1936.

- KOLEKTIV, Bílina v zrcadle staletí, Bílina 2001.
- KOLEKTIV, Encyklopedie českých tvrzí I-II, Praha
- KOTLÁROVÁ Simona, Páni z Rožmitálu, České Budějovice 2008.
- KOZOJED Petr, Kaplířové ze Sulevic na prahu raného novověku. Nepublikovaný rukopis diplomové práce obhájené na FF UK, Liberec 2009.
- KOZLER David, Prokop z Rabštejna – český diplomat pozdního středověku. Nepublikovaný rukopis bakalářské práce obhájené na FF UK, Praha 2014.
- KRÁL z DOBRÉ VODY Vojtěch, Znaky rodů českých, Praha 2009.
- KREJČÍKOVÁ Jarmila - KREJČÍK Tomáš, Úvod do české sfragistiky, Ostrava 1989.
- KŘENKOVÁ Zuzana, Pohřebiště pánů z Vřesovic v zaniklém klášteře františkánů observantů v Krupce, in: Zprávy a studie Regionálního muzea v Teplicích 29, Teplice 2012, s. 109-114.
- KŘESADLO Karel, Město Slaný za husitství, in: Česká husitská reformace. Slánské rozhovory 2010, Slaný 2011, s. 16-23.
- KUBÍKOVÁ Anna, Oldřich II. z Rožmberka, České Budějovice 2004.
- KUČA Karel, Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 1-8, Praha 1999-2011.
- KURSCHNER Franz, Die Stadtrecht von Luditz, in: MVGDB 5, 1867, s. 26-33.
- KUTHAN Jiří, Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců. Díl první – Král a šlechta, Praha 2010.
- LAUBE Gustav C., Der Grabstein der Sabina von Wrzesowitz auf der Burg zu Graupen, in: MVGDB 31, Prag 1893, s. 396-400.
- LEHKÝ Ivan – SÝKORA Milan, Nové poznatky o stavební podobně hradu Oltářík, in: Castellologica Bohemica 12, Praha 2010, s. 237-254.
- LEVÝ František, Dějiny královského města Rakovníka, Rakovník 1896.
- LIPPERT Julius, Die Beteiligung der Stadt Leitmeritz am böhmische Standestreite, in: MVGDB 7, 1869, 57-69, 89-109.
- LIPPERT Julius, Geschichte der Stadt Leitmeritz, Prag 1871.

- LŮŽEK Bořivoj, Dva dokumenty k dějinám plzeňského landfrýdu, in: *Minulostí západočeského kraje VI*, Plzeň 1968, s. 337-340.
- LŮŽEK Bořivoj, *Po stopách husitství na Ústecku, Ústí nad Labem* 1959.
- MACEK Josef, *Česká středověká šlechta*, Praha 1997.
- MACEK Josef, *Husitské revoluční hnutí*, Praha 1952.
- MACEK Josef, *Jagellonský věk v českých zemích I-IV*, Praha 1991-1999.
- MACEK Josef, *Jiří z Poděbrad*, Praha 1967.
- MACEK Josef, *Prokop Veliký*, Praha 1953.
- MADĚRA Ferdinand, *Heraldické památky regionu Teplice*, Teplice 2001.
- MALEČEK Pavel, *Kyšperk. Hrad nad Krupkou - Unčínem*, Krupka 2004.
- MALÝ Karel, *K českému trestnímu právu 15. - 16. století*, Praha 1962.
- MAREŠ Jan, *Císař Zikmund, lounské povětrí a pohusitská restituce*, in: *Porta Bohemica. Sborník historických prací 5.*, Ústí nad Labem 2009, s. 117-134.
- MAREŠ Jan, *Husitské války a jejich důsledky*, in: B. ROEDL (ed.), *Louny*, Praha 2005
- MAREŠ Jan, *Louny mezi Husem a Zikmundem ... „propter fugalitem a lege Dei tempore gwerrarum“*, in: *Česká husitská reformace. Slánské rozhovory 2010, Slaný 2011*, s. 24-27.
- MAREŠ Petr, *Soupis přísedících komorního soudu Českého království v letech 1527-1620*, Praha 2013.
- MARTINOVSKÝ Ivan, *Spory o Trmice, Chabařovice a Krupku na přelomu na 15. -16. století*, in: *Ústecký sborník historický 1985, Ústí nad Labem 1985*, s. 91-117.
- MAŘÍK Antonín, *Toužim a Útvina – stručné dějiny dvou západočeských městeček*, in: *Historický sborník Karlovarska I, Karlovy Vary 1993*, s. 59-70.
- MASÁK Antonín, *Pečeti české, moravské a slezské šlechty. Příloha Časopisu Společnosti přátel starožitností XIII - XIX*, Praha 1911.
- MENCLOVÁ Dobroslava, *České hrady I-II*, Praha 1972.

MEZNÍK Jaroslav, Lucemburská Morava 1310-1423, Praha 1999.

MILEC, Zubové z Landštejna a z Borotína, in: Jihočeský Herold. Časopis o historii a pomocných vědách historických, Mimořádné číslo 2007, díl II, s. 17-21.

MILTNER Heinrich Otokar – NEUMANN Josef (edd.), Beschreibung der Bisher bekannten böhmischen Privatmünzen und Medaillen, Prag 1852.

MLATEČEK Karel, Nižší šlechta na Moravě před husitskou revolucí. Možnosti dalšího studia, in: Evropa a Čechy na sklonku středověku. Sborník příspěvků věnovaných Františku Šmahelovi, edd. E. DOLEŽALOVÁ – R. NOVOTNÝ – P. SOUKUP, Praha 2014, s. 281-289.

NAVRÁTIL Aleš, Brozanští z Vřesovic a Salmhausenové ve světle výtvarného umění, in: Vlastivědný sborník Podřipsko 8/2 1998 (Jubilejní sborník 2.), Roudnice nad Labem 1998, s. 60-63.

NEJDL Karel – TOMÁŠEK M., Husitské boje na Karlovarsku, Historický sborník Karlovarska 1955, s. 74-91.

MOJŽÍŠ Jan, Letopisy města Luna v nich dobrá i zlá správa městská vypsaná jest k naučení a ku příkladu potomkům téhož města, aby vlast svou pobožně, pokojně, užitečně a spravedlivě řídili a zlých věcí se vystříhali, ed. B. LŮŽEK, Praha 1970.

MOLNÁR Amadeo, Chebský soudce: „Soudce smluvený v Chebu“ hlavní referát, Cheb 1982.

MOLNÁR Amadeo, Na rozhraní věků. Cesty reformace, Praha 1985.

MORAVEC Milan, Zástavy Zikmunda Lucemburského z let 1420-1437, in: Folia Historica Bohemica 9, 1985, s. 89-175.

NEJEDLÝ Zdeněk, Česká missie Jana Kapistrána, in: Časopis musea království českého 74, s. 57 passim 464.

NĚMEC Václav, Bylo-nebylo, Sokolov 1988.

NOSKOVÁ Marie, Nástin správy poddanského města Žlutic. Nепublikovaný rukopis diplomové práce obhájené na FF UK, Praha 1957.

NOVOTNÝ Michal, Mates Šlik († 1487), pán z Holiče a Lokte, in: Poohří 1. Sídla – Správa – Společnost, Louny 2011, s. 81-98.

NOVOTNÝ Robert, Čest a urozenost v mentalitě pozdně středověké šlechty, in: Tomáš BOROVSÝ – Dalibor JANIŠ – Michaela MALANÍKOVÁ (edd.), Spory o čest ve středověku a v raném novověku, Brno 2010, s. 54-68.

NOVOTNÝ Robert, Die Konfessionalität des böhmischen und mährischen Adels in der Zeit der Regierung Sigismunds von Luxemburg, in: Karel HRUZA – Alexandra KAAR (edd.), Kaiser Sigismund (1368-1437). Zur Herrschaftspraxis eines europäischen Monarchen, Wien – Köln – Weimar 2012, s. 57-74.

NOVOTNÝ Robert, Husitství v pojetí českoněmecké historiografie, in: Pavel SOUKUP – František ŠMAHEL (edd.) Německá medievistika v českých zemích do roku 1945, Praha 2004.

NOVOTNÝ Robert, K Mackově pojetí hradu a zámku, in: Mediaevalia Historica Bohemica 7, 2000, s. 191-199.

NOVOTNÝ Robert, Konfesionalizace před konfesionalizací? Víra a společnost v husitské epoše, in: Pavlína RYCHTEROVÁ – Pavel SOUKUP (ed.), Heresis seminaria. Pojmy a koncepty v bádání o husitství, Praha 2013, s. 233-266.

NOVOTNÝ Robert, Polní vojska, in: Pavlína CERMANOVÁ – Robert NOVOTNÝ – Pavel SOUKUP (edd.), Husitské století, Praha 2014, s. 131-147.

NOVOTNÝ Robert, Proměna rituálu. Šlechta v době dvojvěří, in: Martin NODL – František ŠMAHEL (edd.), Rituály, ceremonie a festivity ve střední Evropě 14. a 15. století. Colloquia mediaevalia Pragensia 12, Praha 2009, s. 237-246.

NOVOTNÝ Robert, Prostor a čas, in: Pavlína CERMANOVÁ – ROBERT NOVOTNÝ – Pavel SOUKUP (edd.), Husitské století, Praha 2014, s. 151-174.

PALACKÝ František, Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě III. – VI., Praha 1939

PALACKÝ František, Přehled současných nejvyšších důstojníků a úředníků, doplnil J. Charvát, in: Dílo Františka Palackého I, ed. J. CHÁRVÁT, Praha 1941.

PÁNEK Jaroslav, Proměny stavovství v Čechách a na Moravě v 15. a v první polovině 16. století, in: Folia Historica Bohemica 4, Praha 1982, s. 179-217.

PAPAJÍK David, Majetkové poměry na střední Moravě ve 14. – 16. století, Olomouc 2003.

PAPAJÍK David, Páni ze Sovince. Dějiny rodu moravských sudí, Praha 2005.

PAPAJÍK David, Šlechtická jména v českých zemích ve 14. - 16. století, in: Mediaevalia Historica Bohemica 10, Praha 2005, s. 247-263.

PAPROCKÝ z Hlohol Bartoloměj, Diadochos, část o stavu rytířském, Praha 1602.

PEER Přemysl, Dějiny Teplicka do roku 1848, Teplice 1969.

PELANT Jan, Města městečka západočeského kraje, Plzeň 1988.

PELCL Franz Martin, Kurzgefasste Geschichte der Böhmen von den ältesten bis auf die itzigen Zeiten, Prag 1774.

PETRÁŇ Josef, Skladba pohusitské aristokracie v Čechách, in: Acta universitatis Carolinae – Philosophica et historica 1, Studia historica XIV, Praha 1976, s. 9-80.

PETRÁŇ Josef, Stavovské království a jeho kultura v Čechách (1471-1526), in: Pozdně gotické umění v Čechách, Praha 1985, s. 13-72.

PILNÁČEK Josef, Staromoravští rodové I., Velehrad 2004.

POLÍVKA Miroslav, Friedrich III. und Nürnberg im Konflikt mit dem böhmischen Adel und seinen Recht. Nürnbergs Fehde mit Alesch von Sternberg, in: Kaiser Friedrich III. in seiner Zeit (1440-1493). Studien zum 500. Todestag am 19. August 1493/1993, Köln 1993, s. 257-277.

POLÍVKA Miroslav, K „černému obchodu“ s kutnohorskou mědí v husitské době, in: Časopis Matice moravské CXIII, Brno 1994, s. 25-34.

POLÍVKA Miloslav, Mikuláš z Husí a nižší šlechta v počátcích husitské revoluce, Praha 1982.

POLÍVKA Miloslav, Sebeuvědomění české šlechty na pozadí česko-německých vztahů na sklonku doby husitské. Zášť Aleše ze Šternberka a Hynka Krušiny ze Švamberka s říšským městem Norimberkem ve 30. a 40. letech 15. Století, in: Český časopis historický 93/1995, č. 3, s. 426-450.

PRÁŠEK Justin Václav, Některé příspěvky ku záští Heřmana a Oldřicha z Janovic s králi Vladislavem II., i Ludvíkem a zemí českou, in: Sborník historický II., Praha 1884, s. 349-359.

PRÖCKL Vinzenz, Geschichte der Stadt Elbogen, Elbogen 1881.

PROCHÁZKA Zdeněk, Lštění. Proměny jednoho rytířského sídla aneb jak se státi zemánkem, Domažlice 2007.

PROKOP Vladimír, Kapitoly z dějin Sokolovska, Sokolov 1994.

RADOVÁ Milada - RADA Oldřich, Kniha o sklípkových klenbách, Praha 1998.

RAK Jiří, Vývoj utrakvistické správní organizace v době předbělohorské, in: Sborník archivních prací 31, č. 1, Praha 1981, s. 179-206.

RAK Petr, Chomutov a chomutovský městský region, in: Ústecký sborník historický 2003/1. Gotické umění a jeho souvislosti II, Ústí nad Labem 2003, s. 97-116.

RAK Petr, Kadaňské městské knihy a správa města v letech 1465-1620. Nepublikovaný rukopis disertační práce obhájené na FF UK, Chomutov 2012.

RANSDORF Miloslav, Vzestup Gutštejnů v době husitské a poděbradské, in: Ústecký sborník historický 1983, s. 109-132.

RAUSCHER Rudolf, K rukojemství v českém právu zemském, Praha 1923.

RAZÍM Vladislav – MACEK Petr (edd.), Zkoumání historických staveb, Praha 2011.

ROTTEROVÁ Bohuslava, Revize feudálního majetku za Jiřího z Poděbrad. Nepublikovaný rukopis diplomové práce obhájené na FF UK, Praha 1976.

RYBAŘÍK Václav, Epitafy a náhrobní kameny v katedrále sv. Víta, Vojtěcha a Václava v Praze, in: Epigraphica et sepulkralia 4, Praha 2013, s. 373-428.

RYBIČKA Antonín, Z Vřesovic, in: Riegrův slovník naučný 9, Praha 1872, s. 1292-1296

SEDLÁČEK August, Atlasy erbů a pečeti české a moravské středověké šlechty II, IV, ed. V. RŮŽEK, Praha 2001-2003.

SEDLÁČEK August, Českomoravská heraldika – část zvláštní, Praha 1925.

SEDLÁČEK August, Hrady, zámky a tvrze Království českého XIII. – XIV., Praha 1998.

SEDLÁČEK August, Z Vřesovic, in: Ottův slovník naučný 26 U – Vusín, Praha 2002, s. 1023-1027.

SEDLÁK Miroslav, Historický průvodce Karlovarskem, Plzeň 1962.

SEIBT Ferdinand, Karel V. Císař a reformace, Praha 1999.

SCHEINPFLUG Bernhard, Die Urkunden zum Kloster-Archive zum Osseg, in: MVGDB 7, 1869, s. 185-196.

SCHIERL Jiří, Útvina. Dějiny města a obce 1397-1997, Útvina 1997.

SCHLESINGER Ludwig, Der Kampf bei Sellnitz, in: MVGDB 20, 1882, s. 1-61.

SCHMITT Eberhard, Behaust im Heiligen Römischen Reich? Das europäische Beziehungsnetz der "equites aurati" im Zeitalter Kaiser Karls V. Dostupné online na stránkách: <https://web.archive.org/web/20070804091935/http://www.orient.uni-erlangen.de/kultur/papers/schmitt.htm> (20. 4. 2015).

SIEGL Karl, Die Fehde Egers mit Ritter Jorg von Zedwitz auf Liebenstein, in: MVGDB 55, 1917, s. 1-95.

SOUKUP Michal B., Několik poznámek o archeologii vrcholného středověku a raného novověku v Teplicích, in: Zprávy a studie regionálního muzea v Teplicích 30, Teplice 2014, s. 115-127.

STRÁNSKÝ ze Zápské Stránky Pavel, O státě českém, ed. B. RYBA, Praha 1940.

SVATÁ Oldřiška, Vývoj landfrídů v Čechách. Nепublikovaný rukopis diplomové práce obhájené na FF UK, Praha 1984.

SÝKORA Milan, Hrady doby husitské. Nепublikovaný rukopis diplomové práce obhájené na FF UK, Most 2013.

SÝKORA Milan, Šlechtická sídla v Milešovské části Českého středohoří. Nепublikovaný rukopis bakalářské práce obhájené na FF UK, Praha 2007.

ŠANDERA Martin, Hynce Ptáček z Pirkštejna. Opomíjený vítěz husitské revoluce, Praha 2011

ŠEBÁNEK Jindřich, Příspěvek ke konci sporů o rožmberské dědictví, in: Časopis společnosti přátel starožitností XXXIII, 1925, s. 89-102.

ŠIMÁK Josef Vítězslav, Spor o dědictví rožmberské, in: Časopis musea království českého 70, 1896, passim.

ŠIMICOVÁ Eva, Křivoklátská manská kniha z let 1454-1566, in: Rakovnický historický sborník V/2004, Rakovník – Praha 2004, s. 23-81.

ŠIMŮNEK Robert, Hrad jako symbol v myšlení české středověké šlechty, in: Český časopis historický 108, č. 2, 2010, s. 185-219.

ŠIMŮNEK Robert, Město jako výrazový prostředek osobní reprezentace. Chyš a Rabštejn za Buriana II. z Gutštejna († cca 1489), in: Všední a sváteční život na středověkých dvorech. Mediaevalia Historica Bohemica 12, 2009, Supplementum 3, s. 337-361.

ŠIMŮNEK, Pamět a tradice v prostředí české šlechty v pozdním středověku. Formy a média, in: Mediaevalia Historica Bohemica 10, Praha 2005, s. 199-246.

ŠIMŮNEK Robert, Prestižní a patetické titulatury – šlechtická hrdost, závist, pýcha i výsměch, in: Evropa a Čechy na sklonku středověku. Sborník příspěvků věnovaných Františku Šmahelovi, edd. E. DOLEŽALOVÁ – R. NOVOTNÝ – P. SOUKUP, Praha 2004, s. 307-322.

ŠIMŮNEK Robert, Reprezentace české středověké šlechty, Praha 2013.

ŠIMŮNEK Robert, Rituály, ceremoniály a symbolická komunikace v životě české středověké šlechty, in: Slavnosti, ceremonie a rituály v pozdním středověku, edd. M. NODL – F. ŠMAHEL, Praha 2014, s. 269-311.

ŠIMŮNEK Robert, Rodová jména, příjmy a rodové tradice české šlechty v pozdním středověku, in: Acta onomastica XLVI, Praha 2005, s. 116-142.

ŠIMŮNEK Robert, Správní systém šlechtického dominiav pozdně středověkých Čechách. Rožmberská doména 1418-1472, Praha 2005.

ŠIMŮNEK Robert, Šlechta a města ve středověku: konfrontace či koexistence?, in: Ján LUKAČKA – Martin ŠTEFÁNIK a kol., Stredoveké mesto jako miesto stretnutí a komunikácie, Bratislava 2010, s. 225-237.

ŠIMŮNEK Robert – LAVIČKA Roman, Páni z Rožmberka 1250-1520. Jižní Čechy ve středověku. Kulturněhistorický obraz šlechtického dominia ve středověkých Čechách, České Budějovice 2001.

ŠLAJER Jaroslav, Husitství v našem kraji. Západní Čechy v husitském revolučním hnutí, Plzeň 1963.

ŠLAJSNA Jiří, Hejtman Jakoubek z Vřesovic, in: Památky, příroda, život: vlastivědný čtvrtletník Chomutovska a Kadaňska, Chomutov 2012, s. 5-19.

ŠMAHEL František, Husitské Čechy. Struktury, procesy, ideje, Praha 2001.

ŠMAHEL František, Husitská revoluce I – IV, Praha 1993.

ŠRETROVÁ Bohumila, Jakoubek z Vřesovic a z Bíliny. Opis disertační práce z fondu Historického kabinetu FF UK, Praha s. d.

ŠTĚDRÝ František, Dějiny města Loun, Louny 1930.

ŠTĚPÁN Václav, Moravský markrabě Jošt (1354-1411), Brno 2002.

TEIGE Josef, Základy starého místopisu pražského (1437-1620) I. Staré město pražské I, Praha 1910.

TERŠLOVÁ Helena, Illburkové v severozápadních Čechách, in: Ústecký sborník historický. Gotické umění v severních Čechách 1, Ústí nad Labem, 2001, s. 233-243.

TERŠLOVÁ Helena, Páni z Illburka. Česká středověká šlechta 15. - 16. st. Nepublikovaný rukopis diplomové práce obhájené na FF UK, Praha 2002

THEOBALD Zacharias, Hussitenkrieg oder Geschichte des Lebens und der Lehre Joh. Hussens in gleichen der Böhmischen Kirche nebst einem Anhang des Böhmischen Glaubensbekenntnisses, Breslau 1750.

TOMAN Hugo, Husitské válečnictví za doby Žižkovy a Prokopovy. Příspěvek k dějinám vzdělanosti české v XV. století na základě zkoumání míst a pramenů, Praha 1898.

TOMAS Jindřich – MACEK Petr – BERÁNEK Jan – RAZÍM Vladislav, Od vzniku institucionálního města do roku 1547, in: Ivana EBELOVÁ – Petr HOLODNĚK (edd.), Žatec, Praha 2004, s. 115-198.

TOMEK Wáclaw Wladiwoj, Dějepis města Prahy IV-XII, Praha 1879-1901.

TOMEK Wáclaw Wladiwoj, Základy starého místopisu pražského I, Praha 1866.

TRÄGER Gertrude, Denkmäler im Egerland. Kreis Luditz, Eichstätt 1993, s. 193.

TRESP Uwe, Ein Beispiel für Anwerbung, Kosten und Rechtspraxis böhmischer Söldnerheere in der Mitte des 15. Jahrhunderts. Die Böhmisches Söldner Herzog Wilhelm III. von Sachsen, in: *Mediaevalia Historica Bohemica* 8, Praha 2001, s. 169-201.

TRESP Uwe, Nachbarschaft zwischen Erbeinung und Hegemoniestreben: Die Wettiner und Böhmen 1471-1482, in: Miloš ŘEZNÍK (ed.), *Grenzraum und Transfer. Perspektiven der Geschichtswissenschaft in Sachsen und Tschechien*, Berlin 2007, s. 33-67.

TRESP Uwe, Söldner aus Böhmen. Im Dienst deutschen Fürsten: Kriegsgeschäft und Heeresorganisation im 15. Jahrhundert, Paderborn – München – Wien – Zürich 2004.

ÚLOVEC Jiří, Hrad Hrádek a tvrz a zámek Štědrá, in: *Historický sborník Karlovarská VIII*, Karlovy Vary 2000, s. 3-26.

ÚLOVEC Jiří, Hrady, zámky a tvrze na Ústecku, Ústí nad Labem 2002.

ÚLOVEC Jiří, Zaniklý hrad Křečov, in: *Sborník okresního archivu v Lounech VII*, Louny 1995, s. 43-64.

URBAN Jan, Lichtenburkové. Vzestupy a pády jednoho panského rodu, Praha 2003.

URBAN Michael, Die Burggrafen zu Meißen aus plauischem Geschlechte in Böhmen, in: *MVGDB* 44, 1906, s. 210-219, 477-492.

URBAN Michael, Zur Geschichte der Burg und Stadt Theusing, in: *MVGDB* 40, Prag 1902, s. 105-140.

URBÁNEK Rudolf, České dějiny III. Věk poděbradský I-IV, Praha 1915-1962.

URBÁNEK Rudolf, Husitský král, Praha 1926.

URBÁNEK Rudolf, Tři Janové z Rabštejna, in: *Sborník filologický* 11, 1936-1939, s. 199-238.

URBÁNEK Rudolf, Volba Jiřího z Poděbrad za krále českého, Praha 1926.

- VANČURA Jindřich, Dějiny někdejšího král. města Klatov 1. část 3. svazku I. dílu, Klatovy 1928-1929.
- VALENTA Aleš, Dějiny rodu Kinských, České Budějovice 2004.
- VÁLKA Jaroslav, Husitství na Moravě. Náboženská snášlivost. Jan Amos Komenský, Brno 2005.
- VELÍMSKÝ Tomáš, Hrabišici – páni z Rýzmburka, Praha 2002.
- VLASÁK Vladimír, Dějiny obce Chlum Svaté Maří, Chlum Svaté Maří 2005.
- VLASÁK Vladimír – VLASÁKOVÁ Eva, Dějiny města Lokte, Loket 2004.
- VOREL Petr, Rezidenční a vrchnostenská města v Čechách a na Moravě v 15. - 17. století, Pardubice 2001.
- VOREL Petr, Velké dějiny zemí Koruny české VII. 1526-1618, Praha – Litomyšl 2005
- VYBÍRAL Zdeněk, Bitva u Moháče. Krvavá porážka uherského a českého krále Ludvíka Jagellonského v boji s Osmany 29. srpna 1526, Praha 2009.
- VYBÍRAL Zdeněk, Politická komunikace aristokratické společnosti českých zemí na počátku novověku, České Budějovice 2005.
- VYHNALOVÁ Ivana, Bavor v rohu aneb kronika hradu Pajreka – Bayer in der Eck. Chronik der Burg Bayereck, Domažlice 2005.
- VYTLAČIL Lukáš, Čtyři tvrziště na Slánsku, Plzeň 2006.
- WETTENG Libor, Žlutický hrad Nevděk, in: České památky č. 1-2, 2006, s. 4-6.
- WOSTRY Wilhelm, König Albrecht II. (1437-1439) I, Prag 1906.
- ZAP Karel Vladislav, Česko-moravská kronika II., Praha 1882.
- ZEMAN Lubomír (ed.), Dějiny města Ostrova, Ostrov 2001.
- ZENKLOVÁ Kateřina, Správa města Rakovníka v pozdním středověku. Nepublikovaný rukopis diplomové práce obhájené na FF UK, Praha 2014.

ZILYNSKÁ Blanka, 1448 Dobytí Prahy Jiřím z Poděbrad, in: Petr ČORNEJ – Jiří POKORNÝ (edd.) Osudové osmičky. Přelomové roky v českých dějinách, Praha 1999 s. 108-114.

ZILYNSKÁ Blanka, „Soudce smluvený v Chebu“, in: Husitský Tábor 5, 1982, s. 379-381.

ZILYNSKÁ Blanka, Synody v Čechách 1440 – 1540. Proměny synodální praxi v Čechách v kontextu vývoje synodality v Evropě. Nepublikovaný rukopis disertační práce obhájené na FF UK, Praha 2008.

Seznam příloh:

Obrázek 1. Fiktivní portréty Jakuba Kyšperského a Jaroslava Brozanského z Paprockého Diadochu

Obrázek 2. Deska z jedné z bývalých žlutických bran (foto: Jan Boukal)

Obrázek 3. Deska z jedné z bývalých žlutických bran (foto: Jan Boukal)

Obrázek 4. Město Žlutice - pohled z hradu Nevděk (foto: Jan Boukal)

Obrázek 5. Obytná věž hradu Andělská Hora (foto: Jan Boukal)

Obrázek 6. Hrad Kyšperk (foto: Jan Boukal)

Obrázek 7. Hrad Kostomlaty (foto: Jan Boukal)

Obrázek 8. Komenda (hrad) v Chomutově, někdejší sídlo Jana z Vřesovic (foto: Jan Boukal)

Obrázek 9. Hrad Oltářík (foto: Jan Boukal)

Obrázek 10. Hrad (Janův zámek) v Toužimi (foto: Jan Boukal)

Obrázek 11. Hrad Doubravská Hora (foto: Jan Boukal)

Obrázek 12. Tvrz Brozany (foto: Jan Boukal)

Obrázek 13. Hrad Skalka, na němž strávil část svého života Jan II. Žlutický z Vřesovic (foto: Jan Boukal)

Obrázek 14. Pečeť Viléma Doubravského z Vřesovic, Státní okresní archiv Kladno, fond Archiv města Slaný, nezpracovaný fond, 22. 9. 1528 (foto: Jan Boukal)

Obrázek 15. Pečeť Zikmunda Kostomlatského z Vřesovic, Státní okresní archiv Most, fond Archiv města Most, inv. č. 134, e.j. 134, 14. 5. 1531 (foto: Jan Boukal)

Obrázek 16. Zbytek pečeti Buriana Žlutického z Vřesovic, Státní okresní archiv Cheb, fond 1, karton 485, fascikl 662, A2799/22, 20. 1. 1501 (foto: Jan Boukal)

Obrázek 17. - 17. Rodokmen č. 1. a Rodokmen č. 2